

สิทธิของผู้เสียหายกับการเยียวยาผู้เสียหายในคดีอาญาโดยรัฐ

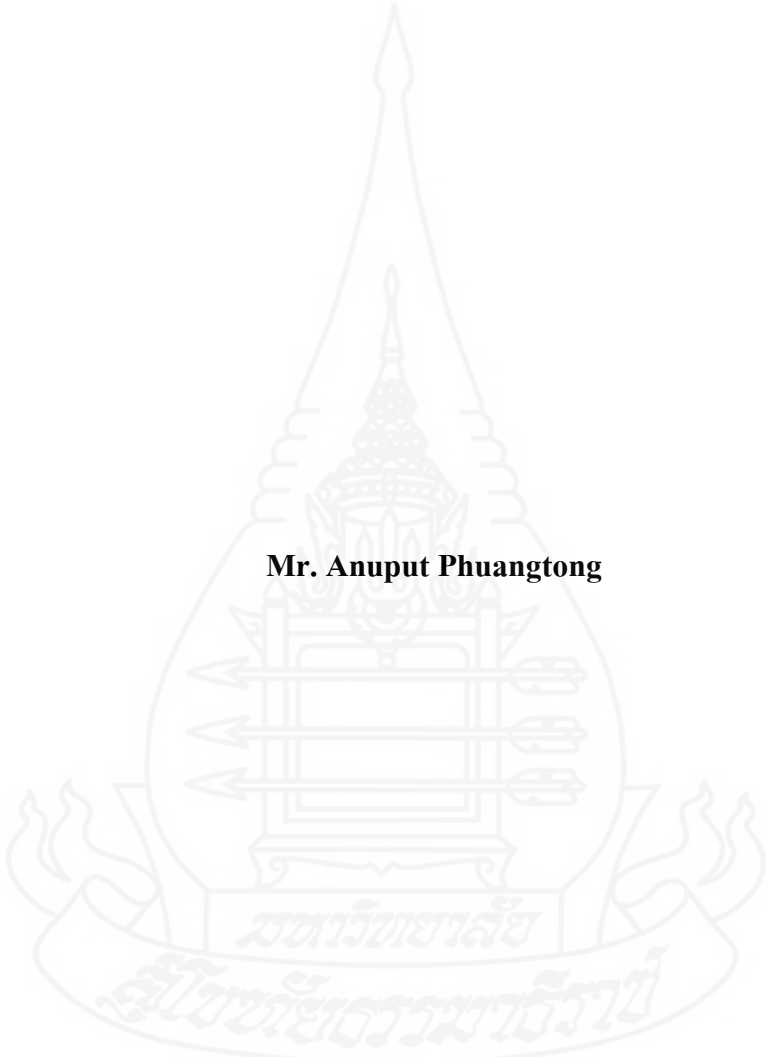
นายอนุวุฒิ พ่วงทอง

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต
วิชาเอกกฎหมายมหาชน สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

พ.ศ. 2558

Right and Compensation to Victim of Crime by the State

Mr. Anuput Phuangtong

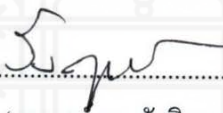
An Independent Study Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
the Degree of Master of Laws in Public Law
School of Public Law
Sukhothai Thammathirat Open University
2015

หัวข้อการศึกษาค้นคว้าอิสระ	สิทธิของผู้เสียหายกับการเยียวยาผู้เสียหายในคดีอาญาโดยรัฐ
ชื่อและนามสกุล	นายอนุวุฒิ พ่วงทอง
วิชาเอก	กฎหมายมหาชน
สาขาวิชา	นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
อาจารย์ที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์ชนินาฏ ลีดส์

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้ ได้รับความเห็นชอบให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรระดับปริญญาโท เมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2559

คณะกรรมการสอบการศึกษาค้นคว้าอิสระ

.....ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ชนินาฏ ลีดส์)

.....กรรมการ
(อาจารย์ ดร. รังสิกร อุปพงษ์)

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภาณุมาศ ขัดเงางาม)
ประธานกรรมการประจำสาขาวิชานิติศาสตร์

ชื่อการศึกษา คั่นคว่ำอิสระ สติธิของผู้เสียหอยกับการเยียวยาผู้เสียหอยในคดีอาญาโดยรัฐ
ผู้ศึกษา นายอนุพุดิ พวงทอง รหัสนักศึกษา 2564001903 ปริญญา นิติศาสตรมหาบัณฑิต
อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ชนินาฏ ลิดส์ ปีการศึกษา 2558

บทคัดย่อ

การศึกษา คั่นคว่ำอิสระ เรื่อง “สติธิของผู้เสียหอยกับการเยียวยาผู้เสียหอยในคดีอาญาโดยรัฐ” มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับสติธิของผู้เสียหอยกับการเยียวยาผู้เสียหอยที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม 2) เพื่อศึกษาถึงพัฒนาการและหลักเกณฑ์ทางกฎหมายตลอดจนปัญหาที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับสติธิของผู้เสียหอยกับการเยียวยาผู้เสียหอยที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม 3) เพื่อศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบมาตรฐานทางกฎหมายที่เกี่ยวกับสติธิทางกฎหมายและการเยียวยาผู้เสียหอยที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมของต่างประเทศกับของประเทศไทย และ 4) พื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาที่ไม่เป็นธรรมเกี่ยวกับสติธิของผู้เสียหอยกับการเยียวยาผู้เสียหอยในคดีอาญาโดยรัฐในประเทศไทย

การ คั่นคว่ำอิสระเรื่องนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยวิธีการวิจัยทางเอกสาร โดยการศึกษา คั่นคว่ำและวิเคราะห์ข้อมูลจากตำรา วารสาร เอกสารทางวิชาการ การวิจัย วิทยานิพนธ์ บทความทางกฎหมาย ตลอดจนข้อมูลทางเว็บไซต์ต่างๆ ทางอินเทอร์เน็ต เอกสารที่เกี่ยวข้องและตัวบทกฎหมายเกี่ยวกับสติธิของผู้เสียหอยกับการเยียวยาผู้เสียหอยในคดีอาญาโดยรัฐ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

จากการศึกษาพบว่า กฎหมายและมาตรการเกี่ยวกับสติธิของผู้เสียหอยและการเยียวยาผู้เสียหอยในคดีอาญาโดยรัฐของประเทศไทยยังไม่เหมาะสมและเป็นธรรมเพียงพอ เมื่อเปรียบเทียบกับมาตรการของต่างประเทศ โดยมีเพียงพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหอยและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 กำหนดเรื่องสติธิของผู้เสียหอยว่า จะต้องเป็นบุคคลซึ่งได้รับความเสียหายถึงแก่ชีวิตหรือร่างกายหรือจิตใจ นอกจากนี้มาตรการเยียวยาผู้เสียหอยในทางอื่นนอกจากตัวเงิน กฎหมายของประเทศไทยก็ไม่ได้ให้ความคุ้มครองไว้อย่างชัดเจน แต่กระจัดกระจายไปตามกฎหมายฉบับอื่นๆ เช่น ในกฎหมายคุ้มครองพยานในคดีอาญา เป็นต้น ดังนี้ ผู้ศึกษาเห็นว่า ควรปรับปรุงมาตรการในการเยียวยาผู้เสียหอยที่ตกเป็นเหยื่อของอาชญากรรมให้มีความเหมาะสมและเป็นธรรม ทั้งในแง่กฎหมายที่ใช้บังคับและมาตรการรองรับ

คำสำคัญ ผู้เสียหอยในคดีอาญา การเยียวยาของรัฐ

Independent Study title: Right and Compensation to Victim of Crime by the State
Author Mr. Anuput Phuangtong; **ID:** 2564001903; **Degree:** Master of Laws;
Independent Study advisor: Chaninat Leeds, Associate Professor;
Academic year: 2015

Abstract

The purposes of this independent study on “Rights and Compensation to the Victim of Crime by the State” are 1) to study concepts and theories about rights and compensation to victims of crime 2) to study the development, legal measures and problems related to rights and compensation to victims of crime 3) to analyze and compare legal measures for rights and compensation for victims of crime in Thailand to other countries and 4) to find solutions for the injustice in rights and compensation to victims of crime by the state in Thailand.

This independent study is qualitative research which uses documentary research method by collecting and analyzing data from journals, academic works, research papers, theses, legal articles as well as sources from websites related to rights and compensation to victims of crime by the state in both Thai and English.

The research found that laws and legal measures related to the rights and compensation to victims of crime in Thailand are still inappropriate and unfair comparing to the measures in other countries. In fact it is found that-only main legislative measure at present is the Compensation and Expense to Injured Persons and the Accused in Criminal Cases Act B.E. 2544, which stipulates rights of the victim that the person must be harmed to death or physically or mentally damaged. In addition, damages compensation for non-pecuniary are not clearly covered in Thai laws. They are dispersed in other laws such as law on witness protection in criminal case. Thus, the researcher thinks that there should be an amendments to related legal measures so that compensations for crime victims are more appropriate and fair in terms of law enforcement and supporting measures.

Keyword: Injured person, Compensation to Injured person, Crime Victim

กิตติกรรมประกาศ

การค้นคว้าอิสระ เรื่อง สิทธิของผู้เสียหายกับการเยียวยาผู้เสียหายในคดีอาญาโดยรัฐฉบับนี้ สำเร็จลงได้ด้วยได้รับความกรุณาจากรองศาสตราจารย์ชนินาฏ ลีดส์ ที่เมตตาได้รับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษา โดยได้ตลอดเวลาให้คำปรึกษา คำแนะนำต่างๆ และตรวจแก้ไขข้อบกพร่องในการจัดทำจนทำให้การค้นคว้าอิสระ ฉบับนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ผู้เขียนใคร่ขอกราบขอบพระคุณอาจารย์เป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ทั้งนี้ ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ เขียรชัย ณ นคร ที่ได้ให้คำปรึกษา พร้อมทั้งให้คำแนะนำต่างๆ ตลอดจนให้ความช่วยเหลือในการแก้ไขและให้คำแนะนำที่มีประโยชน์จนทำให้การค้นคว้าอิสระฉบับนี้มีคุณค่ามากยิ่งขึ้น

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชทุกท่านที่ได้ถ่ายทอดความรู้และคำแนะนำที่ดีเสมอมา ตลอดจนเจ้าหน้าที่ทุกฝ่ายที่ช่วยเหลือจนผู้เขียนสามารถทำการค้นคว้าอิสระฉบับนี้ให้ประสบความสำเร็จลงได้ ผู้เขียนรู้สึกซาบซึ้งในความช่วยเหลือและขอขอบพระคุณอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

และสำคัญที่สุดผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณบิดามารดาผู้มีพระคุณอันหาประมาณมิได้ที่คอยดูแล ห่วงใยผู้เขียน ขอขอบคุณผู้ร่วมงานและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่านที่ได้ให้การช่วยเหลือสนับสนุนและให้กำลังใจตลอดมาทำให้ผู้เขียนผ่านพ้นอุปสรรคในการทำการค้นคว้าอิสระฉบับนี้จนเป็นผลให้การศึกษาสำเร็จลุล่วง

หากการค้นคว้าอิสระฉบับนี้มีคุณค่า และประโยชน์ต่อการใดๆ หรือต่อผู้ใดก็ดี ผู้เขียนขอขอบความดีทั้งหมดเป็นกตเวทิตาแด่พระคุณบิดามารดา ตลอดจนอาจารย์ทุกท่านตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ตลอดจนเพื่อนๆ ทุกคนที่คอยให้กำลังใจเสมอมา

อนุพุฒิ พ่วงทอง

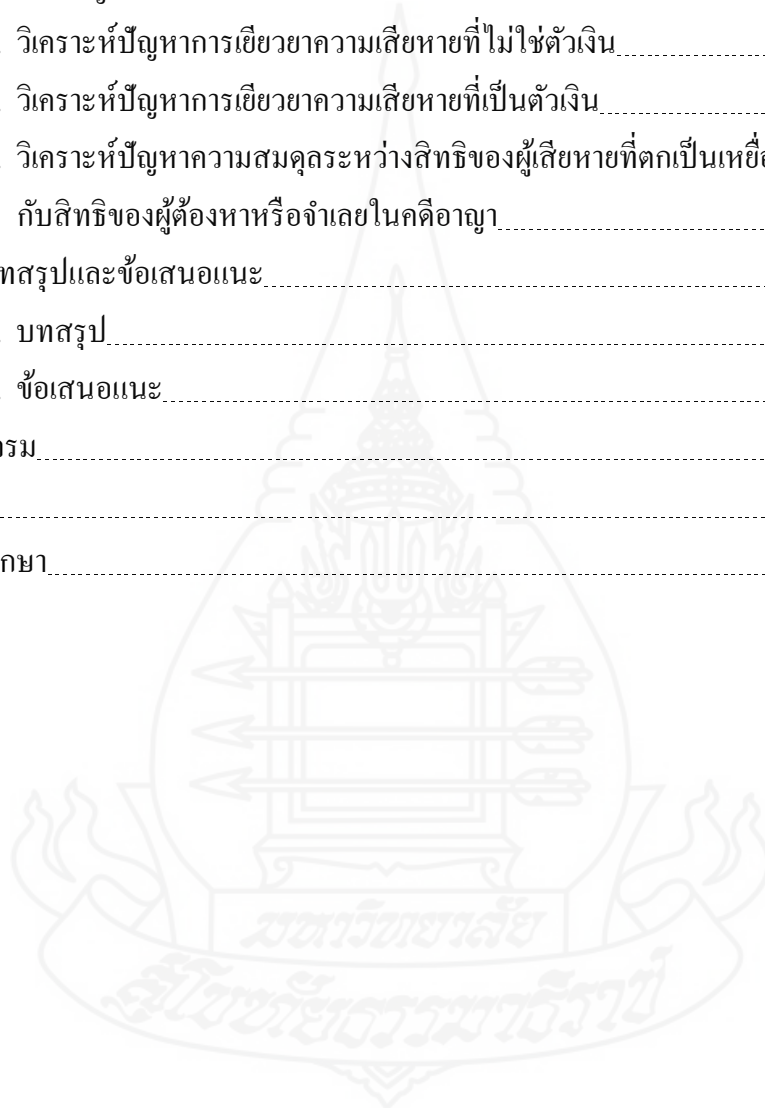
กุมภาพันธ์ 2559

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
บทที่ 1 บทนำ	1
1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย	6
3. สมมติฐานของการวิจัย	6
4. ขอบเขตการวิจัย	7
5. วิธีการวิจัย	7
6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	7
บทที่ 2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับสิทธิของผู้เสียหายและการเยียวยาผู้เสียหาย ที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม	8
1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา	8
2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับผู้เสียหายในคดีอาญาที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม	31
3. แนวคิดเกี่ยวกับการช่วยเหลือผู้เสียหายที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม	41
4. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี	58
บทที่ 3 สิทธิของผู้เสียหายและการเยียวยาผู้เสียหายที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมในประเทศไทย เปรียบเทียบกับต่างประเทศ	61
1. ความเป็นมาเกี่ยวกับการช่วยเหลือผู้เสียหายที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมโดยรัฐ	61
2. หลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองและช่วยเหลือผู้เสียหายในคดีอาญาที่ตก เป็นเหยื่ออาชญากรรมในประเทศไทย	68
3. มาตรการช่วยเหลือผู้เสียหายที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมในประเทศไทย	78
4. มาตรการช่วยเหลือผู้เสียหายที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมในต่างประเทศ	90

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 วิเคราะห์ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับสิทธิของผู้เสียหายกับการเยียวยาผู้เสียหายที่ตกเป็น เหยื่ออาชญากรรม.....	120
1. วิเคราะห์ปัญหาการเยียวยาความเสียหายที่ไม่ใช่ตัวเงิน.....	122
2. วิเคราะห์ปัญหาการเยียวยาความเสียหายที่เป็นตัวเงิน.....	126
3. วิเคราะห์ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างสิทธิของผู้เสียหายที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม กับสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา.....	129
บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	132
1. บทสรุป.....	132
2. ข้อเสนอแนะ.....	140
บรรณานุกรม.....	144
ภาคผนวก.....	148
ประวัติผู้ศึกษา.....	159

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในอดีตที่ผ่านมาการปฏิบัติงานของกระบวนการยุติธรรมได้มุ่งเน้นให้ความสำคัญกับการปราบปรามและนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดให้สามารถกลับคืนสู่สังคมได้ภายหลังจากการพ้นโทษ ประกอบกับกระแสแนวคิดเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในกระบวนการยุติธรรมทำให้หลายฝ่ายมุ่งให้ความสำคัญกับการพัฒนามาตรการต่างๆ ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญา แต่มิได้คำนึงถึงความเสียหายที่เกิดแก่ผู้เสียหายในด้านต่างๆ ทั้งทางชีวิตร่างกาย ทรัพย์สิน ชื่อเสียง เวลา ขวัญและกำลังใจ ความปลอดภัย การสูญเสียโอกาสและการตกเป็นเหยื่อในขั้นตอนต่างๆ ของกระบวนการยุติธรรม รวมถึงการละเลยสิทธิของผู้เสียหายที่ตกเป็นเหยื่อของอาชญากรรมที่ควรจะมีในฐานะพลเมืองผู้เสียภาษีให้แก่รัฐ ซึ่งในความเป็นจริงแล้วผู้เสียหายซึ่งตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมคือผู้ที่กระทำการโดยสุจริต แต่ต้องได้รับความเสียหายจากการถูกละเมิดสิทธิจากผู้กระทำความผิด และจากกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาด จึงเกิดการตั้งคำถามขึ้นมาว่ารัฐได้ให้ความสมดุลในการอำนวยความยุติธรรมแก่พลเมืองของรัฐอย่างเป็นธรรมหรือไม่

ดังนั้น ในปัจจุบันอารยประเทศจึงได้ให้ความสำคัญกับสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา โดยคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายให้ได้รับการยอมรับจากสังคม โลกมากขึ้นทั้งในกรณีเป็นผู้เสียหายจากการถูกกระทำความผิดทางอาญา โดยตรงหรือกรณีเป็นผู้เสียหายจากกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาด อาทิ ผู้เสียหายจากการถูกดำเนินคดีเป็นจำเลยโดยถูกคุมขังในระหว่างดำเนินคดี ต่อมาปรากฏหลักฐานชัดเจนว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดนั้น และพนักงานอัยการถอนฟ้องในระหว่างดำเนินคดีหรือศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ยกฟ้องปล่อยตัวผู้กระทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยไม่มีความผิด ซึ่งมีตัวอย่างให้เห็นอยู่เนืองๆ อย่าง เช่นกรณีที่เป็นคดีที่โด่งดังในอดีตคือ “คดีนางสาวเซอร์รี่ แอน ดันแคน” ถูกฆาตกรรมเมื่อ 50 ปีก่อน พนักงานตำรวจจับผู้ต้องหาได้ 4 คน และมีการฟ้องศาล จนกระทั่งท้ายสุดจำเลยทั้งสี่เป็นผู้บริสุทธิ์ แต่ตกเป็น “แพะ” หรือ “เหยื่อในกระบวนการยุติธรรม” คดีประวัติศาสตร์นี้ชี้ให้เห็นถึงความเสียหายอันเกิดจากความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรม ซึ่งส่งผลต่อจำเลย นอกจากนี้ยังเป็นภาพสะท้อนถึงผู้เสียหายที่เป็นเหยื่อของ

การกระทำความผิดดังกล่าว ได้แก่ นางสาวเชอรีแอน ซึ่งขณะนั้นทายาทของนางสาวเชอรี แอน ไม่สามารถจะเรียกร้องค่าตอบแทนความเสียหายจากรัฐได้ หรือจำเลยเองไม่มีทรัพย์สินใดๆ มาชดเชยความเสียหายได้ จึงเห็นว่าแท้จริงแล้วเหยื่ออาชญากรรมและเหยื่อของกระบวนการยุติธรรม ได้เกิดขึ้นพร้อมๆ กัน แต่ยังไม่เป็นที่สนใจในประเทศไทยเท่าที่ควร¹ จะเห็นได้ว่าผู้เสียหายดังกล่าว ไม่ต่างอะไรจากเหยื่อของอาชญากรรมซึ่งได้รับความเสียหายทางด้านชีวิต ร่างกาย สิทธิ เสรีภาพ ทรัพย์สิน อนามัย รวมทั้งทางด้านจิตใจ ซึ่งนอกจากจะได้รับความเสียหายโดยส่วนตัวแล้ว ยังรวมถึงบุคคลในครอบครัวหรือบุคคลใกล้ชิดพลอยได้รับความเสียหายไปด้วย บางกรณีความเสียหายมีเป็น จำนวนมากจนยากที่จะประเมินค่าได้ และเป็นกรยากที่จะได้รับการชดเชยจากผู้กระทำความผิดจริง อยู่ที่ว่าผู้เสียหายมีสิทธิที่จะฟ้องเรียกร้องให้จำเลยชดเชยค่าเสียหายตลอดจนค่าสินไหมทดแทน ในทางแพ่งได้ แต่ในสภาพความเป็นจริงที่ไม่อาจปฏิเสธได้ คือ จำเลยหรือผู้กระทำความผิดมักจะเป็นผู้ที่มิฐานะยากจน ไม่สามารถที่จะชดเชยค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายได้อย่างเพียงพอ และกระบวนการพิจารณาของศาลในคดีแพ่งเกี่ยวกับคดีอาญาศาลก็มักจะรอการพิจารณาคดีแพ่งไว้เพื่อรอผลการพิจารณาพิพากษาคดีอาญาให้เสร็จก่อนจึงจะพิพากษาในส่วนของค่าเสียหายทางแพ่งแก่ผู้เสียหายได้ และในกรณีที่ผู้เสียหายสามารถร้องขอให้เรียกค่าเสียหายในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ กฎหมายก็จำกัดให้เรียกร้องได้เพียงบางฐานความผิดเท่านั้น และไม่ครอบคลุมถึงดอกเบี้ยที่ผู้เสียหายต้องเสียโอกาสไปด้วย จึงดูเหมือนว่ากระบวนการยุติธรรมได้สร้างอุปสรรคให้แก่ผู้บริโภค

เมื่อพิจารณาถึงสังคมไทย กฎหมายที่ออกมาทุกยุคทุกสมัยส่วนมากบัญญัติให้ความคุ้มครองสิทธิของจำเลยเป็นหลัก โดยมองข้ามการให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายซึ่งเป็น สุจริตชนที่เสียภาษีให้แก่รัฐแต่ต้องได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดอาญา รัฐในฐานะที่มีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม จึงควรที่จะเข้ามาดูแลให้ความคุ้มครองและเยียวยาแก่ผู้เสียหาย เพราะมองในอีกแง่มุมหนึ่งการที่เกิดอาชญากรรมขึ้นก็เท่ากับสะท้อนให้เห็นว่า รัฐประสบความล้มเหลวในภารกิจป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมซึ่งเป็นภารกิจหลักของรัฐที่จะต้องรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคม รัฐจึงสมควรที่จะต้องรักษาเยียวยาและฟื้นฟูผู้เสียหายเพื่อไม่ให้เกิดความวุ่นวายขึ้นในบ้านเมือง และเป็นการบรรเทาความ โกรธแค้นในตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยจากความรู้สึกของเหยื่อและครอบครัวของเหยื่อ จนนำไปสู่การแก้แค้นและก่อให้เกิดอาชญากรรมขึ้นใหม่กลายเป็นวัฏจักรแห่งปัญหาที่ไม่มีที่สิ้นสุด ด้วยเหตุนี้ได้มีนักคิดเสนอว่ายิ่งกระบวนการ

¹ สุธาสินี บุตรเนียร. (2547). *มาตรการตอบแทนความเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา* วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง: 1.

ยุติธรรม ไม่เห็นความสำคัญของเหยื่ออาชญากรรมยิ่งทำให้เหยื่อถูกลืมว่าเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาด้วย แนวคิดดังกล่าวก่อให้เกิดการกระตุ้นเรียกร้องการพิทักษ์สิทธิผู้เสียหายขึ้น เกิดเป็นแนวคิดในการชดเชยและเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหายที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมในคดีอาญาขึ้น โดยมองว่าผู้เสียหายก็เป็นบุคคลหนึ่งในกระบวนการยุติธรรมที่รัฐควรรับรองและคุ้มครองสิทธิและพึงมีมาตรการในการเยียวยาแก่เหยื่ออาชญากรรมที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดขึ้น

สำหรับประเทศไทยนั้น โดยก่อนหน้ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ประเทศไทยได้เน้นหนักไปที่การคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา ผู้ต้องหา หรือจำเลย โดยละเลยสิทธิของเหยื่ออาชญากรรม (Crime Victim) หรือผู้เสียหายในคดีอาญาเช่นเดียวกัน แต่เมื่อประเทศไทยในฐานะที่เป็นสมาชิกองค์การสหประชาชาติและเข้าเป็นภาคีสมาชิกในสนธิสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและมีข้อกำหนดเกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือเยียวยาผู้เสียหายหรืออาชญากรรมไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 8 ว่า “บุคคลมีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาอย่างได้ผล โดยศาลแห่งชาติซึ่งมีอำนาจ อันเนื่องมาจากการกระทำใดๆ ที่ละเมิดต่อสิทธิขั้นมูลฐานซึ่งตนได้รับจากรัฐธรรมนูญหรือจากกฎหมาย” ดังนี้ ประเทศไทยจึงได้มีการนำหลักการพื้นฐานจากกฎบัตรสหประชาชาติปฏิญญา และสนธิสัญญาต่างๆ ที่เป็นสาระสำคัญเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของรัฐธรรมนูญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 245 ว่า “การรับรองสิทธิในการได้รับความช่วยเหลือจากรัฐของบุคคลผู้ซึ่งได้รับความเสียหายถึงแก่ชีวิตหรือร่างกาย หรือจิตใจ เนื่องมาจากการกระทำความผิดอาญาของผู้อื่น โดยตนมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดนั้น และไม่มีโอกาสได้รับการบรรเทาความเสียหายโดยทางอื่น” จึงได้มีการตราพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ขึ้น เพื่อให้การรับรองสิทธิดังกล่าว และต่อมารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ส่วนที่ 4 ว่าด้วยสิทธิในกระบวนการยุติธรรม มาตรา 40 (5) ได้บัญญัติรับรองสิทธิ กล่าวคือผู้เสียหายในคดีอาญามีสิทธิได้รับความคุ้มครองและความช่วยเหลือที่จำเป็นและเหมาะสมจากรัฐโดยค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายที่จำเป็นให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ² และในปัจจุบันรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 ก็ได้รับรองสิทธินี้ไว้ในมาตรา 4 ว่า “ภายใต้บังคับบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค บรรดาที่ชนชาวไทย

²พิมพินี เลียงจรรยารัตน์. (2557). “สิทธิของผู้เสียหายตามผู้เสียหาย...ก็มีสิทธิมารู้จักสิทธิผู้เสียหาย”

เคยได้รับการคุ้มครองตามประเพณีการปกครองประเทศไทยในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขและตามพันธกรณีระหว่างประเทศที่ประเทศไทยมีอยู่แล้ว ย่อมได้รับการคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญนี้” นั้นหมายความว่า สิทธิของผู้เสียหายดังกล่าวถือเป็นสิทธิที่ประชาชนชาวไทยย่อมได้รับการรับรองตามประเพณีการปกครองประเทศไทยในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขและตามพันธกรณีระหว่างประเทศที่ประเทศไทยก็ยังคงได้รับการคุ้มครองและรับรองต่อไป

ด้วยเหตุนี้เมื่อพิจารณาในเรื่องสิทธิของผู้เสียหายตามรัฐธรรมนูญแล้วจะเห็นได้ว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้รับรองสิทธิของผู้เสียหายไว้อย่างกว้างขวางและมีลักษณะที่เป็นสากล แต่เมื่อพิจารณาจากเรื่องของการเยียวยาแก่ผู้เสียหายที่ตกเป็นเหยื่อของอาชญากรรมแล้ว กลับปรากฏว่ามีเพียงพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 ฉบับเดิยวเท่านั้นที่ตราขึ้นเพื่ออนุวัติการตามรัฐธรรมนูญใช้บังคับและกำหนดมาตรการการเยียวยาที่เป็นรูปธรรมให้แก่ผู้เสียหายที่ได้รับผลกระทบจากการทำความผิดทางอาญาโดยที่ตนไม่มีส่วนเกี่ยวข้อง แต่เมื่อพิจารณาให้ลึกลงไปในเรื่องหาแล้วกลับพบว่า พระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวเป็นเพียงกฎหมายหลักในการพิจารณาให้ค่าตอบแทนแก่ผู้เสียหายที่เป็นเพียงตัวเงินเท่านั้น และมีข้อจำกัดในการเยียวยาความเสียหายอยู่หลายประการ ไม่ว่าจะเป็นงบประมาณในการเยียวยาความเสียหายซึ่งส่งผลกระทบต่อการศึกษาที่กำหนดความเสียหายให้เหมาะสมกับความเสียหายที่แท้จริง หรือการกำหนดเงื่อนไขต่างๆ ที่ยุ่งยากจนทำให้เกิดอุปสรรคต่อผู้เสียหายเป็นอย่างมาก ไม่เพียงเท่านั้นเมื่อพิจารณาถึงความเสียหายที่เหยื่ออาชญากรรมได้รับแล้ว การเยียวยาในรูปของตัวเงินย่อมไม่เพียงพอ ทั้งนี้เนื่องจากผู้เสียหายที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมไม่ได้รับผลกระทบที่เป็นเพียงตัวเงินเท่านั้น แต่ยังได้รับผลกระทบทางด้านสภาพจิตใจ ชื่อเสียง ฐานะความเป็นอยู่ และสภาพชีวิตที่ไม่ปกติสุข รวมถึงการถูกคุกคามจากผู้กระทำความผิดทางอาญาคือด้วย ยกตัวอย่างเช่น ในปัญหาอาชญากรรมทางเพศ ผู้เสียหายที่ถูกข่มขืนหรือถูกล่อลวงให้ค้าประเวณี นอกจากจะได้รับผลกระทบทางด้านร่างกาย (Physical Impact) และทางด้านจิตใจ (Mental Impact) แล้ว ยังได้รับผลกระทบทางด้านสังคมอีกด้วย สิ่งเหล่านี้ก่อให้เกิดภาวะความอ่อนแอทางด้านจิตใจและความเครียดแก่ผู้เสียหายเป็นอย่างมาก และส่งผลกระทบต่อบุคลิกภาพ และรูปแบบการดำรงชีวิตของผู้นั้นเปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะผู้เสียหายที่เป็นเด็กหรือเยาวชน ซึ่งเป็นที่เห็นได้ชัดเจนว่าการเยียวยาในด้านตัวเงินย่อมไม่เพียงพอที่จะช่วยเหลือหรือฟื้นฟูให้ผู้เสียหายสามารถเข้มแข็งและยืนหยัดอยู่ในสังคมได้ เป็นต้น ซึ่งการช่วยเหลือในด้านตัวเงินเพียงอย่างเดียวโดยให้ผู้เสียหายและครอบครัวไปบริหารจัดการเองอาจไม่สามารถเยียวยาและฟื้นฟูเหยื่อ

อาชญากรรมได้อย่างสมบูรณ์แท้จริง ในทางตรงกันข้ามอาจกลายเป็นช่องทางในการแสวงหาประโยชน์ของมิถาชาชีพที่ต้องการถือเงินจากรัฐได้

ดังนั้น เมื่อพิจารณาจากกฎหมายของนานาประเทศจะพบว่า ในปัจจุบันมีการพัฒนามาตรการเยียวยาความเสียหายแก่เหยื่ออาชญากรรมที่นอกเหนือจากการเยียวยาในด้านตัวเงิน โดยให้ความสำคัญกับการช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมให้มีความเข้มแข็งสามารถกลับมาใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างปกติสุข และเยียวยาผลกระทบในด้านจิตใจ ความรู้สึกของเหยื่ออาชญากรรมด้วยการที่รัฐเข้ามามีส่วนบำบัดฟื้นฟูและให้สิทธิประโยชน์ต่างๆ แก่ผู้เสียหายในคดีอาญาที่ตกเป็นเหยื่อของอาชญากรรมไม่ให้รู้สึกว่าเป็นผู้ที่ด้อยคุณค่าหรือถูกทอดทิ้งจากกระบวนการยุติธรรม ซึ่งต่างจากประเทศไทยที่แทบจะกล่าวได้ว่า ผู้ที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมในประเทศไทยถือเป็น “เคราะห์กรรม” ส่วนตัว เพราะนอกจากจะไม่ได้รับสิทธิที่ชัดเจนตามกฎหมายแล้ว ในทางปฏิบัติยังถูกเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมซ้ำเติม หรือในบางครั้งพลเมืองดีหรือผู้บริสุทธิ์ที่ไม่รู้เรื่องราวใดๆ ก็อาจถูกจับเป็น “แพะ” ได้โดยง่าย หรือในกรณีที่ต้องต่อสู้เพื่อพิทักษ์สิทธิของตนเองก็อาจถูกคุกคามหรือจู่โจมร้ายจากผู้กระทำความผิดที่ยังไม่สามารถจับตัวได้ หรือจากขบวนการอาชญากรรมในรูปขององค์กร จึงดูเหมือนว่าเหยื่ออาชญากรรมต้องจำยอมรับเคราะห์กรรมดังกล่าวไปโดยปริยาย

ด้วยเหตุนี้ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจในการศึกษาวิเคราะห์ถึงปัญหาสิทธิของผู้เสียหายกับการเยียวยาผู้เสียหายในคดีอาญาโดยรัฐ โดยในงานสารนิพนธ์ฉบับนี้จะศึกษาวิเคราะห์ถึงประเด็นปัญหาที่น่าสนใจถึงความเหมาะสมในการเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหายในกรณีต่างๆ ดังต่อไปนี้

ปัญหาประการที่ 1 เรื่องการเยียวยาความเสียหายที่ไม่ใช่ตัวเงินที่ไม่เพียงพอต่อการเยียวยาผู้เสียหายโดยศึกษากรณีสิทธิที่จะได้รับการบำบัดฟื้นฟูสภาพจิตใจของผู้เสียหาย สิทธิที่จะได้รับการช่วยเหลือเรื่องทนายความของผู้เสียหาย

ปัญหาประการที่ 2 เรื่องการเยียวยาความเสียหายที่เป็นตัวเงิน ศึกษากรณีปัญหาเกี่ยวกับฐานความผิดที่ผู้เสียหายได้รับค่าตอบแทนจากรัฐไม่คุ้มครองทรัพย์สินของผู้เสียหาย

ปัญหาประการที่ 3 เรื่องความสมดุลระหว่างสิทธิของผู้เสียหายที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมกับสิทธิของผู้ต้องหาในคดีอาญา

โดยผู้วิจัยจะทำการศึกษาค้นคว้าเปรียบเทียบกับมาตรการในต่างประเทศเพื่อศึกษาถึงแนวทางในการเสนอแนะแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับสิทธิของผู้เสียหายกับการเยียวยาผู้เสียหายในคดีอาญา โดยรัฐต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับสิทธิของผู้เสียหายกับการเยียวยาผู้เสียหายที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม

2.2 เพื่อศึกษาถึงพัฒนาการและหลักเกณฑ์ทางกฎหมาย ตลอดจนปัญหาที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับสิทธิของผู้เสียหายกับการเยียวยาผู้เสียหายที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม

2.3 เพื่อศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับมาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวกับสิทธิทางกฎหมายและการเยียวยาผู้เสียหายที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมในต่างประเทศกับในประเทศไทย

2.4 เพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาที่ไม่เป็นธรรมเกี่ยวกับสิทธิของผู้เสียหายกับการเยียวยาผู้เสียหายในคดีอาญาโดยรัฐในประเทศไทย

3. สมมติฐานของการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “สิทธิของผู้เสียหายกับการเยียวยาผู้เสียหายในคดีอาญาโดยรัฐ” นี้ ผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นการศึกษาไว้ดังนี้

3.1 ศึกษาถึงสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาในกระบวนการยุติธรรม โดยศึกษาทั้งในด้านแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีอาญา หลักการและความจำเป็นในการรับรองสิทธิของผู้เสียหายกับการเยียวยาผู้เสียหายในคดีอาญาที่ตกเป็นเหยื่อของอาชญากรรม ตลอดจนหลักในการช่วยเหลือเยียวยาผู้เสียหายที่มีประสิทธิภาพ

3.2 ศึกษาวิเคราะห์ถึงมาตรการในการคุ้มครองสิทธิต่างๆ ของผู้เสียหายที่ได้รับการรับรองตามกฎหมาย โดยมุ่งพิจารณาถึงความเหมาะสมในการเยียวยาผู้เสียหายที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมในประเทศไทยเปรียบเทียบกับมาตรการในต่างประเทศ

3.3 ศึกษาวิเคราะห์ถึงมาตรการทางกฎหมายในทุกระดับ และแนวทางในการแก้ไขปัญหาการคุ้มครองผู้เสียหายโดยกระบวนการยุติธรรมของไทยในทุกชั้นตอน รวมทั้งเสนอแนะวิธีสร้างสมดุลระหว่างสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยกับผู้เสียหาย และวิธีการชดเชยเยียวยาที่เหมาะสม

4. ขอบเขตการวิจัย

สารนิพนธ์ฉบับนี้มุ่งศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับสิทธิของผู้เสียหายกับการเยียวยาผู้เสียหายในคดีอาญาโดยรัฐ โดยจะทำการศึกษาจากตำรา บทความ เอกสาร และงานวิจัยทางวิชาการ และมาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องของประเทศไทยเปรียบเทียบกับต่างประเทศ เพื่อให้ทราบถึงปัญหา อุปสรรค และแนวทางการแก้ไข ปรับปรุง และพัฒนากฎหมายให้สอดคล้องกับมาตรฐานการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายกับการเยียวยาผู้เสียหายในคดีอาญาโดยรัฐในต่างประเทศและในระดับสากล เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาดังกล่าว

5. วิธีการวิจัย

เป็นการศึกษาเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยค้นคว้าและวิเคราะห์ข้อมูลจาก ตำรา วารสาร เอกสารทางวิชาการ การวิจัย วิทยานิพนธ์ บทความทางกฎหมาย ตลอดจนข้อมูลทางเว็บไซต์ต่างๆ ทางอินเทอร์เน็ต เอกสารที่เกี่ยวข้องและตัวบทกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิของผู้เสียหายกับการเยียวยาผู้เสียหายในคดีอาญาโดยรัฐ โดยวิเคราะห์เปรียบเทียบให้ทราบถึงสภาพปัญหาของการเยียวยาผู้เสียหายในคดีอาญาที่มีอยู่ไม่เพียงพอและเหมาะสมต่อการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นกับเหยื่ออาชญากรรม เพื่อแก้ไข ปรับปรุงการบังคับใช้กฎหมายให้สอดคล้องกับการรับรองสิทธิของผู้เสียหายตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญต่อไป

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 6.1 ทำให้ทราบถึงแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับสิทธิของผู้เสียหายกับการเยียวยาผู้เสียหายที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม
- 6.2 ทำให้ทราบถึงพัฒนาการและหลักเกณฑ์ทางกฎหมาย ตลอดจนปัญหาที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับสิทธิของผู้เสียหายกับการเยียวยาผู้เสียหายที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม
- 6.3 ทำให้ทราบถึงมาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องสิทธิทางกฎหมายกับการเยียวยาผู้เสียหายที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมในต่างประเทศเปรียบเทียบกับในประเทศไทย
- 6.4 ทำให้ได้แนวทางแก้ไขปัญหาที่ไม่เป็นธรรมเกี่ยวกับสิทธิของผู้เสียหายกับการเยียวยาผู้เสียหายในคดีอาญาโดยรัฐในประเทศไทย

บทที่ 2

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับสิทธิของผู้เสียหายกับ การเยียวยาผู้เสียหายที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม

ในบทนี้จะมุ่งศึกษาถึงแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับผู้เสียหายในคดีอาญาที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม แนวคิดเกี่ยวกับการช่วยเหลือผู้เสียหายที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม และแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการ บ้านเมืองที่ดี โดยมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา

ในหัวข้อนี้จะศึกษาถึงแนวคิดพื้นฐานการคุ้มครองผู้เสียหายในคดีอาญาได้แก่ หลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หลักความเสมอภาคตามกฎหมายสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา ซึ่งประกอบด้วยสิทธิในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาและการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม สิทธิในการได้รับค่าชดเชยความเสียหายผู้กระทำความผิด สิทธิในการชดเชยความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายในคดีอาญาโดยรัฐและสิทธิในการได้รับการบริการช่วยเหลือ ซึ่งเป็นแนวคิดพื้นฐานที่สำคัญในการศึกษาวิจัยเรื่อง “สิทธิของผู้เสียหายกับการเยียวยาผู้เสียหายในคดีอาญาโดยรัฐ” ฉบับนี้

1.1 แนวคิดพื้นฐานในการคุ้มครองผู้เสียหายในคดีอาญาแยกพิจารณา 3 แนวคิด คือ

1.1.1 แนวคิดเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ แนวความคิดเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เป็นเรื่องที่สัมพันธ์กันระหว่างศักดิ์ศรีและความเป็นมนุษย์ เมื่อพิจารณาจากถ้อยคำตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน คำว่า “ศักดิ์ศรี” หมายถึง เกียรติศักดิ์ คำว่า เกียรติ หมายถึง ชื่อเสียง ความยกย่องนับถือ ความมีหน้ามีตา คำว่า “ศักดิ์” หมายถึง อำนาจ ความสามารถ กำลังฐานะ และคำว่า “เกียรติศักดิ์” หมายถึง เกียรติตามฐานะของแต่ละบุคคล ส่วนคำว่ามนุษย์ หมายถึง ที่รู้จักใช้เหตุผล ผู้ที่มีจิตใจสูง มีการให้ค่าแปล ส่วนคำว่า ศักดิ์ศรี คือ Dignity คำว่า Dignity เป็นถ้อยคำที่มีรากฐานมาจากภาษาละตินซึ่งมีถ้อยคำที่มีรากศัพท์เดียวกันอยู่หลายคำ คือ คำว่า Dignatio Digne Dignitas Digno Dignor Dignus อันมีความหมายถึง ศักดิ์ศรี ความมีชื่อเสียง (Reputation) เกียรติ (Honor) มีคุณค่า (Worth) เคารพ นับถือ นิยม ยกย่อง (Esteem) ชย ตำแหน่งในสังคม อย่างไรก็ตาม มิได้มีการให้ความหมายที่แน่นอนของคำว่าศักดิ์ศรีไว้ ส่วนมนุษย์หรือความ

เป็นมนุษย์เป็นการยากที่จะอธิบายให้เข้าใจ โดยผ่านเพียงถ้อยคำซึ่งการที่จะเข้าใจเรื่องดังกล่าวนี้ ต้องมีความเข้าใจถึงองค์ประกอบต่างๆ ที่ทำให้รู้ถึงคุณลักษณะของมนุษย์ที่มีความสัมพันธ์ระหว่างศักดิ์ศรีและความเป็นมนุษย์

กล่าวได้ว่าสิ่งที่จะทำให้เกิดความคิดและพิจารณาถึงตัวตนของมนุษย์ การค้นหาตัวตนของมนุษย์นั้นน่าจะเกิดจากการที่มนุษย์ได้ผ่านการต่อสู้เพื่อเอาตัวรอดมาก่อนแล้วและเมื่อมนุษย์ได้เริ่มมีการสะสมกำลังไว้ว่าจะจะเป็นจากทรัพย์สิน ความแข็งแกร่งในความเป็นผู้นำทำให้มนุษย์แต่ละคนเริ่มมีความแตกต่าง แต่ในระหว่างนั้นมนุษย์ก็ยัง มีจิตใจที่เอื้ออาทร โดยการปฏิบัติอย่างมีไมตรีจิตต่อกัน จนกระทั่งมนุษย์อยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวอันมีส่วนในการนำไปสู่การสร้างเป็นสังคมที่มีความซับซ้อนมากขึ้น การค้นหาความคิดถึงตัวตนของมนุษย์ อย่างไรก็ตาม การสร้างสังคมนั้นย่อมมีความแตกต่างไปตามแนวความคิดตลอดจนจารีตประเพณีของแต่ละประเทศ

ดังนั้นในส่วนนี้จะได้แบ่งการศึกษาเป็นในแนวของตะวันตกและตะวันออก ทั้งนี้จะศึกษาจากแนวความคิดของนักคิดเกี่ยวกับเรื่องสภาพสังคมและจารีตประเพณีว่า การมีชีวิตอยู่ของมนุษย์ต้องอยู่อย่างมีศักดิ์ศรี การเผชิญอันตรายด้วยความกล้าหาญ การสละชีวิตเพื่อรัฐเป็นการกระทำเพื่อส่วนรวมนั้นถือเป็นสิ่งที่ดีและสร้างความภาคภูมิใจให้บุคคลนั้น และแนวความคิดเรื่องความสุขอันมีความเกี่ยวข้องถึงเรื่องเกียรติยศเป็นสิ่งที่ได้มาเพราะอาศัยการให้เกียรติหรือการยอมรับจากผู้อื่น รวมไปถึงแนวความคิดที่ว่า มนุษย์แต่ละคนต่างเป็นพี่น้องกันเพราะมนุษย์ทุกคนต่างมีเหตุผลที่สมควรได้รับการยกย่องในความเป็นมนุษย์แนวความคิดของนักคิดในสมัยต่อมาเป็นแนวความคิดที่ผสมผสานระหว่างกรีกและศาสนาคริสต์ โดยมีความเชื่อว่าพระเจ้าสร้างโลกขึ้นมาโดยมีความมุ่งหมาย มนุษย์ก็เช่นเดียวกันมีการดำเนินไปตามธรรมชาติของมนุษย์คือความมีสติปัญญาและเหตุผลที่ดีในการรู้จักการอยู่ร่วมกันอย่างดีในสังคม ก็ต้องมีคุณธรรม ความรักและเสียสละต่อผู้อื่นตลอดจนการกระทำในสิ่งที่ดีละอายต่อบาป

กล่าวได้ว่าแนวคิดในสมัยกรีกและโรมันมีอิทธิพลและเป็นรากฐานต่อความคิดของนักคิดหลายคนเรื่องความสามารถในการใช้เหตุผลของมนุษย์ที่มีการพัฒนามากขึ้นและเป็นแนวความคิดที่มีผลมาถึงปัจจุบันคนในสมัยนั้น จะมีการตระหนักถึงคุณค่าของตนผู้ปกครองต้องปกครองอย่างมีคุณธรรมหากผู้ปกครองไม่มีคุณธรรมประชาชนสามารถถอดถอนได้ การให้ความสำคัญกับความเสมอภาคต่อคนทุกคน ไม่มีระบบอภิสิทธิ์ชน ให้ความสำคัญต่อความสามารถของบุคคลมากกว่าเชื้อสายวงศ์ตระกูล การไม่เอาเปรียบผู้อื่นเพราะจะเป็นการทำลายความสมดุลตามธรรมชาติ ตลอดจนการให้ความสำคัญกับเจตจำนงของคนทุกคนในการกระทำสิ่งต่างๆ ได้อย่างเสรีอันเป็นการแสดงถึงว่าเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้นมีความเกี่ยวข้องกับคุณค่าของความเป็น

มนุษย์ไม่ว่าจะเป็นการเคารพ ยกย่อง นับถือ ให้เกียรติตั้งแต่จากผู้นำจนมาถึงการให้กับบุคคลอย่างเท่าเทียมกัน

ต่อมาในสมัยที่ศาสนาคริสต์มีอิทธิพลเป็นอย่างมาก แต่ได้มีบทบาทบัญญัติจรรยาบรรณเกี่ยวกับความเป็นอัครวินซึ่งเป็นกลุ่มของผู้ที่อยู่ซึ่งอยู่ในสังคมชั้นสูง การปฏิบัติของอัครวินจะเป็นไปอย่างสุภาพ เคารพและให้เกียรติผู้หญิงจากการที่มนุษย์ได้พัฒนาสติปัญญาให้เจริญขึ้น จนมีความเชื่อมั่นในตนเองมากขึ้นอันทำให้มนุษย์ในแถบตะวันตกตระหนักถึงสิทธิของตนเองมากขึ้น แม้ว่า จะไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้โดยตรงก็ตามเพียงแต่การเริ่มมีบทบาทบัญญัติที่คุ้มครองเกี่ยวกับ การคุ้มครองชีวิตของคนในการได้รับความยุติธรรม กรณีเกิดความไม่ชอบธรรมขึ้นกับบุคคลนั้นอันรวมไปถึงการแสดงออกในความคิดเกี่ยวกับสังคมอันแสดงถึงการตระหนักในคุณค่าแห่งความเป็นมนุษย์ของประชาชน อันปรากฏอยู่ในตราสารที่สำคัญ เช่น กฎบัตรแมกนาคาร์ตาคำประกาศอิสรภาพประเทศสหรัฐอเมริกา คำประกาศปฏิญญาว่าด้วยสิทธิของมนุษย์และพลเมืองของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส³

กล่าวโดยสรุปได้ว่า แนวความคิดเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในแถบตะวันตกนั้นเริ่มมาจากแนวความคิดที่พยายามเข้าใจถึงตัวตนของมนุษย์อันประกอบด้วยจิตใจวิญญาณ และร่างกายอันถือเป็นสิ่งพื้นฐานที่ทำให้มนุษย์มีความคิดและก่อให้เกิดเหตุผลที่พิจารณาถึงความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ จิตใจอันเป็นส่วนที่อยู่ในร่างกายของมนุษย์ที่เป็นที่มาของการเกิดการปฏิบัติของมนุษย์ในหลายเรื่องอันรวมไปถึง จริตประเพณีในสังคมในเรื่องของการมีพื้นฐานความคิดที่มีเหตุผลนำไปสู่การคิด การปฏิบัติในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิตจนมนุษย์สามารถพิจารณาได้ถึงสิ่งที่ดีและไม่ดี

อย่างไรก็ตามพอจะกล่าวได้ว่าแนวความคิดเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์น่าจะเป็นแนวความคิดจิตใจและการปฏิบัติในด้านดีต่อกัน เช่น การมีไมตรีให้ผู้อื่น การเอื้อเฟื้อผู้อื่นตั้งแต่คนในครอบครัวและเพื่อนมนุษย์ที่อยู่ในสังคมเดียวกัน การเคารพ ยกย่อง การให้ความไว้วางใจ การปฏิบัติต่อผู้อื่นโดยมีมาตรฐานต่ำไปกว่าในฐานะที่เขาเป็นมนุษย์ เช่น การลงโทษต้องไม่โหดร้ายต่อร่างกายมากเกินไปอันเป็นเรื่องที่ไม่ติดอยู่กับตำแหน่งหรือฐานะ ความแตกต่าง เช่น เพศ ภาษา สีมิวความเชื่อส่วนบุคคลของบุคคลโดยเฉพาะบุคคลในระดับสูงของสังคม เช่น กษัตริย์ขุนนาง อันหมายรวมไปถึงการพิจารณาถึงคุณค่าของคน โดยมิได้อาศัยความสามารถเพียงอย่างเดียวความมีอำนาจในสังคม ที่ทำให้ยอมมอบอำนาจให้ผู้ปกครองคุ้มครองประชาชนอันถือเป็นความคิดในการคำนึงถึงเกียรติและการให้เกียรติต่อผู้อื่นอันถือเป็นการยอมรับในสิ่งที่ประกอบเป็น

³บรรเจิด สิงคะเนติ. (2547). หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์วิญญูชน: 17.

ตัวบุคคลนั้นทั้งทางร่างกาย จิตใจ และสถานะของบุคคลอันติดอยู่กับบุคคลนั้นตลอดจนการที่ กษัตริย์หรือผู้ปกครองปกครองด้วยความยุติธรรม และการเห็นคุณค่าต่างๆ ที่กล่าวมานั้น ขึ้นอยู่กับ ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่งที่เขาศรัทธาหรือเคารพ หรือความรู้สึกที่ดีให้ที่อาจมี ให้เฉพาะกับบุคคลบางคนมาก หรือน้อยแตกต่างกันไป แต่สิ่งเหล่านั้นถือเป็นคุณค่า หลักการ พื้นฐานที่ทุกคนควรเคารพกันและกัน ตลอดจนมิให้กับบุคคลทุกคนในฐานะแห่งความเป็นมนุษย์ เป็นส่วนหนึ่งของคุณค่าในเรื่องการปฏิบัติในเรื่องใดๆ ต้องคำนึงถึงความยุติธรรม ต้องเป็นไปอย่าง เท่าเทียมกันในการปฏิบัติตนและมีการนำเรื่องดังกล่าวมาคุ้มครองไว้เป็นลายลักษณ์อักษรสิ่ง เหล่านั้น เป็นการแสดงถึงการเริ่มยอมรับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไว้บ้างแล้ว

ส่วนแนวความคิดของนักคิดแถบตะวันออกรวมถึงประเทศไทยมีแนวความคิด เรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไว้เช่นกัน โดยแนวความคิดที่สำคัญของตะวันออกจะก่อตัวอยู่ใน ประเทศอินเดียและประเทศจีนแนวความคิดแถบตะวันออกในประเทศอินเดียมีคำสอนทางปรัชญา ที่พิจารณาได้ว่าเกี่ยวข้องกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์คือการให้ความสำคัญถึงความมีเหตุผลของ มนุษย์อันเป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์ต่างจากสัตว์และถือเป็นคุณค่าของมนุษย์ การมีจริยธรรม การหา แนวทางเพื่อให้พ้นทุกข์หรือกรรมด้วยการประพฤติดีเช่น การไม่เบียดเบียนผู้อื่น การประพฤติตน อย่างเรียบง่าย

ปรัชญาที่ถือว่าสำคัญคือพุทธปรัชญา กล่าวถึงหลักอริยสัจคือ เรื่องความทุกข์ การ ดับทุกข์ซึ่งการดับทุกข์นั้นมนุษย์ต้องมีความเห็นชอบ มีความดำริชอบคือการคิดไม่เบียดเบียนผู้อื่น การกล่าวต่อผู้อื่นด้วยถ้อยคำไพเราะ หลักธรรมดังกล่าวถือว่าเป็นพื้นฐานที่ทำให้มนุษย์ปฏิบัติแต่ ความดีสนใจเรื่องเกี่ยวกับมนุษย์ ชีวิตของมนุษย์ ไม่เชื่อว่าพระเจ้าเป็นผู้กำหนดชีวิตของมนุษย์ สังคมมนุษย์เป็นไปตามกฎของเหตุผล และเป็นเรื่องของธรรมชาติที่มีวิวัฒนาการและปรับตัวให้ เกิดความเหมาะสม โดยธรรมชาติมนุษย์มีความเท่าเทียมกันไม่มีชั้นวรรณะ มนุษย์มีความรู้สึกที่เป็น ศรัทธา เป็นศรัทธาที่ขึ้นอยู่กับเหตุผลและปัญญา การแสดงออกต่อผู้อื่นต้องคำนึงถึงกาลเทศะที่ เหมาะสม เป็นการเน้นถึงความจริง ความถูกต้องและประโยชน์โดยไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน การอยู่ ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข การประพฤติตนและการเอาใจใส่ต่อผู้อื่นด้วย

การประพฤติดีเป็นสิ่งที่เกิดจากความคิดของมนุษย์ที่จะกระทำสิ่งต่างๆ ได้ด้วย ตนเองคุณค่าของมนุษย์อยู่ที่การที่มนุษย์มีเจตจำนงที่เป็นอิสระของตนเองในการกระทำสิ่ง ต่างๆ และการกระทำโดยอิสระนี้ถือเป็นการกำหนดคุณค่าของมนุษย์ โดยมีการให้ความเคารพและ ให้ความสำคัญกับคุณค่าของผู้อื่นเท่าเทียมกับชีวิตของตนเอง มนุษย์มีส่วนทั้งที่เป็นร่างกายและ จิตใจ คุณค่าของมนุษย์มิได้อยู่ที่พระเจ้าเป็นผู้เป็นเจ้า แต่อยู่ที่การกระทำของมนุษย์ตลอดจนผลงานของ

ชีวิตตลอดจนผลงานที่เป็นคุณค่าต่อมนุษย์ด้วยกัน โดยการประพุดตินอย่างมีคุณธรรม จริยธรรม คำสอนส่วนใหญ่เน้นการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุขด้วยคุณธรรมที่กล่าวมา⁴

ส่วนแนวคิดเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของประเทศไทยมีความผูกพันกับสถาบันชั้นสูง ตัวบุคคล บุญบารมี ชื่อเสียง อันสัมพันธ์ถึงการเคารพคือ การไม่ล่วงเกินหรือล่วงละเมิดต่อผู้อื่น การแสดงความนับถือ ความเชื่อถือ ยึดมั่นเช่น การนับถือศาสนาการเคารพเช่น การเคารพผู้อาวุโสกว่า การยกย่อง ความจงรักภักดี ความมีคุณธรรม คือสภาพแห่งความดีของแต่ละบุคคล ในความรู้สึกในด้านที่ดีต่างๆ ที่มอบให้กับบุคคลที่มีได้มองแต่เพียงสภาพความเป็นมนุษย์ของบุคคลแต่ละคนที่มีอยู่อย่างไรรก็ตาม แนวความคิดเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่แทรกอยู่ในกฎหมายตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบัน กฎหมายไทยระยะแรกจะคล้ายคลึงกับหลักคำสอนทางศาสนา คือ การให้ความเมตตาต่อประชาชนทุกคนอย่างเสมอภาคกัน การกล่าวถึง การไม่เบียดเบียนกัน และเมื่อประเทศไทยมีการติดต่อกับชาติตะวันตกมากขึ้น แนวความคิดเรื่องดังกล่าวของประเทศไทยก็ยังไม่กระจ่างมากนัก แต่ก็เป็นการสะท้อนถึงการให้และคำนึงถึงความยุติธรรมในเรื่องต่างๆ มีการบัญญัติไว้อย่างเป็นระบบมากขึ้น เช่น การพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม ไม่เป็นไปตามอำเภอใจของผู้ปกครอง การชดใช้ค่าเสียหายในกรณีทำให้ผู้อื่นบาดเจ็บหรือตาย เป็นการแสดงโดยอ้อมว่าสังคมไทยเริ่มซับซ้อนมากขึ้น จนกระทั่ง ต้องมีการพิจารณาตลอดจนตระหนักถึงความสำคัญของความเป็นมนุษย์ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะมีปัญหาการละเมิดชีวิตของผู้อื่นมากขึ้นทำให้ต้องหามาตรการที่ชัดเจนเพื่อคุ้มครองชีวิตของบุคคล อันรวมไปถึงชื่อเสียง เกียรติยศด้วย⁵

เนื่องจากแนวความคิดเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนมีความเป็นพลวัต (Dynamic) อยู่ในตัวเอง โดยขึ้นอยู่กับบริบทต่างๆ ในสังคม ดังนั้น ในสภาพที่มีการเปลี่ยนแปลงของสังคมอย่างต่อเนื่อง แกนกลางที่เป็นแนวความคิดหลักในเรื่องสิทธิมนุษยชนก็คือ “การคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ด้วยเหตุนี้ แนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนจึงเป็นเพียง “เครื่องมือ”(Instrument) หรือ “วิธีในการปฏิบัติ” ที่เป็นหลักประกันและมาตรการสำคัญในการให้ความคุ้มครองศักดิ์ศรีของมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพของประชาชนในสังคมโลก ฉะนั้น สิทธิมนุษยชนจึงกลายเป็นหลักการสำคัญในการต่อสู้เพื่อ อิสรภาพหรือเพื่อความมีศักดิ์ศรีอันเท่าเทียมกันของมนุษย์ในเวลาต่อมา

อนึ่ง เมื่อพิจารณาจากปณิญาสากล่าวด้วยสิทธิมนุษยชนขององค์การสหประชาชาติ ก็ไม่ได้ให้ความหมายของคำว่า “สิทธิมนุษยชน” ไว้อย่างเฉพาะเจาะจง คงมีการกำหนดไว้แต่เพียง

⁴ฉันทนาไกรสถิต. (2543). การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนภายใต้กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองของประเทศไทย วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์: 42.

⁵ฉันทนาไกรสถิต. (2543: 44).

องค์ประกอบของสิทธิดังกล่าวเท่านั้น ดังนั้น ความหมายของ “สิทธิมนุษยชน” จึงต้องขึ้นอยู่กับบริบท (Context) ในการใช้คำว่าสิทธิมนุษยชนในแต่ละกรณีไป อย่างไรก็ตาม บทบัญญัติในข้อ 3 ของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแห่งองค์การสหประชาชาติ⁶ ซึ่งเป็นโครงสร้างหลักแล้วจะพบว่า สามารถจัดแบ่งเนื้อหาของสิทธิที่ได้รับการรับรองและคุ้มครองตามกฎหมายออกได้เป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนแรก สิทธิในชีวิต หมายถึง สิทธิในการได้รับการยอมรับนับถือและสิทธิในการที่จะพัฒนาตนเอง ซึ่งเป็นหลักการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ทั้งในทางแพ่งและทางการเมือง โดยบัญญัติรายละเอียดไว้ในข้อ 4 ถึงข้อ 21 ทั้งนี้ สิทธิในชีวิตเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่สำคัญที่สุด กล่าวคือ เป็นสิทธิในการที่จะมีชีวิตอยู่และได้รับการคุ้มครองให้ปลอดภัย และหมายรวมถึงสิทธิในการได้รับสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิตอันได้แก่ปัจจัยสี่ หรือการได้รับความช่วยเหลือเป็นพิเศษในกรณีที่เป็นคนพิการ คนชรา คนปัญญาอ่อน เด็กหรือสตรี เป็นต้น สำหรับสิทธิที่จะได้รับการยอมรับนับถือ นั้นหมายความว่าถึงข้อกำหนดที่ให้บุคคลปฏิบัติต่อกันด้วยการยอมรับซึ่งกันและกัน โดยตระหนักถึงศักดิ์ศรีและคุณค่าของชีวิตที่เสมอภาคเท่าเทียมกัน ส่วนสิทธิในการที่จะพัฒนาตนเอง ในที่นี้หมายถึง การให้บุคคลได้มีโอกาสจากสังคมในการที่จะพัฒนาตนเองอย่างชอบธรรม เพื่อที่จะสามารถตัดสินใจได้ด้วยตนเอง และปกครองตนเองได้นั่นเอง

ส่วนที่สอง สิทธิในทางเศรษฐกิจ หมายถึง สังคมและวัฒนธรรมซึ่งบัญญัติไว้ในปฏิญญาข้อ 22 ถึงข้อ 27 อันถือได้ว่าเป็นสิทธิที่บุคคลพึงมีในฐานะที่เป็นสมาชิกในสังคม และมีความจำเป็นสำหรับเกียรติภูมิของมนุษยชาติ ตลอดจนการพัฒนาบุคลิกภาพโดยเสรี

ส่วนที่สาม เป็นการรับรองว่าบุคคลชอบที่จะได้รับประโยชน์จากสังคมของตน และนานาชาติในเรื่องสิทธิและเสรีภาพตามที่ปฏิญญานี้ได้ระบุไว้อย่างเต็มที่ ทั้งนี้ตามปฏิญญาข้อ 28 ถึงข้อ 30 โดยมีการเน้นถึงหน้าที่ซึ่งปัจเจกบุคคลพึงมีต่อประชาคมของตน และในตอนท้ายเป็นข้อห้ามมิให้รัฐ กลุ่มชน หรือบุคคลหนึ่งบุคคลใดกล่าวอ้างสิทธิตามปฏิญญานี้เพื่อดำเนินกิจการหรือกระทำการใดๆ อันเป็นการมุ่งทำลายสิทธิและเสรีภาพตามที่ปฏิญญานี้ได้รับรองไว้⁷

นอกจากนี้ นักกฎหมายชาวเยอรมัน Guenter Duerig ได้อธิบายคำว่า “ศักดิ์ศรี” ไว้ว่า “มนุษย์ทุกคนเป็นมนุษย์โดยอำนาจแห่งจิตวิญญาณของเขาเอง ซึ่งทำให้เขาแตกต่างจากความเป็นอยู่ในสถานะธรรมชาติที่ปราศจากความเป็นส่วนบุคคล และการทำให้บรรลุเป้าหมายภายในขอบเขตส่วนบุคคลนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับมติตัดสินใจของบุคคลนั่นเอง ในอันที่จะกำหนดตนเองและ

⁶ Universal Declaration of Human Rights 1948.

⁷ อุคม รัฐอมฤต นพนิธิ สุริยะ บรรเจิด สิงคะเนติ. (2544). การอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือใช้สิทธิและเสรีภาพของบุคคลตามมาตรา 28 กรุงเทพฯ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ: 137.

ในการสร้างสภาพแวดล้อมของตนเอง” จากคำกล่าวนี้ทำให้เห็นได้ว่าคำว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนั้นเป็นการกล่าวถึง “คุณค่า” ของความเป็นมนุษย์ซึ่งเป็นคุณค่าที่ไม่ขึ้นอยู่กับเวลาสถานที่ ดังนั้น คำว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” จึงประกอบด้วยรากฐานอันมีสาระสำคัญ 2 ประการที่ไม่อาจแยกออกจากกันได้ คือ สิทธิในชีวิตร่างกายและสิทธิในการที่จะได้รับความเสมอภาคและเท่าเทียมกัน กล่าวคือ

ประการแรก “สิทธิในชีวิตและร่างกาย” เป็นสิ่งที่ติดตัวบุคคลมาตั้งแต่เกิดเป็นสิทธิของปัจเจกบุคคลที่มีอยู่ในสภาวะธรรมชาติ ฉะนั้น สิทธิในชีวิตและร่างกายจึงไม่อาจจะถูกพรากไปจากบุคคลได้ และในทางตรงกันข้าม รัฐสามารถปราบทบัญญัติทางกฎหมายเพื่อให้ได้รับหลักประกันในชีวิตและร่างกายมากขึ้นได้ สิทธิในชีวิตและร่างกายจึงเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ที่จำเป็นอย่างยิ่งต่อการดำรงอยู่ของมนุษย์ และเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่แสดงให้เห็นว่ามนุษย์มีอิสระที่จะกำหนดตนเองได้ตามเจตจำนงที่ตนประสงค์ และจากการที่มนุษย์มีเจตจำนงโดยอิสระในอันจะสร้างสภาพแวดล้อมของตนเองหรือพัฒนาบุคลิกภาพของตนเองนี้เองที่ทำให้มนุษย์แตกต่างจากสิ่งมีชีวิตอื่นๆ ฉะนั้น เพื่อเป็นการเคารพในสิทธิในชีวิตและร่างกายของปัจเจกบุคคล บุคคลแต่ละคนจึงต้องเคารพในขอบเขตปริมณฑลส่วนบุคคลของแต่ละคน และด้วยเหตุนี้สิทธิในชีวิตและร่างกายจึงเป็นรากฐานอันสำคัญของ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์”

ประการที่สอง “สิทธิในความเสมอภาค” เป็นสิทธิที่แสดงว่ามนุษย์ทุกคนมีสิทธิและเสรีภาพอย่างเท่าเทียมกัน ในขณะที่สิทธิในชีวิตและร่างกายเป็นการแสดงถึงปริมณฑลส่วนบุคคลของปัจเจกบุคคล แต่ “สิทธิในความเสมอภาค” เป็นการแสดงถึงความสัมพันธ์ของปัจเจกบุคคลต่อปัจเจกบุคคลและต่อสังคม ฉะนั้น ถึงแม้มนุษย์จะมีสิทธิในชีวิตและร่างกายของตนก็ตาม แต่หากขาดหลักประกันในเรื่องหลักความเสมอภาคแล้ว บุคคลนั้นอาจได้รับการปฏิบัติอย่างไม่เท่าเทียมกับบุคคลอื่นๆ ในสังคม หรืออาจถูกเลือกปฏิบัติจากใช้อำนาจรัฐ ด้วยเหตุนี้ เพื่อให้มนุษย์สามารถดำรงตนอยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรีอย่างแท้จริง นอกจากปัจเจกบุคคลจะมีสิทธิในชีวิตและร่างกายแล้ว ปัจเจกบุคคลยังจะต้องมีหลักประกันในเรื่องหลักความเสมอภาคด้วย ฉะนั้น หลักความเสมอภาคจึงเป็นรากฐานที่สำคัญอีกประการหนึ่งของ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์”

โดยสรุป จึงอาจกล่าวได้ว่าคุณค่าของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาตามธรรมชาติพร้อมกับการเริ่มต้นการมีชีวิตและคงอยู่ตลอดเวลาโดยไม่ขึ้นอยู่กับเวลา สถานที่ โอกาส หรือบุคคล

⁸Duerig Grundgesetz-Kommentar Art 1 Rdnr 17 อ้างใน บรรเจิด สิงคะเนติ. (2547). หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน: 106.

โดยที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้นำแนวคิดเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มารับรองไว้ในรัฐธรรมนูญอย่างชัดเจนนับตั้งแต่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 ได้บัญญัติหลักการเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพแตกต่างไปจากรัฐธรรมนูญฉบับที่ผ่านๆ มาอย่างสิ้นเชิง การบัญญัติในองค์กรผู้ใช้อำนาจรัฐทั้งหลายผูกพัน โดยตรงต่อสิทธิและเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญนี้รับรองไว้โดยชัดแจ้ง โดยปริยายหรือโดยคำวินิจฉัยของศาล ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 27 นอกจากนี้ ในมาตรา 28 วรรคสอง ยังได้บัญญัติให้บุคคลซึ่งละเมิดสิทธิและเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญนี้รับรองไว้สามารถยกบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้เพื่อใช้สิทธิทางศาลหรือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้ในคดีในศาลได้ จากบทบัญญัติดังกล่าวนี้เองได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อองค์กรผู้ใช้อำนาจรัฐทั้งหลายในการกระทำการใดๆ ที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชน เพราะหลักการดังกล่าวแตกต่างไปจากหลักการที่เคยยึดถือปฏิบัติมาโดยตลอด ซึ่งแนวทางปฏิบัติในอดีตนั้นยึดถือหลักการที่ว่าขอบเขตของสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญเป็นไปตามขอบเขตที่กฎหมายระดับพระราชบัญญัติกำหนดไว้ และการจะกล่าวอ้างสิทธิและเสรีภาพตามที่บัญญัติไว้ รัฐธรรมนูญยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้ในชั้นศาลในอดีตนั้นมักจะไม่ได้รับการบังคับการให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญที่บัญญัติรับรองคุ้มครองไว้เว้นแต่จะมีกฎหมายระดับพระราชบัญญัติได้บัญญัติรับรองคุ้มครองไว้อีกชั้นหนึ่ง สภาพการณ์ดังกล่าวนี้เองทำให้สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญที่บัญญัติคุ้มครองรับรองไว้เป็นเพียงถ้อยคำอันสวดยหู่ที่บัญญัติไว้สำหรับรัฐธรรมนูญฉบับถาวรทุกฉบับเฉกเช่นเดียวกับรัฐธรรมนูญของบรรดาอารยะธรรมประเทศทั้งหลาย

สภาพการณ์ดังกล่าวข้างต้นของไทยมีสภาพการณ์ไม่แตกต่างจากรัฐธรรมนูญไวมาร์ของเยอรมนี ค.ศ.1919 ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญที่ใช้บังคับก่อนรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันของเยอรมนี ค.ศ.1949 เพราะการบัญญัติรับรองคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญไวมาร์เป็นไปตามหลักที่ว่าขอบเขตของสิทธิและเสรีภาพเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ นอกจากนี้สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญไม่มีผลผูกพันองค์กรผู้ใช้อำนาจรัฐ โดยตรงและขาดองค์กรที่คอยควบคุมตรวจสอบในกรณีที่มีการละเมิดสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ ต่อมาเมื่อเยอรมนีได้ทำการวิเคราะห์ปัญหาในส่วนที่เกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ และได้ทำการบัญญัติรัฐธรรมนูญเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าวข้างต้น โดยมีหลักการที่สำคัญในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว⁹ ดังนี้

⁹รัฐธรรมนูญไวมาร์หรือที่เรียกอย่างเป็นทางการว่ารัฐธรรมนูญแห่งจักรวรรดิเยอรมนีเป็นรัฐธรรมนูญที่ใช้บังคับในประเทศเยอรมนีในระหว่าง ค.ศ. 1919 ถึง ค.ศ. 1933 การเกิดขึ้นของรัฐธรรมนูญไวมาร์เป็นผลมากรปฏิวัติในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1918 การสิ้นสุดลงของการปกครองระบอบราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ และความปราชัยสงครามโลกครั้งที่ 1 ของเยอรมนี.

1) การบัญญัติรับรองคุ้มครองถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 1 วรรคหนึ่ง ว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไม่อาจถูกล่วงละเมิดได้ อำนาจอรัฐทั้งหลายย่อมผูกพันที่จะต้องให้ความเคารพและให้ความคุ้มครองต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์”

2) บัญญัติให้สิทธิพื้นฐานตามรัฐธรรมนูญผูกพันองค์กรผู้ใช้อำนาจอรัฐทั้งหลายตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 1 วรรคสาม ว่า “สิทธิขั้นพื้นฐานที่จะกล่าวต่อไปนี้ ย่อมผูกพันอำนาจอธิปไตย บัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ” โดยถือว่าเป็นกฎหมายที่มีผลบังคับใช้โดยตรง

3) การใช้หลักประกันในทางศาลตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ มาตรา 19 วรรคสี่ ว่า “หากบุคคลใดจะถูกละเมิดสิทธิโดยอำนาจมหาชน บุคคลนั้นชอบที่จะใช้สิทธิในทางศาลได้ ในกรณีที่ไม่มีศาลใดมีเขตอำนาจในเรื่องนั้น ให้ฟ้องยังศาลยุติธรรม”

4) การกำหนดให้ศาลรัฐธรรมนูญทำหน้าที่ในการควบคุมตรวจสอบในกรณีที่มีการละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคล ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 73 วรรคหนึ่ง ข้อ 4 ของรัฐธรรมนูญ โดยให้ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจในการวินิจฉัยกรณีเกี่ยวกับการร้องทุกข์ตามรัฐธรรมนูญ ในกรณีที่บุคคลกล่าวอ้างว่าสิทธิขั้นพื้นฐานของตนหรือสิทธิตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญมาตรา 20 วรรคสี่ (สิทธิในการต่อต้านการล้มล้างรัฐธรรมนูญ) มาตรา 33 (สิทธิพลเมืองของรัฐ) มาตรา 38 (สิทธิในทางศาล) และมาตรา 101 (ข้อห้ามการจัดตั้งศาลพิเศษ) มาตรา 103 (สิทธิขั้นพื้นฐานในทางศาล) และมาตรา 104 (การให้หลักประกันในการจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคล) ถูกละเมิด จากการกำหนดหลักการดังกล่าวข้างต้นนี้เอง ทำให้สภาพการณ์การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนมีผลอย่างแท้จริงในทางปฏิบัติและศาลรัฐธรรมนูญของเยอรมนีได้พัฒนาหลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพให้พัฒนามากขึ้นตามลำดับจนเป็นที่ยอมรับในปัจจุบันว่าศาลรัฐธรรมนูญของเยอรมนีเป็นองค์กรที่มีบทบาทสำคัญในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน

โดยสภาพปัญหาของไทยตามรัฐธรรมนูญฉบับก่อนๆ มีลักษณะเช่นเดียวกับรัฐธรรมนูญไวมาร์ ค.ศ.1919 ของเยอรมนี และรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันของไทยก็ได้รับอิทธิพลจากรัฐธรรมนูญของเยอรมนี ไม่ว่าจะเป็นการบัญญัติที่ให้สิทธิและเสรีภาพผูกพันองค์กรของรัฐโดยตรง (รัฐธรรมนูญไทย มาตรา 27 ตามรัฐธรรมนูญเยอรมนี มาตรา 1 วรรคสาม) การบัญญัติรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (รัฐธรรมนูญไทย มาตรา 4 มาตรา 26 และมาตรา 28 ตามรัฐธรรมนูญเยอรมนีมาตรา 1 วรรคหนึ่ง) การให้หลักประกันสิทธิในทางศาล (รัฐธรรมนูญไทย มาตรา 28 วรรคสอง รัฐธรรมนูญเยอรมนี มาตรา 19 วรรคสี่) เป็นต้น

โดยหลักการอันเป็นสาระสำคัญเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพของรัฐธรรมนูญทั้งสองฉบับมีความสอดคล้องกัน ดังนั้น การนำบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญไปใช้ให้มีผลในทางปฏิบัติที่ดี การตีความศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพที่ดี จึงควรศึกษาแนวทางในการใช้และการ

ตีความจากประเทศที่ประสบความสำเร็จในเรื่องดังกล่าวเพื่อนำมาประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องเหมาะสมกับสภาพของสังคมไทย และในรัฐธรรมนูญของไทยฉบับต่อๆ มา ก็ได้รับรองเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไว้เช่นเดียวกัน

จะเห็นได้ว่าแนวความคิดในเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์จากการที่แนวความคิดทั้งในแถบตะวันออกและตะวันตกต่างมีแนวความคิดที่พิจารณาได้เกี่ยวกับเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์แม้ว่าจะไม่ชัดเจนมากนัก อย่างไรก็ตามแนวความคิดเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เริ่มมีการตระหนักมากขึ้นจากการก่อเกิดของการที่มีการขำยืมมนุษย์ด้วยกันเช่น กรณีชาวอิทูกฆ่าตายหลายล้านคนในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 กรณีการใช้สิทธิแบ่งแยกในประเทศอัฟริกาใต้ เป็นกรณีที่รัฐบาลของประเทศอัฟริกาใต้ซึ่งเป็นคนผิวขาวได้ตั้งนโยบายการแบ่งแยก หรือต่างคนต่างอยู่โดยจะไม่มีการให้สิทธิในทางการเมืองใดๆ แก่คนผิวดำซึ่งเป็นพลเมืองส่วนใหญ่ของประเทศ โดยถือว่าคนผิวดำไม่มีความเสมอภาคกับคนผิวขาว คนผิวขาวพยายามทุกวิธีที่จะทำให้คนผิวดำอยู่ในสภาพคล้ายทาส นโยบายดังกล่าวได้ปรากฏอยู่ในกฎหมายหลายฉบับไม่ว่าจะเป็นเรื่องเลหสถานครอบครัว การเคลื่อนย้าย การทำงาน การชุมนุมการสมาคม การกระทำที่กล่าวมาทำให้หลายฝ่ายต่างหามาตรการเพื่อป้องกันและสร้างความมั่นคงให้แก่ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์มากขึ้น ถ้อยคำดังกล่าวจึงปรากฏอยู่ในสนธิสัญญาที่เกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนหลายฉบับ ทำให้แนวความคิดเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นมาตรฐานและแนวทางปฏิบัติที่แพร่หลายไปทั่วโลก

2.1.2 หลักความเสมอภาคตามกฎหมาย¹⁰ หลักความเสมอภาคเป็นหลักการพื้นฐานที่สำคัญประการหนึ่งของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ นอกจากสิทธิในชีวิตและร่างกายที่แสดงให้เห็นว่ามนุษย์ทุกคนมีสิทธิและเสรีภาพอย่างเท่าเทียมกันตามธรรมชาติ และทุกคนจะต้องเคารพในสิทธิและเสรีภาพของกันและกันอันมีลักษณะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลกับสังคมแม้รัฐธรรมนูญจะให้การรับรองคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไว้ในรัฐธรรมนูญ แต่ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้นย่อมไร้ความหมาย ถ้ารัฐธรรมนูญไม่ได้บัญญัติรับรองหลักความเสมอภาคไว้ด้วย เพราะหลักความเสมอภาคเป็นรากฐานของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มนุษย์จะดำรงอยู่อย่างมีศักดิ์ศรีหากมนุษย์มีสิทธิเท่าเทียมกับมนุษย์คนอื่นๆ ในสังคม หลักความเสมอภาคจึงหมายถึง ความเสมอภาคในกฎหมาย กล่าวคือ บุคคลย่อมมีสิทธิและหน้าที่ในทางกฎหมายเช่นเดียวกับบุคคลอื่นๆ ไม่ใช่หมายความว่า ทุกคนจะต้องมีความเสมอภาคในการมีวัตถุประสงค์ของและความเสมอภาคในกฎหมายนี้

¹⁰หลวงประดิษฐมนูธรรม. (2526). *คำอธิบายกฎหมายปกครอง* นนทบุรี สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช: 154.

อาจเป็นไปได้ทั้งในทางสิทธิและในทางหน้าที่หรือภาระ ความเสมอภาคในทางหน้าที่หรือภาระ¹¹ ได้แก่ ความเสมอภาคในการเสียภาษีอากรตามความสามารถของแต่ละบุคคล หรือความเสมอภาคในการรับราชการ

หลักการความเสมอภาคเป็นหลักที่ทำให้ประชาชนทุกคนได้รับการปฏิบัติจากรัฐอย่างเท่าเทียมกันโดยองค์กรต่างๆ ของรัฐรวมทั้งฝ่ายปกครองให้ต้องปฏิบัติต่อบุคคลที่เหมือนกันในสาระสำคัญอย่างเดียวกัน และปฏิบัติต่อบุคคลที่แตกต่างกันในสาระสำคัญที่แตกต่างกันออกไปตามลักษณะเฉพาะของแต่ละคน¹² ซึ่งรัฐเสรีประชาธิปไตยทุกรัฐจะต้องบัญญัติรับรองหลักความเสมอภาคไว้ในรัฐธรรมนูญเสมอ รวมทั้งรัฐธรรมนูญของไทย พุทธศักราช 2550 ก็มีการบัญญัติรับรองไว้ในมาตรา 30 ของรัฐธรรมนูญไทย ซึ่งมีใจความว่า

“บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน

การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ สภาพร่างกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคลฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญจะกระทำมิได้

มาตรการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อขจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิและเสรีภาพได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น ย่อมไม่ถือเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมตามวรรคสาม”

โดยวรรคแรกเป็นการรับรองหรือความเสมอภาคทั่วไปหรือหลักความเสมอภาคเบื้องต้นกฎหมาย (Equality before the Law) วรรคสองรับรองความเสมอภาคระหว่างเพศ หรือการรับรองหลักความภาคเฉพาะเรื่อง และวรรคสามกำหนดห้ามมิให้เลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม นอกจากนี้ มาตรา 30 วรรคท้ายของรัฐธรรมนูญไทย พุทธศักราช 2540 และรัฐธรรมนูญไทย พุทธศักราช 2550 ได้บัญญัติรับรองให้รัฐสามารถเลือกปฏิบัติได้ในกรณีที่เป็นการมุ่งลดความเหลื่อมล้ำที่ดำรงอยู่ได้เช่นเดียวกับรัฐธรรมนูญของประเทศอิตาลีและประเทศออสเตรเลีย

จากหลักเกณฑ์ดังกล่าวจะเห็นว่า หลักความเสมอภาคไม่ได้เรียกร้องให้ทุกคนต้องเท่าเทียมกันทุกกรณี กรณีจะเข้าเกณฑ์เฉพาะภายในขอบเขตของกฎหมายหรือความเสมอภาคเรียกร้องแต่เพียงว่ารัฐต้องปฏิบัติต่อสิ่งที่มีสาระสำคัญเหมือนกันอย่างเดียวกันและปฏิบัติต่อสิ่งที่มีสาระสำคัญแตกต่างกันให้แตกต่างกัน ถ้ามีการปฏิบัติต่อบุคคลที่เหมือนกันในสาระสำคัญให้

¹¹บรรเจิด สิงคะเนติ. (2543). หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540: 107-135.

¹²วราภรณ์วิศรุตพิชญ์. (2543). สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540: 95.

แตกต่าง หรือปฏิบัติต่อบุคคลที่แตกต่างกันในสาระสำคัญอย่างเดียวกันย่อมเป็นขัดต่อหลักความเสมอภาคอันก่อให้เกิดสิทธิเรียกร้องแก่บุคคลที่ได้รับผลกระทบนั้น โดยอาจใช้สิทธิเรียกร้องทางศาลได้ และผู้ที่จะเป็นผู้ทรงสิทธิในอันที่จะกล่าวอ้างหลักความเสมอภาคดังกล่าวต่อศาลได้ ทั้งบุคคลธรรมดาและนิติบุคคลอาจใช้สิทธิดังกล่าวได้ ในกรณีของนิติบุคคล ศาลปกครองสูงสุดก็ได้มีคำวินิจฉัยไว้ในคำพิพากษาของศาลปกครองสูงสุดว่าบุคคลตามมาตรา 30 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 รวมถึงนิติบุคคลด้วย ซึ่งเป็นครั้งแรกที่มีคำพิพากษารับรองความเสมอภาคระหว่างนิติบุคคลด้วยกัน

ในกรณีของบุคคลธรรมดา เมื่อพิจารณาตามมาตรา 30 ของรัฐธรรมนูญแล้วก็มีปัญหาว่า ชาวต่างชาติหรือผู้ไม่มีสัญชาติจะสามารถอ้างหลักความเสมอภาคได้หรือไม่ เนื่องจากมาตรา 30 ใช้คำว่า “บุคคล” ประกอบกับรัฐธรรมนูญของไทยก็ไม่ได้บัญญัติให้สิทธิในความเสมอภาคเป็นสิทธิมนุษยชน เหมือนรัฐธรรมนูญเยอรมนีมาตรา 3 ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญต้นแบบของรัฐธรรมนูญไทยในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสิทธิและเสรีภาพ อีกทั้งมาตรา 30 ของรัฐธรรมนูญก็เขียนอยู่ในหมวดว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย (ซึ่งหมายความว่าเฉพาะแต่ประชาชนชาวไทยเท่านั้นที่จะอ้างสิทธิและเสรีภาพเหล่านี้ได้) จึงทำให้เกิดปัญหาว่า ชาวต่างชาติหรือบุคคลไม่มีสัญชาติไทยจะอ้างหลักความเสมอภาคตามมาตรา 30 ได้หรือไม่ กรณีนี้มีนักกฎหมายไทยอย่างน้อย 2 ท่าน คือศาสตราจารย์ ดร. หยุต แสงอุทัย และศาสตราจารย์ ดร. วิษณุ เครืองาม เห็นว่า ผู้ที่จะเป็นผู้ทรงสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยทุกฉบับ ได้แก่ คนสัญชาติไทยเท่านั้น โดยให้เหตุผลว่ารัฐธรรมนูญแต่ละรัฐย่อมกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างรัฐขึ้นกับคนสัญชาติของตนเท่านั้น ไม่ได้กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างรัฐนั้นกับคนต่างด้าวถึงแม้รัฐธรรมนูญหมวด 3 ว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทยมาตราต่างๆ จะบัญญัติว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิ...” หรือ “บุคคลย่อมมีเสรีภาพ...” แต่คำว่า “บุคคล” ในมาตราเหล่านี้ จะต้องเข้าใจว่าหมายถึง “ชนชาวไทย” และจะเข้าใจเป็นอย่างอื่นไม่ได้ นอกจากผู้มีสัญชาติไทย¹³

ดังที่ได้กล่าวแล้วข้างต้นว่าหลักความเสมอภาคนั้นเป็นรากฐานสำคัญของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ดังนั้นหลักความเสมอภาคจึงเป็นสิทธิที่มนุษย์พึงมีสิทธิเรียกร้องที่จะได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันกับบุคคลอื่นๆ แต่อย่างไรก็ตาม การพิจารณาสิทธิของคนต่างด้าวกับหลักความเสมอภาคนั้น คงมิได้หมายความว่าบุคคลต่างด้าวจะต้องมีความเท่าเทียมกับคนไทยในทุกประการซึ่งเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ที่จะให้คนต่างด้าวมีสิทธิเท่าเทียมกับคนไทยในทุกกรณี โดยเฉพาะในส่วนที่เป็นสิทธิทางการเมือง ซึ่งเป็นสิทธิที่จำกัดเฉพาะพลเมืองของรัฐนั้นๆ เท่านั้นหรือที่เรียกว่า “สิทธิของพลเมือง” ดังนั้น หากกล่าวถึงหลักความเสมอภาคกับคนต่างด้าวอย่างน้อยที่สุดคนต่าง

¹³วราภรณ์วิศรุตพิชญ์. (2543). สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540: 49-50.

คำว่าย่อมมีความเสมอภาคกับคนไทยเฉพาะในขอบเขตของสิทธิที่เป็นสิทธิมนุษยชนหรือสิทธิในกลุ่ม Status Negatives หรือ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิทธิในชีวิตและร่างกาย

นิติบุคคลตามกฎหมายเอกชนก็สามารถเป็นผู้ทรงสิทธิในความเสมอภาคตามรัฐธรรมนูญได้เท่าที่สภาพแห่งความเป็นนิติบุคคลจะเปิดช่องให้ จะมีปัญหาที่คือนิติบุคคลตามกฎหมายมหาชนว่าจะเป็นผู้ทรงสิทธิตามรัฐธรรมนูญได้หรือไม่เพราะมีบางกรณีที่นิติบุคคลตามกฎหมายมหาชนเป็นทั้งผู้ทรงสิทธิและผู้ที่ต้องผูกพันต่อสิทธิและเสรีภาพในขณะเดียวกันอันเป็นการขัดแย้งกันอยู่ในตัว ซึ่งในเรื่องนี้ศาลรัฐธรรมนูญของประเทศเยอรมนีได้วางหลักได้ว่านิติบุคคลตามกฎหมายมหาชนไม่อาจเป็นผู้ทรงสิทธิและหน้าที่หรืออ้างหลักความเสมอภาคตามรัฐธรรมนูญได้ แต่ศาลรัฐธรรมนูญไทยยังไม่เคยวางหลักในเรื่องดังกล่าวไว้ แต่เมื่อพิจารณาถึงสถานะทางกฎหมายของนิติบุคคลตามกฎหมายมหาชนแล้วจะเห็นได้ว่านิติบุคคลตามกฎหมายมหาชนเป็นองค์กรของรัฐซึ่งเท่ากับเป็นส่วนหนึ่งของรัฐ จึงไม่อาจเป็นผู้ทรงสิทธิและเสรีภาพหรืออ้างหลักความเสมอภาคตามรัฐธรรมนูญได้ เพราะเมื่อถือว่านิติบุคคลมหาชนเป็นส่วนหนึ่งของรัฐแล้วก็มี ความผูกพันที่จะทำให้สิทธิและเสรีภาพที่รับรองไว้ในรัฐธรรมนูญบรรลุวัตถุประสงค์ หากยอมให้นิติบุคคลมหาชนเป็นผู้ทรงสิทธิเหล่านั้นได้ กรณีก็จะเกิดความขัดแย้งกันระหว่างสิทธิกับหน้าที่ในนิติบุคคลมหาชนนั่นเอง

นอกจากนี้ คำว่า “บุคคล” ในหมวด 3 ของรัฐธรรมนูญยังหมายความรวมถึงคณะบุคคลที่ไม่มีฐานะเป็นนิติบุคคลด้วย เช่น คณะต่างๆ ในมหาวิทยาลัย องค์กรนักศึกษาในมหาวิทยาลัย เป็นต้น ก็สามารถเป็นผู้ทรงสิทธิเสรีภาพและอ้างหลักความเสมอภาคตามรัฐธรรมนูญได้ ทั้งนี้เท่าที่กฎหมายมุ่งให้ความคุ้มครองคณะบุคคลในเรื่องนั้นๆ

สำหรับผู้ที่ต้องผูกพันต่อหลักความเสมอภาคเมื่อพิจารณาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 แล้วจะเห็นว่า รัฐธรรมนูญได้กำหนดให้สิทธิและเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้¹⁴ หลักความเสมอภาคจึงผูกพันองค์กรใช้อำนาจอธิปไตยของรัฐทุกองค์กรโดยตรง ปัญหาที่มีว่า เฉพาะองค์กรของรัฐเท่านั้นที่จะต้องผูกพันต่อหลักความเสมอภาคหรือรวมถึงเอกชนด้วย ในกรณีโดยหลักแล้วเอกชนจะไม่ถูกผูกพันต่อหลักความเสมอภาคเพราะเอกชนถือหลักความเป็นอิสระในการแสดงเจตนา แต่อย่างไรก็ตามกรณีอาจมีกฎหมายเฉพาะบัญญัติไว้ให้เอกชนต้องผูกพันต่อหลักความเสมอภาค เช่น กรณีตามมาตรา 15 ของพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541

¹⁴มาตรา 27 สิทธิและเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญนี้รับรองไว้ชัดแจ้ง ปรีชาหรือคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ย่อมได้รับความคุ้มครองและผูกพันรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล และองค์กรอื่นๆ ของรัฐตรงใน มาตรากฎหมายการใช้บังคับกฎหมายและการตีความกฎหมายทั้งปวง.

ที่กำหนดให้นายจ้างต้องปฏิบัติต่อลูกจ้างชายและหญิงโดยเท่าเทียมกันในการจ้างงานเว้นแต่ลักษณะหรือสภาพของงานไม่อาจปฏิบัติเช่นนั้นได้

โดยแบ่งประเภทของหลักความเสมอภาคได้ ดังนี้

1) หลักความเสมอภาคทั่วไป

ความเสมอภาคทั่วไป หมายความว่า บุคคลไม่ว่าจะมีฐานะทางกฎหมายอย่างไรก็ต้องอยู่ภายใต้กฎหมายเดียวกัน สถานะทางกฎหมายไม่ก่อให้เกิดเอกสิทธิ์แก่บุคคลเหล่านั้นแต่อย่างใด เช่น ถ้าหากตำรวจทำสิ่งผิดกฎหมาย ตำรวจคนนั้นก็ต้องรับโทษเช่นเดียวกับภรรยาที่บุคคลธรรมดาทั่วไปกระทำความผิด การเป็นตำรวจไม่ได้ก่อให้เกิดสิทธิแก่ตำรวจที่ไม่ต้องรับโทษในทางอาญา เว้นแต่กรณีดังกล่าวจะเข้าเหตุยกเว้น โทษ หรือเหตุยกเว้นความผิดตามบทบัญญัติในประมวลกฎหมายอาญา ดังนั้น หลักความเสมอภาคต่อหน้ากฎหมายจึงเป็นหลักความเสมอภาคทั่วไปที่บุคคลอาจเรียกร้องจากรัฐเพื่อให้ปฏิบัติต่อตนเช่นเดียวกับที่ปฏิบัติต่อบุคคลอื่นอย่างเท่าเทียมกัน

2) หลักความเสมอภาคเฉพาะเรื่อง

หลักความเสมอภาคเฉพาะเรื่อง หมายความว่า ถึงกฎหมายได้บัญญัติถึงหลักความเสมอภาคในขอบเขตเรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นการเฉพาะ ซึ่งอาจแบ่งหลักความเสมอภาคเฉพาะเรื่องออกได้ดังนี้

(1) ความเสมอภาคในกระบวนการยุติธรรม หมายความว่า เมื่อมีกรณีที่ต้องใช้สิทธิเรียกร้องทางศาล บุคคลทุกคนที่ถูกโต้แย้งสิทธิสามารถที่จะนำคดีเข้าสู่การพิจารณาในศาลที่มีเขตอำนาจได้อย่างเท่าเทียมกัน และได้รับการพิจารณาตามกระบวนการพิจารณาอย่างเดียวกัน ผู้ใดจะร้องขอให้จัดตั้งศาลพิเศษขึ้นเพื่อพิจารณาพิพากษาคดีของตน โดยเฉพาะไม่ได้แต่กรณีก็มีข้อยกเว้น คือ กรณีการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่ให้อยู่ในอำนาจของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเพียงศาลเดียว และเมื่อศาลได้พิจารณาพิพากษาแล้วให้เป็นที่สุดไม่อาจอุทธรณ์ฎีกาไปยังหน่วยงานใดได้อีก

กรณีที่เป็นปัญหาเกี่ยวกับความเสมอภาคในกระบวนการยุติธรรม เช่น การที่บุคคลฟ้องคดีต่อศาลปกครองแล้วหากไม่มีค่าธรรมเนียมวางต่อศาล บุคคลนั้นไม่สามารถขอดำเนินคดีอย่างคนอนาถาได้ ดังนั้นหากไม่มีเงินเสียค่าธรรมเนียมศาล ศาลก็จะไม่รับฟ้องคดีนั้น ในกรณีนี้จะเห็นได้ว่า ความเสมอภาคในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมนั้นมีกฎเกณฑ์ที่กำหนดการเข้าถึงความยุติธรรมที่แตกต่างกัน การไม่มีหลักเกณฑ์ในการดำเนินคดีอย่างคนอนาถาของศาลปกครองจึงอาจขัดกับหลักความเสมอภาคในกระบวนการยุติธรรม

(2) ความเสมอภาคในการเข้าทำงานในภาครัฐ หมายความว่า บุคคลทุกคนที่เป็นคนไทยที่มีคุณสมบัติครบถ้วนตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือนฯ หรือตาม

พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมฯ หรือตามกฎหมายอื่นที่กำหนดคุณสมบัติของบุคคลที่จะเข้าทำหน้าที่ในภาครัฐ บุคคลย่อมมีความเสมอภาคที่จะสมัครเข้ารับราชการได้ โดยทั่วไปแล้วกระบวนการคัดเลือกก็จะดำเนินการ โดยมีการสอบแข่งขันกันเพื่อพิจารณาความรู้ความสามารถของบุคคล การนำหลักเกณฑ์อื่นมาเป็นเกณฑ์ในการพิจารณาออกจากพิจารณาจากความรู้ความสามารถของบุคคล จึงเป็นกรณีที่อาจขัดกับหลักความเสมอภาค

(3) กรณีของความเสมอภาคของบุคคลที่เป็นคนไทยในการเข้าทำงานภาครัฐ นั้นเป็นหลักสำคัญที่จะทำให้บุคคลที่เป็นคนไทยสามารถเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของภาครัฐได้ ดังนั้นหลักความเสมอภาคในเรื่องนี้จึงมีสิทธิสมัครสอบเข้าเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐที่จะต้องจบปริญญา เกียรตินิยม กรณีนี้ถือว่าเป็นการขัดกับหลักความเสมอภาคเพราะเป็นการปฏิบัติต่อบุคคลที่มี สาระสำคัญเหมือนกันให้แตกต่างกัน

(4) ความเสมอภาคในการรับภาระของรัฐ ตามที่ได้กล่าวไปแล้วว่า ความเสมอภาคมีทั้งความเสมอภาคที่เป็นสิทธิและความเสมอภาคที่เป็นหน้าที่หรือภาระ ความเสมอภาคในการรับภาระของรัฐ ได้แก่ ความเสมอภาคในการชำระภาษีให้แก่รัฐมากน้อยตามความสามารถของแต่ละบุคคล ความเสมอภาคในการรับราชการทหารของชายไทยทุกคนที่มีอายุตั้งแต่ 21 ปี ขึ้นไป จะต้องเข้ารับราชการทหารประจำการ (มาตรา 69 ของรัฐธรรมนูญ) เว้นแต่จะเป็นบุคคลที่ได้รับการ ยกเว้นให้ไม่ต้องเข้ารับราชการ เช่น ผู้พิการทุพพลภาพ หรือพระภิกษุในพระพุทธศาสนาที่มีสมณะศักดิ์และกรณีดังกล่าวไม่เป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมเพราะบุคคลดังกล่าวไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้โดยสภาพ

(5) ความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะ เช่น บุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิเสมอภาคในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีบุคคลย่อมมีสิทธิเสมอภาคกันในการรับบริการทางสาธารณสุขที่ได้มาตรฐาน และผู้ยากไร้มีสิทธิได้รับการรักษาพยาบาลโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย ทั้งนี้เป็นไปตามหลักพื้นฐานในการจัดทำบริการสาธารณะจะต้องเป็นไปตามหลักความเสมอภาค โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อผู้ใช้บริการของบริการสาธารณะทั้งหลาย¹⁵

¹⁵บัญชา โพธิ์ทอง. (2548). *มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองผู้เสียหายในคดีข่มขืนกระทำชำเรา*. วิทยานพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต: 8-18.

1.1.3 สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา¹⁶

โดยที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (4) ได้นิยามศัพท์คำว่า “ผู้เสียหาย” ว่าหมายถึง “บุคคลผู้ได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำความผิดฐานใดฐานหนึ่งรวมทั้งบุคคลอื่นที่มีอำนาจจัดการแทนได้ ดังบัญญัติไว้ในมาตรา 4 5 และ 6”

จะเห็นได้ว่าตามมาตรา 2 (4) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาดังกล่าว ได้กำหนดตัวผู้เสียหายในคดีอาญาไว้ 2 ประเภท คือ

- 1) ผู้เสียหายโดยตรง
- 2) ผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหาย

1) ผู้เสียหายโดยตรงตามมาตรา 2 (4) หมายความว่าถึง “บุคคลผู้ได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำความผิดฐานใดฐานหนึ่ง...” ตามถ้อยคำที่บัญญัติไว้ในความตอนต้นของมาตรา 2 (4) นั้นเอง ซึ่งมีหลักเกณฑ์การพิจารณาว่าบุคคลใดจะเป็นผู้เสียหายโดยตรง ดังนี้

- (1) ต้องมีการกระทำความผิดอาญาฐานใดฐานหนึ่งเกิดขึ้น

ขั้นตอนของการกระทำความผิดอาญานั้น เริ่มตั้งแต่การคิดที่จะกระทำ การตกลงใจที่จะกระทำ การเตรียมที่จะกระทำ และการลงมือกระทำ สำหรับความผิดอาญาทั่วไป ความผิดเกิดขึ้นเมื่อมีการลงมือ กล่าวคือ หากลงมือกระทำความผิด แต่กระทำไปไม่ตลอด หรือกระทำไปตลอดแล้ว แต่การกระทำนั้นไม่บรรลุผล เป็นการพยายามกระทำความผิด ซึ่งต้องระวางโทษสองในสามส่วนของโทษที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้น ดังนั้นหากการกระทำที่อยู่ในขั้นเตรียม ยังไม่ถึงขั้นลงมือ โดยปกติย่อมถือไม่ได้ ว่ามีความผิดเกิดขึ้น เว้นแต่ในกรณีนั้นกฎหมายจะเป็นบัญญัติไว้โดยเฉพาะว่าเป็นความผิดแม้กระทำเพียงขั้นเตรียม เช่น ความผิดต่อองค์พระมหากษัตริย์ พระราชินี รัชทายาท และผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 107 ถึงมาตรา 110 การเตรียมการเพื่อเป็นกบฏตามมาตรา 133 การเตรียมการกระทำความผิดต่อความมั่นคงของราชอาณาจักรตามมาตรา 128 หรือการเตรียมการวางเพลิงเผาทรัพย์ผู้อื่นตามมาตรา 219 แห่งประมวลกฎหมายอาญา เป็นต้น

กรณีที่กฎหมายบัญญัติไว้เป็นพิเศษให้ผู้กระทำความผิดแม้กระทำเพียงขั้นเตรียมเช่นนี้ เมื่อจำเลยกระทำถึงขั้นเตรียมก็ถือว่ามีความผิดเกิดขึ้น และมีผู้เสียหายแล้ว แต่ถ้ามิได้มีกฎหมายบัญญัติเอาผิดกับการกระทำในขั้นเตรียมไว้โดยเฉพาะเป็นพิเศษ โดยหลักทั่วไปต้องถือว่า การเตรียมนั้นย่อมไม่มีความผิด และถือไม่ได้ว่ามีความผิดเกิดขึ้น อันจะเป็นผู้เสียหายได้แล้ว ทั้งนี้เพราะตราบใดที่ยังไม่มีความผิดเกิดขึ้นตราบนั้นย่อมไม่อาจมี

¹⁶ชานิศเสวพิทักษ์. (2547). คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาภาค 1-2 มาตรา 1-

ผู้เสียหายในคดีอาญาได้ ความเป็นผู้เสียหายจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีความผิดเกิดขึ้นแล้วเท่านั้น ไม่ว่าจะเกิดขึ้นในขั้นเตรียมหรือขึ้นลงมือก็ตาม

(2) ผู้เสียหายต้องเป็นบุคคล

“ผู้เสียหาย” หมายความว่ารวมถึง บุคคลผู้ได้รับความเสียหาย ดังนั้น ผู้เสียหายในคดีอาญาต้องเป็นบุคคลตามกฎหมายเท่านั้น สิ่งใดๆ ก็ตาม หากไม่มีฐานะเป็นบุคคลตามกฎหมายย่อมเป็นผู้เสียหายในคดีอาญาไม่ได้

สำหรับบุคคลธรรมดา นั้น ต้องมีสภาพบุคคลอยู่ในขณะที่มีการกระทำความผิดอาญาซึ่งการเริ่มสภาพบุคคลและการสิ้นสุดสภาพบุคคลก็ต้องพิจารณาตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 15 ที่บัญญัติว่า “สภาพบุคคลย่อมเริ่มแต่เมื่อคลอดแล้วอยู่รอดเป็นทารกและสิ้นสุดลงเมื่อตาย”

(3) บุคคลนั้นต้องได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำผิดฐานนั้นๆ

การกระทำความผิดอาญานั้น หากข้อเท็จจริงแห่งคดีเป็นเรื่องง่ายๆ จำเลยกระทำความผิดฐานเดียว เช่น จำเลยมีปากเสียง โต้เถียงกับนายขาว แล้วจำเลยชกปากนายขาว ได้รับบาดเจ็บ เป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 295 และนายขาวเป็นผู้เสียหายในความผิดฐานนี้ แต่บางเรื่องมีข้อเท็จจริงยุ่งยากซับซ้อนและจำเลยกระทำความผิดหลายฐานต่อเนื่องกันและความผิดแต่ละฐานที่จำเลยกระทำนั้นคุณธรรมทางกฎหมายอาจมิได้มีความมุ่งประสงค์เพียงคุ้มครองบุคคลใดบุคคลหนึ่งเท่านั้น ซึ่งในกรณีนี้ ผู้เสียหายในความผิดฐานต่างๆ นั้น ย่อมมิใช่ผู้เสียหายเพียงคนเดียว แต่อาจจะเป็นบุคคลหลายคนแตกต่างกันแล้วแต่ฐานความผิดที่จำเลยกระทำก็ได้

(4) บุคคลนั้นต้องเป็น “ผู้เสียหายโดยนิตินัย”

แม้ว่าตามมาตรา 2 (4) จะเพียงแต่กำหนดหลักเกณฑ์การเป็น “ผู้เสียหาย” ในคดีอาญาเพียงว่า “หมายความว่า บุคคลผู้ได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำความผิดฐานใดฐานหนึ่ง” ซึ่งครอบคลุมเพียงหลักเกณฑ์เฉพาะข้อ 1) ต้องมีการกระทำความผิดอาญาฐานใดฐานหนึ่งเกิดขึ้น ข้อ 2) ต้องเป็นบุคคล ข้อ 3) บุคคลนั้นต้องได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำความผิดฐานนั้นเท่านั้น โดยตามถ้อยคำในคำพิพากษาที่กล่าวหาได้ครอบคลุมถึงหลักเกณฑ์ในข้อ 4) ว่า บุคคลนั้นต้องเป็น “ผู้เสียหายโดยนิตินัย” แต่เนื่องจากมีหลักกฎหมายทั่วไปว่า “บุคคลที่มาศาลต้องมาด้วยมือสะอาด” ดังนั้น ศาลฎีกาจึงได้วินิจฉัยวางบรรทัดฐานเพิ่มเติมหลักเกณฑ์การเป็นผู้เสียหายในคดีอาญาขึ้นอีก เป็นข้อ 4) ว่า บุคคลนั้นต้องเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัย กล่าวคือต้องเป็นบุคคลที่สะอาดบริสุทธิ์ด้วยจึงจะมาขอรับความยุติธรรมจากศาลได้ โดยเหตุนี้ แม้หากบุคคลใดจะต้องด้วยหลักเกณฑ์การเป็นผู้เสียหาย ตามข้อ 1) 2) และข้อ 3) ดังที่กล่าวมา

ข้างต้นครบถ้วนแล้วก็ตาม แต่หากบุคคลนั้นมิได้เป็น “ผู้เสียหายโดยนิตินัย” ตามหลักเกณฑ์ในข้อ 4) ศาลฎีกาวินิจฉัยเป็นบรรทัดฐานตลอดมาว่า บุคคลนั้นไม่เป็นผู้เสียหาย ตามมาตรา 2 (4) อีกทั้งหากผู้เสียหายโดยตรงมิได้เป็น “ผู้เสียหายโดยนิตินัย” แล้ว บุคคลที่มีอำนาจจัดการแทนตามมาตรา 4, 5 และ 6 ก็จะพลอยไม่มีฐานะเป็นผู้มีอำนาจจัดการแทนไปด้วย ตามกฎหมายของประเทศไทย ได้รับรองสิทธิของผู้เสียหายโดยแยกพิจารณา ได้ดังนี้

(1) ร้องทุกข์ ถอนคำร้องทุกข์ การร้องทุกข์ คือการกล่าวหาต่อพนักงานสอบสวนว่ามีผู้กระทำความผิดอาญาทำให้ตนเองได้รับความเสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 121 บัญญัติว่า “พนักงานสอบสวนมีอำนาจสอบสวนคดีอาญาทั้งปวง แต่ถ้าเป็นคดีความผิดต่อส่วนตัว ห้ามมิให้ทำการสอบสวน เว้นแต่จะมีคำร้องทุกข์ตามระเบียบ” กรณีดังกล่าวทำให้พนักงานสอบสวนไม่มีอำนาจในการสอบสวนและพนักงานอัยการก็ไม่มีอำนาจดำเนินการฟ้องร้องต่อไปได้ และตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 96 บัญญัติว่า “ภายใต้บังคับมาตรา 95 ในกรณีความผิดอันยอมความได้ ถ้าผู้เสียหายมิได้ร้องทุกข์ภายในสามเดือนนับแต่วันที่รู้เรื่องความผิดและรู้ตัวผู้กระทำความผิดเป็นอันขาดอายุความ” กล่าวคือ ผู้เสียหายต้องแจ้งความต่อพนักงานสอบสวนภายใน 3 เดือนนับแต่รู้ว่ามีความผิดเกิดขึ้นและรู้ตัวผู้กระทำความผิด มิฉะนั้นคดีขาดอายุความนำมาฟ้องไม่ได้

ในกรณีความผิดต่อแผ่นดินซึ่งเป็นความผิดที่ไม่อาจยอมความกันได้เช่น ความผิดฐานลักทรัพย์ ฆ่าผู้อื่น ทำร้ายร่างกาย ปล้นทรัพย์ วางเพลิง ฯลฯ แม้ผู้เสียหายไม่มีการร้องทุกข์ พนักงานสอบสวนก็มีอำนาจและหน้าที่ต้องเข้าไปสอบสวนดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิด โดยไม่ต้องรอให้ผู้เสียหายร้องทุกข์ดังกล่าวสำหรับความผิดต่อแผ่นดินนั้น ผู้เสียหายจะร้องทุกข์เมื่อใดก็ได้ภายในกำหนดอายุความทางอาญา

เมื่อพนักงานสอบสวนได้รับการร้องทุกข์จากผู้เสียหายแล้วก็จะดำเนินการสอบสวนโดยการรวบรวมพยานหลักฐานและเมื่อรู้ตัวผู้กระทำความผิดก็จะติดตามจับกุมส่งให้พนักงานอัยการฟ้องร้องต่อศาลต่อไป

เมื่อผู้เสียหายได้ร้องทุกข์แล้วก็มีสิทธิที่จะดำเนินคดีต่อไปหรือไม่ดำเนินคดีต่อไปก็ได้ เป็นสิทธิของผู้เสียหาย เว้นแต่มิใช่ความผิดต่อส่วนตัว การถอนคำร้องทุกข์ ย่อมไม่ตัดอำนาจพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการที่จะฟ้องคดี ให้ผู้กระทำความผิดรับโทษตามกฎหมาย

(2) เป็นโจทก์ฟ้องหรือถอนฟ้องคดีต่อศาลด้วยตนเอง ซึ่งในกรณีที่ผู้เสียหายใช้สิทธิในการฟ้องคดีต่อศาลเองนั้น ศาลจะทำการไต่สวนมูลฟ้องก่อน เมื่อศาลเห็นว่าคดีนั้นมีมูลแล้วผู้เสียหายก็มีสิทธิดำเนินคดีอาญา ผู้เสียหายร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนและต่อมา

พนักงานอัยการ ได้ยื่นฟ้องผู้กระทำผิดต่อศาล หากผู้เสียหายประสงค์จะขอเข้าร่วมเป็น โจทก์ร่วมกับพนักงานพนักงานอัยการก็สามารถกระทำได้

(3) การขอมความในคดีที่เป็นความผิดส่วนตัว เป็นความผิดที่ไม่กระทบต่อสังคมส่วนรวม เช่น หมิ่นประมาท ฯลฯ ส่วนความผิดต่อแผ่นดิน เป็นความผิดที่กระทบกระเทือนต่อสังคมส่วนรวม กล่าวคือ นอกจากผู้เสียหายจะเป็นบุคคลที่ได้รับผลเสียหายโดยตรงจากการทำความผิดแล้วแผ่นดินก็ได้รับความเสียหายด้วย ดังนั้น แม้ว่าคู่ความตกลงยอมความกันได้แล้ว แต่พนักงานสอบสวน พนักงานพนักงานอัยการ และศาลยังต้องดำเนินการให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษตามกฎหมาย ดังนั้นในความผิดส่วนตัวเมื่อผู้เสียหายร้องทุกข์ หรือฟ้องคดีภายในกำหนดอายุความแล้ว ผู้เสียหายย่อมมีสิทธิจะขอมความในเวลาใดก็ได้ก่อนคดีถึงที่สุด กล่าวคือไม่ว่าคดีนั้นจะอยู่ในชั้นพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ ศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ หรือศาลฎีกา ย่อมจะขอมความได้ในทุกชั้นจนกว่าศาลฎีกาจะได้คำพิพากษาถึงที่สุด ดังนั้นจึงเป็นสิทธิของผู้เสียหายเท่านั้นที่จะกระทำได้ตามกฎหมาย

(4) เสียหายสามารถฟ้องเพื่อเรียกค่าสินไหมทดแทนจากผู้กระทำผิดมาชดเชยค่าเสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 43 บัญญัติว่า “คดีลักทรัพย์ ชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ โจรสลัด กรรโชก ฆ้อ โกง ยักยอก หรือรับของโจร ให้ผู้เสียหายมีสิทธิที่จะเรียกร้องเอาทรัพย์สินหรือราคาที่เขาสูญเสียไปเนื่องจากการกระทำความผิดคืน เมื่อพนักงานพนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีอาญาก็ให้เรียกทรัพย์สินหรือราคาแทนผู้เสียหายด้วย” ดังนั้นการเรียกทรัพย์สินหรือราคาคืนดังกล่าวข้างต้น พนักงานอัยการจะขอร่วมไปกับคดีอาญาหรือจะยื่นคำร้องในระยะเวลาใดระหว่างที่คดีอาญากำลังพิจารณาอยู่ในศาลชั้นต้นได้ คำพิพากษาในส่วนเรียกทรัพย์สินหรือราคาให้รวมเป็นส่วนหนึ่งแห่งคำพิพากษาในคดีอาญา

ดังนั้น ในการฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินนั้นในกรณีที่ผู้กระทำละเมิดในทางแพ่ง เช่น ปล้นทรัพย์ของผู้เสียหาย และถูกพนักงานอัยการฟ้องเป็นจำเลยในคดีอาญารฐานปล้นทรัพย์กฎหมายให้อำนาจพนักงานอัยการดำเนินการเกี่ยวกับทรัพย์สินของผู้เสียหายด้วย

นอกจากนั้นผู้เสียหายยังมีสิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทนในเรื่องอื่นๆ ได้อีก เช่น ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 443 บัญญัติว่า “ในกรณีทำให้เขาตายนั้นค่าสินไหมทดแทน ได้แก่ ค่ารักษาพยาบาล รวมทั้งค่าเสียหายที่ต้องขาดประ โยชน์ ทำมาหาได้เพราะไม่สามารถประกอบการทำงานนั้นด้วยสาเหตุที่ตายลงนั้น ทำให้บุคคลหนึ่งคนใดต้องขาดไรอุปการะตามกฎหมายไปด้วยไซ้ ท่านว่าบุคคลนั้นชอบที่จะได้รับค่าสินไหมทดแทนเพื่อการนั้น”

(5) ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ก็มีบทบัญญัติให้สิทธิแก่เหยื่ออาชญากรรมฟ้องร้องผู้กระทำความผิดเรียกค่าเสียหายในทางแพ่งฐานละเมิดเท่านั้น กล่าวคือประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะ ละเมิดมาตรา 420 - 452 ให้สิทธิแก่บุคคลที่จะฟ้องผู้กระทำความผิดให้ชดเชยค่าเสียหายได้ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420 บัญญัติว่า “ผู้ใดจงใจหรือประมาทเลินเล่อทำต่อบุคคลอื่น โดยผิดกฎหมายให้เขาเสียหายถึงแก่ชีวิตก็ดี แก่ร่างกายก็ดี อนามัยก็ดี เสรีภาพก็ดี ทรัพย์สินหรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดก็ดี ท่านว่าผู้นั้นทำการละเมิดจำต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อการนั้น” การฟ้องร้องค่าเสียหายนั้น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บัญญัติไว้ว่านอกจากจะฟ้องร้องจากผู้กระทำความผิดโดยตรงดังกล่าวนี้ ยังให้สิทธิผู้เสียหายฟ้องเรียกจากบุคคลอื่นๆ ที่กฎหมายบัญญัติว่าต้องรับผิดชอบเนื่องจากการกระทำของผู้กระทำความผิดด้วย กล่าวคือ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 425 บัญญัติว่า “นายจ้างต้องร่วมรับผิดชอบ ลูกจ้างในผลแห่งละเมิด ซึ่งลูกจ้างได้กระทำไปในทางการที่จ้างนั้น” และบุคคลใดแม้ไร้ความสามารถเพราะเหตุเป็นผู้เยาว์หรือวิกลจริตก็ยังคงรับผิดชอบในผลที่กระทำละเมิด บิดามารดา หรือผู้อนุบาลของบุคคลเช่นว่านี้ ย่อมต้องรับผิดชอบร่วมกับเขาด้วย เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าเขาได้ใช้ความระมัดระวังตามสมควรแก่หน้าที่ดูแลซึ่งทำอยู่นั้น (มาตรา 429) และครูบาอาจารย์ นายจ้าง หรือบุคคลอันซึ่งรับดูแลบุคคลไร้ความสามารถอยู่เป็นประจำก็ดี ชั่วครั้งชั่วคราวก็ดี จำต้องรับผิดชอบร่วมกับผู้ไร้ความสามารถในการละเมิด ซึ่งเขาได้ทำลงไประหว่างที่อยู่ในความดูแลของตน แต่บทพิสูจน์ได้ว่าบุคคลนั้นๆ มิได้ใช้ความระมัดระวังตามสมควร (มาตรา 430)

นอกจากนี้ผู้เสียหายมีสิทธิที่จะดำเนินการทางอื่นๆ อีกดังนี้¹⁷

ก. การร้องเรียนต่อองค์การหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในประเทศ เมื่อมีการละเมิดสิทธิจะโดยบุคคลหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้ได้รับความเสียหาย ญาติ หรือองค์การที่สนใจเรื่องนั้น อาจร้องเรียนได้ เช่น กรณีที่บุคคลถูกกีดกันแกล้งจากพนักงานเจ้าหน้าที่รัฐก็อาจร้องเรียนไปยังผู้บังคับบัญชาหรือหน่วยงานรับเรื่องราวร้องทุกข์ที่ตั้งขึ้น

ข. การร้องเรียนไปยังองค์การระหว่างประเทศ รวมทั้งองค์การสหประชาชาติ โดยบุคคลใดก็ตามที่มีส่วนเกี่ยวข้อง หรือสนใจสามารถร้องเรียนไปได้ เช่น ร้องเรียนไปยังคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งองค์การสหประชาชาติ ซึ่งมีสำนักงานใหญ่อยู่ที่นครเจนีวา ประเทศสวิสเซอร์แลนด์ เป็นต้น

ค. การกล่าวโทษต่อพนักงานสอบสวน ในกรณีที่เป็นความผิดต่อแผ่นดินบุคคลใดก็ตามที่ทราบว่ามีกระทำความผิดเกิดขึ้น แม้นตนจะไม่ใช่ผู้เสียหายโดยตรงก็แจ้งความได้

¹⁷ บันลือ คงจันทร์. (2533). คู่มืออาสาสมัครส่งเสริมสิทธิสิทธิประชาชนทั่วไป. กรุงเทพฯ สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน สสส: 60.

จากที่กล่าวมาข้างต้นนั้น จะเห็นว่ากฎหมายให้สิทธิแก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมในการใช้สิทธิดำเนินคดีแพ่งและคดีอาญากับผู้กระทำความผิด เพื่อให้มีการชดเชยค่าเสียหายให้แก่ตนเองจากการกระทำผิดกฎหมายนั้น แต่ยังมีได้กำหนดให้รัฐเข้าไปมีบทบาทช่วยเหลือแก่เหยื่ออาชญากรรมหรือผู้เสียหายโดยตรง ตามประมวลกฎหมายอาญา มีบทบัญญัติในเรื่องการกำหนดลักษณะการกระทำผิดไว้ว่ามีอยู่อย่างไรบ้าง เช่น ลักทรัพย์ ปล้นทรัพย์ ทำร้ายร่างกาย ฯลฯ และกำหนดโทษคือ ประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับ ริบทรัพย์ ซึ่งเป็นเรื่องระหว่างรัฐกับผู้กระทำผิดแต่มีได้กล่าวถึงการคุ้มครองเหยื่ออาชญากรรมไว้โดยตรง และตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาซึ่งมีบทบัญญัติเกี่ยวกับกระบวนการที่จะดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำความผิดแต่มีได้กล่าวถึงการคุ้มครองเหยื่ออาชญากรรมไว้โดยตรง และตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาซึ่งมีบทบัญญัติเกี่ยวกับกระบวนการที่จะดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำความผิดและมีบทบัญญัติรับรองสิทธิของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมที่จะฟ้องผู้กระทำผิดต่อศาล เพื่อนำผู้กระทำผิดมาลงโทษทางอาญาตามกฎหมายอีกทั้งมีสิทธิฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องคดีอาญาเรียกค่าเสียหายจากผู้กระทำผิด เหยื่ออาชญากรรมที่สูญเสียทรัพย์สินเนื่องจากการกระทำความผิดของผู้กระทำความผิด การเรียกให้ผู้กระทำผิดคืนทรัพย์สินนั้น จะเห็นว่ากฎหมายให้อำนาจพนักงานอัยการเรียกทรัพย์สินหรือราคาแทนจากผู้กระทำผิดคืนให้แก่ผู้เสียหาย ได้เฉพาะคดีบางประเภทเท่านั้น เช่น ลักทรัพย์ ชิงทรัพย์ ฆังทรัพย์ ปล้นทรัพย์ โจรสลัด กรรโชก น้อ โกง ยักยอกหรือรับของโจร หากเป็นคดีอาญาประเภทอื่น ผู้เสียหายต้องแต่งทนายความฟ้องเรียกร้องเอง และตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ก็มีบทบัญญัติให้สิทธิแก่เหยื่ออาชญากรรม หรือผู้เสียหายฟ้องผู้กระทำความผิดเรียกค่าเสียหายในทางแพ่งฐานละเมิดเท่านั้น ซึ่งในการฟ้องเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนในทางแพ่งเนื่องจากถูกทำร้ายร่างกายจนบาดเจ็บสาหัส ฯลฯ ผู้เสียหายก็ต้องเสียค่าใช้จ่ายแต่งทนายความฟ้องผู้กระทำความผิดเองทั้งต้องเสียค่าใช้จ่ายต่างๆ ในการฟ้องร้องด้วยตนเองทั้งสิ้น ซึ่งกระบวนการยุติธรรมของรัฐไม่ได้ให้ความเป็นธรรมแก่เหยื่ออาชญากรรมหรือผู้เสียหายได้เท่าเทียมกันเลย อีกทั้งขั้นตอนตามกระบวนการยุติธรรมอาจทำให้เหยื่ออาชญากรรมหรือผู้เสียหายต้องถอนคำร้องทุกข์หรือยอมความตามผู้กระทำความผิด โดยเฉพาะคดีข่มขืนกระทำชำเรา เหยื่ออาชญากรรมที่เป็นสตรี จะได้รับความอับอาย ทั้งโดยวัฒนธรรมของสังคมและต้องประสบภาวะในการถูกซักถามรายละเอียดดังกล่าวอาจทำให้ผู้เสียหายหรือเหยื่อทนไม่ไหว แม้ว่าตามหลักการพิจารณาคดี การพิสูจน์ข้อเท็จจริงต้องทำอย่างเข้มงวดแต่ก็เป็นส่วนที่ซ้ำเติมให้สตรีที่ตกเป็นเหยื่อในคดีข่มขืนต้องรับเคราะห์ทั้งทางร่างกายและจิตใจที่ยากจะเยียวยาได้

ดังนั้น เหยื่ออาชญากรรมนอกจากจะประสบปัญหาในการดำเนินคดีฟ้องร้องผู้กระทำความผิดและการประสบเคราะห์กรรมจากผลของอาชญากรรมนั้นๆ แล้วก็อาจตก

อยู่ภายใต้ความหวาดระแวงวิตกกังวลในการถูกข่มขู่บังคับหรือกลัวการอาฆาตพยาบาทจากผู้กระทำความผิด และนอกจากนี้แม้ว่าเหยื่ออาชญากรรมจะสามารถฟ้องคดีจนศาลพิพากษาให้ผู้กระทำความผิดรับโทษตามกฎหมายและชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่เหยื่ออาชญากรรมก็ตาม ในทางปฏิบัติจริงๆ แล้วโดยส่วนใหญ่ผู้กระทำความผิดที่ถูกศาลพิพากษาลงโทษมักจะเป็นบุคคลที่มีฐานะยากจนกว่าเหยื่ออาชญากรรมเสียด้วยซ้ำ และไม่อยู่ในฐานะที่จะจ่ายค่าสินไหมทดแทนให้แก่เหยื่ออาชญากรรมตามคำพิพากษาของศาลได้

1) สิทธิในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาและการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม (Access to Justice and Fair Treatment)

ผู้เสียหายจำเป็นที่จะต้องมียุติธรรมที่จะเข้าถึงกลไกต่างๆ ในกระบวนการยุติธรรม (Entitled to Access to the Mechanisms of Justice) นั้นเพื่อเป็นการให้ผู้เสียหายมีสิทธิในการที่จะได้รับการแจ้ง (Informed) ถึงข่าวสารข้อมูลต่างๆ (Information) ที่เกี่ยวกับสิทธิและกระบวนการทางศาล หรือกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเพื่อที่จะสามารถใช้อ้างอิงข้อมูลดังกล่าวในการที่จะตัดสินใจโดยอิสระว่าจะขอรับการเยียวยานั้นหรือไม่อย่างเป็นธรรม (Fair) อีกทั้งข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นไปของคดีที่ตนเป็นผู้เสียหายล้วนมีผลกระทบต่อสิทธิในชีวิตส่วนตัว (Right of Privacy) ความปลอดภัย (Safety) และโอกาสในการที่จะได้รับการช่วยเหลือและบริการ (Assistance) รวมถึงการชดเชยความเสียหาย (Compensation) ทั้งในกระบวนการอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งล้วนแต่เป็นผลประโยชน์ส่วนตัว (Personal Interest) ของผู้เสียหาย เช่น การรับรู้ว่าคุณกระทำผิดถูกดำเนินคดีและจะได้รับการประกันตัวหรือไม่ การรับรู้ว่าคุณกระทำความผิดได้รับการลงโทษหรือไม่ อย่างไร การรับรู้ว่าคุณช่วยเหลือเบื้องต้นในการที่ต้องตกเป็นผู้เสียหายอย่างไร

2) สิทธิได้รับค่าชดเชยความเสียหายโดยผู้กระทำความผิด (Restitution)¹⁸

สิทธิในการได้รับการชดเชยความเสียหายโดยผู้กระทำความผิดหากพิจารณาในทางด้านความคิดแล้ว สิทธิประการนี้เป็นไปเพื่อทำให้ผู้เสียหายในคดีอาญาได้รับการชดเชยความเสียหายโดยผู้กระทำความผิดเป็นผู้ชดใช้

กระบวนการในการชดใช้เช่นนี้ไม่ได้เป็นลักษณะที่เป็นโทษในทางอาญา แต่กระบวนการชดเชยนี้เป็นภาระหน้าที่ของผู้กระทำความผิดจะต้องรับผิดชอบในการกระทำของตนต่อความเสียหายที่ได้ก่อขึ้น สิ่งเหล่านี้จะมีความสำคัญและเป็นแนวความคิดหลักที่สำคัญอย่างยิ่งในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมตามแนวทางสันติไม่ว่ารูปแบบการดำเนินการจะเป็นรูปแบบอย่างไร

¹⁸ วีระศักดิ์ แสงสารพันธ์. (2557). สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา การศึกษาวิจัยระบบการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในกระบวนการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทย วารสารบัณฑิตศึกษานิติศาสตร์ปีที่ 8 ฉบับที่ 3 ปี: 166.

เป็นทางการหรือที่เรียกว่ากระบวนการในทางศาลหรือในรูปแบบที่ไม่เป็นทางการหรือที่เรียกว่าทางเลือกในการระงับข้อพิพาท

โดยวิธีของการดำเนินกระบวนการยุติธรรมตามแนวทางสันติที่ต้องการให้ทุกฝ่ายที่ได้รับผลกระทบจากอาชญากรรมได้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาาร่วมกันเพื่อให้เกิดสันติสุขขึ้นนั้น กระบวนการในการเจรจาตกลงจะไม่บังเกิดผลได้หากว่าไม่ได้เกิดจากความสมัครใจและสำนึกผิดของผู้กระทำความผิดต่อการกระทำของตน ดังนั้นกระบวนการในการชดเชยความเสียหายโดยผู้กระทำความผิดต่อผู้เสียหายในคดีอาญาจึงเป็นการแสดงออกถึงความสำนึกผิด เห็นใจ ความต้องการบรรเทาความเสียหายที่ผู้เสียหายได้รับ โดยผู้กระทำความผิด

3) สิทธิการได้รับการชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาโดยรัฐ (Compensation)¹⁹

สิทธิของผู้เสียหายในกรณีนี้ประเทศส่วนใหญ่จะเห็นด้วยว่าเป็นการสมควรที่รัฐจะต้องลงไปช่วยเหลือผู้เสียหายในคดีอาญา โดยเฉพาะในคดีอาญาที่ร้ายแรงซึ่งผู้เสียหายโดยรัฐจึงเป็นหลักประกันที่สำคัญของผู้เสียหายว่าจะไม่ถูกทอดทิ้ง กระบวนการในการที่เหยื่อจะได้รับการชดเชยความเสียหายหรือทดแทนความเสียหายนั้น ไม่ได้เป็นการยืนยันว่าเป็นการให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายอย่างแท้จริง ที่สำคัญที่สุด คือกระบวนการคุ้มครองในทางกฎหมายเมื่อผู้เสียหายต้องตกเป็นผู้เสียหายในคดีอาญาตั้งแต่เริ่มกระบวนการในทางกฎหมายต่างหากที่กำหนดให้เจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมจักต้องรับรู้และปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเอาใจใส่และเห็นใจต่อผู้เสียหายซึ่งท้ายที่สุดจึงเป็นการชดเชยความเสียหายที่ผู้เสียหายสมควรได้รับ

4) สิทธิในการได้รับการบริการและการช่วยเหลือ (Assistance)

ในส่วนของบริการแก่เหยื่ออาชญากรรมหรือผู้เสียหายในคดีอาญานั้น โดยลักษณะแล้ว

ประการแรก เป็นการช่วยเหลือผู้เสียหายในคดีอาญาอันเป็นการช่วยเหลือทางด้านร่างกายและจิตใจซึ่งได้รับผลกระทบจากการตกเป็นผู้เสียหาย ดังนั้น ในส่วนนี้ในคดีอาญาที่ร้ายแรง การช่วยเหลืออย่างฉุกเฉินจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่สุดและต้องกระทำก่อน เพราะว่าในกรณีเหล่านี้หากว่าผู้เสียหายจะต้องสูญเสียชีวิต หรือพิการ ย่อมส่งผลกระทบต่อชีวิตและครอบครัวของผู้เสียหาย เช่น ผู้เสียหายเป็นผู้นำครอบครัว เป็นต้น และหากผู้เสียหายได้รับผลกระทบทางด้านจิตใจกระบวนการบำบัดและฟื้นฟูยิ่งมีความจำเป็น เช่น ผู้เสียหายที่ตกเป็นเหยื่อในคดีข่มขืน หรือเป็นเด็ก เป็นต้น

¹⁹วีระศักดิ์แสงสารพันธ์. (2557). สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา การศึกษาวิจัยระบบการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในกระบวนการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทย:168-172.

การช่วยเหลือและบริการในประการเหล่านี้ หากรัฐไม่สามารถดำเนินการให้ได้อย่างทั่วถึงก็สมควรที่จะมีการสนับสนุนและส่งเสริมภาคเอกชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการและการจัดการเพื่อเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพ และเป็นการส่งเสริมให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยเหลือผู้เสียหายในคดีอาญาอันทำให้ชุมชนเข้มแข็งมากขึ้น

ประการที่สอง การช่วยเหลือให้คำแนะนำทางด้านกฎหมายการช่วยเหลือในลักษณะนี้ เป็นลักษณะเดียวกันกับการช่วยเหลือทางด้านกฎหมายให้แก่ผู้กระทำความผิดในคดีอาญา หากว่าสามารถทำได้ถึงระดับนั้น แต่เท่าที่ปรากฏการให้ความช่วยเหลือในลักษณะเป็นการให้คำปรึกษาข้อกฎหมายโดยทั่วๆ ไปแก่ประชาชน ไปมากกว่าที่จะเป็นการจัดให้มีการช่วยเหลือโดยบุคลากรที่ได้รับการอบรมมาเป็นพิเศษในการที่จะให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายในคดีอาญานอกจากนี้แล้วนั้นการช่วยเหลือแก่ประชาชนในทางกฎหมายของประเทศไทยยังเป็นการจำกัดเฉพาะในบางลักษณะคดีเท่านั้น

2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับผู้เสียหายในคดีอาญาที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม

ในหัวข้อแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับผู้เสียหายในคดีอาญาที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมมีประเด็นที่น่าสนใจอยู่หลายประการด้วยกัน ดังนี้

2.1 ความหมายของเหยื่ออาชญากรรม²⁰ เหยื่ออาชญากรรม หมายถึง บุคคลที่ได้รับการความเสียหายจากการก่ออาชญากรรมของผู้กระทำความผิด หรืออาชญากร โดยปราศจากความยินยอมของผู้นั้น ผู้เสียหายได้รับความเสียหายทางร่างกาย ได้แก่ การถูกประทุษร้ายแก่ร่างกาย และได้รับความเสียหายทางทรัพย์สิน ได้แก่ การถูกปล้น จี้ โจรกรรม เป็นต้น ในความเป็นจริงผู้เสียหายในการก่ออาชญากรรมมิได้หมายถึงเฉพาะตัวผู้ถูกทำร้ายเท่านั้น จึงหมายความรวมถึงผู้เกี่ยวข้องใกล้ชิดของตัวผู้ถูกทำร้ายอีกด้วย ซึ่งบุคคลเหล่านี้ก็จะพลอยได้รับความเสียหายจากเหตุการณ์ร้ายนั้นด้วย ได้แก่ ครอบครัว พ่อแม่ พี่น้อง สามี ภรรยา และบุตร หรือบุคคลที่อยู่ในความรับผิดชอบอุปการะของผู้ถูกทำร้าย เป็นต้น

นอกจากผู้เสียหายที่เป็นบุคคลแล้วยังหมายความคลุมถึงบริษัท ห้างร้านหรือธุรกิจอื่นๆ ที่ถูกประทุษร้ายในทางทรัพย์สินด้วย ในบางกรณีผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิดอาจเป็นบุคคลคนเดียวกันก็ได้ เช่น ในกรณีขับรถในขณะมีเมานเกิดอุบัติเหตุ ความเสียหายเกิดขึ้นเพราะการกระทำของตนเองแล้วตนเองก็ตกเป็นผู้เสียหายเพราะได้รับบาดเจ็บหรือรถพัง นักการพนันและนัก

²⁰ปกรณณ์ มณีปกรณณ์. (2553). *อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา*. กรุงเทพฯ เอ็ม.ที.เพรส:43-46.

ต้นตุนบางครั้งก็เป็นผู้เสียหายจากการกระทำของตนเอง บุคคลที่ติดยาเสพติดก็จัดอยู่ในประเภทผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดเป็นบุคคลคนเดียวกัน เพราะบุคคลติดยาเพราะการกระทำของตนเอง ในที่สุดตนเองก็ต้องตกเป็นผู้เสียหายเพราะเป็นทาสของยาเสพติด

ปัญหาเรื่องเหยื่ออาชญากรรมและผู้กระทำความผิดนี้บางครั้งยุ่งยากซับซ้อน ยากที่จะชี้ลงไปว่าใครเป็นผู้เสียหายหรือใครเป็นผู้กระทำความผิด เช่น ปัญหาในอาชญากรรมทางเพศ ในบางกรณีฝ่ายชายอาจเป็นผู้เสียหายก็ได้ หรือในคดีคอร์รัปชันซึ่งรัฐเป็นผู้เสียหาย บางครั้งก็ยากที่จะชี้ลงไปว่าใครคือผู้กระทำอย่างแท้จริง ในทางกฎหมายผู้เสียหายจะเป็นกุญแจสำคัญในการจับตัวผู้กระทำผิด เช่น ผู้เสียหายจำหน้าผู้กระทำผิดได้หรือที่ตัวผู้เสียหายปรากฏร่องรอยแห่งการถูกทำร้าย (Clew) รวมทั้งร่องรอย (Traces) อื่นๆ ที่ผู้กระทำผิดทิ้งไว้ ปกติแล้วอาชญากรอาชีพจะศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับเหยื่อของเขาก่อนที่จะลงมือกระทำความผิด เช่น รายละเอียดเกี่ยวกับธนาคารที่จะปล้น ลักษณะเฉพาะตัวของผู้เสียหาย เช่น การแต่งกายและอุปกรณ์บางอย่างอื่นๆ

การพิจารณาความหมายของเหยื่ออาชญากรรมนี้ต้องคำนึงถึงลักษณะของความสัมพันธ์ระหว่างเหยื่อกับอาชญากร และความรับผิดชอบของเหยื่อที่มีต่ออาชญากรรมประกอบกัน

เมื่อก้าวถึงเหยื่ออาชญากรรมแล้ว มีลักษณะสำคัญ 2 ประการ คือ เป็นผู้ตกอยู่ในความทุกข์ทรมานและได้ปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรม เหยื่ออาชญากรรมที่เป็นบุคคลยังหมายความรวมถึงผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนจากกระบวนการพิจารณาคดีในระบบงานยุติธรรมอีกด้วย ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากกฎหมายมีช่องโหว่ที่จะทำให้เกิดการปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรมแล้ว

นักคิดบางท่านได้ศึกษาค้นคว้าเรื่องเหยื่ออาชญากรรมกับระบบงานยุติธรรมโดยศึกษาตรวจสอบว่ามีอะไรเกิดขึ้นแก่เหยื่ออาชญากรรมบ้าง มีข้อสังเกตว่าเหยื่ออาชญากรรมจำนวนมากต้องเลิกสัมคดีเพราะเกิดความรู้สึกกลัว ไม่ว่าจะป็น กลัวการเสนอข่าวทางวิทยุโทรทัศน์ในทางที่ทำให้เกิดภาพพจน์ผิดๆ กลัวจำเลยจะข่มขู่ทำอันตรายและอาจจะกล่าวได้ว่ารัฐบาลไม่อาจจะทำให้ประชาชนรอดพ้นจากภัยอาชญากรรมได้

นักคิดบางท่านยังให้ความหมายของเหยื่ออาชญากรรมว่า หมายถึง องค์กรต่างๆ ที่ต้องประสบเคราะห์กรรมจากการกระทำของอาชญากร อย่างไรก็ตามทฤษฎีและการวิจัยเกี่ยวกับเหยื่ออาชญากรรมจะมุ่งเน้นในตัวบุคคลที่ตกเป็นเหยื่อมากกว่าองค์กรที่ตกเป็นเหยื่อแต่หากจะได้

นำเรื่องการตกเป็นเหยื่อขององค์กรต่างๆ มาพิจารณาด้วยแล้ว ก็จะทำให้เกิดความเข้าใจกว้างขวางยิ่งขึ้น²¹

นอกจากบุคคลและองค์กรจะตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมมาแล้ว ยังมีทัศนคติที่แตกต่างออกไปอีก โดยเห็นว่า ผู้ตกเป็นเหยื่อหมายถึงชุมชนทั่วไปด้วย การตกเป็นเหยื่อของชุมชนเกิดจากการกระทำความคิดที่เป็นผลเสียหายต่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสาธารณชน ทำลายความสามัคคีภายในสังคม หรือระบบการปกครองของประเทศ หนึ่ง การละเมิดกฎหมายและระเบียบของเทศบาลก็จัดได้ว่ามีผู้ที่ต้องรับเคราะห์กรรม อาทิ การขโมยเงินจากที่จอดรถยนต์ การมีอาวุธปืนโดยมิได้รับอนุญาต การเมาในที่สาธารณะ การละเมิดกฎหมายที่เกี่ยวกับสิ่งที่มีนเมา การพนัน การขบถผิดกฎหมาย การจรรยาบรรณ เป็นต้น

ในการพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างเหยื่อกับอาชญากรรมนั้น ต้องทำความเข้าใจในประเด็นที่ว่าบางกรณีเหยื่อไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการประกอบอาชญากรรมเลย กล่าวคือ ใครก็ตามที่เกิดโชคร้ายก็อาจจะตกเป็นเหยื่อโดยไม่รู้เนื้อรู้ตัว ในบางกรณีเหยื่ออาจจะเป็นตัวการสำคัญต่อการเกิดอาชญากรรม คือเป็นผู้ทำให้อาชญากรโกรธเคืองจนยับยั้งใจไว้ต่อไปไม่ได้ เป็นผลให้ต้องทำร้ายเหยื่อ ในเรื่องความสัมพันธ์นี้พิจารณาเหยื่อที่เป็นบุคคลเป็นหลักและลักษณะเช่นนี้ย่อมเกี่ยวข้องกับความรู้สึกชอบในการกระทำความคิดด้วย หมายความว่า หากเหยื่อเป็นผู้ช่วยให้เกิดอาชญากรรม ก็ควรจะรับผิดชอบต่อการประกอบอาชญากรรมมากกว่าตัวอาชญากร ส่วนเหยื่อที่ไม่ได้ช่วยก็ไม่จำเป็นต้องรับผิดชอบ หรือรับผิดชอบแต่เพียงส่วนน้อย

ดังได้กล่าวมานี้พอสรุปได้ว่า เหยื่ออาชญากรรม หมายถึง บุคคล องค์กรและชุมชนที่ต้องประสบเคราะห์กรรมจากการกระทำของอาชญากร

2.2 ประเภทของเหยื่ออาชญากรรม²² แฮนโวน เฮนติง (Han Von Hentig) นักอาชญาวิทยาที่มีชื่อเสียง ได้เขียนหนังสือชื่อ “อาชญากรและเหยื่อ” (The Criminal and His Victim) ในหนังสือของเขานี้เขาได้แบ่งประเภทของเหยื่ออาชญากรรมหรือผู้ถูกทำร้าย และยังแยกอาชญากรออกเป็นประเภทของเหยื่ออาชญากรรมหรือผู้ถูกทำร้าย และยังแยกอาชญากรออกเป็นประเภทต่างๆ เพื่อหาความสัมพันธ์ของอาชญากรและเหยื่ออาชญากรรมซึ่งให้เห็นข้อแตกต่างระหว่างผู้เสียหาย โดยกำเนิด (Born Victims) กับผู้เสียหายโดยสิ่งแวดล้อมทางสังคม (Society Made Victims)

ได้แบ่งเหยื่ออาชญากรรมหรือผู้เสียหายออกเป็น 13 ประเภท ดังนี้

²¹ชาติชาย ขอบทางศิลป์. (2543). *สิทธิของผู้เสียหายที่จะได้รับการเยียวยารัฐอันเนื่องมากระทำความผิดทางอาญา*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์: 22.

²²ปรกรณ์ มณีปกรณ์. (2553). *อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา*: 46-49.

1) ผู้เยาว์ (The Young) เป็นผู้เสียหายที่ควรให้การสังเกตรมาก เพราะผู้เยาว์ขาดประสบการณ์และเป็นผู้อ่อนแอ นอกจากนี้ Hentig ยังมีความเห็นว่าเนื่องจากเด็กส่วนมากยังไม่ได้เป็นเจ้าของในทรัพย์สิน ฉะนั้นจึงเท่ากับว่าเขาได้รับยกเว้นจากการเป็นผู้เสียหายของอาชญากรรมประเภทผลประโยชน์ ผู้เยาว์ส่วนใหญ่มักจะตกเป็นเหยื่อโดยถูกหลอกลวง หรือลักพาตัวไปเพื่อเรียกค่าไถ่

2) ผู้หญิง (The Female) โดยเฉพาะกรณีผู้เยาว์ที่เป็นผู้หญิงก็มักจะตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมประเภทความผิดเกี่ยวกับเพศ โดยทั่วไปแล้วผู้หญิงจัดเป็นบุคคลที่อ่อนแออีกแบบหนึ่ง หญิงวัยรุ่นนอกจากจะตกเป็นผู้เสียหายในความผิดเกี่ยวกับการข่มขืนกระทำชำเราแล้ว บางครั้งก็ถูกฆาตกรรมอีกด้วย หญิงที่มีอายุสูงขึ้นมามากตกเป็นเหยื่อผู้เสียหายในความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สินถ้ามีฐานะดี เนื่องจากอาชญากรรมส่วนมากเป็นเพศชายกำลังทางกายในการต่อสู้ขัดขวางจึงผิดกัน

3) บุคคลสูงอายุ (The Old) ผู้ที่มีฐานะดีมักตกเป็นผู้เสียหายในการกระทำความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ บุคคลสูงอายุอ่อนแอทั้งกำลังกายและกำลังใจ ความมั่งคั่งและความอ่อนแอเมื่อรวมกันเข้าจึงทำให้บุคคลดังกล่าวตกอยู่ในอันตราย

4) ผู้มีจิตบกพร่อง (The Mentally Defective and Other Mentally Deranged) บุคคลประเภทนี้ต้องตกเป็นผู้เสียหายเป็นจำนวนมาก เพราะเป็นธรรมดาที่บุคคลวิกลจริตก็ดี ผู้เป็นโรคจิตหรือจิตบกพร่องอย่างอื่นก็ดี บุคคลผู้ติดยาเสพติดก็ดี เป็นเรื่องของการเสียเปรียบอาชญากรทั้งสิ้นและง่ายต่อการถูกหลอกล่อให้กระทำผิด ตามความเห็นของ Hentig ผู้ติดยาเสพติดจัดเป็นประเภทพิเศษ คือเป็นผู้เสียหายเองและก็เป็นผู้กระทำผิดเอง

5) คนต่างด้าว (The Immigrants) บุคคลประเภทนี้มีจุดอ่อนอยู่ที่ความขัดแย้งในเรื่องวัฒนธรรมการย้ายถิ่นที่อยู่จากประเทศหนึ่งไปยังอีกประเทศหนึ่งคนต่างด้าวมักจะพบกับอุปสรรคต่างๆ เช่น ความลำบากด้านภาษาพูด ความขัดแย้งในเรื่องวัฒนธรรม และความยากจน เพราะถูกปฏิเสธหรือไม่ยอมรับโดยคนของประเทศนั้น ดังนั้นคนต่างด้าวและคนพื้นเมืองจึงมักแสดงออกซึ่งความเป็นปรปักษ์ต่อกัน คนต่างด้าวจะปรับตัวได้ก็ต้องเรียนรู้เทคนิคต่างๆ และใช้เวลานานทีเดียว

6) คนกลุ่มน้อย (The Minorities) บุคคลประเภทนี้จัดเข้าประเภทเดียวกันกับคนต่างด้าว

7) พวกโง่ทึม (The Dull Normals) บุคคลประเภทนี้ Hentig เรียกว่า “ผู้เสียหายโดยกำเนิด” (Born Victims) จัดอยู่ในลักษณะใกล้เคียงกับคนต่างด้าวและคนกลุ่มน้อย

8) พวกที่มีแนวโน้มไปในทางต่ำ (The Depressed) ผู้เสียหายประเภทนี้มักมีความบกพร่องทางกายและทางจิตอยู่ก่อนแล้วมาประสบกับความผิดหวังหรือขาดในสิ่งที่ตนเองปรารถนา

จึงเกิดบุคลิกภาพแบบใหม่ที่มีแนวโน้มในทางต่ำ ทำให้อาชญากรเห็นช่องทางที่จะประกอบอาชีพกรรมต่อบุคคลประเภทนี้

9) พวกโลภมาก (The Acquisitive) Hentig เรียกว่า “ผู้เสียหายชั้น 1” คือ มีทั้งความปรารถนาที่จะประกอบอาชีพกรรมด้วยและปรารถนาที่จะเป็นผู้เสียหายเองด้วย เช่น นักการพนันนักดื่มตุน ทั้งนี้เพราะตัวเขาเองเป็นผู้วางแผนอาชีพกรรมเองจึงทำตามแผนโดยยอมตกเป็นผู้เสียหายบ้าง

10) พวกเสเพล (The Wanton) เป็นผู้ที่มิชีวิตอันมีคณนภายใต้บทบัญญัติของกฎหมายและระเบียบของสังคม ชีวิตไร้ค่า จึงง่ายที่จะตกเป็นผู้เสียหาย

11) พวกเปล่าเปลี่ยวและอกหัก (The Lonesome and the Heartbroken) พวกนี้มีความบกพร่องทางจิตอยู่แล้ว จึงมีแนวโน้มที่จะตกเป็นผู้เสียหายได้ง่าย ลักษณะทั่วไปบุคคลประเภทนี้คล้ายกับพวกโลภมากอยากได้ ผิดกันแต่ว่าบุคคลประเภทนี้อยากได้เพื่อนอยากได้ความสุข แทนการอยากได้เงินทอง

12) ผู้อยู่ในฐานะถูกรุกราน (The Tormentor) ในครอบครัวที่น่าเศร้า สมาชิกของครอบครัวซึ่งอาจเป็นบิดา หรือมารดา หรือใครคนใดคนหนึ่งต้องตกเป็น โรคจิตบกพร่อง หรือพิษสุราเรื้อรังจึงต้องตกเป็นภาระของคนอื่นๆ ในครอบครัวที่จะต้องคอยปรนนิบัติ ในที่สุดผู้ปรนนิบัติทถูกกรรมาณไม่ไหวจึงต้องฆ่าผู้นั้นเสีย

13) พวกถูกตัดโอกาส ถูกละเลย พวกต่อสู้ขัดขวาง (The Blocked Exempted and Fighting) Hentig หมายถึงบุคคลที่ถูกกรร โขกทรัพย์หรือริดเอาทรัพย์และบุคคลดังกล่าวนี้ต่อสู้ขัดขวางนอกจากนี้ก็มีพวกที่สูญเสียโอกาสหรือเสียสถานภาพของตนทำให้เกิดความเสียหายแก่ตนเอง อาจจะถูกใส่ร้ายป้ายสี จึงต้องหาทางต่อสู้เพื่อตนเอง คนพวกนี้จัดเป็นพวกที่ยากที่จะตกเป็นเหยื่อ และตนเองก็อาจจะประกอบอาชีพกรรมเสียเองก็ได้ จัดว่าผู้เสียหายประเภทที่ยากที่สุด

นอกจากนี้ปัจจุบันยังมีผู้เสียหายอื่นอีกที่มีใช้บุคคล ได้แก่ บริษัท ห้างร้านทั่วไป โรงงานอุตสาหกรรม หน่วยงาน องค์กรเอกชน รัฐวิสาหกิจและหน่วยงานของรัฐรวมทั้งสาธารณูปโภค สิ่งสาธารณประโยชน์ต่างๆ

สถิติความเสียหายของผู้เสียหายที่มีใช้บุคคลดังกล่าว ยังมีได้มีการจัดเก็บและศึกษาข้อมูลอย่างจริงจังเพราะทำได้ยาก แต่ในข้อเท็จจริงมีความเสียหายเกิดขึ้นแก่ผู้เสียหายที่มีใช้บุคคลจำนวนมากและถ้าคิดเป็นเงินก็เป็นจำนวนมหาศาลต่อปี

2.3 ทฤษฎีเกี่ยวกับการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมแนวคิดเกี่ยวกับการตกเป็นเหยื่อในปัจจุบันสามารถกล่าวแบ่งเป็นทฤษฎีดังต่อไปนี้

2.3.1 ทฤษฎีการมีส่วนร่วมของเหยื่อ (Victim Precipitation)

โดย Marvin Wolfgang อธิบายว่าเหยื่อบางคนเป็นตัวกระตุ้นทำให้ตัวเองต้องเผชิญกับเหตุการณ์ที่นำไปสู่การบาดเจ็บหรือความตายได้ ซึ่งตัวเหยื่ออาจมีพฤติกรรมที่แสดงออกมาหรือนิ่งเฉยก็ได้

พฤติกรรมที่แสดงออก (Active Precipitation) เช่น เมื่อมีเหตุการณ์เกิดขึ้นเหยื่ออาจใช้คำพูดหรือคำทำท่าย หรืออาจเป็นผู้ช่วยก่อนหรือเริ่มก่อนในการทำร้ายก็ได้ รูปแบบนี้เรียกว่า “Victim - Precipitation Crime” หรืออาชญากรรมที่เหยื่อมีส่วนร่วม โดยในปี ค.ศ. 1958 Marvin Wolfgang ได้ศึกษาการฆาตกรรมของอาชญากร สรุปพฤติกรรมของเหยื่อกลุ่มนี้ว่า มีพฤติกรรมที่กระตุ้นให้อาชญากรต้องฆ่า ตัวอย่างจากการประทุษร้ายในร้านคาราโอเกะต่างๆ หรือจากการที่ภรรยาถูกประทุษร้าย และขู่ว่าจะฆ่าสามี เป็นต้น

ในปี ค.ศ. 1971 Menachem Amir ศึกษาการข่มขืนกระทำชำเราและสรุปว่าผู้หญิงที่ถูกข่มขืนมักจะมีความสัมพันธ์กับผู้ข่มขืน เช่น การข่มขืนของกลุ่มคนที่เรียกว่า Date Rape แสดงให้เห็นว่าทั้งชายและหญิงไปเที่ยวด้วยกันจากความยินยอมพร้อมใจของทั้งสองฝ่าย แต่เป็นความโรแมนติกที่ยังขาดความสนิทสนม เมื่อสถานการณ์เลยเถิดฝ่ายหญิงขัดขืนจึงกลายเป็นการข่มขืน ซึ่งดูเหมือนจะไม่รุนแรงเท่ากับการข่มขืนจากคนที่ไม่เคยรู้จัก ที่เรียกว่า Stranger Rape

อย่างไรก็ตาม ได้มีนักกฎหมายหญิงหลายระดับพูดถึงการข่มขืนของกลุ่มนี้ว่าเป็นการข่มขืนเช่นเดียวกับการข่มขืนอื่นๆ เพราะฝ่ายชายได้ทำให้หญิงรู้สึกหมดทางสู้ กลัวจนไม่กล้าต่อสู้จนทำให้ถูกมองว่าฝ่ายหญิงมีส่วนร่วมในการมีเพศสัมพันธ์ หรือมีความสมัครใจในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เมื่อคดีขึ้นสู่ศาลฝ่ายหญิงจึงเป็นฝ่ายเสียเปรียบ การตัดสินใจชนิดที่โทษผู้ตกเป็นเหยื่อ เช่น กรณีข่มขืนเพราะการใส่กระโปรงสั้นลายลูกไม้ โดยไม่ใส่ชุดชั้นใน แสดงถึงหญิงเป็นคนถามหาพฤติกรรมให้โดนข่มขืน (Asked for It the Way She was Dressed) หรือแต่งตัวเพื่อโฆษณาขายด้านเพศ (Was Advertising for Sex) และ โยนความผิดส่วนหนึ่งให้แก่หญิง เป็นต้น

การอยู่เฉย (Passive Precipitation) ของเหยื่อเกิดโดยเหยื่อไม่รู้ตัวเลยว่าจากบุคลิกภาพส่วนตัวของผู้ไปข่มขืนหรือช่วยอีกฝ่ายหนึ่ง เช่น กรณีการแข่งขันการสมัครงาน การเลื่อนตำแหน่ง เรื่องความรัก เป็นต้น บางครั้งตัวเหยื่ออาจไม่เคยพบกับผู้กระทำ (Attacker) เลยก็ได้ และบางคนไม่รู้เลยว่ามีคนประเภทนี้อยู่ด้วย ผู้กระทำจะทำร้ายเหยื่อ เมื่อตัวเขาารู้สึกว่าจะพ่ายแพ้แก่เหยื่อ

อีกรูปแบบหนึ่งที่เกิดขึ้นบ่อย คือ กลุ่มเหยื่อจำพวกที่ทำให้ผู้กระทำรู้สึกกลัวไม่ปลอดภัย ทำลายชื่อเสียง เกียรติยศ สถานะ รวมถึงเศรษฐกิจความเป็นอยู่ต่างๆ ที่เรียกว่าอาชญากรรมแห่งความเกลียด (Hate Crime) กรณีผู้อพยพลี้ภัยที่ย้ายมาอยู่ในชุมชน เช่น ในประเทศสหรัฐอเมริกา ทำให้ชาวอเมริกันรู้สึกว่าคุณแข่งขัน ความมั่นคงในชีวิต ความเป็นอยู่เดิมๆ เปลี่ยนไป

ทำให้เกิดความกลัว กลุ่มผู้ลี้ภัยเลยเป็นเป้าหมายหรือเหยื่อให้ถูกระทำต่างๆ นานา เช่น กรณีกลุ่มคนขาวใต้ถูกคลุมศีรษะเข้าร้านขายของชำของคนจีนโดยไม่เคยรู้จักกันมาก่อน ได้ทำลายของในร้านเสียหาย เป็นต้น

กล่าวโดยสรุปไม่ว่าจะเป็นพฤติกรรมที่แสดงออก (Active Precipitation) หรือการนิ่งเฉย (Passive Precipitation) ในบางกรณีไม่ใช่อาชญากรรมทั้งหมด การกระทำหรือการแสดงออกของเหยื่อมีส่วนทำให้เกิดอาชญากรรมขึ้น

2.3.2 ทฤษฎีรูปแบบของวิถีชีวิต (Live Style)

นักอาชญาวิทยา Gary Sensen and David Brownfield เชื่อว่า รูปแบบของวิถีชีวิตของคนทำให้ตนเป็นเหยื่ออาชญากรรมได้ จากข้อมูลสถิติปรากฏว่า สาเหตุการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมเกิดจากการอยู่เป็น โสด การคบค้ากับชายหนุ่ม ไปเที่ยวตามสวนสาธารณะยามวิกาล และอาศัยอยู่แถบชานเมือง อาจกล่าวได้ว่าการลดความเสี่ยงของการตกเป็นเหยื่ออาจทำได้โดยการอยู่บ้านยามค่ำคืน ย้ายมาอาศัยในตัวเมือง ไม่ไปเที่ยวตามที่สาธารณะ หาเงินให้มากขึ้น และการมีคูครอง จะเห็นได้ว่าการตกเป็นเหยื่อเกิดจากวิถีของการใช้ชีวิตของแต่ละคน

วิถีชีวิตที่มีความเสี่ยงสูง (High Risk) เช่น เด็กหนุ่มวัยรุ่นจะมีความเสี่ยงสูงในการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม ซึ่งถ้าพิจารณาจากวิถีชีวิตแล้ว ตั้งแต่เด็กหนุ่มออกเดินทางจากประตูบ้านไปถึงโรงเรียน จนไปถึงการคบค้ากับเพื่อน เป็นต้น

2.3.3 ทฤษฎีกิจวัตรประจำวัน (Routine Activities)

นักทฤษฎี Lawrence Cohen and Marcus Felson ได้ทำวิจัยเกี่ยวกับกิจวัตรประจำวันของคนทำให้ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมได้ จากแนวความคิดที่ว่าทุกวันนี้คนทั้งหลายหลากหลายอยากฝ่าฝืนกฎหมายเพื่อแก้แค้น ความโลภ และแรงจูงใจอื่นๆ อาชญากรรมล่าเหยื่อ (Predatory Crime) คือประเภทอาชญากรรมที่รุนแรงต่อบุคคล หรือประทุษร้ายต่อทรัพย์สินซึ่งเกิดจากการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันของแต่ละบุคคล ทำให้เกิด

1) เป้าหมายที่เหมาะสม เช่น บ้านที่มีทรัพย์สินอยู่พร้อม
2) การขาดการดูแลของผู้เฝ้า เช่น ปราศจากคนเฝ้าบ้าน ตำรวจสายตรวจ
เจ้าของบ้าน เพื่อนบ้าน เพื่อน ญาติ

3) มีกลุ่มของวัยรุ่นที่ไม่มียานทำอยู่ร่วมกัน

สรุปทั้งสามทฤษฎี คือ ทฤษฎีการมีส่วนร่วมของเหยื่อ ทฤษฎีวิถีชีวิตและทฤษฎีกิจวัตรประจำวัน ได้ให้ความสำคัญกับเหยื่อที่ตกเป็นกลุ่มเสี่ยงซึ่งได้แก่

- 1) คนที่อาศัยอยู่ในแหล่งที่เกิดอาชญากรรมสูง
- 2) การออกจากบ้านตอนกลางคืน

- 3) การแต่งตัวด้วยเครื่องประดับที่มีค่า
- 4) ดื่มสุรา ทำให้ขาดสติ
- 5) การอยู่โดดเดี่ยวในสังคม โดยปราศจาก เพื่อน ญาติพี่น้อง ครอบครัว ที่คอยดูแลซึ่งกันและกันอยู่

2.4 ผลกระทบของอาชญากรรม

จากการศึกษาพบว่าอาชญากรรมที่เพิ่มจำนวนมากขึ้นแสดงให้เห็นถึงความสูญเสียและความเสื่อมโทรมของสังคม จำนวนอาชญากรรมตลอดจนความสลับซับซ้อนของรูปแบบและการทวีความรุนแรงมากขึ้นของอาชญากรรมนำมาซึ่งความสูญเสียทั้งทรัพยากรของประเทศที่ต้องตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมตลอดจนงบประมาณในการป้องกันแก้ไขปัญหาอาชญากรรม นอกจากนี้จำนวนอาชญากรรมที่เพิ่มมากขึ้น เป็นตัวแปรสำคัญที่แสดงให้เห็นถึงภาวะความเสื่อมโทรมของศีลธรรมในสังคมได้เป็นอย่างดี เนื่องจากจำนวนอาชญากรรมที่เพิ่มมากขึ้นแสดงให้เห็นถึงกระบวนการขัดเกลาทางสังคมไม่มีประสิทธิภาพ ทำให้คนในสังคมขาดสิ่งยึดเหนี่ยวใจ ขาดความมีคุณธรรมจริยธรรมในการดำเนินชีวิตเป็นสำคัญผลกระทบของอาชญากรรมที่มีต่อเหยื่ออาชญากรรมได้แก่

2.4.1 การสูญเสียทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่า

เนื่องจากการมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนซึ่งแตกต่างจากบรรทัดฐานทั่วไปของสังคมในทางที่ไม่ดี อาจก่อให้เกิดสมาชิกในสังคมผู้มีพฤติกรรมดังกล่าวไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ตามข้อกำหนดของสังคมได้ โดยเฉพาะผู้ที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนที่มีพฤติกรรมเป็นผู้กระทำความผิด ทำให้ประเทศชาติต้องสูญเสียทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่าในการพัฒนาประเทศ เพราะผู้ที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทที่สังคมคาดหวังตามบรรทัดฐานของสังคมนั่นเอง

2.4.2 ประชาชนขาดความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

เพราะว่าปัญหาอาชญากรรมดังกล่าวได้เกิดขึ้นบ่อยครั้งและไม่รู้ว่าจะเกิดขึ้นเมื่อไหร่ ที่ไหน และเกิดขึ้นกับใคร เป็นปัญหาที่อาจเกิดขึ้นกับเราได้ตลอดเวลาอาทิเช่น ลักทรัพย์ ปล้น ฆ่า เป็นต้น ปัญหาเหล่านี้เป็นปัญหาที่ติดตามเราทุกฝีก้าว ไม่ว่าจะอยู่ที่บ้านหรือที่ใด ๆ ก็ตามอาจเกิดขึ้นได้

2.4.3 ทำให้ผู้คนเกิดความหวาดระแวง

เพราะปัญหาหาดังกล่าวได้กระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชน ทำให้ขาดความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน สถานที่สาธารณะขาดความปลอดภัยหรือมีความปลอดภัยน้อยกว่าที่ควรจะเป็น สภาพสังคมโดยทั่วไปขาดความสงบสุข ประชาชนรู้สึกว่าจะอันตรายอยู่รอบตัวต้องระมัดระวังตัวเองอยู่ตลอดเวลา เนื่องจากปัญหาที่เกิดขึ้นบ่อยและไม่อาจคาดเดาได้ ด้วยเหตุนี้

ประชาชนจึงไม่ยอมเข้าร่วมกิจกรรมของสังคม ขอมสละโอกาสในการหาความสุขเพื่อปกป้องตนเองจากภัยอันตรายที่จะเกิดขึ้น

2.4.4 ทำให้ประชาชนขาดความไว้วางใจกัน

เนื่องมาจากความหวาดระแวงภัยอันตรายที่อาจเกิดขึ้นจากปัญหาดังกล่าว ทำให้ประชาชนไม่ไว้วางใจคนรอบข้าง เพราะผลกระทบของปัญหาอาชญากรรมดังกล่าวที่เกิดขึ้นบ่อยครั้งและมากขึ้น ทำให้มีอาชญากรเพิ่มมากขึ้นและมีอยู่ทั่วทุกแห่งหน โดยไม่มีใครสามารถรู้ได้แน่ชัดว่าใครเป็นอาชญากรดีไม่ดีคนที่อยู่ข้างๆ ก็อาจเป็นอาชญากรและเข้ามาทำร้ายเราก็เป็นได้ เพื่อเป็นการป้องกันตัวเองแล้วประชาชนส่วนใหญ่จึงระมัดระวังตัวเองเพิ่มมากขึ้น และไม่ไว้วางใจอะไรง่ายๆ ทำให้การติดต่อสัมพันธ์กันและความไว้วางใจกันมีน้อยลง

2.4.5 เกิดข่าวสะเทือนขวัญ

จากข่าวสารที่น่าเสนอโดยสื่อต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต มักจะพบเห็นข่าวเกี่ยวกับการก่ออาชญากรรมดังกล่าวอยู่เป็นประจำ ซึ่งเป็นสิ่งที่สะเทือนขวัญประชาชนในฐานะผู้รับสื่อเป็นอย่างมาก เพราะลักษณะการประกอบอาชญากรรมของอาชญากรในปัจจุบัน ยังมีความรุนแรง ออกอาจ ทำทายนมากขึ้น ประกอบกับมีการนำอาวุธสงครามร้ายแรงมาใช้เป็นเครื่องมือในการก่ออาชญากรรมอย่างไม่เกรงกลัวอำนาจกฎหมาย สร้างความสะเทือนขวัญแก่ประชาชนทั่วไป

2.4.6 ก่อความไม่สงบในสังคมและทำให้สังคมเสื่อมโทรม

ปัญหานี้เป็นภัยคุกคามต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชน เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตของประชาชนโดยทั่วไป และเกี่ยวข้องกับความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองเป็นผลทำให้ผู้คนในสังคมได้รับความเดือดร้อน ในชีวิตและทรัพย์สิน ประชาชนไม่มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น สังคมไม่เป็นระเบียบเรียบร้อยขาดความสงบสุขเกิดความวุ่นวาย รวมไปถึงการพัฒนาและความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การลงทุนและการท่องเที่ยวจะลดน้อยลง ระดับความเจริญลดลงและมีความเสื่อมโทรมเพิ่มมากขึ้น รัฐบาลต้องเสียเวลาในการแก้ปัญหาอาชญากรรมดังกล่าวแทนที่จะเอาเวลาส่วนใหญ่ไปใช้ในการบริหารและพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้า ทำให้เกิดความเสียหายเปรียบทางการเมืองและเสียหายพจน์ของประเทศ แม้ในปัจจุบันได้เน้นการควบคุมอาชญากรรมดังกล่าว แต่ปัญหาก็ยังคงปรากฏให้เห็นอยู่บ่อยๆและมีมากขึ้น จนไม่สามารถดูแลได้ทั่วถึง

2.4.7 ทำให้สิ้นเปลืองค่าใช้จ่าย

เนื่องจากปัญหาอาชญากรรมได้เกิดขึ้นบ่อยและทวีความรุนแรงเพิ่มขึ้นเรื่อยๆประชาชนจึงต้องหาวิธีการต่างๆ เพื่อรักษาความปลอดภัย ซึ่งทำให้สิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายไปมาก

พอควร และนอกจากประชาชนแล้วหน่วยงานของรัฐก็ยังคงใช้งบประมาณใช้จ่ายในการแก้ปัญหาดังกล่าวเช่นกัน

2.4.8 ทำให้เกิดพฤติกรรมเลียนแบบ

จากปัญหาอาชญากรรมที่เกิดขึ้นบ่อยในสังคมปัจจุบันทำให้เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้พฤติกรรมที่เบี่ยงเบนจากบรรทัดฐาน จนเกิดการลอกเลียนแบบพฤติกรรมดังกล่าว เช่น ลูกเห็นพ่อแม่ลักขโมยของคนอื่นลูกจึงเลียนแบบและเจริญรอยตาม หรือเห็นคนตีกันทำร้ายกันก็จะซุ่มซบแล้วทำตามในที่สุด ทำให้เกิดปัญหาดังกล่าวมากขึ้น โดยเฉพาะในปัจจุบันสื่อได้มีอิทธิพลอย่างมาก คนส่วนใหญ่ต่างก็รับรู้ข่าวสารผ่านสื่อ เมื่อมีคดีอาชญากรรมดังกล่าวเกิดขึ้นก็ทำให้เกิดข่าวอาชญากรรมแพร่กระจายไปอย่างรวดเร็ว เพื่อต้องการประณามผู้กระทำความผิดและให้ผู้รับสื่อได้ตระหนักถึงโทษและพิษภัยของอาชญากรรมแต่กลับมีเด็กและเยาวชนที่ไม่รู้จักตระหนักถึงโทษและพิษภัยของอาชญากรรมเกิดการลอกเลียนแบบพฤติกรรมตามข่าวที่สื่อได้นำเสนอซึ่งผิดวัตถุประสงค์ของสื่อ จึงทำให้ปัญหาดังกล่าวเพิ่มมากขึ้นและมีแนวโน้มว่าจะสูงขึ้นเรื่อยๆ

2.4.9 ทำให้เกิดความแค้น

ผลจากการก่อปัญหาอาชญากรรมดังกล่าวทำให้เกิดความเสียหายในชีวิตและทรัพย์สิน ทำให้ผู้เสียหายหรือผู้เกี่ยวข้องเกิดความแค้นใจจนไม่สามารถหยุดยั้งหรือยับยั้งได้จนถึงขั้นก่อเหตุอาชญากรรมขึ้นอีก ซึ่งการกระทำดังกล่าวเป็นการก่อเหตุโดยเจตนา โดยการก่อเหตุโดยเจตนา นี้ แสดงให้เห็นถึงจิตใจของผู้กระทำซึ่งไม่สามารถเอาชนะใจตนเองได้ ขาดความยับยั้งชั่งใจและกระทำการลงไปโดยไม่เกรงกลัวต่อบาป ไม่เกรงกลัวต่อกฎหมาย ไม่สนใจว่ากระบวนการยุติธรรมจะดำเนินการอย่างไรทำให้บุคคลนั้นละเลยไม่สนใจที่จะปฏิบัติตามกฎหมาย ก่อให้เกิดปัญหาอาชญากรรมดังกล่าวอย่างต่อเนื่องซ้ำแล้วซ้ำเล่าและไม่มีที่สิ้นสุด

2.4.10 เกิดความเสื่อมโทรมทางศีลธรรม

จากปัญหาอาชญากรรมดังกล่าวที่เกิดขึ้นได้แสดงให้เห็นถึงจิตใจของผู้กระทำว่าเป็นผู้ไร้ซึ่งศีลธรรมในจิตใจ เห็นแก่ตัวนึกถึงแต่ประโยชน์ส่วนตน เป็นผู้ที่ขาดศีลธรรม ผู้กระทำความผิดบางคนที่พ้นโทษออกมาแล้วก็ยังคิดหาทางที่จะกระทำความผิดอีก ถ้าผู้นั้นได้กระทำความผิดมากเท่าไรยิ่งทำให้เกิดความเสื่อมโทรมทางศีลธรรมมากขึ้น กรณีนี้บุคคลรอบข้างก็มีส่วนเช่นกันถ้าคนเหล่านั้นไร้ซึ่งศีลธรรมไม่เปิดใจให้ผู้ที่เคยกระทำผิดได้แก้ตัวยอมทำให้ผู้กระทำผิดหลงอยู่ในวังวนแห่งความผิดนั้นตลอดกาล หากมองในอีกแง่มุมหนึ่งมีผู้กระทำความผิดหลายรายที่หลบหนีจากการจับกุมของเจ้าหน้าที่ไปได้แล้วหนีไปเสพสุขอยู่ ณ ที่ใดที่หนึ่งบนกองทรัพย์สินของผู้อื่น เป็นตัวกระตุ้นให้คนบางส่วนที่พบเห็นการกระทำเกิดความคิดที่อยากจะทำบ้าง

โดยคิดว่าทำดีได้ดีมีที่ไหนทำชั่วได้ดีมีถมไป” เป็นสาเหตุให้คนเหล่านั้นละเลยการประกอบอาชีพที่สุจริตและหันไปก่ออาชญากรรมเพิ่มขึ้น

3.4.11 ทำให้บุคคลผู้กระทำผิดถูกรังเกียจจากคนรอบข้าง

สำหรับผู้ที่ทำผิดครั้งแรกก็จะถูกรังเกียจและไม่เป็นที่ยอมรับจากคนรอบข้าง จนผลักดันให้เขาได้กระทำผิดเป็นครั้งที่สอง กล่าวคือ เมื่อคนรอบข้างต่างรังเกียจและดูถูกไม่เปิดโอกาสให้ผู้กระทำผิดได้แก้ตัวยอมส่งผลให้ผู้กระทำผิดมีความเสื่อมโทรมทางด้านจิตใจสูงขึ้น แทนที่เขาจะกลับใจเป็นคนดี กลับทำให้ผู้กระทำผิดความผิดคิดที่จะก่อปัญหาเป็นครั้งต่อไป²³

3. แนวคิดเกี่ยวกับการช่วยเหลือผู้เสียหายที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม

ในหัวข้อนี้จะศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการช่วยเหลือผู้เสียหายที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม ตามปณิญาสาทว่าด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบ และศึกษาแนวคิดการเยียวยาผู้เสียหายโดยรัฐ (Welfare State) ตลอดจนความจำเป็นในการที่จะต้องคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา โดยมีสาระสำคัญดังนี้

3.1 แนวคิดเกี่ยวกับการช่วยเหลือผู้เสียหายที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมตามปณิญาสาทว่าด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบ

ในการดำเนินคดีอาญา ต่างมุ่งเน้นที่จะคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้กระทำผิด และภายใต้กระบวนการเดียวกันนี้ผู้เสียหายต้องช่วยเหลือตนเองในการเรียกร้องค่าเสียหายจากผู้กระทำผิด ซึ่งบางครั้งไม่สามารถเรียกร้องได้เนื่องจากไม่สามารถได้ตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษ หรือผู้กระทำผิดไม่อยู่ในฐานะที่สามารถชดเชยค่าเสียหายได้ จึงเป็นเหตุให้ผู้เสียหายไม่ได้รับความเป็นธรรม ด้วยตระหนักถึงปัญหานี้จึงได้มีมติที่ประชุมสมัชชาใหญ่ที่ 40/34 ของการประชุมใหญ่สหประชาชาติ ว่าด้วยการป้องกันอาชญากรรม และการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิด ครั้งที่ 7 ในปี ค.ศ. 1985 ได้รับรองปณิญาสาทว่าด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบ (Declaration of Basic Principle of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power) โดยมีปรัชญาพื้นฐานให้ผู้เสียหายในคดีอาญาต้องได้รับการยอมรับ และได้รับการปฏิบัติอย่างเหมาะสมกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ตามปณิญาสาทดังกล่าวได้วาง

²³สืบค้น เว็บไซต์ผลกระทบของอาชญากรรมที่ www.polsichulaacth/sumonthip/crime-effectdoc คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ 12 ธันวาคม 2558.

หลักการไว้สองส่วน ในส่วนแรกได้ให้ความสำคัญกับผู้เสียหายที่เกิดจากการบิดเบือนอำนาจ โดยในส่วนแรกได้กำหนดมาตรฐานการคุ้มครองผู้เสียหายไว้ ดังนี้

1) การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม (Access to Justice and Fair Treatment) วัตถุประสงค์ของการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาก็คือ “ความยุติธรรม” ที่รัฐจะต้องมีมาตรการให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่เข้ามาเกี่ยวข้องในทุกขั้นตอนของระบบความยุติธรรมทางอาญา มิใช่เพราะเหตุผลทางมนุษยธรรมเพียงอย่างเดียว แต่ที่สำคัญยังเป็นการสร้างหลักประกันให้กับประชาชนว่ารัฐซึ่งเป็นผู้อำนวยความสะดวกยุติธรรม ต้องทำหน้าที่ด้วยความเป็นธรรม โดยที่ปัญญาสากลว่าด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานของผู้เสียหายและการใช้อำนาจโดยมิชอบได้กำหนดมาตรฐานการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม (Access to Justice and Fair Treatment) ไว้ดังนี้

(1) ผู้เสียหายควรได้รับปฏิบัติด้วยความรู้สึกเมตตา เคารพถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์มีสิทธิเข้าถึงกลไกของกระบวนการยุติธรรม และได้รับการเยียวยาตามกฎหมายของประเทศ เพื่อบรรเทาความเสียหายที่ผู้เสียหายได้รับ

(2) กลไกของฝ่ายตุลาการ ฝ่ายบริหาร ควรเอื้ออำนวยให้ผู้เสียหายให้ได้รับการเยียวยา ผ่านกระบวนการต่างๆ ที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการด้วยความรวดเร็ว ยุติธรรม ไม่สิ้นเปลืองค่าใช้จ่าย และสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้ ทั้งที่ผู้เสียหายควรได้รับการบอกกล่าวถึงสิทธิในการได้รับการเยียวยาโดยผ่านกลไกเหล่านั้น

(3) กระบวนการทางฝ่ายตุลาการ ฝ่ายบริหาร ที่จะตอบสนองความต้องการของผู้เสียหาย ควรปฏิบัติ ดังนี้

ก. แจ้งให้ผู้เสียหายได้รับทราบถึงบทบาท (Role) และขอบเขต (Scope) กำหนดเวลา (Timing) และการดำเนินการในคดี โดยเฉพาะความผิดอาญาที่ร้ายแรง ซึ่งผู้เสียหายได้ขอทราบข้อมูลข่าวสารนั้น

ข. เมื่อสิทธิส่วนบุคคลของผู้เสียหายถูกระทบกระเทือน จึงควรให้ผู้เสียหายได้แสดงทัศนคติเพื่อรักษาผลประโยชน์ของตน

ค. การจัดการให้มีการช่วยเหลือผู้เสียหาย (Assistance) ตามสมควรตลอดกระบวนการทางกฎหมาย

ง. กำหนดมาตรการที่จำเป็นต่างๆ โดยลดความไม่สะดวกของผู้เสียหายเพื่อปกป้องสิทธิส่วนบุคคล และให้หลักประกันในความปลอดภัย (Safety) จากการข่มขู่และการล้างแค้น ตลอดจนบุคคลในครอบครัวของผู้เสียหายและพยานที่เกี่ยวข้อง

จ. หลีกเลี่ยงความล่าช้าในการพิจารณาคดี การสั่งการใดๆ และการพิพากษาคดี สำหรับผู้เสียหาย

(4) ควรจัดให้มีกลไกในการระงับข้อพิพาทอย่างไม่เป็นทางการรวมถึงการไกล่เกลี่ย อนุญาโตตุลาการ และความยุติธรรมตามจารีตประเพณีท้องถิ่นควรทำให้เป็นประโยชน์ต่อการลดภาระการแก้ไขเยียวยาแก่ผู้เสียหาย

ด้วยเหตุนี้ รัฐต้องจัดให้มีการบริหารงานยุติธรรมทางอาญาโดยมีกลไกที่หลากหลาย เพื่อให้ผู้เสียหายมีสิทธิเข้าถึงกลไกในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมความสะดวกในการติดต่อสื่อสาร การได้รับการเอาใจใส่จากบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม การดำเนินคดีด้วยความรวดเร็ว และเป็นธรรม การได้รับการแจ้งข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับความเป็นไปของคดีในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่กระทบถึงสิทธิในชีวิต และความปลอดภัยของผู้เสียหาย รวมทั้งโอกาสในการที่จะได้รับการช่วยเหลือจากการบริการและการได้รับการเยียวยาจากรัฐในทุกกรณี

แต่อย่างไรก็ตาม การดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญา มีกฎเกณฑ์และขั้นตอนที่ต้องปฏิบัติตามกฎหมายที่ซับซ้อน รัฐจึงต้องแสวงหาเครื่องมือขึ้นมา เพื่อใช้ระงับข้อพิพาทโดยมีวัตถุประสงค์ในอันที่จะคุ้มครองสังคมให้สงบสุข เช่น การไกล่เกลี่ย อนุญาโตตุลาการ กลไกดังกล่าวขึ้นอยู่กับความต้องการและจำเป็นของประชาชนในประเทศนั้นๆ

2) การชดเชยค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาโดยผู้กระทำความผิด (Restitution)

การชดเชยค่าเสียหายในปัจจุบันไม่ใช่สิ่งใหม่ แม้ข้อมูลในระยะต้นจะไม่ชัดเจน กระจัดกระจายแนวความคิดเกี่ยวกับการชดเชยค่าเสียหาย ได้มีมาตั้งแต่สมัยกรีกโบราณแล้ว ซึ่งปรากฏอยู่ในนวนิยายของ Homer ซึ่ง Achilles ถูกตีเตียนที่ไม่ยอมรับข้อเสนอในการชดเชยโดย Agamemnon เตือนว่าความตายของพี่น้องอาจได้โทษได้โดยการชดเชยค่าปรับเมื่อผู้กระทำความผิดจ่ายค่าปรับก็สามารถกลับบ้านเป็นอิสระหรือคำวิงวอนของ Hebrews ที่มีผลต่อ Mosaic “การวิงวอนชดเชยเป็นสิทธิพิเศษของผู้บาดเจ็บที่พึงมีต่อผู้กระทำความผิด “การชดเชยค่าปรับแทนความตาย พบทั่วไปในชาติอาหรับ อารบ ยิวและมีตลอดไปจนถึง Turkisk Empire²⁴

ในสาธารณรัฐอินเดียสมัย Sutra พวก Indian Hinduism ก็มีการชดเชยค่าสินไหมทดแทน (Compensation) เป็นสิทธิที่ผู้กระทำความผิดต้องรับผิดชอบ และถือว่าผู้กระทำความผิดเป็นหนี้กษัตริย์ที่ต้องชดเชยในสมัยมนูการทดแทนถือเสมือนกับการไถ่บาปที่สามารถให้ได้โดยพระซึ่งจะพบอิทธิพลของศาสนาเช่นกันในชาติอิสลาม

²⁴ อภิรักษ์ ทิมวงษ์. (2544). สิทธิของเหยื่ออาชญากรรมในกฎหมายระหว่างประเทศและผลกระทบต่อประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2544: 25.

กฎหมายฮัมบูรา มีอายุประมาณ 190 ก่อนคริสตศักราช ซึ่งมีชื่อเสียงในการป้องกันอาชญากรรมอย่างโหดร้าย และบางกรณีผู้กระทำความผิดต้องชดใช้ถึงสามเท่าของความเสียหาย ไม่ใช่เพื่อประโยชน์ของผู้เสียหาย แต่มุ่งหมายในการเพิ่มโทษโดยวิธีตาต่อตา ฟันต่อฟัน การชดใช้เสมือนเป็นการแก้แค้นของผู้เสียหายส่วนมากเป็นความเสียหายทางทรัพย์สินมากกว่า ความบาดเจ็บของบุคคล การชดใช้เป็นเรื่องของสังคม ซึ่งต้องการระงับข้อพิพาทระหว่างคู่อริ หรือระหว่างครอบครัวมากกว่าเป็นการชดใช้ฐานละเมิด

กฎหมายสิบสอง โต๊ะ สมัยโรมัน อายุประมาณ 450 ปีก่อนคริสตศักราช บังคับให้ผู้กระทำความผิดชดใช้และเป็นมาตรการเพิ่มโทษ โดยระบุให้ชดใช้โมยที่ไม่ถูกจับในขณะที่กระทำความผิด จะต้องจ่ายสองเท่าของทรัพย์สินที่ชดใช้โมยพบในบ้านผู้ใดต้องจ่ายสามหรือสี่เท่า ถ้าเขาอาศัยในบ้านที่ค้นพบและสี่เท่าถ้าเขาเป็นผู้ลักทรัพย์นั้น

การตอบแทนในรูปแบบอื่นก็พบโดยนักมานุษยวิทยา Tyler ใน Arabia เขาสังเกตว่าเผ่าที่อยู่นอกเมืองจะใช้การแก้แค้นนองเลือด แต่เผ่าในเมืองในการชดใช้โดยผู้กระทำความผิดต่อบุคคล เพื่อป้องกันสังคม เผ่าเยอรมนีผู้กระทำความผิดถูกทำให้อับอายเป็นการทดแทนซึ่งจะลดความพยายามของผู้เสียหายลง กฎหมายเยอรมนีโบราณ Facitus การฆ่าผู้อื่นจะถูกชดใช้โดยการปรับและปราสาท จะถูกยึดถ้าครอบครัวนั้นยอมรับ

เมื่อจบยุคกลางที่แสดงถึงความใกล้ชิดของการชดใช้ค่าเสียหายกับการลงโทษ ซึ่งต่อมาได้มีอิทธิพลต่อระบบกฎหมายต่างๆ ทั้งระบบแองโกลแซกซอนและระบบกฎหมายเยอรมนี ในระยะต่อมาแม้เป็นการยากที่จะชี้จุดเริ่มต้นของการพัฒนาการแบบใหม่ จากการควบคุมของชุมชนมาสู่การใช้อำนาจของรัฐตามกฎหมายอาญาในการชดใช้ค่าเสียหายจากอาชญากรรม การชดใช้ได้ถูกระบุจำนวนอย่างละเอียด ในกฎหมาย Leges Larbarorum ซึ่งมีความลับสนมาก แต่ระบบกฎหมายแองโกลแซกซอนก็ได้รับไปใช้เช่นกัน กฎหมาย Friedlosigkeit ถ้าผู้กระทำความผิดไม่เต็มใจหรือไม่สามารถที่จะจ่ายจำนวนที่จำเป็นแล้ว เขาจะถูกประกาศเป็นคนนอกกฎหมาย เขาจะถูกมองเป็นส่วนเกินและอาจถูกใครฆ่าตายโดยไม่ผิดกฎหมายได้ ในขณะที่การปฏิบัติหน้าที่ของศาลเยอรมนีในศตวรรษที่ 16 และ 17 เรียกว่า Adhesive Procedure (Adharionprozess) ที่เปิดโอกาสให้ศาลอาญาใช้ดุลยพินิจกับคำขอของผู้เสียหายสำหรับค่าชดใช้ในคดีอาญา ประมวลกฎหมายอาญาในศตวรรษที่ 19 ของเยอรมนีก็ยังรับความคิดนี้จนปัจจุบันแต่ความคิดของการชดใช้ที่มีอยู่นี้เป็นเพียงธรรมเนียมประเพณีเท่านั้น

ความสนใจต่อบทบาทของผู้เสียหายเริ่มเป็นที่สนใจขึ้นบ้างในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 และช่วง 40 ปีของคริสต์ศตวรรษที่ 20 มีนักปราชญ์เพียงไม่กี่คนที่สนใจบทบาทของผู้ตกเป็นผู้เสียหาย จนกระทั่งในราวปี ค.ศ. 1940- 1950 ความสนใจต่อผู้เสียหายได้พัฒนาสูงขึ้น

ด้วยผลงานของ Han Von Hentig ในหนังสือ The Criminal and His Victim จัดพิมพ์โดยมหาวิทยาลัยเยล และต่อมาผู้เสียหายก็ได้รับการศึกษามากขึ้น นักอาชญาวิทยาได้เริ่มมองเห็นว่าผู้เสียหายก็มีบทบาทอย่างสำคัญ ในการก่อให้เกิดอาชญากรรมและได้กำเนิดวิชาที่เรียกว่า ศาสตร์ว่าด้วยเหยื่อหรือผู้เสียหาย (Science the Victim or Victimology) บุคคลสำคัญซึ่งกล่าวกันว่าเป็นผู้ให้กำเนิดวิชานี้ ได้แก่ Mcndelsohn นักกฎหมายชาวรูมาเนีย และระยะหลังได้มีนักอาชญาวิทยาที่สำคัญทำการศึกษาบทบาทผู้เสียหายมากขึ้นตามลำดับ

3.2 แนวคิดเกี่ยวกับการชดใช้ค่าเสียหายในคดีอาญา

3.2.1 ความหมายของการชดใช้ค่าเสียหายการชดเชยค่าเสียหาย (Restitution)

แก่ผู้เสียหายโดยผู้กระทำความผิด ได้พัฒนาการมาจากการพิจารณาถึงประเภทของความผิดที่เกิดขึ้นจากอาชญากร ประเภทของความผิดลักษณะของการกระทำความผิด อันนำไปสู่แนวคิดในการชดเชยทดแทนความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่ผู้ที่ตกเป็นเหยื่อของการกระทำความผิดนั้น การชดใช้ค่าเสียหายนี้มีลักษณะเป็นการลงโทษแต่มีความแตกต่างจากโทษปรับ ในประเด็นว่าการชดใช้ค่าเสียหายแก่อาชญากรรมเป็นกระบวนการที่กฎหมายกำหนดให้ผู้กระทำความผิดชดใช้ค่าเสียหายจากอาชญากรรมให้แก่บุคคลผู้ถูกประทุษร้ายนั้นโดยตรง ส่วนโทษปรับเป็นการเจาะจงให้ผู้กระทำความผิดชดใช้ค่าเสียหายแก่รัฐ

Burt Galaway and Joe Hudso²⁵ ได้อธิบายถึงการชดใช้ค่าเสียหายไว้ว่าเป็นการแทรกแซงโดยเจ้าหน้าที่กระบวนการยุติธรรมที่ต้องการให้ผู้กระทำความผิดทำการจ่ายเงินหรือบริการแก่ผู้เสียหาย จากผลของอาชญากรรมทางตรงหรือทางอ้อม

Stephen Schafer กล่าวว่า การชดใช้ค่าเสียหายแห่งอาชญากรรม มิได้หมายถึงการชดใช้ที่เป็นตัวเงินเสมอไป อาจจะเป็นการชดใช้ในรูปแบบอื่นที่เหมาะสมแก่กรณีความผิดนั้นๆ ก็ได้ เช่น การขอมมาลาโทษต่อผู้เสียหาย หรือการทำงานให้แก่ผู้เสียหาย เพื่อตอบแทนชดใช้ในความผิดนั้นๆ เป็นต้น

3.2.2 ระบบการชดใช้ค่าเสียหาย Stephen Schafer²⁶ ได้แบ่งระบบการชดใช้ค่าเสียหายด้วยการพยายามแยกโดยปรัชญากฎหมายและวิธีการดำเนินการเป็นเกณฑ์และสรุประบบการชดใช้ค่าเสียหายเป็น 3 ระบบ คือ

1) ระบบ Damage เป็นการดำเนินคดีที่ถือว่าเป็นสิทธิทางแพ่ง กฎหมายอาญา ไม่ได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับเรื่องค่าเสียหายของผู้เสียหายเลย เป็นการแยกกฎหมายแพ่งและ

²⁵ ประเสริฐ เมฆมณี. (2524). ตำรวจและกระบวนการยุติธรรม กรุงเทพฯ. พิพิธการพิมพ์: 39.

²⁶ อัญชลี ฉายสุวรรณ. (2534). การทดแทนค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาหรือเหยื่ออาชญากรรมรัฐ วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย: 57 – 58.

กฎหมายอาญาอย่างเด็ดขาด อาชญากรรมถือว่าเป็นความผิดต่อรัฐ ได้แก่ ประเทศอินเดีย ประเทศปากีสถาน โดยคำร้องขอค่าทดแทนจะแยกจากระบบทางอาญา ผู้เสียหายจะสามารถเยียวยาความบาดเจ็บได้จากศาลแพ่งตามกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

2) ระบบ Restitution แม้จะดำเนินการด้วยคำตัดสินของศาลอาญาแต่ก็ถือว่าเป็นสิทธิทางแพ่ง และเป็นระบบที่พบมากที่สุด แต่ยากในการปรับใช้ในการปฏิบัติงานของศาล เพราะต้องเข้าใจความแตกต่างของความผิดทางแพ่งและอาญา และศาลมักปฏิเสธที่จะบังคับค่าขอคำร้องนี้ ไม่เหมือนคำร้องในคดีแพ่งทั่วไป และถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของคดีอาญา ในประเทศเยอรมนีรู้จักกันในนาม Adharianspozess และประเทศฝรั่งเศสรู้จักกันในชื่อ L'action Civil ถือว่าผู้เสียหายเป็นคู่ความทางแพ่งเท่านั้น ในประเทศอังกฤษความเสียหายก็สามารถยื่นในการพิจารณาคดีอาญา ในความเป็นจริงแล้วระบบนี้เน้นที่คุณสมบัติของคำร้องของผู้เสียหายในทางแพ่ง ระบบนี้จะดำเนินคดีคำร้องตามบทบัญญัติของคดีแพ่งเป็นระบบที่คำร้องมักถูกหาว่าเป็นอุปสรรค ศาลอาญามักให้ไปพิจารณาในศาลแพ่งเพราะเห็นว่าเป็นเรื่องทางแพ่งศาลจะได้ไม่ถูกหันเหไปจากการพิจารณาคดีอาญา ซึ่งได้แก่ ประเทศโดมินิกัน ประเทศฝรั่งเศสประเทศเนเธอร์แลนด์ ในบางระบบ เช่น ประเทศอังกฤษ ประเทศอังกฤษ ประเทศอิสราเอล ได้กำหนดจำนวนเงินที่ศาลจะสั่งจ่ายชดเชยให้ได้ เพื่อเป็นการป้องกันการหักเหความสนใจของศาลจากคดีอาญา ระบบนี้จึงเพียงให้ความสะดวกในการฟ้องต่อศาลที่ดำเนินคดีอาญาเท่านั้น

3) ระบบ Restitution มีลักษณะผสมระหว่างสิทธิในทางแพ่งและในทางอาญา การดำเนินคดีทำในศาลอาญา ผู้เสียหายมีสิทธิที่จะเลือกดำเนินคดีในศาลแพ่งหรือศาลอาญาก็ได้ การชดเชยมีลักษณะเป็นการลงโทษอยู่ด้วย การชดเชยในระบบนี้แบ่งเป็น 3 แบบ

(1) The Fine – Like Restitution or Compensation Fine เป็นการปรับเพื่อการชดเชย มีลักษณะคล้ายสินไหมในกฎหมายโบราณของไทย รูปแบบนี้เป็นที่รู้จักในสวิสที่เรียกว่า Busse เยอรมนี นอกจากนี้ได้แก่ สหรัฐอเมริกา เม็กซิโก มีลักษณะเป็นหนี้ทางการเงินที่กำหนดให้ผู้กระทำผิดใช้เป็นเสมือนค่าทำขวัญแก่ผู้เสียหายและเป็นการเพิ่มโทษทางศาลอาญา

(2) เป็นระบบที่คล้ายกับระบบแรก แต่ศาลไม่ถูกจำกัดในการให้ชดเชยค่าเสียหายต่อผู้เสียหายและอาจให้ผู้กระทำผิดจ่ายเงินมากกว่าความเสียหายที่แท้จริง เช่น สองหรือสามเท่าของความบาดเจ็บจริง ซึ่งพบในกฎหมายบางรัฐของสหรัฐอเมริกา เช่น มลรัฐฮาวาย ซึ่งเป็นการลงโทษที่เกิดความเสียหายที่แท้จริง ถ้าผู้กระทำผิดชำระเงินครบก็จะปล่อยโดยปราศจากการลงโทษ การให้ชดเชยแทนการลงโทษ ศาลอาญา จึงพิจารณาอย่างรอบคอบ

(3) เป็นการชดเชยค่าเสียหายเพื่อเป็นเงื่อนไขในการยุติการดำเนินคดีอาญา ผู้กระทำผิดมีหนี้ต้องชดเชยผู้เสียหาย การดำเนินคดีอาญาจะยุติชั่วคราว และผู้กระทำผิดจะ

ได้รับการปล่อยโดยไม่ลงโทษ มีลักษณะคล้ายกับเงื่อนไขคุมประพฤติ มีบางรัฐในสหรัฐอเมริกา เป็นต้น

ส่วนการทดแทนค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาโดยรัฐนั้น Stephen Schafer ได้กล่าวไว้ 2 ประการ คือ

1) ระบบ Compensation มีลักษณะเป็นสิทธิทางแพ่ง และดำเนินคดีโดยศาลอาญา แต่ได้มีแหล่งเงินทุนสนับสนุนโดยรัฐได้แก่ คิวบาในสมัยก่อนคาสโตร การทดแทนนี้ไม่ใช่โทษ แม้จะเป็นการตัดสินโดยศาลอาญาก็ตาม เป็นการที่รัฐเข้ามาทำหน้าที่ เป็นการแก้ไขความบกพร่องที่ไม่ได้อาจป้องกันผู้เสียหายจากอาชญากรรม คิวบาได้จัดให้มีกองทุนทดแทนสะสมขึ้น ซึ่งมีแหล่งรายได้จากหลายทางโดยเฉพาะค่าปรับที่รัฐปรับให้ผู้กระทำผิดจ่ายแก่รัฐ แต่คิวบาก็มีนโยบายที่พยายามเรียกเงินคืนจากผู้กระทำผิด เงินก็กลับมาสู่กองทุน แต่ทางปฏิบัติคิวบาก็ขาดแคลนเงินในกองทุนไม่เพียงพอ

2) ระบบ Compensation มีคุณลักษณะเป็นกลางและมีกระบวนการพิจารณาคำร้องเป็นพิเศษจากการทดแทนโดยรัฐที่ช่วยผู้เสียหายที่มีความจำเป็นเนื่องจากผู้กระทำผิดไม่สามารถชดใช้ความเสียหายแก่ผู้เสียหายให้เพียงพอได้ โดยมีคณะกรรมการทดแทนความเสียหายพิจารณาคำร้องของผู้เสียหาย

3.2.3 รูปแบบของการชดใช้ค่าเสียหาย รูปแบบการชดใช้ค่าเสียหายของผู้กระทำ ความผิดมี 3 รูปแบบ คือ

1) การชดใช้ด้วยเงิน ผู้กระทำผิดถูกศาลสั่งให้ชดใช้ค่าเสียหายแก่ผู้เสียหาย ผู้กระทำผิดอาจได้รับการปล่อยภายใต้การคุมประพฤติ หรือพักการลงโทษ โดยศาลกำหนดเงื่อนไขคุมความประพฤติหรือพักการลงโทษให้จ่ายเงินเป็นการชดใช้ค่าเสียหายหรือโดยการหักรายได้ของนักโทษที่มีคดีระหว่างอยู่ในเรือนจำ เป็นต้น

2) การชดใช้ด้วยการบริหารชุมชน เป็นการให้ผู้กระทำผิดชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ชุมชน อาจโดยการทำงานสาธารณะต่างๆ ในวันหยุด เช่น ดูแลเด็ก ทำความสะอาด ทำงานในองค์กรกุศลของรัฐ โดยโรงพยาบาลหรืองานอื่นเหมาะสมกับคุณลักษณะความรู้ความสามารถความรับผิดชอบของผู้กระทำผิด

3) การชดใช้ด้วยการบริการโดยตรงแก่ผู้เสียหาย เป็นการทำงานส่วนตัวให้แก่ผู้เสียหายเป็นการชดใช้ เช่น ทำสวนให้ผู้เสียหาย ขอมมาต่อผู้เสียหาย เป็นต้น การชดใช้เหล่านี้เหมาะกับเด็กกระทำมากกว่าผู้ใหญ่²⁷

²⁷อมรรัตน์ กรियाผล. (2530). “การชดใช้ค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา”.วารสารอาชญาวิทยา และงานยุติธรรม.ปีที่ 4 ฉบับที่ 1:16-17.

ประเสริฐ เมฆมณี²⁸ ได้แบ่งรูปแบบของการชดใช้ค่าเสียหายที่แสดงให้เห็นความรับผิดชอบของผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดในกระบวนการชดใช้ที่น่าสนใจ รวม 3 ประเภท คือ

1) การชดใช้ค่าเสียหายทางจิตใจ (Spiritual Restitution) Stephen Schafer มีความเห็นว่าการชดใช้ค่าเสียหายจากอาชญากรรม อย่างน้อยที่สุดก็ช่วยบรรเทาทางจิตใจของผู้เสียหาย โดยการให้ผู้เสียหายพบปะสนทนากับอาชญากร เพื่อให้ผู้เสียหายได้มีโอกาสระบายความรู้สึกและความสูญเสียที่ได้รับจากอาชญากรรม นอกจากนี้จะเป็นทางหนึ่งที่จะทำให้อาชญากรรู้สึกตระหนักในความผิดแล้ว การรับสารภาพผิดของอาชญากร ก็ยังมีผลช่วยลดภาวะความตึงเครียดทางจิตใจของผู้เสียหายได้อีกประการหนึ่ง แต่แนวคิดนี้เป็นที่คัดค้านของนักอาชญาวิทยาทั่วไป ในประเด็นว่า ให้ผู้เสียหายได้ระบายความรู้สึกแก่อาชญากรย่อมมีทั้งผลดีและผลเสีย ผู้เสียหายมักแสดงอารมณ์ของความโกรธแค้นก้าวร้าวหรือไม่อาจจะยับยั้งความรุนแรงทางอารมณ์ได้ จึงได้แสดงพฤติกรรมโต้ตอบต่ออาชญากรอย่างรุนแรงเกินขอบเขต ซึ่งอาจทำให้ผู้กระทำผิดมีจิตใจแข็งกร้าวหรือกระด้างขึ้นจนเป็นอุปสรรคต่อการแก้ไขให้กลับความประพฤติก็เป็นได้

2) การชดใช้ค่าเสียหายแบบสร้างสรรค์ความรับผิดชอบ (Creative Restitution) เป็นแนวคิดที่สนับสนุนให้ศาลสั่งให้ผู้กระทำความผิดชดใช้ค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายที่ถูกประทุษร้ายเพื่อเป็นการทดแทนหรือบรรเทาโทษจำคุก เนื่องจากอาชญากรรมที่ได้เกิดขึ้น เป็นการประทุษร้ายกับผู้เสียหายโดยตรง จึงถือเป็นความรับผิดชอบของผู้กระทำความผิดที่จะต้องชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย ถ้าสามารถใช้การชดใช้ค่าเสียหายทดแทนการลงโทษจำคุกได้อย่างสมเหตุสมผลแล้ว นอกจากเป็นการทำให้ผู้กระทำผิดตระหนักถึงความเสียหายของอาชญากรรมที่มีต่อผู้อื่น ยังมีผลดีต่อการแก้ไขพฤติกรรมของอาชญากรด้วย ทั้งยังเป็นผลดีในการลดค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการควบคุมผู้กระทำความผิดไว้ในเรือนจำได้โดยตรง อย่างไรก็ตามสำหรับผู้มั่งคั่งย่อมเป็นมาตรการที่จะต้องพิจารณาอย่างรอบคอบ โดยคำนึงถึงหลักคุณลักษณะของการป้องปรามแก้ไขยับยั้งอาชญากรกับหลักความเหมาะสมในการชดใช้ค่าเสียหายประกอบกันเสมอ

3) การชดใช้ค่าเสียหายโดยสมัครใจของผู้กระทำผิด (Spontaneous Restitution) เป็นรูปแบบของการชดใช้ค่าเสียหายจากความสมัครใจหรือความรู้สึกตระหนักในความผิดของอาชญากรโดยตรง การชดใช้ค่าเสียหายในประเด็นนี้จะมีผลในทางสมานความเข้าใจและความเห็นอกเห็นใจระหว่างอาชญากรกับผู้เสียหายมากกว่าการชดใช้ในรูปแบบอื่น กล่าวคือเมื่อผู้กระทำผิดยินยอมชดใช้ความเสียหายด้วยความเต็มใจแล้ว ย่อมเป็นผลให้ผู้เสียหายมีความรู้สึกเห็นอกเห็นใจและพร้อมที่จะให้อภัยแก่ผู้กระทำผิดหรือหายโกรธเคืองขุ่นแค้น เสียสละจนถึงขั้นที่

²⁸ประเสริฐ เมฆมณี. (2524: 14).

จะไม่คิดใจเรียกร้องค่าเสียหาย หรือไม่คำนึงถึงจำนวนและมูลค่าแห่งการชดใช้ค่าเสียหายนั้น จากผู้กระทำผิดเลยก็เป็นได้

นอกจากนั้น คณะกรรมการปฏิรูปกฎหมายคานาดา ค.ศ. 1976 ได้เสนอ แนวทางปฏิบัติว่า ด้วยการชดใช้ค่าเสียหายมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

- 1) การชดใช้ค่าเสียหาย หมายถึงการที่ผู้กระทำผิดได้ชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายซึ่งได้รับความสูญเสียเท่าที่ผู้กระทำผิดจะสามารถชดใช้ได้
- 2) การชดใช้ค่าเสียหายแห่งอาชญากรรม มิได้หมายถึง การชดใช้ที่เป็นตัวเงินเสมอไป อาจจะเป็นการชดใช้ในรูปอื่นที่เหมาะสมแก่กรณีความผิดนั้นๆ ก็ได้ เช่น การขอขมาลาโทษต่อผู้เสียหาย หรือการทำงานให้แก่ผู้เสียหาย เพื่อตอบแทนชดใช้ในความผิดนั้นๆ เป็นต้น
- 3) การชดใช้ค่าเสียหายแห่งอาชญากรรม นอกจากจะต้องคำนึงถึงหลักความสามารถแห่งการชดใช้ค่าเสียหายของผู้กระทำผิดหรือเงื่อนไขการลงโทษอย่างอื่น ๆ ประกอบแล้ว ยังจำเป็นต้องพิจารณาถึงหลักความยินยอมเห็นพ้องของผู้เสียหายโดยตรงอีกด้วย
- 4) การชดใช้ค่าเสียหายที่เป็นตัวเงิน ควรจะได้กำหนดจำนวนเงิน และหลักการเงื่อนไขปฏิบัติไว้อย่างแจ่มชัด
- 5) ในกรณีที่ผู้กระทำผิดจงใจปฏิเสธ ไม่ชดใช้ค่าเสียหายตามคำสั่งของศาล ศาลอาจจะใช้การลงโทษจำคุกหรือมาตรการบังคับอื่นๆ ลงโทษให้เหมาะสมกับฐานความผิดก็ได้

3.2.4 ขั้นตอนการดำเนินงานเกี่ยวกับการชดใช้ค่าเสียหาย ในขั้นตอนของการดำเนินงานเพื่อการให้การช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมนั้นได้สรุปไว้ดังนี้

ขั้นตอนการดำเนินงานของกระบวนการยุติธรรมและระบบย่อยสามารถจะแบ่งประเภทของระบบย่อยในกระบวนการยุติธรรมตามลักษณะของวัตถุประสงค์ของการดำเนินการได้ 3 ประเภทดังนี้

ประเภทแรก ระบบย่อยในกระบวนการยุติธรรมที่มีวัตถุประสงค์เพื่อสงเคราะห์เหยื่ออาชญากรรม ได้แก่ ตำรวจและพนักงานอัยการ จากการพิจารณาถึงขั้นตอนการดำเนินงานของตำรวจและพนักงานอัยการที่มีต่อเหยื่ออาชญากรรมแล้วจะเห็นได้ว่าทั้งตำรวจและพนักงานอัยการมีแนวโน้มที่จะสงเคราะห์เหยื่ออาชญากรรมมากกว่าผู้กระทำผิด โดยสามารถวิเคราะห์แนวการปฏิบัติของตำรวจและพนักงานอัยการได้ว่า มีวัตถุประสงค์เพื่อจะจับกุมตัวผู้กระทำผิดมาฟ้องลงโทษได้ แม้จะมีบทบาทบัญญัติของกฎหมายให้พนักงานสอบสวนและพนักงานพนักงานอัยการพิจารณาสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหาได้ เมื่อพยานหลักฐานไม่เพียงพอแต่โดยทั่วไป

แล้วในการรวบรวมพยานหลักฐานให้มากที่สุดจนสามารถตั้งฟ้องผู้ต้องหาได้ และเมื่อพนักงาน พนักงานอัยการฟ้องผู้ต้องหาเป็นจำเลยต่อศาลก็จะพยายามดำเนินการสืบพยานในศาลเพื่อที่จะให้ ศาลพิพากษาลงโทษจำเลย ดังนั้นจึงสามารถกล่าวได้ว่าระบบตำรวจและพนักงานอัยการ ซึ่งเป็น ระบบย่อยในกระบวนการยุติธรรมจะมีวัตถุประสงค์เพื่อสงเคราะห์เหยื่ออาชญากรรม

ประเภทที่สอง ระบบย่อยในกระบวนการยุติธรรมที่มีวัตถุประสงค์เพื่อ สงเคราะห์ทั้งเหยื่ออาชญากรรมและผู้กระทำผิด ได้แก่ ทนายความ แต่วัตถุประสงค์นี้จะเกิดขึ้น พร้อมกันในขณะเดียวกันไม่ได้ กล่าวคือ ทนายความซึ่งเป็นฝ่ายเหยื่ออาชญากรรมก็จะมี วัตถุประสงค์เพื่อสงเคราะห์เหยื่ออาชญากรรม และในทำนองเดียวกันทนายความของฝ่ายผู้กระทำ ความผิดก็จะมีวัตถุประสงค์เพื่อสงเคราะห์ผู้กระทำความผิด ทั้งนี้ย่อมขึ้นอยู่กับกรณีที่ทนายความจะ รับเป็นทนายให้กับฝ่ายไหน เว้นแต่ในบางกรณีศาลตั้งทนายให้กับจำเลยตามกฎหมาย ทนายความผู้ นั้นก็ย่อมมีวัตถุประสงค์เป็นไปตามบทบาทที่ได้รับ

ประเภทที่สาม ระบบย่อยในกระบวนการยุติธรรมที่มีวัตถุประสงค์เป็น กลาง ได้แก่ ศาลโดยที่พิจารณาคดีต่างๆ ศาลจะยึดถือการวางตัวเป็นกลางโดยเคร่งครัด และต้องการ จะให้ความยุติธรรมแก่ทุกฝ่าย วัตถุประสงค์ในการดำเนินการของศาลจึงเป็น ไปเพื่อรักษาความเป็น กลาง มิได้มีเจตนาที่จะสงเคราะห์ทั้งฝ่ายเหยื่ออาชญากรรมและฝ่ายผู้กระทำผิด ดังนั้นจะเห็นได้จาก การที่ศาลพิจารณาว่าเหยื่ออาชญากรรมมีฐานะเป็นเพียงพยานผู้หนึ่งที่เบิกความต่อศาลเท่านั้น

กล่าวโดยสรุป เมื่อสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา ได้ถูกกระบวนการยุติธรรม และสังคมต่างได้ละเลย แต่กลับให้ความสำคัญและพยายามหาวิธีแก้ไขผู้กระทำผิด ตลอดจนให้การ ค้ำครองสิทธิต่างๆ ฉะนั้นในทางกลับกันกระบวนการยุติธรรมและสังคมก็ควรให้ความสำคัญแก่ ผู้เสียหาย ด้วยเหตุนี้ปฎิญญาสากลว่าด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานของผู้เสียหายหรือเหยื่อ อาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบ จึงได้กำหนดกรอบของมาตรฐานขั้นต่ำให้ประเทศ สมาชิกเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินการในการสร้างหลักประกันสิทธิอันเป็นพื้นฐานของ ผู้เสียหายในคดีอาญาภายใต้ระบบกฎหมาย เศรษฐกิจ สังคม การเมืองของแต่ละประเทศและเพื่อให้ บรรลุวัตถุประสงค์ตามปฎิญญาดังกล่าว

3.2.5 แนวคิดการชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาโดยรัฐ

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาและสังคม ได้พยายามศึกษารวมทั้งหา วิธีแก้ไขฟื้นฟูและคุ้มครองสิทธิของผู้กระทำผิดเพื่อให้บุคคลดังกล่าวได้กลับตนเป็นคนดีและอยู่ใน สังคมต่อไป ขณะเดียวกันผู้เสียหายซึ่งเป็นผู้ได้รับผลร้ายจากการกระทำผิดโดยตรงกลับถูกละเลย จึงได้มีแนวคิดที่จะสร้างความเป็นธรรมในสังคม โดยให้รัฐเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย โดยมีเหตุผลสนับสนุน 2 ประการ ดังนี้

- 1) รัฐมีหน้าที่รับผิดชอบในการป้องกันอาชญากรรม ดังนั้นรัฐควรต้องรับผิดชอบในการชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหาย เพราะรัฐไม่สามารถคุ้มครองพลเมืองของตนให้ปลอดภัยจากอาชญากรรมนั้นได้
- 2) เป็นการขยายบริการทางด้านสวัสดิการสังคม ด้วยแนวคิดที่ว่ารัฐสมควรจะต้องให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ต้องการความช่วยเหลือ โดยเฉพาะผู้ตกเป็นผู้เสียหาย ซึ่งได้รับความเสียหายที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้

3.2.6 หลักการชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาโดยรัฐ

ระบบความยุติธรรมทางอาญามุ่งที่จะควบคุมอาชญากรรมมากกว่าการป้องกัน กล่าวคือ การป้องกันประชาชนผู้บริสุทธิ์มิให้ตกเป็นผู้เสียหาย อย่างไรก็ตามหากประชาชนต้องตกเป็นผู้เสียหาย รัฐก็ควรมีความรับผิดชอบเบื้องต้นในการชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหายจากกองทุนสาธารณะ ดังนั้น ปกัญญาสากล่าวด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบได้กำหนดหลักการชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาโดยรัฐว่า “เมื่อการชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหายไม่สามารถได้รับชำระเต็มจำนวนจากผู้กระทำผิด หรือโดยทางอื่น รัฐต้องพยายามจัดให้มีการชดเชยความเสียหายทางการเงิน” ดังนี้

- 1) เสียหายที่ได้รับอันตรายแก่ร่างกายหรือได้รับความเสียหายแก่ร่างกายหรือจิตใจ อันเป็นผลจากการกระทำผิดอาญาที่ร้ายแรง และบุคคลดังกล่าวต้องไม่มีส่วนร่วมในการกระทำผิด
- 2) ครอบครัวของผู้เสียหาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่ต้องอยู่ในความอุปการะของบุคคลที่ต้องเสียชีวิต หรือไร้ความสามารถอันเนื่องมาจากการตกเป็นผู้เสียหายจากการกระทำผิดอาญาในข้อ (1)

3.2.7 กลไกการชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาโดยรัฐ

- 1) จัดตั้งเป็นคณะกรรมการซึ่งอยู่ในรูปของ “องค์กรกึ่งตุลาการ” โดยคณะกรรมการจะทำหน้าที่พิจารณาความเสียหาย และทำการจ่ายค่าชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหาย เช่น ประเทศอังกฤษ คณะกรรมการประกอบด้วยทนายความ ถูกแต่งตั้งโดย The Home Secretary หลังปรึกษากับ Lord Chancellor คณะกรรมการนี้สังกัดกระทรวงยุติธรรมและคำวินิจฉัยของคณะกรรมการเป็นที่สุด ประเทศสหรัฐอเมริกา “คณะกรรมการ” ซึ่งได้รับการแต่งตั้งโดยผู้ปกครองรัฐ (Governor) โดยคำแนะนำยินยอมของสภา Senate ประเทศญี่ปุ่น ได้จัดตั้งในรูปของคณะกรรมการความปลอดภัยแห่งชาติ
- 2) ศาลเป็นผู้มีอำนาจในการวินิจฉัยการจ่ายค่าชดเชยความเสียหาย เช่น ในกรณีของมลรัฐแมสซาชูเซต

3) หน่วยงานในลักษณะอื่นเป็นผู้มีอำนาจในการพิจารณาจ่ายค่าชดเชยความเสียหาย เช่น มลรัฐแคลิฟอร์เนีย บริหารโดย State Social Welfare Director เป็นต้น

นอกจากนี้การชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา รัฐจำเป็นต้องมีแหล่งเงินทุนเพื่อจัดสรร โดยแหล่งเงินทุนดังกล่าวจะทำให้การชดเชยความเสียหายเป็นไปตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1) รัฐจัดสรรจากภาษีของประชาชนเป็นงบประมาณประจำปีของรัฐโดยตรง เช่น ประเทศออสเตรเลีย ประเทศญี่ปุ่น

2) รัฐจัดตั้งกองทุนเพื่อชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหาย โดยเงินที่ได้มานั้นอาจได้จากค่าปรับในคดีอาญา เช่น ประเทศอังกฤษ ประเทศสหรัฐอเมริกา

อย่างไรก็ตามประเทศต่างๆ ได้ดำเนินการชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหายแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับระบบกฎหมาย เศรษฐกิจ สังคมและการเมือง แต่มีส่วนคล้ายคลึงกัน 3 ประการ คือ

- 1) ทุกประเทศให้ความสำคัญแก่ความผิดเกี่ยวกับเพศ ชีวิตและร่างกาย
- 2) ในการพิจารณาจ่ายค่าชดเชยความเสียหาย ได้นำเอาประเด็นเรื่องการมีส่วนร่วมในการกระทำผิดของผู้เสียหาย การอาศัยในครอบครัวเดียวกันของผู้กระทำผิดกับผู้เสียหาย มาเป็นองค์ประกอบในการพิจารณาจ่ายค่าชดเชยความเสียหาย
- 3) มีระบบคณะกรรมการเป็นกลไกสำคัญในการพิจารณาจ่ายค่าชดเชยความเสียหายในคดีอาญาโดยรัฐ

3.2.8 การให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา (Assistance)

ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมเป็นผู้ได้รับผลร้ายจากผู้กระทำผิด ดังนั้นชุมชนหรือองค์กรต่างๆ จึงต้องร่วมมือให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมไม่ว่าทางด้านร่างกาย จิตใจ ทรัพย์สิน อุปกรณ์การดำรงชีพ ดังนั้นปัญญาสากลว่าด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบ ได้วางเกณฑ์การช่วยเหลือผู้เสียหายในคดีอาญา ดังนี้

- 1) ผู้เสียหายควรได้รับสิ่งของที่จำเป็น ได้รับการช่วยเหลือทางการแพทย์ ด้านสังคมโดยองค์กรของรัฐ
- 2) ผู้เสียหายควรได้รับการแจ้งข้อมูลเกี่ยวกับสาธารณสุข บริการสังคม และอื่นๆ ที่จัดไว้แล้ว

3) ดำรวจ บุคลากรในระบบความยุติธรรมและการแพทย์ นักสังคมสงเคราะห์ รวมทั้งบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ควรได้รับการฝึกอบรมเพื่อให้บริการแก่ผู้เสียหายตามความเหมาะสม และรวดเร็ว

4) ในการจัดให้บริการ และช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายควร ได้รับการสงเคราะห์ โดยเฉพาะผู้เสียหายที่ต้องการความช่วยเหลือพิเศษเพราะเหตุที่ได้รับ ความทุกข์ทรมานจากความเสียหายหรือเนื่องจากปัจจัยต่างๆ ตามที่กล่าวไว้ในหลักเกณฑ์ข้อ 3

3.3 แนวคิดการเยียวยาผู้เสียหายโดยรัฐ (Welfare State)

ในฐานะที่รัฐมีหน้าที่ในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม ในขณะที่เดียวกัน ก็มีหน้าที่ในการอำนวยความสะดวกให้เกิดขึ้น ในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาด้วย ดังนั้นเมื่อมีอาชญากรรมเกิดขึ้นหรือเมื่อเกิดความผิดพลาดในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญา จนทำให้ผู้เสียหายในคดีอาญาได้รับความเสียหาย ก็อาจพิจารณาว่ารัฐมีความบกพร่องในหน้าที่ตามแนวคิดนี้ รัฐจึงต้องรับผิดชอบต่อความเสียหายดังกล่าว

ดังนั้น เมื่อมีการกระทำความผิดทางอาญาเกิดขึ้นกับบุคคลใด ผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดนั้นย่อมสามารถทำการฟ้องร้องป้องกันสิทธิของตนเอง โดยเรียกค่าเสียหายทางแพ่งจากการกระทำความผิดนั้นๆ ในฐานะที่เป็นการละเมิด (Tort)²⁹ อย่างไรกรณีละเมิดจะมีผลเพียงแต่ให้เกิดสิทธิฟ้องร้องทางแพ่งสำหรับค่าสินไหมทดแทนเพื่อละเมิดแต่อย่าง เดียวเท่านั้น แม้ว่าการกระทำละเมิดจะเจือปนไปด้วยความผิดที่ฝ่าฝืนต่อกฎหมายอาญา ก็ไม่ทำให้เกิดประโยชน์ประการอื่นแก่ผู้เสียหายในการที่จะได้รับการเยียวยาด้วยวิธีการต่างๆ เพราะเหตุที่ต้อง ตกเป็นเหยื่อของการกระทำความผิดอีก³⁰

วิธีการเรียกร้องทางแพ่ง (Civil Lawsuit) ดังที่ได้กล่าวนี้อาจทำให้ผู้เสียหายได้รับความเดือดร้อนเกินสมควร เนื่องจากการใช้สิทธิฟ้องร้องคดีในศาลทางแพ่งใช้เวลาในการดำเนินคดี ตั้งแต่ขั้นตอนแรกจนกว่าจะได้รับการชำระค่าเสียหายจะใช้เวลายาวนาน จนทำให้ผู้เสียหายหรือ ทายาทมักจะไปตกลงกับจำเลยนอกศาลจากแนวทางปฏิบัติเช่นนี้จึงเป็นตัวบ่งชี้ได้ว่าความศรัทธา

²⁹ หลักการดังกล่าวตามกฎหมายไทยปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420.

³⁰ ในอดีตผู้เสียหายมีสิทธิเรียกทรัพย์สินที่ต้องเสียไปจากการกระทำความผิดอาญาคืนได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 43 บทบัญญัติดังกล่าวก็เป็นการเรียกจำเลยโดยตรงเช่นเดียวกับการฟ้องคดีละเมิด หากใช่เป็นการเรียกร้องเพื่อให้ได้รับค่าชดเชยเนื่องการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมไม่ แม้ในปัจจุบันจะมีการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 ที่ให้สิทธิแก่ผู้เสียหายในการยื่นคำร้องขอค่าสินไหมทดแทนได้ก็ตาม แต่บทบัญญัติดังกล่าวก็ยังคงเป็นหลักการเดิมที่เป็นการบังคับเอากับจำเลยตรง.

ของประชาชนต่อกระบวนการยุติธรรมนั้นได้เริ่มเสื่อมถอยลง เมื่อพิจารณาตามหลักการที่ว่า การ
 อำนวยความยุติธรรมที่ล่าช้าย่อมถือว่าเป็นความอยุติธรรมอยู่ในตัว (Justice Delay is Justice Deny)

โดยที่ทุกฝ่ายเล็งเห็นว่า การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายเป็นสิ่งที่มีความสำคัญใน
 ด้านการปฏิบัติงานตามกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เมื่อปราศจากความร่วมมือของพยานและ
 ผู้เสียหายแล้ว ก็อาจทำให้กระบวนการยุติธรรมทางอาญาไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ บ่อยครั้งที่บุคคล
 เหล่านี้ถูกปฏิเสธความช่วยเหลือจากหน่วยงาน ในกระบวนการยุติธรรมหรือใช้เป็นเพียงเครื่องมือ
 ในการเอาโทษผู้กระทำความผิดเท่านั้น ดังนั้นในปี ค.ศ. 1985 สหประชาชาติแห่งสหประชาชาติ จึงได้
 ทำการประกาศรับรองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาไว้ใน “ปฏิญญาว่าด้วยหลักความยุติธรรมขั้น
 พื้นฐานสำหรับผู้เสียหายในคดีอาญาและการใช้อำนาจโดยมิชอบ” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อกำหนด
 หลักการที่เจ้าหน้าที่ของรัฐพึงปฏิบัติต่อผู้เสียหายในคดีอาญานับแต่เริ่มต้นคดี อันเป็นการคุ้มครอง
 ผู้เสียหายในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และเพื่อให้แน่ใจว่ารัฐได้ดำเนินการอย่าง
 เต็มความสามารถในการช่วยเหลือผู้เสียหาย ในขณะที่เดียวกันก็ไม่เป็นการละเมิดสิทธิของจำเลยอัน
 พึงมีตามรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้เพื่อเป็นการกำหนดรูปแบบสำหรับการบัญญัติกฎหมายของรัฐอย่าง
 เหมาะสมเป็นที่ทราบกันว่าวิธีการทางแพ่งจะมีผลต่อเมื่อผู้กระทำความผิดมีทรัพย์สินพอที่จะจ่าย
 เป็นค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหายเท่านั้น แต่ในทางปฏิบัติแล้วผู้กระทำความผิดหรือจำเลยใน
 คดีอาญาส่วนมากกลับเป็นคนยากจนหรือในบางกรณีก็ไม่สามารถเรียกเอาจากผู้กระทำความผิดได้
 เนื่องจากผู้กระทำความผิดเสียชีวิตไปก่อนหน้านั้นแล้วโดยที่ไม่มีทรัพย์สินอื่นๆ อีก หรือในกรณีที่
 ร้ายกว่านั้นคือไม่สามารถแสวงหาตัวผู้กระทำความผิดมาเป็นผู้รับผิดชอบให้แก่ผู้ได้รับความ
 เสียหายได้เลย ดังนั้น ในปัจจุบันจึงมีบางประเทศได้กำหนดให้มีกองทุนสาธารณะสำหรับจ่ายเป็น
 ค่าชดเชยให้กับผู้ตกเป็นเหยื่อของอาชญากรรม หรือทายาท การจ่ายเงินดังกล่าวโดยทั่วไปจะจ่าย
 เป็นค่ารักษาพยาบาล ค่าขาดรายได้ของเหยื่อ ตลอดจนค่าชดเชยความเจ็บปวดทรมานที่เป็นไปได้
 แต่ไม่รวมถึงมูลค่าทรัพย์สินที่สูญหายไป ยกเว้นแต่เป็นการสูญเสียเนื่องมาจากการกระทำต่อบุคคล
 ด้วยเหตุผลอันเป็นข้อดีของระบบการเรียกค่าสินไหมทดแทนดังกล่าวนี้ทำให้รัฐต้องเข้ามาให้
 ความดูแลช่วยเหลือผู้เสียหายในคดีอาญาในกรณีที่ค่าเสียหายที่ได้รับอันตรงถึงขั้นพิการหรือ
 เสียโฉมติดตัว หรือในกรณีที่ผู้เสียหายต้องฟื้นฟูร่างกายทั้งทางสภาพร่างกายและจิตใจอันเนื่องมาจาก
 อาชญากรรมร้ายแรง อีกทั้งยังให้การชดเชยแก่ครอบครัวของผู้เสียหายหรือทายาทในกรณีที่
 ผู้เสียหายถึงแก่ความตาย หรือพิการไม่ว่าทางร่างกายหรือจิตใจอันเนื่องมาจากการกระทำความผิด
 อีกด้วย ซึ่งการชดเชยค่าทดแทนแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาโดยหลัก แล้วจะมีอยู่สองลักษณะใหญ่ คือ
 กรณีแรก กำหนดให้ศาลเป็นผู้สั่งให้จำเลยชดเชยค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหายโดยตรงในลักษณะ
 ค่าเสียหายเบื้องต้น โดยไม่ตัดสิทธิของผู้เสียหายในการดำเนินคดีเพื่อเรียกให้ชดเชยค่าเสียหาย

เพิ่มเติม หากผู้เสียหายเห็นว่าค่าสินไหมทดแทนที่ศาลพิพากษานั้นยังไม่เพียงพอต่อความเสียหายที่เกิดขึ้น

กรณีที่สอง การจัดตั้งกองทุนช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายโดยรัฐ ในบางประเทศ เช่น มลรัฐออนทาร์โอ ประเทศแคนาดา มีการจัดตั้งในรูปแบบของคณะกรรมการ ซึ่งเป็นหน่วยงานอิสระในการพิจารณาจ่ายค่าทดแทนแก่ผู้เสียหายเนื่องมาจากการกระทำผิดทางอาญา ในกรณีที่ได้รับบาดเจ็บหรือถึงแก่ความตาย ตามที่พระราชบัญญัติค่าทดแทนความเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา (The Compensation for Victims of Crime Act) กำหนด โดยไม่รวมค่าเสียหายอันเนื่องมาจากยานพาหนะ เว้นแต่เป็นกรณีที่ผู้เสียหายพาหนะเพื่อเป็นเครื่องมือในการกระทำความผิด ค่าทดแทนในกรณีนี้รวมถึงค่าใช้จ่ายต่างๆ เช่น ค่ารักษาพยาบาล ค่าทำศพ ค่าขาดรายได้จากการทำงาน รวมถึงค่าเลี้ยงดูเด็กที่เกิดจากการข่มขืนกระทำชำเรา ซึ่งกฎหมายก็ได้กำหนดอัตราขึ้นสูงในแต่ละรายการไว้ โดยพื้นฐานแล้วรัฐจะเข้ามาให้ความสงเคราะห์ช่วยเหลือโดยคำนึงถึงสิทธิของผู้เสียหาย ดังต่อไปนี้

1) สิทธิที่จะได้รับค่าชดเชย (Compensation) รัฐจะเข้ามาช่วยเหลือทางการเงินเพื่อให้ผู้เสียหายกลับสู่ฐานะที่ใกล้เคียงกับฐานะก่อนได้มีการกระทำความผิดเกิดขึ้น

2) สิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองจากรัฐ (Protection) ผู้เสียหายควรได้รับการคุ้มครองป้องกันมิให้ได้รับความกระทบกระเทือนในทุกๆ ด้าน ไม่แต่เฉพาะด้านร่างกายเท่านั้น แต่สมควรได้รับการคุ้มครองทางด้านจิตใจ (Psychological) ตัวอย่างเช่น การให้ความคุ้มครองผู้เสียหายมิให้ถูกล่วงละเมิดในความเป็นส่วนตัว เป็นต้น

3) สิทธิที่จะได้รับการบริการ (Service) ผู้เสียหายสมควรได้รับการคุ้มครองสิทธิในการที่จะได้รับการเคารพ ยอมรับ และได้รับการช่วยเหลือจากหน่วยงานหรือองค์กรและในการเข้ามาติดต่อกับเจ้าหน้าที่ในองค์กรนั้นๆ เจ้าหน้าที่ต้องปฏิบัติต่อผู้เสียหายโดยคำนึงถึงสิทธิดังกล่าวข้างต้นด้วย

4) สิทธิที่จะได้รับข้อมูลข่าวสาร (Information) ผู้เสียหายมีสิทธิที่จะได้รับการแจ้งข้อมูลต่างๆ ในทางคดี เช่น ขั้นตอนในการดำเนินคดี และได้รับการอธิบายถึงเหตุผลของคำตัดสินในประเทศต่างๆ แห่งคดีในการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายในคดีอาญานั้น ในแต่ละประเทศก็จะมีวิธีการแตกต่างกันออกไป³¹ แต่ทุกประเทศมักจะมีพื้นฐานทางความคิดร่วมกันเกี่ยวกับความจำเป็นที่รัฐสมควรเข้ามาช่วยเหลือผู้เสียหายซึ่งสามารถจำแนกออกเป็นประเด็นหลักได้ดังต่อไปนี้

³¹มาตรา 12 และมาตรา 13 ของปฏิญญาว่าด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานสำหรับผู้เสียหายในคดีอาญาและการใช้อำนาจมิชอบ Declaration of Basic Principle of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power 1985 องค์กรสหประชาชาติได้กำหนดหลักเกณฑ์ไว้ว่า หากผู้เสียหายไม่สามารถได้รับค่าชดเชยเยียวยา

(1) เพราะรัฐประสบความล้มเหลวที่จะปกป้องประชาชนให้ปลอดภัยจากอาชญากรรมจึงมีข้อผูกมัดที่จะชดเชยความเสียหายแก่ผู้ที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม ด้วยเหตุที่ประเทศที่มีอารยธรรมทั้งหลายย่อมไม่ยอมให้ปัจเจกชนแต่ละคนถืออำนาจได้ตามอำเภอใจ จึงเป็นหน้าที่ของฝ่ายที่รักษากฎหมายต้องรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมให้ปราศจากอาชญากรรมหมายความว่า เจ้าหน้าที่ของรัฐต้องจับกุมผู้ต้องสงสัยว่ากระทำความผิดเมื่อมีอาชญากรรมเกิดขึ้นในขณะเดียวกันก็ต้องป้องกันมิให้อาชญากรรมเกิดขึ้นอีกด้วยการที่มีผู้บริสุทธิ์ต้องตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมย่อมเท่ากับว่ารัฐปฏิบัติหน้าที่ไม่เต็มที่ จึงต้องถือว่าบุคคลนั้นเป็นผู้เสียหายที่มีสิทธิที่จะเรียกค่าเสียหายจากรัฐได้เพราะรัฐล้มเหลวในการคุ้มครองสังคมและประชาชน

(2) แม้ว่าผู้เสียหายอาจได้รับเงินค่าประกันภัยจากบริษัทประกันภัยมาแล้วก็ตาม หากปรากฏว่ายังไม่คุ้มกับความเสียหายที่ได้รับ การได้รับการเยียวยาความเสียหายจากรัฐก็ถือเป็นค่าทดแทนความเสียหายจำนวนมากที่เหยื่อต้องประสบ เพื่อเป็นการขยายแนวคิดเรื่องรัฐสวัสดิการในการที่รัฐต้องให้ความช่วยเหลือทางด้านมนุษยธรรมต่อผู้ได้รับความเสียหายจากการกระทำ ความผิดอาญาของบุคคลอื่น

(3) อาชญากรรมเป็นปรากฏการณ์สังคมที่เมื่อสมาชิกคนใดต้องได้รับผลร้ายโดยตกเป็นผู้เสียหายแล้ว รัฐก็ไม่ควรปล่อยให้ผู้นั้นได้รับความเดือดร้อนเพียงลำพัง แต่รัฐพึงจะต้องจัดมาตรการช่วยเหลือคุ้มครอง ประกันความปลอดภัย หรือแบ่งปันความเสี่ยงของประชาชนในสังคม

เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นว่าเหตุผลทั้งสามประการนั้น เหตุผลในข้อที่หนึ่งจะมีน้ำหนักมากที่สุดเพราะเป็นการเน้นถึงความรับผิดชอบของรัฐโดยตรงต่อการคุ้มครองอาชญากรรม อย่างไรก็ตามก็มีข้อโต้แย้งในประเด็นดังกล่าว คือ ความรับผิดชอบในการชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาไม่ควรเป็นของรัฐจะสามารถสำเร็จได้ด้วยงบประมาณที่ต้องใช้เป็นจำนวนมาก ในปีหนึ่งๆ ผู้ที่ตกเป็นเหยื่อของเหยื่ออาชญากรรมมีอยู่เป็นจำนวนมาก ย่อมอาจส่งผลถึงปัญหาในด้านเศรษฐกิจของรัฐได้

ผู้กระทำความผิดหรือวิธีอื่นเต็มจำนวนความเสียหาย รัฐต้องจัดให้มีการจ่ายค่าทดแทนแก่ผู้เสียหาย ในกรณีที่ปรากฏว่า

1. เป็นผู้เสียหายที่ได้รับอันตรายแก่กายหรือจิตใจอันเป็นผลเนื่องมาจากการกระทำความผิดอาญาร้ายแรง
2. ครอบครัวของผู้เสียหายเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่ต้องพึ่งพาผู้เสียหายที่ได้เสียชีวิต หรือตกเป็นผู้ไร้ความสามารถอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดอาญา

และเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ข้างต้นรัฐต้องจัดให้หรือสนับสนุนส่งเสริมให้มีกองทุนสำหรับการช่วยเหลือเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาในระดับชาติ.

อย่างไรก็ตาม หลักของการช่วยเหลือผู้เสียหายมาจากการกระทำความผิดอาญาของรัฐนั้นไม่ได้หมายความว่ารัฐต้องเข้าไปช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายในความคิดนั้นๆ อย่างเต็มความรับผิดชอบเหมือนเช่นความรับผิดชอบของผู้กระทำความผิดเพื่อให้ผู้เสียหายกลับสู่ฐานะที่ใกล้เคียงกับที่เป็นอยู่แต่เดิม แต่รัฐจะเข้าไปช่วยในลักษณะของการสงเคราะห์มากกว่าที่จะใช้รูปแบบการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหาย ซึ่งอาจเห็นได้ชัดจากการพิจารณาความช่วยเหลือทางการเงินของรัฐ³² ซึ่งรัฐจะจ่ายในรูปแบบของเงินสงเคราะห์และอาจมีการกำหนดถึงความรับผิดชอบของรัฐในการจ่ายเงินช่วยเหลือเฉพาะความผิดบางประเทศ³³ และรัฐอาจอ้างเหตุที่จะยกเว้นความรับผิดชอบในเงินจำนวนดังกล่าวได้หากผู้เสียหายมีส่วนในการกระทำความผิดเช่นนั้นด้วย

อย่างไรก็ตาม แม้ว่ารัฐจะเข้ามาช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาแล้ว ก็ไม่เป็นการลดภาระความรับผิดชอบของผู้กระทำความผิดลง ผู้กระทำความผิดก็ยังคงต้องรับผิดชอบในการกระทำของตน โดยรัฐอาจกำหนดมาตรการย้อนกลับไปยังผู้กระทำความผิดอันมีลักษณะที่เป็นตัวเงิน นอกเหนือจากโทษที่ต้องรับผิดในทางอาญาแล้ว เพราะในแง่ของทฤษฎีอาญาแล้วสมควรที่จะให้ผู้กระทำความผิดได้รับรู้ผลแห่งการกระทำของตนเพื่อเป็นการเตือนสติ โดยไม่จำเป็นต้องคำนึงว่าผู้กระทำความผิดนั้นจะมีฐานะทางเศรษฐกิจเป็นเช่นใด³⁴

³²ระบบการชดใช้ค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาทั่วโลกมีอยู่ห้ารูปแบบใหญ่ ๆ คือ

1. ระบบ Damages เป็นการแยกการเรียกค่าเสียหายทางแพ่งและทางอาญาออกกันอย่างเห็นได้ชัดเจน ในประเทศไทย อินเดีย ปากีสถาน เป็นต้น

2. ระบบ Restitution ถือว่าการชดใช้ค่าเสียหายเป็นสิทธิทางแพ่งแต่ก็ดำเนินการด้วยคำพิพากษาของศาลอาญา ระบบที่ใช้แพร่หลายที่สุด พบได้ในประเทศฝรั่งเศส เยอรมนี สวีเดน นอร์เวย์ เนเธอร์แลนด์ เป็นต้น

3. ระบบ Restitution ที่ผสมผสานระหว่างสิทธิทางแพ่งและสิทธิทางอาญา การชดใช้ในลักษณะนี้จะมีลักษณะของการลงโทษแฝงอยู่ด้วย ประเทศที่ใช้ระบบนี้ได้แก่ สวิตเซอร์แลนด์ สหรัฐอเมริกา เม็กซิโก เป็นต้น

4. ระบบ Compensation ที่มีลักษณะเป็นสิทธิทางแพ่งและดำเนินการศาลอาญา แต่มีแหล่งเงินสนับสนุนรัฐ ประเทศที่ใช้ระบบนี้ได้แก่ ประเทศอังกฤษ นิวซีแลนด์ ญี่ปุ่น เป็นต้น อ้างอิง จิรวัดน์ จงสงวนดี ใน ข้อมูลเอกสารของสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา กลุ่มกฎหมายสิบสอง หน้า 54 7

³³ Article 12 of United Nation Declaration of Basic Principle of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power ซึ่งมีใจความสรุปว่า รัฐจะออกเงินช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายที่บาดเจ็บทางกายร้ายแรงเท่านั้น หรือจะช่วยเหลือทางการเงินแก่ครอบครัวหรือทายาทที่ต้องพึ่งพาอาศัยผู้เสียหายในกรณีที่ผู้เสียหายถูกกระทำความผิดทางอาญาจนถึงแก่ความตายหรือทุพพลภาพเท่านั้น และจะต้องเป็นกรณีที่ผู้เสียหายไม่อาจได้รับการช่วยเหลือหรือชดใช้ผู้กระทำความผิดหรือวิธีการอื่นใดได้อีก.

³⁴ศุภมาส พัทธวิเชียร. (2551). การช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ที่ส่งผลกระทบต่องบประมาณแผ่นดิน 2551. หน้า 21-26.

4. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี (Good Governance)

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี (Good Governance) หรือเรียกอีกอย่างว่า ธรรมเนียมปฏิบัติกับการบริหารแนวใหม่ จัดเป็นแนวคิดสำคัญในการบริหารงานและการปกครองในปัจจุบัน เพราะโลกปัจจุบันได้หันไปให้ความสนใจกับเรื่องของโลกาภิวัตน์และธรรมเนียมปฏิบัติหรือการบริหารจัดการที่ดีมากขึ้น แทนการสนใจเรื่องการพัฒนาอุตสาหกรรมดังแต่ก่อน เพราะกระแสการพัฒนาเศรษฐกิจมีความสำคัญกระทบถึงกัน การติดต่อสื่อสาร การดำเนินกิจกรรมในที่หนึ่งมีผลกระทบต่ออีกที่หนึ่ง การพัฒนาเรื่องของการเมืองการปกครองได้มุ่งให้ประชาชนเป็นศูนย์กลางมากขึ้น หากจะให้ประเทศมีการเจริญเติบโตอย่างยั่งยืน การมุ่งดำเนินธุรกิจหรือปฏิบัติราชการต่างๆ โดยไม่ให้ความสนใจถึงเรื่องของสังคม ประชาชน และสิ่งแวดล้อมจึงเป็นไปได้ไม่ได้อีกต่อไป การมีการบริหารจัดการที่ดีจึงเข้ามาเป็นสิ่งที่ทุกภาคส่วนให้ความสำคัญและเริ่มมีการนำไปปฏิบัติกันมากขึ้น

แนวคิดธรรมเนียมปฏิบัติหรือการบริหารจัดการที่ดี เป็นประเด็นที่อยู่ในความสนใจของประชาชน โดยเฉพาะข้าราชการ และพนักงานบริษัทเอกชนเพราะธรรมเนียมปฏิบัติเป็นการบริหารงานให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ตั้งมั่นอยู่บนหลักการบริหารงานที่เที่ยงธรรม สุจริต โปร่งใส ตรวจสอบได้ มีจิตสำนึกในการทำงาน มีความรับผิดชอบในสิ่งที่ได้กระทำ พร้อมตอบคำถามหรือตอบสนองต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและพร้อมรับผิดชอบ มีศีลธรรม จริยธรรมในการทำงาน การคำนึงถึงการมีส่วนร่วมในการรับรู้ ตัดสินใจ ดำเนินการและประเมินผล ตลอดจนร่วมรับผลจากการตัดสินใจร่วมกัน มีการส่งเสริมสถานภาพหญิงชาย และการให้ความสำคัญกับกลุ่มต่างๆ รวมทั้งคนด้อยโอกาส ตลอดจนการสร้างความเท่าเทียมกันทางสังคมในการรับโอกาสต่างๆที่ประชาชนพึงจะได้รับจากรัฐอีกด้วย ธรรมเนียมปฏิบัติเป็นทั้งหลักการ กระบวนการและเป็นเป้าหมายไปในตัว การมีธรรมเนียมปฏิบัติอาจนำมาสู่การมีประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ได้ในที่สุดและการมีประชาธิปไตยก็นำมาสู่การมีผลทางสังคมคือการมีการพัฒนาประเทศไปในทางที่สร้างความสงบสุขอย่างต่อเนื่องและสถาพรตลอดจนนำมาสู่การแก้ปัญหาความขัดแย้งต่างๆที่จะเกิดขึ้นได้โดยสันติวิธี³⁵

หลักธรรมเนียมปฏิบัติ หมายถึง แนวทางในการจัดระเบียบเพื่อให้สังคมของประเทศทั้งภาครัฐ ภาคธุรกิจ เอกชนและภาคประชาชน สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข และตั้งอยู่ในความถูกต้องเป็นธรรม ตามหลักพื้นฐานการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี ดังนี้

³⁵ สืบค้น <https://www.gotoknow.org/posts/549081> เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2558.

4.1 หลักนิติธรรม (The Rule of Law)

หลักนิติธรรม หมายถึง การปฏิบัติตามกฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ โดยถือว่าเป็นการปกครองภายใต้กฎหมายมิใช่ตามอำเภอใจ หรืออำนาจของ ตัวบุคคล จะต้องคำนึงถึงความ เป็นธรรม และความยุติธรรม รวมทั้งมีความรักคุณและ รวดเร็วด้วย

4.2 หลักคุณธรรม (Morality)

หลักคุณธรรม หมายถึง การยึดมั่นในความถูกต้อง ดีงาม การส่งเสริม ให้นุเคราะห์ พัฒนาตนเอง ไปพร้อมกัน เพื่อให้บุคลากรมีความซื่อสัตย์ จริงใจ ขยัน อดทน มีระเบียบ วินัย ประกอบอาชีพสุจริต เป็นนิสัย ประจำชาติ

4.3 หลักความโปร่งใส (Accountability)

หลักความโปร่งใส หมายถึง ความโปร่งใส พอเทียบได้ว่ามีความหมาย ตรงข้าม หรือเกือบตรงข้าม กับการทุจริต คอร์รัปชัน โดยที่เรื่องทุจริต คอร์รัปชัน ให้มีความหมายในเชิงลบ และความน่าสะพรึงกลัวแฝงอยู่ ความโปร่งใสเป็นคำศัพท์ที่ให้แง่บวก ในเชิงบวก และให้ความสนใจ ในเชิงสงบสุข ประชาชนเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร ได้สะดวกและเข้าใจง่าย และมีกระบวนการให้ ประชาชนตรวจสอบความถูกต้องอย่างชัดเจนในการนี้ เพื่อเป็นสิริมงคลแก่บุคลากรที่ปฏิบัติงานให้ มีความโปร่งใส ขออัญเชิญพระราชกระแสรับสั่งในองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลย เดชมหาราช ที่ได้ทรงมีพระราชกระแสรับสั่ง ได้แก่ ผู้ที่มีความสุจริต และบริสุทธิ์ใจ แม้จะมีความรู้ น้อยก็ยอมทำประโยชน์ให้แก่ส่วนรวมได้มากกว่าผู้ที่มีความรู้มาก แต่ไม่มีความสุจริต ไม่มีความ บริสุทธิ์ใจ

4.4 หลักการมีส่วนร่วม (Participation)

หลักการมีส่วนร่วม หมายถึง การให้โอกาสให้บุคลากรหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเข้า มามีส่วนร่วมทางการบริหารจัดการเกี่ยวกับการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ เช่น เป็นคณะกรรมการ คณะอนุกรรมการ และหรือ คณะทำงานโดยให้ข้อมูล ความคิดเห็น แนะนำ ปรึกษา ร่วมวางแผน และร่วมปฏิบัติ

4.5 หลักความรับผิดชอบ (Responsibility)

หลักความรับผิดชอบ หมายถึง การตระหนักในสิทธิและหน้าที่ ความสำนึกใน ความรับผิดชอบต่อสังคม การใส่ใจปัญหาการบริหารจัดการ การกระตือรือร้นในการแก้ปัญหา และ เคารพในความคิดเห็นที่แตกต่าง รวมทั้งความกล้าที่จะยอมรับผลดีและผลเสียจากกระทำของตนเอง

4.6 หลักความคุ้มค่า (Cost-effectiveness or Economy)

หลักความคุ้มค่า หมายถึง การบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรที่มีจำกัด เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม โดยณรงค์ให้บุคลากรมีความประหยัด ใช้วัสดุอุปกรณ์อย่างคุ้มค่า และรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น³⁶

กล่าวโดยสรุปคือผู้เสียหายหรือผู้ที่ตกเหยื่ออาชญากรรมคือผู้ที่รัฐมีอาจะละเลยหรือเพิกเฉยที่จะให้ความคุ้มครองได้ตามหลักสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ รัฐจึงควรเข้ามาดูแลให้ความคุ้มครองและเยียวยาความเสียหายที่เกิดจากการกระทำความผิดอาญา ซึ่งเป็นความบกพร่องในภารกิจของรัฐในการปล่อยให้มีอาชญากรรมเกิดขึ้น และในฐานะของผู้บริสุทธิ์และเสียหายให้กับรัฐจึงควรได้รับการดูแลและการเยียวยาที่เหมาะสม

³⁶สืบค้น งานเขียนของฉวีลวดี บุรีกุล. (2558). ในเว็บไซต์ <http://www.kpiacth/wiki/index.php/> ธรรมากิบาลหลักการเพื่อการบริหารรัฐกิจแนวใหม่.

บทที่ 3

สิทธิของผู้เสียหายกับการเยียวยาผู้เสียหายที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม ในประเทศไทยเปรียบเทียบกับต่างประเทศ

ในบทนี้จะศึกษาถึงความเป็นมาเกี่ยวกับการช่วยเหลือผู้เสียหายที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม โดยรัฐหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองและช่วยเหลือผู้เสียหายในคดีอาญาที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมในประเทศไทยมาตรการช่วยเหลือผู้เสียหายที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมของประเทศไทย และมาตรการช่วยเหลือผู้เสียหายที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมของต่างประเทศ

1. ความเป็นมาเกี่ยวกับการช่วยเหลือผู้เสียหายที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมโดยรัฐ

ความเป็นมาเกี่ยวกับการช่วยเหลือผู้เสียหายที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม โดยรัฐแยกพิจารณาออกเป็น 2 ส่วน คือ ความเป็นมาเกี่ยวกับการช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมในประเทศไทยและต่างประเทศ ดังนี้

1.1 ความเป็นมาเกี่ยวกับการช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมในประเทศไทย

ความเป็นมาเกี่ยวกับการช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมในประเทศไทยนั้น เดิมยังไม่มีกฎหมายที่ตราขึ้นเพื่อให้การช่วยเหลือเยียวยาเหยื่ออาชญากรรมไว้เป็นการเฉพาะ ทั้งนี้เนื่องจากแนวคิดเดิมนั้นมุ่งให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องหาและจำเลยเป็นหลัก โดยเห็นว่าผู้เสียหายมีสิทธิที่จะฟ้องร้องในทางแพ่งเรียกค่าเสียหายได้ ทำให้ผู้เสียหายซึ่งเป็นเหยื่ออาชญากรรมถูกละเลยจากระบบการยุติธรรม ก่อให้เกิดปัญหาความเป็นธรรมในการอำนวยความยุติธรรมแก่ประชาชน ต่อมาภายหลังจากที่ได้มีปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ได้ถือกำเนิดขึ้นเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ.2491 โดยการรับรองของที่ประชุมสมัชชาสหประชาชาติ โดยมีหลักการเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนที่สำคัญ 30 ประการที่ปรากฏในปฏิญญา เพื่อเป็นหลักประกันสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของมนุษย์ทุกคน โดยไม่มีการแบ่งแยกหรือเลือกปฏิบัติทางใดทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นด้านเชื้อชาติ สีผิว

เพศ อายุ สถานะ ทางสังคม ศาสนาและวัฒนธรรม และได้กลายเป็นเอกสารประวัติศาสตร์ในการวางรากฐานด้านสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ³⁷

นอกจากนี้ยังได้มีการประกาศใช้ปฏิญญาว่าด้วยหลักพื้นฐานเกี่ยวกับการอำนวยความสะดวกแก่ผู้ได้รับความเสียหายจากอาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบ ค.ศ. 1985 โดยองค์การสหประชาชาติได้ประกาศรับรองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา โดยได้ประกาศปฏิญญานี้ เมื่อ ค.ศ.1985 เพื่อกำหนดหลักการที่เจ้าหน้าที่พึงปฏิบัติต่อผู้เสียหายในคดีอาญานับแต่เริ่มดำเนินคดีจนถึงการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในเรือนจำ โดยการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมทั้งในส่วนของการตำรวจ พนักงานอัยการ ทนายความ ศาล และราชทัณฑ์ ในการให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายเพื่อให้เกิดความถ่วงดุลระหว่างการคุ้มครองสิทธิของผู้กระทำความผิดกับสิทธิของผู้เสียหายอย่างแท้จริง สิทธิของผู้เสียหายที่ต้องได้รับการคุ้มครองประกอบด้วย

1) การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม (Access to justice and fair treatment)

2) การได้รับการชดเชยความเสียหายโดยผู้กระทำความผิด (Restitution)

3) การได้รับการชดเชยความเสียหายโดยรัฐ (Compensation)

4) การให้ความช่วยเหลือแก่เหยื่อ (Assistance)

ทำให้มีแนวคิดในการให้ความสำคัญกับผู้เสียหายที่ตกเป็นเหยื่อของอาชญากรรม โดยรัฐต้องเป็นผู้ที่มีหน้าที่เข้ามากำกับดูแลในเรื่องดังกล่าวอย่างจริงจังสำหรับประเทศไทย ความชัดเจนในเรื่องดังกล่าวเริ่มปรากฏขึ้นในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 245 และมาตรา 246 บัญญัติรองรับสิทธิในการได้รับการช่วยเหลือจากรัฐของบุคคลซึ่งได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำความผิดอาญาของผู้อื่น โดยตนมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดนั้น และไม่มีโอกาสได้รับการบรรเทาความเสียหายโดยทางอื่น รวมทั้งการรับรองสิทธิในการได้รับค่าทดแทนในกรณีของบุคคลซึ่งตกเป็นจำเลยในคดีอาญา และถูกคุมขังระหว่างการพิจารณาคดีหากปรากฏตามคำพิพากษาอันถึงที่สุดในคดีนั้นว่าข้อเท็จจริงฟังเป็นที่ยุติว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด

ดังนั้น เพื่อให้การรับรองสิทธิดังกล่าวเป็นไปตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยจึงได้ตราพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายจำเลยในคดีอาญาขึ้น และได้ประกาศใช้เป็นกฎหมายโดยมีผลบังคับตั้งแต่วันที่ 13 พฤศจิกายน พ.ศ. 2544

³⁷ สืบค้นจากเว็บไซต์กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม

พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 บทเฉพาะกาลมาตรา 31 กำหนดว่าในวาระเริ่มแรก ให้กระทรวงยุติธรรม กำหนดให้หน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งในสังกัดกระทรวงยุติธรรมดำเนินการในอำนาจหน้าที่ของสำนักงานจนกว่าจะตั้งสำนักงานแล้วเสร็จ ทั้งนี้ภายในกำหนดหนึ่งปีนับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ ดังนั้นเพื่อเป็นการรองรับภารกิจตามพระราชบัญญัตินี้ เมื่อวันที่ 10 กันยายน 2544 จึงได้มีการจัดตั้งสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาขึ้น

ทั้งนี้แนวคิดในการช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมของไทยมีที่มาจากแนวคิดเรื่องการชดใช้ค่าเสียหายของผู้กระทำผิด ได้จัดรูปแบบไว้ 3 ประการ³⁸คือ

1) การชดใช้ด้วยเงิน ผู้กระทำผิดถูกศาลสั่งให้ใช้เป็นค่าเสียหายแก่ผู้เสียหาย ผู้กระทำผิดอาจได้รับการปล่อยภายใต้การคุมประพฤติ หรือพักการลงโทษ โดยศาลกำหนดเงื่อนไข คุมความประพฤติหรือพักการลงโทษให้จ่ายเงินเป็นการชดใช้ค่าเสียหายหรือโดยการหักรายได้ของนักโทษที่มีคดียุติระหว่างอยู่ในเรือนจำเป็นต้น

2) การชดใช้ค่าเสียหายด้วยการบริการชุมชน เป็นการให้ผู้กระทำผิดชดใช้ความเสียหายให้แก่ชุมชนอาจโดยงานสาธารณะต่างๆในวันหยุด เช่น ดูแลเด็ก ทำความสะอาด ทำงานในองค์การการกุศลของรัฐ โรงพยาบาล หรืองานอื่นที่เหมาะสมกับคุณลักษณะของความรู้ความสามารถ ความรับผิดชอบของผู้กระทำผิด

3) การชดใช้ด้วยการบริการโดยตรงแก่ผู้เสียหาย เป็นการงานส่วนตัวให้แก่ผู้เสียหายเป็นการชดใช้ เช่น ทำสวนให้ผู้เสียหาย ขอมมาต่อผู้เสียหาย เป็นต้น การชดใช้เหล่านี้อาจเหมาะสมกับเด็กที่กระทำผิดมากกว่าผู้ใหญ่

ได้มีผู้แบ่งรูปแบบของการชดใช้ค่าเสียหายที่แสดงให้เห็นความรับผิดชอบของผู้เสียหายและผู้กระทำผิด ในกระบวนการชดใช้ที่น่าสนใจ 3 ประเภท³⁹คือ

1) ชดใช้ค่าเสียหายจากอาชญากรรม อย่างน้อยที่สุดก็ช่วยบรรเทาทางจิตใจของผู้เสียหาย โดยการให้ผู้เสียหายพบปะสนทนากับอาชญากร เพื่อให้ผู้เสียหายได้ระบายความรู้สึกและความสูญเสียที่ได้รับจากอาชญากรรม นอกจากจะเป็นหนทางหนึ่งที่จะทำให้อาชญากรรู้สึกตระหนักในความผิดแล้ว การสารภาพของอาชญากร ก็ยังมีผลช่วยลดความตึงเครียดของจิตใจของผู้เสียหายได้อีกประการหนึ่ง แต่แนวคิดนี้เป็นที่คัดค้านของนักอาชญาวิทยาทั่วไป ในประเด็นว่าให้ผู้เสียหายได้ระบายความรู้สึกแก่อาชญากรย่อมมีทั้งผลดีและผลเสีย ผู้เสียหายมักแสดงอารมณ์

³⁸ อิศวิน วัฒนวิบูลย์ และอมรรัตน์ กรียาผล. (2530). “การชดใช้ค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา”. *วารสารอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม*. ปีที่ 4:55.

³⁹ ประเสริฐเมฆมณี. (2525: 59-60).

ของความโกรธแค้นก้าวร้าวหรือไม่อาจยับยั้งควบคุมทางอารมณ์ได้ จึงได้แสดงพฤติกรรมโต้ตอบ อาชญากรอย่างรุนแรงเกินขอบเขต ซึ่งอาจทำให้ผู้กระทำผิดมีจิตใจแข็งกร้าวหรือกระด้างยิ่งขึ้นจน เป็นอุปสรรคต่อการแก้ไขให้กลับความประพฤติก็เป็นได้

2) การชดใช้ค่าเสียหายแบบสร้างสรรค์ความรับผิดชอบ (Creative Restitution) เป็นแนวความคิดร่วมระหว่างศาสตราจารย์ Albert Eglash กับ Ernest Papanet ซึ่งสนับสนุนให้ศาล สั่งให้ผู้กระทำผิดชดใช้ค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายที่ถูกประทุษร้าย เพื่อเป็นการทดแทนหรือบรรเทา โทษจำคุกเนื่องจากอาชญากรรมที่ได้ทำขึ้นเป็นการประทุษร้ายต่อผู้เสียหายโดยตรงจึงถือเป็นความ รับผิดชอบของผู้กระทำผิดที่จะต้องชดใช้ค่าเสียหายถ้าสามารถให้การชดใช้ค่าเสียหายแทนการ ลงโทษจำคุกได้อย่างสมเหตุสมผลแล้วนอกจากเป็นการทำให้ผู้กระทำตระหนักถึงความเสียหาย ของอาชญากรรมที่มีต่อผู้อื่นยังมีผลดีต่อการแก้ไขพฤติกรรมของอาชญากรอีกด้วยทั้งยังเป็นผลดีต่อ การใช้จ่ายเกี่ยวกับการควบคุมผู้กระทำผิดไว้ในเรือนจำได้โดยตรงอย่างไรก็ตามการชดใช้ค่าเสียหาย แบบสร้างสรรค์ความรับผิดชอบย่อมเป็นมาตรการที่จะต้องพิจารณาอย่างรอบคอบโดยคำนึงถึง คุลยภาพแห่งการป้องปราบแก้ไขยับยั้งอาชญากรกับหลักความเหมาะสมในการชดใช้ค่าเสียหาย ประกอบกันเสมอ

3) การชดใช้ค่าเสียหายโดยสมัครใจของผู้กระทำผิด (Spontaneous Restitution) เป็นรูปแบบของการชดใช้ค่าเสียหายจากความสมัครใจหรือความรู้สึกในความผิดของอาชญากร โดยตรงการชดใช้ค่าเสียหายในประเด็นนี้จะมีผลในทางผลานความเข้าใจและเห็นอกเห็นใจของ ผู้เสียหายและอาชญากรมากกว่าการชดใช้ในรูปแบบอื่นกล่าวคือเมื่อผู้กระทำผิดยอมชดใช้ความ เสียหายด้วยความเต็มใจแล้วย่อมเป็นผลให้ผู้เสียหายเห็นอกเห็นใจและพร้อมที่จะให้อภัยแก่ ผู้กระทำผิดหรือหายโกรธเคืองขุ่นแค้นเสียสละจนถึงขั้นที่จะไม่คิดใจเรียกร้องค่าเสียหายหรือไม่ คำนึงถึงจำนวนและมูลค่าแห่งการชดใช้ค่าเสียหายนั้นจากผู้กระทำผิดเลยก็เป็นได้

นอกจากนั้นคณะกรรมการปฏิรูปกฎหมาย ค.ศ.1976 ได้เสนอแนวทางปฏิบัติว่า ด้วยการชดใช้ค่าเสียหายมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

- 1) การชดใช้ค่าเสียหายหมายถึงการที่ผู้กระทำผิดได้ชดใช้ค่าเสียหายแก่ผู้เสียหาย ซึ่งได้รับความสูญเสียเท่าที่ผู้กระทำผิดจะสามารถชดใช้ได้
- 2) การชดใช้ค่าเสียหายแห่งอาชญากรรมมิได้หมายถึงการชดใช้ที่เป็นตัวเงินเสมอ ไปอาจจะเป็นการชดใช้รูปแบบอื่นที่เหมาะสมกับกรณีความผิดนั้นๆ ก็เป็นได้เช่นการขอขมาลาโทษ แก่ผู้เสียหายหรือการทำงานให้แก่ผู้เสียหายเพื่อตอบแทนชดใช้ในความผิดนั้นๆ เป็นต้น

3) การชดใช้ค่าเสียหายนอกจากจะต้องคำนึงถึงหลักความสามารถแห่งการชดใช้ค่าเสียหายของผู้กระทำผิดหรือการชดใช้ค่าเสียหายอื่นๆ ประกอบแล้วยังจำเป็นที่จะต้องพิจารณาถึงหลักความยินยอมของผู้เสียหายโดยตรงอีกด้วย

4) การชดใช้ค่าเสียหายที่เป็นตัวเงินควรจะได้กำหนดจำนวนเงินและหลักการเงื่อนไขปฏิบัติไว้อย่างชัดเจน

5) ในกรณีที่ผู้กระทำผิดจงใจปฏิเสธไม่ชดใช้ค่าเสียหายตามคำสั่งของศาลศาลอาจใช้โทษจำคุกหรือมาตรการบังคับอื่นๆ ลงโทษให้เหมาะสมกับฐานความผิดก็ได้รายงานเสวนาทางวิชาการเรื่อง “รัฐธรรมนูญใหม่กับกระบวนการยุติธรรม” ได้มีการเสนอแนะในการจัดรูปแบบให้มีการช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมโดยการจัดตั้งกองทุนสงเคราะห์ผู้บริสุทธิ์ขึ้นในกระบวนการยุติธรรมเพื่อให้การเยียวยาแก่บุคคลที่ได้รับความเสียหายจากการดำเนินคดีอาญาจากกรณีต่างๆ ดังนี้

1) ผู้ต้องหาที่ถูกควบคุม (ขัง) อยู่ในระหว่างการดำเนินคดีแล้วต่อมาศาลพิพากษาว่าเขามีใช้ผู้กระทำความผิด

2) ผู้ที่ถูกศาลพิพากษาลงโทษไปแล้วต่อมาปรากฏพยานหลักฐานว่าเขาไม่ใช่ผู้กระทำความผิด (ดำเนินคดีผิดตัว) ได้แยกลักษณะของการชดใช้ค่าเสียหายซึ่งมิได้จำเพาะเฉพาะการจ่าย“เงิน”อย่างเดียวแต่ได้แบ่งออกเป็น 4 ลักษณะคือ

- (1) การชดใช้ค่าเสียหายที่เป็นตัวเงินแก่ผู้เสียหาย
- (2) การชดใช้ค่าเสียหายโดยการให้บริการต่างๆแก่ผู้เสียหาย
- (3) การชดใช้ค่าเสียหายที่เป็นตัวเงินแก่ชุมชนหรือรัฐ
- (4) การชดใช้ค่าเสียหายโดยการให้บริการต่างๆแก่ชุมชนหรือรัฐ

1.2 ความเป็นมาเกี่ยวกับการช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมของต่างประเทศ

ความเป็นมาเกี่ยวกับการช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมในต่างประเทศโดยรัฐนั้นมีที่มาจากกฎหมายฮัมบูราปีโดยกฎหมายดังกล่าวได้บัญญัติถึงความรับผิดชอบของชุมชนที่มีต่อการกระทำผิดแต่เมื่อยุคกลางสิ้นสุดลงรัฐมีอำนาจมั่นคงขึ้นทำให้ผู้เสียหายลดความสำคัญลงการชดใช้เริ่มลดน้อยลงหลังจากที่อาณาจักรแฟรงค์ (Frankish Kingdom) ถูกแบ่งโดยสนธิสัญญาแวร์เดิง (Treaty of Verdun)⁴⁰ การชดใช้ค่าเสียหายก็ถูกกลืนกลายเป็นค่าปรับของรัฐและรัฐก็ผูกขาด

⁴⁰สนธิสัญญาแวร์เดิง เป็นสนธิสัญญาที่แบ่งแยกอาณาจักร (Frankish Kingdom) ซึ่งเป็นดินแดนที่ตั้งถิ่นฐานและปกครองโดยชาวแฟรงก์ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 3 ถึงคริสต์ศตวรรษที่ 10 การแบ่งแยกอาณาจักรแฟรงก์มีอิทธิพลต่อความขัดแย้งต่างๆที่เกิดขึ้นในยุโรปมาจนถึงคริสต์ศตวรรษที่ 20 เพราะเป็นการแบ่งแยกที่มีได้คำนึงถึงความแตกต่างทางภาษาหรือวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น.

การลงโทษการชดใช้เป็นหนี้ที่ให้อภัยค่าตอบแทนกันในกฎหมายแพ่งสิ่งนี้เป็นประวัติศาสตร์ของการปฏิรูปอาชญากรรมด้วยการลดความเอาใจใส่ต่อผู้เสียหายและเริ่มหาระบบกฎหมายที่สามารถได้รับการชดใช้เป็นหนี้ที่ให้อภัยค่าตอบแทนกันในกฎหมายแพ่งสิ่งนี้เป็นประวัติศาสตร์ของการปฏิรูปอาชญากรรมด้วยการลดความเอาใจใส่ต่อผู้เสียหายและเริ่มหาระบบกฎหมายที่สามารถได้รับการชดใช้เต็มจำนวนได้ยากยิ่ง

ความคิดในการชดใช้ค่าเสียหายได้เกิดขึ้นอีกครั้งในกลางศตวรรษที่ 20 ประมาณปี ค.ศ. 1950 ได้มีการเรียกร้องระบบการชดใช้ของรัฐในอังกฤษ Margery Fry เป็นคนแรกที่ก่อให้เกิดสนใจและเรียกร้องให้ยอมรับความคิดเห็นนี้จากบทความ Justice for Victims ที่แสดงให้เห็นถึงความบกพร่องของระบบการชดใช้ที่มีอยู่ในกรณีที่ชาวอังกฤษผู้หนึ่งต้องตาบอดเพราะผลของอาชญากรรมและได้รับค่าทดแทน 11,500 ปอนด์ ซึ่งศาลให้ผู้กระทำผิดทั้งสองคนผ่อนชำระให้อาทิตย์ละ 5 ชิลลิ่งผู้เสียหายต้องมีชีวิตถึง 442 ปี จึงจะได้รับค่าชดใช้ครบทำให้เป็นที่วิพากษ์วิจารณ์อย่างมากในสภาผู้แทนราษฎร ขณะที่ในสหรัฐอเมริกามีบทความ Round Table ที่วิจารณ์โครงการของประเทศอังกฤษที่จะวางหลักการทดแทนโดยรัฐขึ้น โดยค้านว่า เป็นการละทิ้งความรับผิดชอบของบุคคลเป็นสิ่งที่แสดงถึงความเสื่อมโทรมทางสังคมวิทยา (Sociological decadence) รวมทั้งรายงาน White Paper เรื่อง Penal Practice in a Changing Society ต่อรัฐสภาอังกฤษเมื่อค.ศ. 1959 ว่าถ้าการชดใช้แก่ผู้เสียหายโดยรัฐ ก็เท่ากับเป็นการชักชวนให้มีผู้กระทำผิดโดยสังคมได้มีการเสนอกฎหมายทดแทนค่าเสียหายโดยรัฐหลายครั้งจนปี ค.ศ. 1964 อังกฤษร่วมกับประเทศสก็อตแลนด์ก็เสนอกฎหมายโดยใช้ชื่อว่า Compensation for Victims of Crimes of Violence จนวันที่ 1 สิงหาคม ค.ศ.1964 รัฐบาลได้เสนอให้มีการทดลองและแต่งตั้งคณะกรรมการทดแทนค่าเสียหาย (Criminal Injuries Compensation Board) ส่วนในประเทศนิวซีแลนด์ก็ได้เสนอกฎหมายทดแทนค่าเสียหายโดยรัฐในปี ค.ศ. 1963 และมีการแต่งตั้งคณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนในคดีอาญา (Crimes Compensation Tribunal)เมื่อวันที่ 1 มกราคม ค.ศ.1964⁴¹

ในปี ค.ศ. 1964 แนวคิดในการชดใช้ค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา จึงได้แยกอย่างชัดเจนระหว่างการทดแทนโดยรัฐ (Compensation) กับการชดใช้ค่าเสียหายโดยผู้กระทำผิด (Restitution)

ในปี ค.ศ. 1973 ได้มีการประชุมทางอาชญาวิทยาเรื่องผู้เสียหายระหว่างประเทศครั้งที่ 1 ที่กรุงเฮลซิงกิ ประเทศฟินแลนด์ซึ่งสนับสนุนให้รัฐทุกรัฐก่อตั้งระบบทดแทนความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายจากอาชญากรรม

⁴¹ อภิรักษ์ทิมาวงษ์. (2544). สิทธิของเหยื่ออาชญากรรมในกฎหมายระหว่างประเทศ : และผลกระทบต่อประเทศไทย วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย:15.

ในปี ค.ศ. 1974 มีการประชุมสภาระหว่างชาติครั้งที่ 11 สรุปว่ารัฐและสถาบันมหาชนควรรับผิดชอบเบื้องต้นในการทดแทนความเสียหายของผู้เสียหายจากกองทุนสาธารณะ

ในปี ค.ศ. 1985 มีการประชุมคองเกรสขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยการป้องกันอาชญากรรมและการบำบัดฟื้นฟูผู้กระทำผิด (The United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders) ครั้งที่ 7 ณ นครมิลาโน ประเทศอิตาลี โดยในการประชุมนี้ได้กล่าวถึงเรื่องของเหยื่ออาชญากรรมอย่างกว้างขวาง ถึงกับได้มีการร่างประกาศเกี่ยวกับความเป็นธรรมและการช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมขึ้น โดยใช้ชื่ออย่างเป็นทางการว่า “Magna Carta for Victims” และในประกาศดังกล่าวได้กล่าวถึงการทดแทนค่าเสียหายให้แก่เหยื่ออาชญากรรมสรุปได้ว่า ในกรณีที่การชดเชยค่าเสียหายจากผู้กระทำผิดไม่เพียงพอการชดเชยโดยรัฐ หรือ โดยกองทุนการเงินระหว่างประเทศสำหรับอันตรายที่เกิดแก่เหยื่ออาชญากรรมจัดว่าจำเป็นในสัดส่วนที่เปรียบเทียบได้ว่าความทุกข์ทรมานของเหยื่ออาชญากรรมรายอื่นที่ประสบเคราะห์กรรมเช่นเดียวกัน

นอกจากนี้กฎบัตรสหประชาชาติ (United Nations Declaration) มาตรา 12 ก็ได้บัญญัติถึงเรื่องการทดแทนค่าเสียหายโดยรัฐดังกล่าวไว้ด้วย โดยกล่าวว่ารัฐควรพยายามจัดให้มีการทดแทนค่าเสียหายทางการเงินให้แก่เหยื่ออาชญากรรม ในกรณีที่เขาไม่ได้รับการชดเชยอย่างเต็มที่จากผู้กระทำผิด (Requires States to Endeavor to Provide Financial Compensation When It is Not Fully Available From the Offender) ปรากฏในระยะ 10 ปีที่ผ่านมา ประเทศในเครือจักรภพอังกฤษและประเทศสหรัฐอเมริกาต่างบัญญัติกฎหมายชดเชยค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายโดยรัฐเป็นผู้ทดแทนให้ เช่น ประเทศอังกฤษ และประเทศสหรัฐอเมริกาในมลรัฐนิวเจอร์ซีย์ มลรัฐแคลิฟอร์เนีย มลรัฐฮาวาย มลรัฐแมทซาชูเซต มลรัฐแมริแลนด์ มลรัฐเนวาด้าและมลรัฐนิวเจอร์ซีย์ กฎหมายของสหรัฐ คือ Federal Victim Compensation Act (1978) นอกจากนี้ยังมีองค์การต่างๆ ที่คอยให้ความช่วยเหลือแก่เหยื่ออาชญากรรม ในเรื่องนี้เกิดขึ้นอย่างมากมาย เช่น National Organization for Victim Assistance (NOVA) เป็นต้น⁴²

⁴² คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โครงการวิจัยเพื่อศึกษาพัฒนาปรับปรุงพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 กรุงเทพฯ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 22 – 23.

2. หลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองและช่วยเหลือผู้เสียหายในคดีอาญาที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมในประเทศไทย

มีข้อพิจารณาหลายประการ ดังนี้

2.1 สิทธิของผู้เสียหายตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย⁴³

จากที่ได้ศึกษามาแล้วว่า สิทธิของผู้เสียหายตามรัฐธรรมนูญของประเทศไทยนั้นปรากฏขึ้นใน คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 รับรองสิทธิดังกล่าวไว้ในมาตราต่อไป นี้ คือ มาตรา 245 วางหลักว่า

บุคคลซึ่งเป็นผู้เสียหายในคดีอาญามีสิทธิได้รับความคุ้มครอง การปฏิบัติที่เหมาะสมและค่าตอบแทนที่จำเป็นและสมควรจากรัฐ ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติบุคคลใดได้รับความเสียหายถึงแก่ชีวิตหรือแก่ร่างกายหรือจิตใจเนื่องจากการกระทำความผิดอาญาของผู้อื่นโดยตนมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดนั้น และไม่มีโอกาสได้รับการบรรเทาความเสียหายโดยทางอื่น บุคคลนั้นหรือทายาทย่อมมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ ทั้งนี้ ตามเงื่อนไขและวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ

จากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญดังกล่าวข้างต้น ถือเป็นการคุ้มครองสวัสดิภาพของเหยื่ออาชญากรรมในระดับหนึ่ง แต่ถ้าพิจารณาโดยละเอียดแล้วจะเห็นว่าเป็นการคุ้มครอง ชดเชย และช่วยเหลือโดยรัฐเท่านั้น ไม่รวมถึงการชดเชยโดยจำเลยหรือหน่วยงานอื่นๆ และที่สำคัญก็คือในวรรคสองของมาตราดังกล่าวยังได้กำหนดไว้เพิ่มเติมอีกว่า เหยื่อหรือผู้ได้รับเคราะห์กรรมนั้นจะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ คือ

- 1) บุคคลนั้นจะต้องไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด
- 2) บุคคลนั้นจะต้องไม่มีโอกาสได้รับการบรรเทาความเสียหายโดยทางอื่นจะเห็นได้ว่าในภาพรวมแล้วดูเหมือนว่ากฎหมายรัฐธรรมนูญไว้อย่างชัดเจนในเรื่องสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมที่จะได้รับการชดเชยช่วยเหลือ แต่ในทางความจริงยังมีข้อจำกัดอยู่มากในเรื่องต่างๆ ดังต่อไปนี้คือ

(1) ยังไม่ได้กำหนดในรายละเอียดว่าในการที่รัฐจะเข้าคุ้มครองปฏิบัติที่เหมาะสมและช่วยเหลือค่าตอบแทนที่จำเป็นและสมควรนั้น รัฐจะดำเนินการด้วยวิธีการใด ในทิศทางใด และหน่วยงานใดที่จะเป็นผู้มีหน้าที่ปฏิบัติอย่างไรบ้าง อีกทั้งยังไม่มีกำหนดเป็นที่แน่ชัดว่า “ค่าตอบแทนที่จำเป็นและสมควร” นั้นใช้เกณฑ์อะไรเป็นเครื่องชี้วัด มีความจำเป็นและ

⁴³ศุภมาส พัทธวิเชียร. (2554: 61).

สำคัญมากน้อยเพียงใด อีกทั้งยังไม่มีกำหนดว่ารัฐจะให้ช่วยเหลือเมื่อใด และในคดีประเภทใดบ้าง ดังนั้นอาจจะกล่าวได้ว่าบทบัญญัติดังกล่าวนี้เป็นเพียงนามธรรมที่สวาทหรูเท่านั้น คงปล่อยให้ความจริงในการชดเชยช่วยเหลือขึ้นอยู่กับดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมนั่นเอง

(2) ในการที่จะพิสูจน์ได้ว่าเหยื่อผู้นั้นมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องในการกระทำผิดนั้นเป็นเรื่องที่จะต้องกำหนดขอบเขตให้แน่ชัดว่า การพิสูจน์นั้นควรทำในระดับใดของขั้นตอนกระบวนการยุติธรรม เช่น ในชั้นตำรวจ พนักงานอัยการ หรือศาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่ยังกำกั่งอยู่ว่าฝ่ายใดจะเป็นผู้เสียหายที่แท้จริงและฝ่ายใดจะเป็นผู้กระทำความผิดที่แท้จริง ซึ่งในบางคดีผลสุดท้ายจากการพิจารณาพบว่าฐานะของผู้เสียหายและผู้กระทำผิดนั้นกลับกัน เพราะกระบวนการยุติธรรมของไทยใช้ “ระบบกล่าวหา” จึงเป็นการยากที่จะตัดสินในเบื้องต้นได้ว่าเหยื่อนั้นเป็นเหยื่อที่แท้จริงหรือไม่และไม่มีส่วนร่วมในการกระทำความผิด

สำหรับประเด็นที่ยังมีบทบัญญัติของกฎหมายรัฐธรรมนูญที่สนับสนุนคือ

มาตรา 31 บัญญัติว่า “ในคดีอาญาต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด ก่อนมีคำพิพากษาถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิดจะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้”

นอกจากความเป็นนามธรรมในการชดเชยช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมแล้วในทางกลับกันรัฐธรรมนูญฉบับนี้ยังมีบทบัญญัติที่คุ้มครองสิทธิของฝ่ายจำเลยในคดีอาญาซึ่งเป็นฝ่ายปฏิบัติต่อเหยื่ออาชญากรรม ดังต่อไปนี้

มาตรา 237 บัญญัติไว้ว่า “ในคดีอาญา การจับและคุมขังบุคคลใด จะกระทำมิได้ เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายของศาล หรือผู้นั้นได้กระทำความผิดซึ่งหน้า หรือมีเหตุจำเป็นอย่างอื่นให้จับได้โดยไม่มีหมายตามที่กฎหมายบัญญัติ โดยผู้ถูกจับจะต้องได้รับการแจ้งข้อกล่าวหาและรายละเอียดแห่งการจับ โดยไม่ชักช้า กับจะต้องได้รับโอกาสแจ้งให้ญาติหรือผู้ซึ่งถูกจับไว้วางใจทราบในโอกาสแรก และผู้ถูกจับซึ่งยังถูกควบคุมอยู่ ต้องถูกนำไปศาลภายในสี่สิบแปดชั่วโมงนับแต่เวลาที่ผู้ถูกจับถูกนำตัวไปถึงที่ทำการของพนักงานสอบสวน เพื่อพิจารณาว่ามีเหตุที่จะขังผู้ถูกจับไว้ตามกฎหมายหรือไม่เว้นแต่มีเหตุผลสุดวิสัยหรือมีเหตุจำเป็นอย่างอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ”

หมายจับหรือหมายขังบุคคลจะออกได้ต่อเมื่อ

(1) มีหลักฐานตามสมควรว่าผู้นั้นน่าจะได้กระทำความผิดอาญาร้ายแรงที่มีอัตราโทษตามที่กฎหมายบัญญัติ หรือ

(2) มีหลักฐานตามสมควรว่าผู้นั้นน่าจะได้กระทำความผิดอาญา และมีเหตุอันควรเชื่อว่า ผู้นั้นจะหลบหนี หรือจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐานหรือก่อเหตุอันตรายประการอื่นด้วย

มาตรา 239 บัญญัติว่า “คำขอประกันผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาต้องได้รับการพิจารณาอย่างรวดเร็ว และจะเรียกหลักประกันจนเกินควรแก่กรณีมิได้ การไม่ให้ประกันต้องอาศัยเหตุตามหลักเกณฑ์ที่บัญญัติไว้โดยเฉพาะในกฎหมาย และต้องแจ้งเหตุผลให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยทราบโดยเร็ว

สิทธิที่จะอุทธรณ์คัดค้านการไม่ให้ประกัน ย่อมได้รับความคุ้มครองตามที่กฎหมายบัญญัติบุคคลผู้ถูกควบคุม คุมขัง หรือจำคุก ย่อมมีสิทธิพบและปรึกษาทนายความเป็นการเฉพาะตัว และมีสิทธิได้รับการเยี่ยมตามสมควร”

มาตรา 240 บัญญัติว่า “ในกรณีที่มีการคุมขังตัวบุคคลในคดีอาญาหรือในกรณีอื่นใดผู้ถูกคุมขังเอง พนักงานอัยการ หรือบุคคลอื่นใดเพื่อประโยชน์ของผู้ถูกคุมขัง มีสิทธิร้องต่อศาลท้องถิ่นที่มีอำนาจพิจารณาคดีอาญาว่าการคุมขังเป็นการมิชอบด้วยกฎหมายเมื่อมีคำร้องเช่นนี้ให้ศาลดำเนินการไต่สวนฝ่ายเดียวโดยด่วน ถ้าเห็นว่าคำร้องนั้นมีมูล ศาลมีอำนาจสั่งผู้คุมขังให้นำตัวผู้ถูกคุมขังมาศาล โดยพลัน และถ้าผู้คุมขังแสดงให้เป็นที่พอใจของศาลไม่ได้ว่าการคุมขังเป็นการชอบด้วยกฎหมาย ให้ศาลสั่งปล่อยตัวผู้ถูกคุมขังไปทันที”

มาตรา 241 บัญญัติว่า “ในคดีอาญา ผู้ต้องหาหรือจำเลยย่อมมีสิทธิได้รับการสอบสวนหรือการพิจารณาคดีด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรมในชั้นสอบสวน ผู้ต้องหา มีสิทธิให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้

ผู้เสียหายหรือจำเลยในคดีอาญาย่อมมีสิทธิตรวจหรือคัดสำเนาคำให้การของตนในชั้นสอบสวนหรือเอกสารประกอบคำให้การของตน เมื่อพนักงานอัยการ ได้ยื่นฟ้องคดีต่อศาลแล้ว ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

ในคดีอาญาที่พนักงานอัยการมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องแล้ว ผู้เสียหายผู้ต้องหา หรือผู้มีส่วนได้เสีย ย่อมมีสิทธิขอทราบสรุปพยานหลักฐานพร้อมความเห็นของพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการในการสั่งคดี ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ”

มาตรา 242 บัญญัติว่า “ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาย่อมมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือจากรัฐด้วยการจัดหาทนายความให้ตามที่กฎหมายบัญญัติในกรณีที่ผู้ถูกควบคุมหรือคุมขังไม่อาจหาทนายความได้ รัฐต้องให้ความช่วยเหลือโดยจัดหาทนายความให้ โดยเร็วในคดีแพ่ง บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายจากรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ”

มาตรา 243 บัญญัติว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิไม่ให้ถ้อยคำเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองอันอาจทำให้ตนถูกฟ้องคดีอาญา

ถ้อยคำของบุคคลซึ่งเกิดจากการจูงใจ มีคำมั่นสัญญา ชูเชิญหลอกลวง ถูกทรมาน ใช้กำลังบังคับ หรือกระทำโดยมิชอบประการใดๆ ไม่อาจรับฟังเป็นพยานหลักฐานได้”

มาตรา 247 บัญญัติว่า“บุคคลใดต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาอันถึงที่สุดบุคคลนั้น ผู้มีส่วนได้เสีย หรือพนักงานอัยการ อาจร้องขอให้มีการรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ได้ และหากปรากฏตามคำพิพากษาของศาลที่รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ว่าบุคคลนั้นมีได้เป็นผู้กระทำความผิด บุคคลนั้นหรือทายาทย่อมมีสิทธิได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายตามสมควร ตลอดจนบรรดาสีที่เสียหายไปเพราะผลแห่งคำพิพากษานั้นคืน ทั้งนี้ ตามเงื่อนไขและวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ”

จากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ข้างต้น แสดงให้เห็นว่านอกจากจะคุ้มครองสิทธิของเหยื่อแล้วยังเป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ด้วยเหมือนกัน ซึ่งในประเด็นนี้เป็นส่วนหนึ่งที่มีผลกระทบต่อความช่วยเหลือและชดเชยเหยื่ออาชญากรรมอย่างเต็มที่เช่นเดียวกัน ซึ่งจะเห็นได้ว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยนั้นเป็นการบัญญัติไว้ในภาพกว้างและเป็นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของทั้งผู้เสียหายหรือเหยื่อและผู้ต้องหาหรือผู้กระทำความผิด ดังนั้นในการพิจารณาชดเชยค่าช่วยเหลือแก่เหยื่ออาชญากรรมนั้นจะมุ่งแต่จะให้ความช่วยเหลืออย่างเดียวนั้นไม่ได้ แต่จำเป็นต้องคำนึง ถึงความถูกต้องและขั้นตอนตามกระบวนการยุติธรรมโดยเคร่งครัดด้วย เพื่อเป็นการอำนวยความยุติธรรมได้อย่างแท้จริงและเป็นที่มาในการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและบทบัญญัติเกี่ยวกับพยานหลักฐานและกฎหมายที่เกี่ยวข้องครั้งใหญ่เกี่ยวกับการดำเนินกระบวนการยุติธรรมของไทย เพื่อให้สอดคล้องกับหลักการที่รัฐธรรมนูญวางไว้

นอกจากนี้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 ก็ได้บัญญัติรับรองไว้เช่นกันว่าบุคคลโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่ตกเป็นเหยื่อของอาชญากรรมต้องมีสิทธิ

1) สิทธิในกระบวนการยุติธรรม

ตามมาตรา 40บัญญัติว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิในกระบวนการยุติธรรม ดังต่อไปนี้”

- (1) สิทธิเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่าย สะดวก รวดเร็วและทั่วถึง
- (2) สิทธิพื้นฐานในกระบวนการพิจารณา ซึ่งอย่างน้อยต้องมีหลักประกันขั้นพื้นฐาน เรื่อง การได้รับการพิจารณาโดยเปิดเผย การได้รับทราบข้อเท็จจริงและตรวจเอกสารอย่างเพียงพอ การเสนอข้อเท็จจริงข้อโต้แย้งและพยานหลักฐานของตน การคัดค้านผู้พิพากษาหรือตุลาการ การได้รับการพิจารณาโดยผู้พิพากษาหรือตุลาการที่นั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะและการได้รับทราบเหตุผลประกอบคำวินิจฉัย คำพิพากษา หรือคำสั่ง

(3) บุคคลย่อมมีสิทธิที่จะให้ตนได้รับการพิจารณาอย่างถูกต้องรวดเร็วและเป็น

ธรรม

(4) ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา โจทก์ จำเลย คู่กรณี ผู้มีส่วนได้เสีย หรือพยานในคดีมีสิทธิได้รับ การปฏิบัติที่เหมาะสมในการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรม รวมทั้งสิทธิในการได้รับการสอบสวน อย่างถูกต้อง รวดเร็วเป็นธรรมและการไม่ให้ถ้อยคำเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง

(5) ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา จำเลยและพยาน ในคดีอาญามีสิทธิได้รับความคุ้มครอง และความช่วยเหลือที่จำเป็นและเหมาะสมจากรัฐส่วนค่าตอบแทน ค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายที่จำเป็นให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

(6) เด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ หรือผู้พิการหรือทุพพลภาพ ย่อมมีสิทธิได้รับความคุ้มครองในการดำเนินกระบวนการพิจารณาตัวอย่างเหมาะสมและย่อมมีสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในคดีที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรงทางเพศ

(7) ในคดีอาญาผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิได้รับการสอบสวนหรือการพิจารณาคดีที่ถูกต้องรวดเร็วและเป็นธรรม โอกาสในการต่อสู้คดีอย่างเพียงพอ การตรวจสอบหรือได้รับทราบพยานหลักฐานตามสมควรการได้รับความช่วยเหลือในทางคดีจากทนายความ และการได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว

(8) ในคดีแพ่ง บุคคลมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายอย่างเหมาะสมจากรัฐ”

มาตรา 56 บัญญัติ “บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับทราบและเข้าถึงข้อมูลหรือข่าวสารสาธารณะ ในครอบครองของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น เว้นแต่การเปิดเผยข้อมูลหรือข่าวสารนั้นจะกระทบต่อความมั่นคงของรัฐ ความปลอดภัยของประชาชน หรือส่วนได้เสียอันพึงได้รับความคุ้มครองของบุคคลอื่น หรือเป็นข้อมูลส่วนบุคคล ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ”

มาตรา 57 บัญญัติ “บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับข้อมูล คำชี้แจง และเหตุผลจากหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น ก่อนการอนุญาตหรือการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมใดที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย คุณภาพชีวิต หรือส่วนได้เสียสำคัญอื่นใดที่เกี่ยวกับตนหรือชุมชนท้องถิ่น และมีสิทธิแสดงความคิดเห็นของตนต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปประกอบการพิจารณาในเรื่องดังกล่าว

การวางแผนพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม การเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ การวางผังเมือง การกำหนดเขตการใช้ประโยชน์ที่ดิน และการออกกฎที่อาจมีผลกระทบต่อส่วนได้เสียสำคัญของประชาชน ให้รัฐจัดให้มีกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนอย่างทั่วถึงก่อนดำเนินการ”

2.2 สิทธิของผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ในหัวข้อนี้จะพิจารณาเฉพาะในกรณีของสิทธิในการเรียกร้องค่าเสียหายในคดีอาญาของผู้เสียหายเพราะผู้ที่ตกเป็นเหยื่อแห่งผลของการกระทำนั้น คือ ผู้เสียหาย และรัฐมีหน้าที่ต้องนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษเพื่อเป็นการรักษาไว้ซึ่งความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง นอกจากการลงโทษทางอาญาแก่ผู้กระทำความผิดแล้ว ผู้เสียหายยังมีสิทธิเรียกร้องเอาค่าสินไหมทดแทนในทางแพ่งที่ตนได้รับความเสียหายอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดอาญาอีกด้วย โดยก่อนวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ.2548 กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้กำหนดหลักเกณฑ์และแนวทางในการเรียกร้องค่าเสียหายทางแพ่งจากการกระทำความผิดอาญาไว้ 2 แนวทาง คือ

แนวทางที่ 1 คดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา ผู้เสียหายจะฟ้องร้องต่อศาลซึ่งพิจารณาคดีอาญาหรือต่อศาลที่มีอำนาจชำระคดีแพ่งก็ได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 40

แนวทางที่ 2 คดีที่พนักงานอัยการเป็น โจทก์เรียกทรัพย์สินหรือราคาแทนผู้เสียหาย ในฐานความผิด 9 ฐาน คือ ลักทรัพย์ ชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ โจรสลัด กรรโชก น้อ โกง ชักยอก หรือรับของโจร ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 43

แต่เนื่องจากแนวทางทั้ง 2 ประการข้างต้น ยังไม่สามารถบรรเทาความเดือดร้อนเสียหายแก่ผู้ได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิดหรือผู้เสียหายได้ เพราะมีข้อจำกัดบางประการ เช่น กรณีการใช้สิทธิฟ้องร้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 40 ผู้เสียหายต้องรับภาระค่าใช้จ่ายต่างๆ เพิ่มขึ้น เช่น ค่าทนายความ ค่าธรรมเนียมศาล อีกทั้งการพิจารณาคดีต้องใช้เวลาในการพิจารณายาวนาน ผู้เสียหายอาจไม่ได้รับการเยียวยาความเสียหายได้ทันท่วงที หรือกรณีพนักงานอัยการเป็น โจทก์ฟ้องคดีอาญาในความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สินตามที่ระบุไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 43 กฎหมายกำหนดให้พนักงานอัยการเรียกร้องค่าเสียหายที่เป็นทรัพย์สินหรือราคาที่สูงสูญเสียไปจากการกระทำความผิดโดยตรงเท่านั้น จะใช้สิทธิเรียกร้องเอาค่าเสียหายอย่างอื่น เช่น ดอกเบี้ย ค่าแรงงาน ค่าจ้างไม่ได้ เพราะในทางกฎหมายถือว่าค่าเสียหายดังกล่าวมิใช่ทรัพย์สินหรือราคาที่สูงสูญเสียไปจากการกระทำความผิด หากผู้เสียหายต้องการเรียกร้องเอาค่าเสียหายดังกล่าวคืนต้องไปฟ้องร้องเป็นคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องคดีอาญาตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 40 ต่อไป อีกทั้งฐานความผิดที่กฎหมายให้อำนาจแก่พนักงานอัยการเรียกเอาทรัพย์สินหรือราคาแทนผู้เสียหายก็กำหนดไว้เพียง 9 ฐานความผิด เท่านั้นหากเป็นความผิดฐานอื่นนอกจากนี้แล้วพนักงานอัยการไม่สามารถเรียกร้องแทนผู้เสียหายได้

อย่างไรก็ดี ความเสียหายที่ผู้เสียหายได้รับในคดีอาญามีได้จำกัดเฉพาะฐานความผิดตามที่ระบุไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 43 เท่านั้น และความเสียหายที่ผู้เสียหายได้รับมิได้เป็นเรื่องราวทรัพย์สินเท่านั้น เพราะยังมีความผิดและความเสียหายเพราะเหตุได้รับอันตรายต่อ ชีวิต ร่างกาย เสรีภาพ ชื่อเสียงและทรัพย์สินอีกหลายฐานความผิดที่ผู้เสียหายควรได้รับการเยียวยา ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงเฉพาะให้จำเลยคืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินที่เขาสูญเสียไปโดยตรงเท่านั้น แม้ผู้เสียหายจะมีสิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนดังกล่าวนี้ได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420 ประกอบมาตรา 438 ก็ตาม ผู้เสียหายต้องไปยื่นฟ้องเป็นคดีแพ่งต่างหากทำให้เสียเวลาและค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีและได้รับการเยียวยาล่าช้า⁴⁴

เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวข้างต้นนับแต่วันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ.2548 เป็นต้นมา ผู้เสียหายสามารถยื่นคำร้องต่อศาลที่พิจารณาคดีอาญาทุกฐานความผิดบังคับให้จำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนที่เป็นผลจากการกระทำที่ผู้เสียหายได้รับอันตรายแก่ ชีวิต ร่างกาย เสรีภาพ ชื่อเสียง และทรัพย์สิน ได้กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยมีหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่สำคัญตาม มาตรา 44/1 ดังนี้

1) ผู้เสียหายที่จะยื่นคำร้องต่อศาลขอให้บังคับจำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ตนได้ต้องเป็นคดีอาญาที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์หรือคดีที่ผู้เสียหายขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการเท่านั้น หากเป็นกรณีที่ผู้เสียหายเป็นโจทก์ฟ้องคดีเองตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28 (2) ผู้เสียหายไม่สามารถยื่นคำร้องตามมาตรา 44/1 ได้ ทั้งนี้เนื่องจากหากผู้เสียหายยื่นฟ้องคดีเองย่อมมีอำนาจร้องขอบังคับให้ชดใช้ตามมาตรา 40 ได้อยู่แล้ว ในกรณีผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 5 (2) แม้จะมีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้เสียหายได้ ถ้าไม่มีสิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนก็ไม่สามารถยื่นคำร้องขอต่อศาลได้เช่นกัน

2) คำร้องขอค่าสินไหมทดแทนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 สามารถยื่นต่อศาลที่พิจารณาคดีอาญา ก่อนเริ่มทำการสืบพยาน หรือในกรณีที่ไม่มีกรสืบพยานให้ยื่นคำร้องก่อนศาลวินิจฉัยชี้ขาดคดีโดยคำร้องดังกล่าวต้องเป็นคำขอบังคับให้จำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนอันเนื่องมาจากการกระทำผิดของจำเลยในคดีอาญาเท่านั้น จะเป็นคำขอบังคับอย่างอื่น เช่น ร้องขอบังคับให้จำเลยรับบุตรของผู้เสียหายซึ่งถูกจำเลยข่มขืนกระทำชำเราเป็นบุตรไม่ได้และคำขอต้องไม่ขัดแย้งกับคำฟ้องในคดีอาญาที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์

3) ค่าสินไหมทดแทนที่เรียกร้องนั้นต้องมีได้เกิดจากการกระทำเพื่อชำระหนี้อันเป็นการฝ่าฝืนกฎหมายหรือขัดต่อศีลธรรมอันดี เช่น การล่อลวง ชูเชิญ สำคัญผิดในข้อเท็จจริง

⁴⁴ วัระศักดิ์ แสงสารพันธ์. (2544: 55-56).

หรือมีส่วนร่วมในการกระทำความผิดนั้นด้วย อีกทั้งความเสียหายที่เกิดขึ้นต้องเกิดจากการกระทำของจำเลยในคดีอาญาที่ยื่นคำร้องขอด้วย

4) สิทธิเรียกร้องเอาค่าสินไหมทดแทนที่สามารถร้องขอบังคับได้ ต้องเป็นความเสียหายที่ได้รับอันเนื่องมาจากเหตุที่ผู้เสียหายได้รับอันตรายแก่ ชีวิต ร่างกาย จิตใจ หรือได้รับความเสื่อมเสียต่อเสรีภาพในร่างกาย ชื่อเสียง หรือได้รับความเสียหายต่อทรัพย์สินเท่านั้น และไม่รวมถึงค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายต่ออนามัยด้วย ทั้งนี้ เนื่องจากความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่ชีวิต ร่างกาย จิตใจ เสรีภาพ ชื่อเสียง ทรัพย์สินนั้น เป็นความเสียหายที่เกิดขึ้นเห็นได้ชัดและสามารถตรวจสอบด้วยพยานหลักฐานได้ไม่ยาก แต่สำหรับความเสียหายต่ออนามัยนั้นการพิสูจน์ว่าได้รับอันตรายต่ออนามัยหรือไม่เป็นเรื่องที่ยากต่อการพิสูจน์ และอาจทำให้กระบวนการพิจารณาคดีอาญานั้นเป็นไปด้วยความล่าช้า

หลักเกณฑ์และเงื่อนไขของการยื่นคำร้องขอค่าสินไหมทดแทนแนวทางใหม่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 ที่ได้กล่าวมานั้น มีเจตนารมณ์เพื่อมุ่งให้ความคุ้มครองแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาสามารถใช้สิทธิเรียกร้องให้จำเลยชดเชยค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายที่ตนได้รับในทางแพ่งไปพร้อมกับการดำเนินคดีที่พนักงานอัยการเป็น โจทก์ฟ้อง ทำให้ผู้เสียหายไม่ต้องเป็นโจทก์ฟ้องในคดีแพ่งอีก เป็นการลดภาระค่าใช้จ่ายของผู้เสียหายให้ได้รับการเยียวยาจากความเสียหายได้อย่างสะดวก รวดเร็ว ยิ่งขึ้น.

2.3 สิทธิของผู้เสียหายตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544⁴⁵

ในอดีตประเทศไทยมีพระราชบัญญัติสงเคราะห์ผู้ประสบภัยเนื่องจากการช่วยเหลือราชการปฏิบัติงานให้แก่ชาติและการปฏิบัติตามหน้าที่มนุษยธรรม พ.ศ. 2497 แต่กฎหมายฉบับนี้ก็ไม่สามารถถือว่าเป็นการช่วยเหลือผู้ได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดอาญาอย่างแท้จริงเพราะผู้ที่ได้รับการช่วยเหลือต้องเป็นผู้ที่ช่วยเหลือทางราชการ เช่น ช่วยจับกุมคนร้าย ช่วยเหลือผู้ประสบอัคคีภัยจนตนเองได้รับอันตราย แม้ต่อมาจะมีการตราพระราชบัญญัติสงเคราะห์ผู้ประสบภัยเนื่องจากการช่วยเหลือราชการปฏิบัติงานและการปฏิบัติตามหน้าที่มนุษยธรรม พ.ศ. 2543 โดยยกเลิกพระราชบัญญัติสงเคราะห์ผู้ประสบภัย เนื่องจากการช่วยเหลือราชการปฏิบัติงานให้แก่ชาติและการปฏิบัติตามหน้าที่มนุษยธรรม พ.ศ. 2497 แต่หลักการของกฎหมายยังคงเป็นหลักการเดิมเพียงแต่เพิ่มเติมให้ผู้ประสบภัยซึ่งต้องสูญเสียอวัยวะอื่นๆ นอกจากแขน ขา หูหนวกทั้ง

⁴⁵ วุฒิพงศ วิบูลย์วงศ์. (2557). “หลักนิติธรรมกับการเยียวยาผู้เสียหายในคดีอาญา” ปีที่ 16 ฉบับที่ 48 วารสารศาลรัฐธรรมนูญ:186.

สองข้างหรือดาบอดได้รับการสงเคราะห์และในกรณีที่ผู้ประสบภัยต้องพิการทุพพลภาพจนเป็นอุปสรรคสำคัญในการประกอบอาชีพหรือการดำรงชีพให้ได้เงินดำรงชีพเป็นรายเดือน

ด้วยเหตุนี้ พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ฉบับนี้จึงเกิดขึ้นตามหลักการของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 โดยในส่วนสิทธิในทางอาญาของประชาชนก็ได้มีบทบัญญัติเพิ่มเติมขึ้นเป็นจำนวนมากเป็นผลให้ต้องแก้ไขกฎหมายต่างๆ ให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ โดยเฉพาะผลจากมาตรา 245 และมาตรา 246 ที่บัญญัติรับรองสิทธิในการได้รับความช่วยเหลือของบุคคลที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดอาญาของผู้อื่น โดยตนมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดนั้นและไม่มีโอกาสได้รับรองสิทธิในการได้รับการบรรเทาความเสียหายโดยทางอื่น ๆ รวมทั้งการรับรองสิทธิในการได้รับค่าทดแทนในกรณีของบุคคลซึ่งตกเป็นจำเลยในคดีอาญาแล้ว ถูกคุมขังระหว่างพิจารณาคดี หากปรากฏตามคำพิพากษาอันถึงที่สุดในคดีนั้นว่า ข้อเท็จจริงฟังเป็นยุติว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิดด้วยเหตุดังกล่าวจึงมีการบัญญัติพระราชบัญญัตินี้ขึ้น

สาระสำคัญในการจ่ายค่าตอบแทนให้แก่ผู้เสียหายตามพระราชบัญญัตินี้

1) ต้องได้ความว่า ผู้เสียหายคือบุคคลซึ่งได้รับความเสียหายถึงแก่ชีวิต ร่างกาย หรือจิตใจ เนื่องจากการกระทำความผิดอาญาของผู้อื่น

2) บุคคลนั้นมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดดังกล่าว

3) ผู้เสียหายที่จะขอรับค่าตอบแทนได้ต้องได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 2 ในความผิด

(1) ลักษณะ 9 ความผิดเกี่ยวกับเพศ มาตรา 276 ถึงมาตรา 287

(2) ลักษณะ 10 ความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย

ก) หมวด 1 ความผิดต่อชีวิต มาตรา 288 ถึงมาตรา 294

ข) หมวด 2 ความผิดต่อร่างกาย มาตรา 295 ถึงมาตรา 300

ค) หมวด 3 ความผิดฐานทำให้แท้งลูก มาตรา 301 ถึงมาตรา 305

ง) หมวด 4 ความผิดฐานทอดทิ้งเด็ก คนป่วยเจ็บ หรือคนชรา มาตรา 306 ถึงมาตรา 308

อย่างไรก็ตามในการยื่นคำขอค่าตอบแทนของผู้เสียหาย ตัวผู้เสียหายหรือทายาทต้องยื่นคำขอต่อคณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหายภายใน 1 ปี นับแต่วันที่ผู้เสียหายได้รู้ถึงการกระทำความผิด

2.4 สิทธิของผู้เสียหายตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา

ในกระบวนการยุติธรรมนั้น คดีอาญาเป็นคดีที่ต้องค้นหาความจริงด้วยการพิสูจน์ ประจักษ์พยานหลักฐานต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ทำให้การของพยานบุคคล แต่เนื่องจากในบางกรณีผู้กระทำผิด เป็นผู้มิเอื้ออำนวย ทำให้ไม่มีใครกล้ามาเป็นพยาน เพราะเกรงจะเกิดภัยอันตรายกับตนเองและบุคคลใกล้ชิด กระบวนการยุติธรรมจึงไม่สามารถนำตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษได้ ฉะนั้น รัฐธรรมนูญจึงกำหนดให้รัฐมีหน้าที่คุ้มครองพยานในคดีอาญาให้ได้รับความปลอดภัย ตลอดจนผู้ที่มีความใกล้ชิดกับพยาน เช่น พ่อแม่ สามี ภรรยา หรือบุตรของพยานให้ได้รับความปลอดภัยด้วย และกำหนดให้มีค่าตอบแทนตามสมควร เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน และพัฒนากระบวนการยุติธรรมของไทย

บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 244 ที่ได้บัญญัติรับรองสิทธิของบุคคลที่เป็นพยานในคดีอาญาไว้ 3 ประการ คือ สิทธิที่จะได้รับการคุ้มครอง ปลอดภัย สิทธิที่จะได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสม และสิทธิที่จะได้รับค่าตอบแทนที่จำเป็น และสมควรจากรัฐ โดยมีสำนักงานคุ้มครองพยาน ซึ่งเป็นหน่วยงานในสังกัดกรมคุ้มครองสิทธิ และเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม เป็นหน่วยงานดำเนินการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติดังกล่าว

พยาน หมายความว่า พยานบุคคลซึ่งจะมาให้หรือได้ให้ข้อเท็จจริง ต่อพนักงานผู้มีอำนาจสืบสวนคดีอาญา พนักงานผู้มีอำนาจสอบสวนคดีอาญา พนักงานผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญา หรือศาลในการดำเนินคดีอาญา รวมทั้งผู้ชำนาญการพิเศษ แต่มิให้หมายความรวมถึงจำเลยที่อ้างตนเองเป็นพยานสิทธิของพยานในคดีอาญาตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ.2546 มีดังนี้

- 1) สิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองความปลอดภัยเมื่อถูกคุกคามในฐานะพยานในคดีอาญา รวมถึงผู้ใกล้ชิดของพยานในคดีอาญา
- 2) สิทธิที่จะได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสม
- 3) สิทธิที่จะได้รับเงินค่าตอบแทนจากการมาให้ข้อเท็จจริงต่อพนักงานสอบสวน หรือเบิกความต่อศาล
- 4) สิทธิที่จะได้รับค่าตอบแทนจากความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย ชื่อเสียง ทรัพย์สิน อันเนื่องมาจากการเป็นพยานในคดีอาญา
- 5) สิทธิที่จะได้รับเงินค่าใช้จ่ายในการคุ้มครองพยานในคดีอาญา

3. มาตรการช่วยเหลือผู้เสียหายที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมในประเทศไทย

จะดำเนินการศึกษา 5 มาตรการด้วยกันคือ

3.1 มาตรการคุ้มครองผู้เสียหายที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมในศาล

3.2 มาตรการช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมตามกฎหมายว่าด้วยค่าตอบแทนและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา

3.3 มาตรการคุ้มครองความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของเหยื่ออาชญากรรมตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองพยานในคดีอาญา

3.4 มาตรการบำบัดฟื้นฟูผู้เสียหายที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม

โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.1 มาตรการคุ้มครองผู้เสียหายที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมในศาล⁴⁶

จากที่ศึกษามาแล้วว่า คำว่า “เหยื่อ” (Victim) เป็นคำที่มีความหมายค่อนข้างกว้าง แต่หากพิจารณาในแง่ของกฎหมาย โดยเฉพาะมักจะมีความหมายถึง “เหยื่ออาชญากรรม” (Victim of Crime) ที่เป็นผู้ประสบผลร้ายหรือความเสียหาย ทั้งด้านชีวิต ร่างกาย จิตใจ และทรัพย์สิน อันเนื่องมาจากการละเมิดกฎหมาย ไม่ว่าจะเหยื่ออาชญากรรมนั้นจะเป็นบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคล ซึ่งมีความหมายคล้ายคำนิยามที่ให้ไว้โดย องค์การสหประชาชาติที่กล่าวว่าจะหมายถึง บุคคลไม่ว่าจะ โดยเฉพาะตนเอง หรือบุคคลเป็นกลุ่ม ได้รับทุกข์ทรมานจากการทำร้ายไม่ว่าจะถูกกระทำต่อร่างกายหรือจิตใจ ได้รับทุกข์ทรมานทางจิตใจ สูญเสียทางเศรษฐกิจ หรือ ก่อให้เกิดการเสียดสีทรมานประการใดประการหนึ่ง ไม่ว่าจะโดยการกระทำหรือละเว้นกระทำการ อันเกิดจากการฝ่าฝืนกฎหมายอาญาที่บังคับใช้อยู่ในรัฐสมาชิก รวมถึงกฎหมายที่ห้ามการใช้อำนาจในทางที่มีขอบ และคำว่า “เหยื่อ” นี้ให้รวมถึงสมาชิกครอบครัว หรือผู้ที่ต้องพึ่งพาผู้เสียหายโดยตรง และผู้ที่ต้องทุกข์ทรมานจากการเข้าช่วยเหลือผู้เสียหายที่อยู่ในภาวะคับขัน หรือเข้าป้องกันผู้อื่นไม่ให้ตกเป็นเหยื่อ

อย่างไรก็ดีคำว่า “เหยื่ออาชญากรรม” นี้ไม่มีบัญญัติให้ความหมายไว้โดยตรงในกฎหมายของไทย แต่ได้มีบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับผู้เสียหายในคดีอาญาที่ถือว่าเป็น ผู้ได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิดทางอาญาโดยบุคคลอื่น ซึ่งพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 กำหนดนิยามของคำว่า ผู้เสียหายว่าเป็นบุคคลซึ่งได้รับความเสียหายถึงแก่ชีวิตหรือร่างกาย หรือจิตใจเนื่องจากการกระทำความผิดอาญาของผู้อื่น โดยตนมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดนั้น

⁴⁶ สราวุธเบญจกุล. (2551). *บทบาทศาลในการคุ้มครอง “เหยื่ออาชญากรรม”* หนังสือพิมพ์ผู้จัดการ ฉบับวันที่ 17 มีนาคม 2551: 7.

ในอดีตมาตรการในการคุ้มครอง “เหยื่ออาชญากรรม” จะกระทำได้โดยบทบัญญัติของกฎหมายที่ให้ผู้เสียหายฟ้องคดีแพ่งเรียกค่าเสียหายจากจำเลยได้โดยตรง แต่การกระทำเช่นว่านี้มีข้อเสียหลายประการ เช่น ในกรณีที่ผู้เสียหายเป็นโจทก์ฟ้องคดีเองผู้เสียหายจะต้องชำระค่าธรรมเนียมและค่าจ้างทนายความเอง ใช้ระยะเวลาในการได้รับการชดใช้ค่าเสียหายเนื่องจากศาลแพ่งจะพิจารณาค่าเสียหายได้จะต้องรอผลการพิจารณาคดีของศาลในคดีอาญาก่อน ดังนั้นผู้เสียหายอาจยื่นคำร้องต่อศาลในคดีอาญาที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ฟ้องขอให้ศาลมีคำสั่งให้จำเลยชำระค่าเสียหายไปพร้อมกับคำพิพากษาในคดีอาญาแทน

ต่อมารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้บัญญัติรับรองสิทธิในการได้รับความช่วยเหลือที่จำเป็นและเหมาะสมจากรัฐของผู้เสียหาย ซึ่งค่าตอบแทน ค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายที่จำเป็นนั้นให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

นอกจากนี้พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ได้กำหนดฐานความผิดที่ผู้เสียหายอาจขอรับค่าตอบแทน ได้ดังนี้ คือ ความผิดเกี่ยวกับเพศ ชีวิตและร่างกาย ความผิดฐานทำให้แท้งลูก และความผิดฐานทอดทิ้งเด็กคนป่วยเจ็บ หรือคนชรา

ค่าตอบแทนที่ผู้เสียหายอาจได้รับนั้น ได้แก่ ค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในการรักษาพยาบาล รวมทั้งค่าฟื้นฟูสมรรถภาพทางร่างกายและจิตใจ ค่าตอบแทนในกรณีที่ผู้เสียหายถึงแก่ความตาย ค่าขาดประโยชน์ ทำมาหาได้ในระหว่างที่ไม่สามารถประกอบการทำงานได้ตามปกติ และค่าตอบแทนความเสียหายอื่นตามที่คณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาเห็นสมควร โดยการพิจารณาค่าเสียหายนั้นคณะกรรมการจะพิจารณาจากพฤติการณ์และความร้ายแรงของการกระทำ ความผิดและสภาพความเสียหายที่ผู้เสียหายได้รับ รวมทั้งโอกาสที่ผู้เสียหายจะได้รับการบรรเทาความเสียหายโดยทางอื่นด้วย

ศาลยุติธรรมจึงเข้ามามีบทบาทในการคุ้มครองผู้เสียหายที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมในศาลเนื่องจาก “เหยื่ออาชญากรรม” เป็นบุคคลที่ต้องรับเคราะห์จากการกระทำความผิดของจำเลย จึงสมควรที่จะได้รับการปกป้องคุ้มครองจากรัฐ ไม่ว่าในขั้นตอนใดๆ ของกระบวนการยุติธรรม เริ่มตั้งแต่ขั้นตอนการสืบสวนสอบสวนโดยเจ้าพนักงานตำรวจ การฟ้องร้องโดยพนักงานอัยการ การพิจารณาพิพากษาคดีโดยศาล ไปจนถึงการบังคับลงโทษโดยกรมราชทัณฑ์

ศาลยุติธรรมเป็นหนึ่งในกระบวนการยุติธรรมมีหน้าที่ดำเนินการดูแล คุ้มครองสิทธิ เสรีภาพของประชาชน ในปัจจุบันศาลได้ใช้ความพยายามอย่างยิ่งที่จะให้ความคุ้มครองผู้เสียหาย เช่น กรณีผู้เสียหายที่ถูกข่มขืน ศาลจะให้พิจารณาเป็นการลับหากผู้เสียหายร้องขอ หรือใน

กรณีของผู้เสียหายที่เป็นเด็ก ศาลจะให้ความคุ้มครองเป็นพิเศษที่ไม่ต้องมาเผชิญหน้ากับจำเลยในขั้นตอนการสืบพยาน เป็นต้น

สำหรับการชดเชยค่าตอบแทนให้แก่ผู้เสียหายนั้น ศาลยุติธรรมจะเข้าไปมีบทบาท ดังนี้

1) ตามบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ในส่วนของคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาที่ศาลมีอำนาจกำหนดค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหายที่ได้รับอันตรายแก่ชีวิต ร่างกาย จิตใจ หรือได้รับความเสื่อมเสียต่อเสรีภาพในร่างกายนั่นเองหรือได้รับความเสียหายในทางทรัพย์สินอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดของจำเลยได้ในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ โดยให้ผู้เสียหายที่ประสงค์จะได้รับค่าสินไหมทดแทน ยื่นคำร้องต่อศาลที่พิจารณาคดีอาญาขอให้บังคับจำเลยชดเชยค่าสินไหมทดแทนแก่ตนได้

2) พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ซึ่งกำหนดให้คณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญามีหน้าที่พิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหาย โดยศาลมีอำนาจในการพิจารณาอุทธรณ์คำวินิจฉัยของคณะกรรมการฯ เมื่อผู้ยื่นคำขอไม่เห็นด้วย และต้องยื่นคำขอต่อศาลอุทธรณ์ภายใน 30 วันนับแต่วันที่ได้รับแจ้งคำวินิจฉัย โดยคำวินิจฉัยของศาลอุทธรณ์นั้นให้เป็นที่สุด

การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา จึงเป็นขั้นตอนประการหนึ่งที่ศาลได้ให้ความสำคัญ เพราะบุคคลเหล่านี้ถือเป็นบุคคลที่ต้องได้รับความเดือดร้อนจากการกระทำของบุคคลอื่นทั้งทางร่างกายและจิตใจ และผลกระทบนี้ไม่ได้เกิดเฉพาะผู้เสียหายเท่านั้น แต่อาจกระทบถึงสภาพจิตใจหรือความเป็นอยู่ของบุคคลในครอบครัวผู้เสียหายด้วย เช่น เมื่อผู้เสียหายถูกทำร้ายถึงแก่ชีวิต ครอบครัวผู้เสียหายอาจขาดหัวหน้าครอบครัว

ดังนั้นบทบาทของศาลตามที่กล่าวมาข้างต้น จึงเป็นการให้ความคุ้มครอง บรรเทา และเยียวยาความเดือดร้อนของผู้เสียหายในคดีอาญาผู้ซึ่งเป็น “เหยื่ออาชญากรรม”

3.2 มาตรการช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมตามกฎหมายว่าด้วยค่าตอบแทนและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา⁴⁷

สืบเนื่องมาจากบทบัญญัติมาตรา 245 และมาตรา 246 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยบัญญัติรับรองสิทธิในการได้รับความช่วยเหลือจากรัฐของบุคคลซึ่งได้รับความเสียหายถึงแก่ชีวิตหรือแก่ร่างกายหรือจิตใจ เนื่องจากการกระทำความผิดอาญาของผู้อื่น โดยตนมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการทำความผิดนั้นและไม่มีโอกาสได้รับการบรรเทาความเสียหายโดยทางอื่น รวมทั้งการรับรองสิทธิในการได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายในกรณีของบุคคลซึ่งตกเป็นจำเลยใน

⁴⁷ศุภมาส พยัม. (2551: 45-46).

คดีอาญาและถูกคุมขังระหว่างการพิจารณาคดีหากปรากฏตามคำพิพากษาอันถึงที่สุดในคดีนั้นว่า ข้อเท็จจริงฟังเป็นยุติว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด ดังนั้นเพื่อให้การรับรองสิทธิดังกล่าวเป็นไปตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยใน คดีอาญา พ.ศ. 2544 ขึ้น

เจตนารมณ์ของกฎหมายมุ่งที่จะช่วยเหลือทางการเงินเฉพาะบุคคลที่ได้รับความเสียหายต่อชีวิตร่างกายและจิตใจจากการกระทำความผิดอาญาของผู้อื่น โดยที่บุคคลนั้นไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกระทำความผิดนั้น รวมถึงจำเลยที่ถูกฟ้องในคดีอาญาโดยพนักงานอัยการและถูกคุมขังในระหว่างการพิจารณาคดีและต่อมาปรากฏหลักฐานชัดเจนว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดและมีการถอนฟ้องในระหว่างดำเนินคดีหรือปรากฏตามคำพิพากษาอันถึงที่สุดในคดีนั้นว่า ข้อเท็จจริงฟังเป็นยุติว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยนั้น ไม่มีความผิดชอบเขตของกฎหมายคุ้มครองเฉพาะผู้เสียหายและจำเลยที่กำหนดไว้ตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ เท่านั้น

สาระสำคัญของพระราชบัญญัติ มีดังนี้

1) ผู้เสียหายที่มีสิทธิได้รับค่าตอบแทนตามพระราชบัญญัตินี้ต้องเป็นบุคคลซึ่งได้รับความเสียหายตามมาตรา 3 วรรคหนึ่งและมาตรา 17 มีดังนี้

- (1) เป็นความเสียหายเฉพาะที่เกี่ยวกับชีวิตหรือร่างกายหรือจิตใจ
- (2) ความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นเป็นความเสียหายอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดของผู้อื่น โดยที่ตนมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดนั้น
- (3) การกระทำความผิดทางอาญาดังกล่าวจะต้องเป็นความผิดอาญาเฉพาะที่ระบุไว้ตามรายการท้ายพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 เท่านั้น

ความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาที่ระบุไว้ตามรายการท้ายพระราชบัญญัติมีดังนี้

- (1) ความผิดเกี่ยวกับเพศตามมาตรา 276 ถึงมาตรา 287 ได้แก่ ความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเราหญิงอื่นที่มีใช้ภรรยาของตน ความผิดฐานกระทำชำเราเด็กหญิงอายุไม่เกิน 13 ปี หรือไม่เกิน 15 ปี ความผิดฐานกระทำอนาจารผู้อื่น ความผิดฐานเป็นธุระจัดหา ล่อไปหรือพาไปเพื่ออนาจารของผู้อื่นหรือของตนเอง ความผิดฐานก้ำวักตุลามก
- (2) ความผิดต่อชีวิต ตามมาตรา 288 ถึงมาตรา 294 ได้แก่ ความผิดฐานฆ่าผู้อื่นโดยเจตนา ความผิดฐานทำร้ายผู้อื่นจนเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตาย ความผิดฐานกระทำทารุณ

บุคคลซึ่งต้องพึ่งพาตนเองในการดำรงชีพหรือในการอื่นใดเพื่อให้บุคคลนั้นฆ่าตนเอง ความผิดฐานช่วยหรือยุยงเด็กอายุไม่เกิน 16 ปี หรือผู้ซึ่งไม่สามารถบังคับการกระทำของตนได้ให้ฆ่าตนเอง ความผิดฐานเข้าร่วมชุมนุมต่อสู้จนเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตาย

(3) ความผิดต่อร่างกาย ตามมาตรา 295 ถึงมาตรา 300 ได้แก่ความผิดฐานทำร้ายร่างกายผู้อื่นจนเป็นเหตุให้ได้รับอันตรายแก่กายหรือจิตใจ ความผิดฐานทำร้ายร่างกายผู้อื่นจนเป็นเหตุให้ได้รับอันตรายสาหัส ความผิดฐานกระทำโดยประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับอันตรายสาหัส

(4) ความผิดฐานทำให้แท้งลูก ตามมาตรา 301 ถึงมาตรา 305 ได้แก่ความผิดฐานทำให้หญิงแท้งลูกโดยหญิงนั้นไม่ยินยอม

(5) ความผิดฐานทอดทิ้งเด็ก คนป่วยเจ็บหรือชราตามมาตรา 306 ถึงมาตรา 308 ได้แก่ ความผิดฐานทอดทิ้งเด็กอายุไม่เกิน 9 ปี เพื่อให้เด็กนั้นพ้นไปเสียจากตน ความผิดฐานทอดทิ้งผู้ซึ่งช่วยเหลือตนเองมิได้โดนประการที่น่าจะเป็นเหตุให้เกิดอันตรายแก่ชีวิต

2) จำเลยที่มีสิทธิได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายตามพระราชบัญญัตินี้ต้องเป็นบุคคลซึ่งถูกฟ้องต่อศาลว่าได้กระทำความผิดอาญาและต้องเข้าองค์ประกอบตามมาตรา 3 วรรคสอง และมาตรา 20 ดังนี้

(1) ต้องเป็นจำเลยที่ถูกดำเนินคดีโดยพนักงานอัยการ

(2) ต้องถูกคุมขังในระหว่างการพิจารณาคดีและ

(3) ต่อมาปรากฏหลักฐานชัดเจนว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดและมีการถอนฟ้องในระหว่างดำเนินคดีหรือปรากฏตามคำพิพากษาอันถึงที่สุดนั้นว่าข้อเท็จจริงฟังเป็นยุติว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด

กรณีที่อยู่ในคดีนั้นมีจำเลยหลายคน จำเลยคนใดถึงแก่ความตายก่อนมีคำพิพากษาถึงที่สุดและคณะกรรมการเห็นสมควรจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายให้แก่จำเลยอื่นที่ยังมีชีวิตอยู่ถ้าเป็นเหตุอยู่ในลักษณะคดีจำเลยที่ถึงแก่ความตายนั้น มีสิทธิได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายตามพระราชบัญญัตินี้ด้วย

3) ทายาทผู้ได้รับความเสียหาย ทายาทที่มีสิทธิได้รับค่าตอบแทน ค่าทดแทนหรือค่าใช้จ่ายในกรณีและผู้เสียหายหรือจำเลยถึงแก่ความตายก่อนที่จะได้รับค่าตอบแทน ค่าทดแทนหรือค่าใช้จ่ายแล้วแต่กรณี จะต้องเป็นทายาทซึ่งได้รับความเสียหายอันเนื่องมาจากการตายของผู้เสียหายหรือจำเลยตามพระราชบัญญัตินี้เท่านั้น (มาตรา 6)

4) ผู้ยื่นคำขอ การยื่นคำขอรับค่าตอบแทนหรือค่าใช้จ่ายตามพระราชบัญญัตินี้ กำหนดให้ผู้มีสิทธิต้องยื่นคำขอด้วยตนเอง แต่ในบางกรณีอาจมีผู้มีสิทธิยื่นคำขอบางรายไม่สามารถยื่นคำขอด้วยตนเองได้จึงมีข้อกำหนดเพื่อยกเว้นในการให้ผู้อื่นยื่นคำขอแทนได้ในกรณีดังต่อไปนี้

ข้อยกเว้นที่กำหนดให้บุคคลอื่นยื่นคำขอแทนได้ในกรณีต่อไปนี้ (มาตรา 23)

- (1) ผู้แทนโดยชอบธรรม กรณีผู้มีสิทธิยื่นคำขอเป็นผู้เยาว์ได้แก่ผู้อนุบาล
- (2) กรณีผู้มีสิทธิยื่นคำขอเป็นผู้ไร้ความสามารถ ได้แก่ ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน สามีหรือภรรยา หรือบุคคลซึ่งได้รับการแต่งตั้งเป็นหนังสือ กรณีที่ผู้มีสิทธิยื่นคำขอมิเหตุจำเป็น

5) ค่าตอบแทน บุคคลที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดทางอาญาของผู้อื่นและได้พิสูจน์แล้วว่าผู้เสียหายนั้นมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดอาญานั้นอาจมีสิทธิได้รับค่าตอบแทนความเสียหายจากรัฐตามหลักเกณฑ์วิธีการและอัตราที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง (มาตรา 18)

6) ค่าทดแทน บุคคลที่อาจได้รับค่าทดแทนจากรัฐต้องเป็นจำเลยในคดีอาญาที่ถูกดำเนินคดีโดยพนักงานอัยการเท่านั้น และจะต้องเป็นจำเลยที่ถูกคุมขังในระหว่างการดำเนินคดีและต่อมาปรากฏหลักฐานชัดเจนว่าจำเลยนั้นไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิดและมีการถอนฟ้องในระหว่างการดำเนินคดีหรือปรากฏตามคำพิพากษาอันถึงที่สุดในการดำเนินคดีนั้นว่าข้อเท็จจริงฟังเป็นยุติว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด ค่าทดแทนที่จำเลยอาจได้รับตามหลักเกณฑ์ วิธีการและอัตราที่กำหนดในกฎกระทรวงมาตร 21

7) วิธีการยื่นคำขอ ผู้เสียหาย จำเลย หรือทายาทผู้ได้รับความเสียหายต้องยื่นคำขอด้วยตนเอง ณ สำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาหรือหน่วยงานที่ได้รับมอบหมายให้รับคำขอแทน (มาตรา 22)

8) ระยะเวลายื่นคำขอ (ผู้มีสิทธิยื่นคำขอต้องยื่นคำขอภายในระยะเวลา (มาตรา 22))

9) คณะกรรมการ พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 กำหนดให้มีคณะกรรมการคณะหนึ่งเรียกว่า “คณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา” ซึ่งประกอบด้วยปลัดกระทรวงยุติธรรมเป็นประธานกรรมการ ผู้แทนสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ผู้แทนสำนักงานศาลยุติธรรม ผู้แทนสำนักงานพนักงานอัยการสูงสุด ผู้แทนกระทรวงการคลัง ผู้แทนกรมการปกครอง ผู้แทนกรมคุมประพฤติ ผู้แทนกรมพระธรรมนูญ ผู้แทนกรมราชทัณฑ์ ผู้แทนกรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน ผู้แทนสภาพนายความ และผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งคณะรัฐมนตรีแต่งตั้งโดยคำแนะนำของรัฐมนตรีอีกห้าคนเป็นกรรมการ ในจำนวนนี้ต้องเป็นผู้ทรงคุณวุฒิด้านการแพทย์ ด้านสังคมสงเคราะห์และด้านการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนเป็นที่ประจักษ์อย่างน้อยด้านละหนึ่งคน (มาตรา 7)

10) สำนักงานพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 กำหนดให้จัดตั้งสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาขึ้นในกระทรวงยุติธรรมและให้มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

- (1) ปฏิบัติงานธุรการของคณะกรรมการและคณะอนุกรรมการตามพระราชบัญญัติ
 - (2) รับคำขอรับค่าตอบแทน ค่าทดแทนหรือค่าใช้จ่ายพร้อมทั้งทำความเข้าใจเสนอต่อคณะกรรมการหรือคณะอนุกรรมการ
 - (3) ประสานงานกับหน่วยงานราชการอื่นหรือบุคคลใดๆ เพื่อขอทราบข้อเท็จจริงหรือความเห็นเกี่ยวกับการขอรับค่าตอบแทน ค่าทดแทนหรือค่าใช้จ่าย
 - (4) เก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการจ่ายค่าตอบแทน ค่าทดแทนหรือค่าใช้จ่าย
 - (5) กระทำกิจกรรมที่รัฐมนตรี คณะกรรมการ หรือคณะอนุกรรมการมอบหมาย
- 11) พนักงานเจ้าหน้าที่ คือข้าราชการและลูกจ้างของหน่วยงานในกระทรวงยุติธรรม ซึ่งรัฐมนตรีแต่งตั้งให้ปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้ (มาตรา 3) และมีอำนาจหน้าที่ดังนี้ (มาตรา 26 และมาตรา 27)

- (1) สอบปากคำผู้ยื่นคำขอเกี่ยวกับข้อเท็จจริงต่างๆ ตามคำขอ
- (2) มีหนังสือสอบถามหรือเรียกบุคคลใดมาให้ถ้อยคำหรือให้ส่งเอกสารหลักฐานที่เกี่ยวข้องหรือข้อมูลหรือสิ่งอื่นที่จำเป็นมาเพื่อประกอบการพิจารณา
- (3) ในการปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้ให้พนักงานเจ้าหน้าที่เป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา⁴⁸

3.3 มาตรการคุ้มครองความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของเหยื่ออาชญากรรมตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองพยานในคดีอาญา

สืบเนื่องจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 บัญญัติรับรองสิทธิของพยานไว้ในมาตรา 244 ความว่า “บุคคลซึ่งเป็นพยานในคดีอาญามีสิทธิได้รับความคุ้มครองการปฏิบัติที่เหมาะสม และค่าตอบแทนที่จำเป็นและสมควรจากรัฐ ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ “จากบทบัญญัติดังกล่าวจึงได้มีการตราพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ขึ้น โดยมีหลักการและเหตุผลอันเนื่องมาจากในปัจจุบันพยานยังไม่ได้รับการคุ้มครองเท่าที่ควร ทั้งที่พยานมีความสำคัญยิ่งต่อการพิสูจน์ความจริงในทางอรรถคดี เป็นเหตุให้เกิดผลเสียต่อกระบวนการยุติธรรม ดังนั้น จึงต้องเพิ่มความคุ้มครองพยานให้สอดคล้องกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย โดยได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน

⁴⁸ศุภมาส พยัณวิเชียร.(2551: 64 – 68).

2546 และมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 18 ธันวาคม พ.ศ. 2546 (พ้นกำหนดหนึ่งร้อยแปดสิบวันนับแต่วันถัดจากประกาศในราชกิจจานุเบกษา) พระราชบัญญัติฉบับนี้ได้วางระบบการคุ้มครองพยาน ระดับการใช้มาตรการในการคุ้มครองพยาน ตลอดจนกำหนดเรื่องค่าตอบแทนและค่าใช้จ่ายในการคุ้มครองพยาน

การคุ้มครองพยานตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ได้กำหนดมาตรการไว้ 2 มาตรการด้วยกัน ได้แก่

3.3.1 มาตรการทั่วไปในการคุ้มครองพยาน

เป็นมาตรการที่ใช้ในการคุ้มครองพยานมากที่สุด ในกรณีที่พยานอาจไม่ได้รับความปลอดภัยเนื่องจากการมาเป็นพยานในคดีอาญา โดยถูกคุกคาม ข่มขู่ ถูกประทุษร้าย เพื่อให้พยานเกิดความเกรงกลัวไม่มาให้ข้อเท็จจริงกับพนักงานสอบสวนหรือไม่ไปเบิกความในศาล ทำให้ไม่สามารถลงโทษผู้กระทำความผิดได้ โดยการคุ้มครองพยานตามมาตรการทั่วไปนี้ตัวพยานเองหรือบุคคลอื่นซึ่งมีผลประโยชน์เกี่ยวข้องมีสิทธิร้องขอให้เจ้าหน้าที่ตำรวจหรือเจ้าหน้าที่อื่นคุ้มครองพยานได้ นอกจากนี้พนักงานผู้มีอำนาจสืบสวนคดีอาญา พนักงานผู้มีอำนาจสอบสวนคดีอาญา พนักงานผู้มีอำนาจฟ้องคดี ศาลหรือสำนักงานคุ้มครองพยาน หากเห็นว่าพยานอาจไม่ได้รับความปลอดภัยหรือถูกข่มขู่ คุกคาม ก็สามารถจัดให้ใช้มาตรการทั่วไปในการคุ้มครองพยานได้ การคุ้มครองพยานดังกล่าวจะต้องได้รับความยินยอมจากพยานด้วย ถ้าพยานถูกข่มขู่ คุกคาม แต่ไม่ยินยอมให้เจ้าหน้าที่คุ้มครองความปลอดภัย กรณีดังกล่าวก็ไม่อาจนำมาตรการทั่วไปมาใช้ในการคุ้มครองพยานได้

ในปัจจุบันการขอความคุ้มครองพยานตามมาตรการทั่วไป พยานหรือผู้ซึ่งมีประโยชน์เกี่ยวข้องจะร้องขอผ่านสำนักงานคุ้มครองพยาน กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ หรือร้องขอผ่านเจ้าหน้าที่ตำรวจ ในกรณีการร้องขอคุ้มครองพยานต่อสำนักงานคุ้มครองพยาน สำนักงานฯ จะเสนอขออนุมัติต่ออธิบดีหรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายและประสานส่งต่อพยานให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยาน เช่น เจ้าหน้าที่ตำรวจ ฯลฯ ดำเนินการคุ้มครองพยานต่อไป การแจ้งและวิธีการที่เจ้าหน้าที่ตำรวจหรือเจ้าหน้าที่อื่นจะให้ความคุ้มครองแก่พยานตามคำขอและการสิ้นสุดลงซึ่งการคุ้มครองพยานให้เป็นไปตามระเบียบที่กำหนดโดยผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติหรือหัวหน้าหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยาน

การคุ้มครองความปลอดภัยตามมาตรการทั่วไป นอกจากจะนำมาใช้กับพยานแล้วยังนำไปใช้กับบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องกับพยานด้วย โดยตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญาฯ มาตรา 7 กำหนดว่า ในกรณีที่สามี ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดานของพยานหรือบุคคลอื่นที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพยาน ซึ่งมีผลต่อการที่พยานจะมาเป็นพยาน อาจไม่ได้รับความ

ปลอดภัยและพยานได้ร้องขอให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องพิจารณานำมาตรการทั่วไปในการคุ้มครองพยานมาใช้บังคับแก่บุคคลดังกล่าวได้ตามความจำเป็นที่เห็นสมควร โดยบุคคลดังกล่าวจะต้องให้ความยินยอมด้วย

ในส่วนวิธีการที่จะนำมาคุ้มครองพยานตามมาตรการทั่วไปนั้น หน่วยงานที่ให้ความคุ้มครองจะต้องดำเนินการโดยคำนึงถึงความเหมาะสมแก่สถานะและสภาพของพยาน ลักษณะและพฤติการณ์ความร้ายแรงของคดีอาญา พฤติการณ์การข่มขู่ คุกคามพยาน โดยมีวิธีการให้ความคุ้มครองพยานตามมาตรการทั่วไปหลายวิธี ได้แก่ การประสานงานกับเจ้าหน้าที่ตำรวจไปทำการติดตั้งตู้สายตรวจ ที่ๆ พักอาศัยของพยาน เพื่อให้ตำรวจสายตรวจไปตรวจเยี่ยมเป็นประจำ การจัดให้พยานอยู่ในสถานที่ที่ปลอดภัย การปกปิดมิให้มีการเปิดเผยชื่อตัว ชื่อสกุล ที่อยู่ หรือข้อมูลอย่างอื่นที่สามารถระบุตัวพยานได้ หรือการจัดส่งเจ้าหน้าที่ไปอารักขาพยาน ณ ที่พำนักอาศัย หรือในวันที่พยานจะไปศาล เป็นต้น โดยอาจใช้วิธีการอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายวิธีประกอบกัน

3.3.2 มาตรการพิเศษในการคุ้มครองพยาน

การคุ้มครองพยานตามมาตรการพิเศษได้กำหนดไว้ในหมวด 2 ตั้งแต่มาตรา 8-12 ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ซึ่งมาตรการพิเศษมีเงื่อนไขในการคุ้มครองคือใช้กับพยานเฉพาะกรณีที่กำหนดไว้ เนื่องจากเป็นคดีที่มีความสำคัญและมีความเสี่ยงสูงเป็นอย่างยิ่งว่าอาจเกิดภัยอันตรายร้ายแรงกับพยานได้ จำเป็นต้องใช้วิธีการคุ้มครองที่เข้มงวดเป็นพิเศษไปจากมาตรการทั่วไป ทั้งนี้ พยานที่อาจได้รับการคุ้มครองตามมาตรการพิเศษได้ ต้องเป็นพยานเฉพาะในคดีอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังต่อไปนี้

1) คดีความผิดตามกฎหมายเกี่ยวกับยาเสพติด กฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน กฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริตหรือกฎหมายศุลกากร

2) คดีความผิดเกี่ยวกับความมั่นคงแห่งราชอาณาจักรตามประมวลกฎหมายอาญา

3) คดีความผิดเกี่ยวกับเพศตามประมวลกฎหมายอาญา เฉพาะที่เกี่ยวกับการเป็นธุระจัดหาพ่อไปหรือพาไปเพื่อการอนาจาร เพื่อสนองความใคร่ของผู้อื่น และความผิดฐานพรากเด็กและผู้เยาว์

ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยมาตรการในการป้องกันและปราบปรามการค้าหญิงและเด็ก หรือความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณี หรือความผิดเกี่ยวกับการเป็นเจ้าของกิจการค้าประเวณี ผู้ดูแลหรือผู้จัดการกิจการค้าประเวณี หรือสถานการค้าประเวณี หรือเป็นผู้ควบคุมผู้กระทำการค้าประเวณีในสถานการค้าประเวณี

4) คดีความผิดเกี่ยวกับองค์กรอาชญากรรม ได้แก่ ความผิดฐานอั้งยี่และช่องโจรตามประมวลกฎหมายอาญา และให้หมายความรวมถึงความผิดอื่นใดที่มีลักษณะเป็นการกระทำร่วมกันโดยกลุ่มอาชญากร ที่มีการวางแผนอย่างซับซ้อนและเป็นสัดส่วน

5) คดีความผิดที่มีอัตราโทษอย่างต่ำให้จำคุกตั้งแต่สิบปีขึ้นไปหรือโทษสถานที่หนักกว่านั้น

6) คดีซึ่งสำนักงานคุ้มครองพยานเห็นสมควรให้ความคุ้มครองพยาน

โดยเมื่อปรากฏชัดหรือมีเหตุอันควรสงสัยว่าพยานจะไม่ได้ได้รับความปลอดภัยพยานหรือบุคคลอื่นใดซึ่งมีประโยชน์เกี่ยวข้องกับ พนักงานผู้มีอำนาจสืบสวนคดีอาญา พนักงานผู้มีอำนาจสอบสวนคดีอาญา หรือพนักงานผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญา อาจยื่นคำร้องต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมหรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมาย เองขอใช้มาตรการพิเศษในการคุ้มครองพยาน ประการสำคัญตัวพยานเองต้องให้ความยินยอมด้วย

วิธีการคุ้มครองพยานตามมาตรการพิเศษ กฎหมายกำหนดให้สำนักงานคุ้มครองพยานดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้

1) ย้ายที่อยู่หรือจัดที่พักอันเหมาะสม
2) จ่ายค่าเลี้ยงชีพที่สมควรแก่พยานหรือบุคคลที่อยู่ในความอุปการะเลี้ยงดูของพยานเป็นระยะเวลาไม่เกินหนึ่งปี เว้นแต่มีเหตุจำเป็นอาจขอขยายระยะเวลาครั้งละไม่เกินสามเดือน แต่ไม่เกินสองปี ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามอัตราตามระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยค่าตอบแทนฯ ปี 2547

3) ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อดำเนินการเปลี่ยนชื่อตัว ชื่อสกุล และหลักฐานที่สามารถระบุพยาน รวมทั้ง การดำเนินการเพื่อกลับคืนสู่ฐานะเดิมตามคำขอของพยานด้วย

4) ดำเนินการเพื่อให้มีอาชีพหรือให้มีการศึกษาอบรม หรือดำเนินการใดเพื่อให้พยานสามารถดำรงชีพอยู่ได้ตามที่เหมาะสม

5) ช่วยเหลือในการเรียกร้องสิทธิที่พยานพึงได้รับ

6) ดำเนินการให้มีเจ้าหน้าที่คุ้มครองความปลอดภัยในระยะเวลาที่จำเป็น

7) ดำเนินการอื่นใดให้พยานได้รับความช่วยเหลือหรือได้รับความคุ้มครองตามที่สมควร

การดำเนินการดังกล่าวถือเป็นความลับและห้ามมิให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเปิดเผยข้อมูลเว้นแต่จะได้รับการอนุญาตจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม

ในเรื่องค่าตอบแทนตามกฎหมายคุ้มครองพยานนั้น ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญาฯ และระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยค่าตอบแทนและค่าใช้จ่ายแก่พยาน สามี ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดานของพยานหรือบุคคลอื่นที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2547 ได้มีบทบัญญัติกำหนดเกี่ยวกับค่าตอบแทนและค่าใช้จ่ายแก่พยาน โดยแบ่งเป็น 3 กรณี ดังนี้

1) ค่าตอบแทนกรณีพยาน ได้ให้ข้อเท็จจริงต่อพนักงานผู้มีอำนาจสืบสวนคดีอาญา พนักงานผู้มีอำนาจสอบสวนคดีอาญา พนักงานผู้มีอำนาจในการฟ้องคดีอาญา หรือเบิกความต่อศาล โดยตามระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยค่าตอบแทนฯ กำหนดให้จ่ายในอัตราดังนี้

(1) พยานผู้ที่มีที่พักอาศัยอยู่ในเขตจังหวัดที่ได้มาให้ข้อเท็จจริงยังที่ทำการของเจ้าหน้าที่ดังกล่าวได้รับค่าตอบแทนครั้งละ 200 บาท

(2) พยานผู้ที่มีที่พักอาศัยอยู่นอกเขตจังหวัดที่เดินทางมาให้ข้อเท็จจริงยังที่ทำการของเจ้าหน้าที่ดังกล่าวได้รับค่าตอบแทนครั้งละ 500 บาท

2) หลักเกณฑ์ในการพิจารณาและอัตราค่าตอบแทนกรณีพยานหรือสามี ภริยา บุพการี ผู้สืบสันดาน หรือบุคคลอื่นที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพยาน ได้รับความเสียหายแก่ชีวิต ร่างกาย อนามัย เสรีภาพ ชื่อเสียง ทรัพย์สิน หรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใด เพราะมีการกระทำผิดอาญาโดยเจตนา เนื่องจากการที่พยานจะมาหรือได้มาเป็นพยาน

3) ค่าใช้จ่ายในการคุ้มครองพยาน สามี ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดานหรือบุคคลอื่นที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพยาน ซึ่งตามระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยค่าตอบแทนและค่าใช้จ่ายแก่พยาน สามี ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดานของพยานหรือบุคคลอื่นที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2547 ได้กำหนดค่าใช้จ่ายทั้งแก่พยานและเจ้าหน้าที่คุ้มครองพยาน

ในภายหลังจากการจ่ายค่าตอบแทนหรือมีค่าใช้จ่ายเกิดขึ้นจากการคุ้มครองพยานตามมาตรการทั่วไปหรือมาตรการพิเศษ ถ้าภายหลังปรากฏว่าพยานไม่ยอมมาให้ถ้อยคำหรือไม่ให้ถ้อยคำหรือไม่เบิกความเป็นพยานโดยไม่มีเหตุสมควร หรือมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษพยานในความผิดฐานแจ้งความเท็จ ความผิดฐานเบิกความอันเป็นเท็จ หรือความผิดฐานทำพยานหลักฐานอันเป็นเท็จในคดีที่บุคคลนั้นเป็นพยาน ให้บุคคลนั้นขอใช้ค่าตอบแทนหรือค่าใช้จ่ายคืนภายใน 30 วัน นับแต่วันที่รับคำสั่งจากสำนักงานคุ้มครองพยาน

3.4 มาตรการบำบัดฟื้นฟูผู้เสียหายที่ตกเหยื่ออาชญากรรม

นอกจากการให้ความช่วยเหลือชดเชยความเสียหายในรูปของตัวเงินแล้ว รัฐควรมีมาตรการให้ความช่วยเหลือ บำบัด ฟื้นฟูผู้เสียหายที่ตกเป็นเหยื่อของอาชญากรรม โดยเฉพาะหญิงและเด็ก ทั้งนี้เนื่องจากบุคคลเหล่านี้เป็นผู้ที่อ่อนแอและมีเพียงน้อยนิดเท่านั้นที่มาขอรับความ

ช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่อาจเป็นเพราะอับอาย กลัวเสียชื่อเสียงวงศ์ตระกูล หรือกลัวเดือดร้อนเพราะถูกสามีผู้กระทำข่มขู่ไม่ให้บอกเรื่องนี้กับใคร บางคนคิดว่าไม่มีใครสามารถช่วยเหลือได้

อย่างไรก็ดีการช่วยเหลือ เด็ก สตรีผู้สูงอายุ และผู้พิการเหล่านี้มีเป้าหมาย เพื่อให้ผู้ถูกระทำเหล่านี้ปลอดภัยและป้องกันไม่ให้ถูกทำร้ายซ้ำ ส่วนเป้าหมายระยะยาวเพื่อให้สามารถยืนหยัดพึ่งพาตนเองในการดำเนินชีวิตต่อไปได้

ผู้ประสบกับเหตุการณ์ความรุนแรง ต้องการความช่วยเหลือ ดังนี้

1) ด้านการแพทย์และสาธารณสุข เช่น การเก็บวัตถุพยานทางการแพทย์การตรวจรักษาและฟื้นฟูด้านร่างกายจิตใจสังเคราะห์รวมทั้งการตรวจอายุเด็กในกรณีแรงงานเด็ก (ถ้าจำเป็น)

2) ด้านกฎหมาย ผู้ถูกระทำรุนแรงมีสิทธิได้รับความคุ้มครองสวัสดิภาพผู้กระทำรุนแรงควรได้รับการแทรกแซงด้วยกระบวนการทางกฎหมายโดยการบังคับรักษา หรือ การแทรกแซงทางสังคม (Social Sanction) โดยผู้นำท้องถิ่นชุมชนเนื่องจากการทำร้ายผู้อื่นให้ได้รับการบาดเจ็บถือเป็นความผิดทางอาญา แต่พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 สามารถส่งผู้กระทำความรุนแรงไปตรวจรักษาและฟื้นฟูได้ เช่นผู้ที่มีความผิดปกติเกี่ยวกับการดื่มแอลกอฮอล์การใช้สารเสพติด โรคซึมเศร้า โรคหลงผิด ชนิดหวาดระแวง เป็นต้น

3) ด้านสวัสดิภาพและคุ้มครองความปลอดภัย ผู้ถูกระทำรุนแรงควรได้รับการช่วยเหลือด้านสังคมจิตใจ (Psychosocial Care) เช่น ที่พักพิงชั่วคราว การหางานทำฝึกอาชีพ การช่วยเหลือสนับสนุนทุนประกอบอาชีพในกรณีการค้ำนุชช่วยเหลือเพื่อส่งกลับภูมิลำเนา

จะเห็นได้ว่ามาตรการเหล่านี้ บุคลากรสาธารณสุขจะมีบทบาทหน้าที่ที่สำคัญ คือ การให้ความช่วยเหลือด้านการแพทย์การฟื้นฟูเยียวยาทั้งด้านร่างกายและด้านจิตใจ และให้การช่วยเหลือทางด้านสังคมบ้าง

แนวทางการดูแลช่วยเหลือ มี 3 ระยะ ดังนี้

1) ระยะที่ 1 (การดูแลช่วยเหลือระยะวิกฤต)

ระยะนี้ประเมินปัญหาวิกฤต เช่น อาการบาดเจ็บและให้การช่วยเหลือเบื้องต้น การป้องกันการตั้งครรภ์กรณีถูกข่มขืน โดยเฉพาะผู้ที่มาโรงพยาบาลภายใน 72 ชั่วโมงหลังเกิดเหตุการณ์ ประเมินภาวะเสี่ยง (Risk Assessment) ของอาการโรคจิต (ระแวง หูแว่วหรือประสาทหลอน) ความคิดฆ่าตัวตายและการพยายามฆ่าตัวตาย (ดูรายละเอียดแบบประเมินการฆ่าตัวตาย) และการให้การปรึกษาเบื้องต้น

2) ระยะที่ 2 (การดูแลช่วยเหลือระยะเร่งด่วน) ระยะนี้จะประเมินปัญหาเร่งด่วนทางร่างกาย ประเมินปัญหาสุขภาพจิต เช่นภาวะซึมเศร้าการฆ่าตัวตาย ฯลฯ ปัญหาสังคมจิตใจ เช่น

ที่פקพิงชั่วคราวเพื่อความปลอดภัย ประเมินความเสี่ยงในการถูกร้ายซ้ำ และป้องกันการถูกร้ายซ้ำ

3) ระยะที่ 3 (การดูแลช่วยเหลือระยะยาว) ระยะนี้ให้การปรึกษาปัญหาทั่วไปที่ไม่เร่งด่วน วิเคราะห์และหาแนวทางแก้ไขปัญหาในประเด็นต่างๆ เช่น การปรับตัว การค้นหาศักยภาพ และข้อดีในตัวเอง การค้นหาแหล่งช่วยเหลืออื่น การเลี้ยงดูลูก อาชีพการทำงานการตัดสินใจในเรื่องอื่นๆ ในการดำเนินชีวิต ฯลฯ บางรายอาจต้องคำนึงถึงประเด็นการแยกทางหรือการหย่าร้างถ้าอยู่ด้วยกันแล้วไม่ปลอดภัย โดยวิธีการพูดระบายความรู้สึก การวิเคราะห์ปัญหา เงื่อนไขที่นำไปสู่ความเครียดเพื่อหลีกเลี่ยงการกระทำรุนแรง หาแนวทางแก้ไขและเลือกวิธีแก้ปัญหาต่อไป

ส่วนการบำบัดเฉพาะปัญหา ได้แก่ การบำบัดผู้ที่มีปัญหาเกี่ยวกับการดื่มแอลกอฮอล์ บำบัดโรคซึมเศร้า บำบัดโรค PTSD ปัญหาสุขภาพอื่นๆ เป็นต้น⁴⁹

4. มาตรการช่วยเหลือผู้เสียหายที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมในต่างประเทศ

ปัจจุบันหลายประเทศได้เริ่มให้ความสำคัญต่อการปกป้องคุ้มครองสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากปี ค.ศ. 1964 ประเทศอังกฤษได้ทดลองแต่งตั้งคณะกรรมการชดเชยความเสียหายทางอาญา เพื่อพิจารณาจ่ายค่าชดเชยให้กับเหยื่ออาชญากรรมที่ได้รับบาดเจ็บ ค.ศ. 1976 ประเทศเยอรมนีได้ประกาศใช้กฎหมายคุ้มครองสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมฉบับแรก ซึ่งใช้ชื่อว่า พระราชบัญญัติทดแทนแก่เหยื่อ ในประเทศสหรัฐอเมริกา ค.ศ. 1982 ได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติปกป้องเหยื่อและพยาน และในปี ค.ศ. 1985 องค์การสหประชาชาติได้แถลงประกาศว่าด้วยหลักการเบื้องต้นในงานยุติธรรมสำหรับเหยื่ออาชญากรรมเกี่ยวกับการใช้อำนาจในทางที่ผิดในหัวข้อนี้จะศึกษาถึงมาตรการต่างๆ ในประเทศที่นำมาตราการในการเยียวยาความเสียหายแก่เหยื่ออาชญากรรมไปให้ โดยแบ่งเป็นประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายแบบลายลักษณ์อักษร (Civil Law System) และระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law System)

4.1 ประเทศระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law)

ประเทศระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law) ที่จะศึกษา ได้แก่ ประเทศเยอรมนีประเทศฝรั่งเศสและประเทศญี่ปุ่น

⁴⁹เบญจพร ปัญญาขง. (2556). การดูแลช่วยเหลือสำหรับบุคลากรสาธารณสุข โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลกรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด: 59-60.

4.1.1 ประเทศเยอรมนี⁵⁰

มีข้อพิจารณาดังนี้

1) มาตรการทางกฎหมายในการเยียวยาผู้เสียหายในประเทศเยอรมนี

ในประเทศเยอรมนีให้ความสำคัญกับบทบาทของการคุ้มครองผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาจากมุมมองต่างๆ ไปเริ่มด้วยหน้าที่ในการคุ้มครองดูแลสวัสดิภาพหรือความปลอดภัยของผู้เสียหายในฐานะที่เป็นประชาชนของรัฐ ซึ่งเมื่อเกิดเหตุความรุนแรงหรือความไม่ปลอดภัยต่อประชาชน ก็เป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องเข้ามาดูแลเรื่องการดำเนินคดีและลงโทษผู้กระทำความผิด โดยตั้งแต่ปี ค.ศ. 1980 ประเทศเยอรมนีมีแนวคิดในการคุ้มครองเหยื่ออย่างจริงจังเนื่องจากการวิจัยที่แสดงให้เห็นว่า อาชญากรรมหนึ่งครั้งก่อให้เกิดความเสียหายเป็นเวลานาน เหยื่อส่วนใหญ่ต้องเผชิญกับ โรคเครียดจากเหตุการณ์ร้ายแรง (Post-Traumatic Stress Disorder หรือ PTSD) เช่น ในประเทศสหรัฐอเมริกาภายหลังสงครามเวียดนาม ทหารเป็นโรค PTSD สามารถนำไปสู่โรคที่มีการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างหรือเนื้อเยื่อหรืออวัยวะต่างๆ ในร่างกาย (Organic Sickness) ปัญหาทางจิต และการก่ออาชญากรรม ผู้พิพากษาจึงมีทัศนคติในการปฏิบัติต่อเหยื่อโดยการพยายามหยุดวงจรความเจ็บปวดที่เกิดขึ้นโดยให้ความช่วยเหลือเหยื่อมากกว่าที่เป็นมาและให้ความยุติธรรมตามข้อเรียกร้องของเหยื่อตามกฎหมายอาญา กฎหมายแพ่ง และกฎหมายสังคม

กฎหมายสังคม รัฐมีหน้าที่คุ้มครองประชาชน หากรัฐไม่สามารถดูแลความปลอดภัยและประชาชนตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม เหยื่อมีสิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนจากรัฐเช่น ได้รับค่าชดเชยหากไม่สามารถทำงานได้อีกต่อไปกรณีเสียชีวิตครอบครัวจะได้รับค่าฌาปนกิจศพ

มาตรการทางกฎหมายในการเยียวยาผู้เสียหายในประเทศเยอรมนีมีทั้งทางตรงและทางอ้อม สำหรับมาตรการทางตรงในประเทศเยอรมนีถือว่าเป็นหน้าที่ของรัฐ ถ้ารัฐบังคับผู้เสียหายให้เป็นพยานในคดีรัฐก็ต้องดูแลผู้เสียหายนั้น ในด้านความสมบูรณ์ของการสืบสวนและเอกสิทธิ์ รัฐต้องคุ้มครองพยานเพื่อให้สามารถดำเนินการพิจารณาคดีเป็นไปอย่างประสพผลสำเร็จ

ส่วนมาตรการทางอ้อม คือ มีการฝึกอบรมให้แก่ผู้พิพากษาเพื่อให้ทราบถึงความสำคัญของการคุ้มครองพยาน ที่สำคัญไปกว่านั้น คือ การปรับคดีบางประเภทให้เหมาะสม

⁵⁰ Henning Glaser การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา สรุปผลการประชุมเชิงปฏิบัติการ ครั้งที่ 1 -4/2558 เรื่อง ระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ - มีนาคม 2558 ณ จังหวัดสงขลา จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดขอนแก่น และกรุงเทพมหานคร หน้า 4.

การสืบสวนเพื่อการคุ้มครองผู้เสียหาย เช่น คดีข่มขืน จะมีกระบวนการสืบสวนสอบสวนเป็นพิเศษ เพื่อคุ้มครองผู้เสียหายและเพื่อให้การพิจารณาพิพากษาคดีเป็นไปอย่างประสพผลสำเร็จ คดีข่มขืน จะมีระบบที่ต่างไป ไม่ว่าจะเป็นการฝึกอบรมบุคลากรในศาลฉุกเฉิน (Emergency Court) การจัดให้มีสถาบันนิติวิทยาศาสตร์ซึ่งมีความเชี่ยวชาญในคดีเหล่านี้ เจ้าหน้าที่ตำรวจพิสูจน์หลักฐานซึ่งได้รับการอบรมเพื่อรับมือกับคดีเหล่านี้ มีการกำหนดโรงพยาบาลเฉพาะให้เข้ามาดูแลคดีข่มขืนในแต่ละเมืองเพื่อให้ได้มาซึ่งหลักฐานด้วยความรวดเร็ว บุคลากรที่เกี่ยวข้องได้รับการฝึกอบรมเพื่อปฏิบัติต่อ พยานด้วยความเคารพและห่วงใย

สิ่งที่ผู้เสียหายต้องการจากรัฐคือ ต้องการมีบทบาทที่เหมาะสมใน กระบวนการพิจารณา เช่น มีส่วนร่วมในกระบวนการสืบสวนและการฟ้องร้อง ต้องการได้รับการ ปกป้องจากข้อขัดข้อง ต้องการได้รับความช่วยเหลือทั้งก่อน ระหว่างและหลังกระบวนการพิจารณา และต้องการได้รับการคุ้มครองจากอันตรายใดๆ จากรัฐ

ประเทศเยอรมนีได้กำหนดหลักเกณฑ์การเรียกค่าเสียหายในคดีแพ่ง โดยเปลี่ยนแปลงอายุความฟ้องร้องเรียกค่าเสียหายในคดีบางประเภทจาก 3 ปีเป็น 30 ปี และมีการ เพิ่มค่าเสียหายโดยเฉพาะคดีข่มขืนซึ่งมีความร้ายแรง เชื่อสามารถฟ้องเรียกค่าเสียหายได้มากถึง 100,000 ยูโร

ส่วนในคดีอาญาจะมีความเกี่ยวข้องกับกฎหมายแพ่ง โดยให้โอกาส ผู้เสียหายฟ้องเรียกค่าเสียหาย และพัฒนาการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในกฎหมายอาญาจากเดิมเหยื่อ ซึ่งเป็นพยานในคดีเป็นเพียงส่วนประกอบหนึ่งซึ่งไม่มีบทบาทในกระบวนการพิจารณา แต่ตั้งแต่ ศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา ผู้เสียหายมีส่วนร่วมหรือมีบทบาทในกระบวนการพิจารณามากขึ้น ทั้งนี้ได้ แบ่งการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายไว้ดังนี้ คือ

1) สิทธิในการบังคับให้มีการฟ้องร้องโดยรัฐ

ในกรณีที่รัฐไม่ดำเนินการฟ้องร้องเนื่องจากเป็นคดีเล็กน้อยซึ่งไม่มี ผลประโยชน์สาธารณะเข้ามาเกี่ยวข้อง ผู้เสียหายมีสิทธิเรียกร้องให้รัฐดำเนินคดีกับผู้กระทำ ความผิดได้ ถ้ารัฐไม่ดำเนินคดีให้ผู้เสียหายสามารถฟ้องให้ศาลสั่งได้ อย่างไรก็ตาม กระบวนการนี้ ไม่ค่อยประสบความสำเร็จเนื่องจากเป็นคดีที่ไม่ร้ายแรงและค่าใช้จ่ายสูง

2) สิทธิในการดำเนินคดีโดยผู้เสียหาย

ถ้าพนักงานอัยการไม่ดำเนินการให้ ผู้เสียหายสามารถจ้างทนายฟ้อง เองได้ส่วนใหญ่เป็นคดีไม่ร้ายแรง เช่น การบุกรุก ข้อเสียของกระบวนการนี้คือ โจทก์ต้องจ่าย ค่าธรรมเนียมศาลไปก่อนและจะได้คืนเมื่อชนะคดี และผู้เสียหายไม่สามารถเป็นพยานในคดีได้

3) สิทธิในการเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการ

ผู้เสียหายมีสิทธิเหมือนพนักงานอัยการเช่น สิทธิในการสืบพยาน สิทธิในการคัดค้านผู้พิพากษาหรือพยานผู้เชี่ยวชาญได้ สิทธิในการอุทธรณ์ เป็นต้น ในบางกรณี ผู้เสียหายสามารถถามคำถามผู้ต้องหาหรือจำเลยได้เพราะมีความเกี่ยวข้องใกล้ชิดกับคดี ซึ่งคำถามเหล่านั้นสามารถนำไปสู่การค้นหาคำความจริงที่ดีกว่า สิทธิใหม่ซึ่งเน้นให้ผู้เสียหายในฐานะพยาน มีบทบาทในกระบวนการพิจารณามากขึ้น

4) สิทธิในการรับทราบข้อมูลในกระบวนการพิจารณาทุกขั้นตอน เช่น การส่งคดีของพนักงานอัยการ การปล่อยตัวผู้ต้องสงสัย เป็นต้น

5) สิทธิในการตรวจสอบสำนวนคดี ผู้เสียหายมีสิทธิตรวจสอบสำนวนของเจ้าพนักงานตำรวจได้ เว้นแต่การขอตรวจสอบสำนวนนั้นจะส่งผลเสียต่อความสำเร็จในการสืบสวน

6) สิทธิในการมีทนายเพื่อได้รับคำปรึกษาตั้งแต่ต้น โดยรัฐรับผิดชอบค่าทนายให้ในกรณีที่ผู้เสียหายเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการ

2) หลักเกณฑ์ในการให้ความช่วยเหลือ

ผู้มีสิทธิยื่นคำขออนอกจากคนเยอรมันแล้ว คนต่างชาติดอาจได้รับสิทธิในกรณีที่เป็นพลเมืองของประเทศสมาชิกสหภาพยุโรป (European Union: EU) หรือประเทศอื่นๆ ซึ่งมีการปฏิบัติต่างตอบแทนซึ่งกันและกัน นอกจากนี้ยังได้แก่ชาวต่างประเทศที่มีถิ่นที่อยู่ถาวร หากอาศัยอยู่ในประเทศเยอรมนีเป็นระยะติดต่อกัน 3 ปี อาจได้รับสิทธิในบางกรณี ทั้งนี้ ผู้มีสิทธิได้รับค่าชดเชยแก่เหยื่ออาชญากรรม ต้องเป็นเหยื่ออาชญากรรมที่เป็นความผิดร้ายแรงหรือต่อส่วนตัว หรือผู้อยู่ในอุปการะของเหยื่อเสียชีวิต

การยื่นคำขอไม่มีกำหนดเวลาไว้ว่าจะต้องยื่นภายในเวลาเท่าใด แต่ทางปฏิบัติปกติให้ผู้มีสิทธิยื่นคำขอภายใน 1 ปี แต่หากยื่นคำขอภายในระยะเวลาเกิน 1 ปี จะได้รับค่าชดเชยนับแต่วันที่ยื่นคำขอ มิใช่วันที่เกิดอาชญากรรม

ในการยื่นคำขอกำหนดให้เหยื่ออาชญากรรมต้องแจ้งความเกี่ยวกับการกระทำความผิด วันที่ สถานที่เกิดเหตุ และการบาดเจ็บหรือความเสียหายที่ได้รับต่อเจ้าพนักงานตำรวจ ผู้ยื่นคำขอสามารถขอแบบฟอร์มการขอรับค่าชดเชยแก่เหยื่ออาชญากรรมได้จากสำนักงานบำนาญสงคราม (Versorgungsamt (War Pension Office)) ซึ่งมีอยู่แทบทุกเมืองใหญ่ๆ นอกจากนี้ยังมีองค์กรสาธารณประโยชน์คือ The Wisser Ring ให้ความช่วยเหลือแนะนำในการยื่นคำขอแก่เหยื่ออาชญากรรมและให้เงินช่วยเหลือบางกรณีด้วย การพิจารณาคำขอและแจ้งผลให้ทราบปกติจะใช้เวลาประมาณ 6 เดือน

3) การจ่ายค่าชดเชยและการให้ความช่วยเหลือทางอื่นที่ไม่ใช่ตัวเงิน

การจ่ายค่าชดเชยในลักษณะของตัวเงิน ไม่มีการจำกัดวงเงินขั้นสูงของค่าตอบแทน และค่าชดเชยแก่เหยื่ออาชญากรรมจะครอบคลุมถึง ค่ารักษาพยาบาล ค่าทดแทนการสูญเสียรายได้ ค่าทดแทนผู้อยู่ในอุปการะของเหยื่ออาชญากรรมที่เสียชีวิต ค่ากายภาพบำบัด ค่าปลงศพ ค่าขาดไร้ผู้อุปการะเลี้ยงดู และบริการการทำงานบ้านซึ่งเหยื่ออาชญากรรมเคยเป็นผู้ทำ

ในเยอรมนี ไม่มีการจ่ายเงินฉุกเฉินให้แก่เหยื่ออาชญากรรมหรือเงินช่วยเหลือในการจ่ายค่าทดแทนมาจากงบประมาณของแต่ละรัฐของเยอรมนี

ส่วนการเยียวยาความเสียหายที่ไม่ใช่ตัวเงิน ได้แก่ การให้ความช่วยเหลือดูแลทางจิตใจ การฟื้นฟูด้านวิชาชีพ รวมทั้งการให้ความช่วยเหลือในการดำเนินคดี เช่น ในกรณีการสืบพยานในศาลของประเทศเยอรมนีผู้พิพากษาสามารถจำกัดสิทธิพนักงานอัยการในการตั้งคำถามพยาน หากคำถามนั้นเกี่ยวข้องกับข้อมูลส่วนตัวของพยานหรือผู้เสียหายซึ่งไม่จำเป็นต้องกระบวนกรค้นหาความจริง นอกจากนี้พยานที่เป็นผู้เสียหายมีสิทธิให้การลับหลังจำเลยได้ เช่น กรณีที่พยานเป็น โรคความผิดปกติที่เกิดขึ้นหลังความเครียดที่สะเทือนใจ (Post-traumatic Stress Disorder: PTSD) อันเป็นผลมาจากการกระทำความผิดของจำเลย การพิจารณาคดีโดยไม่เปิดเผยหรือโดยลับโดยเฉพาะคดีข่มขืนที่อาจส่งผลร้ายต่อสุขภาพของเหยื่อ ปัญหาอีกประการหนึ่งในคดีข่มขืนคือ ถ้าจำเลยรับสารภาพสามารถยกเป็นเหตุบรรเทาโทษได้มากกว่าคดีปกติเพราะพยานไม่ต้องพูดถึงข้อเท็จจริงและไม่ต้องสืบพยานมาก รายละเอียดเกี่ยวกับการถูกข่มขืนที่ไม่ควรเปิดเผยจะได้ลดน้อยลง แต่ในความเห็นของ Mr. Glaser การให้สิทธินี้แก่ผู้กระทำความผิดอาจขัดแย้งกับหลักการลงโทษที่เหมาะสม ในประเทศเยอรมนี กรณีพยานเป็นเด็กซึ่งยังไม่บรรลุนิติภาวะจะต้องใช้วิธีเบิกความผ่านวิดีโอหรือซักถามพยานที่เป็นเด็กนอกศาลโดยถ่ายทอดภาพและเสียงมายังห้องพิจารณาคดี

นอกจากนี้ยังมีการเยียวยาทางด้านจิตวิทยาและสังคม โดยเจ้าพนักงานตำรวจจะได้รับการฝึกอบรมเป็นพิเศษเพื่อดูแลเหยื่อในคดีบางประเภท เช่น คดีข่มขืน คดีความรุนแรงต่อเด็ก เป็นต้น อีกทั้งมีข้อมูลที่เป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อที่จะแจ้งสิทธิและโอกาสในการได้รับการดูแลและความช่วยเหลือจากองค์กรพัฒนาเอกชน (Non-government Organizations: NGO) ให้แก่ผู้เสียหายหรือพยานได้รับทราบ ในขณะที่บางศาลจะมีที่ปรึกษาเฉพาะกิจระหว่างการพิจารณาคดีให้ เช่น จัดหาที่ปรึกษาที่เป็นนักจิตวิทยาให้กรณีที่มีการเบิกความของพยานจะเป็นการลำบากและอาจเป็นอันตรายต่อตัวพยานเอง หลังเสร็จสิ้นกระบวนการพิจารณาก็จะมีกฎหมายสังคมเข้ามาดูแล โดยรัฐมีหน้าที่รับผิดชอบค่าเสียหายซึ่งผู้เสียหายควรได้รับ เช่น ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการดูแลทางด้านจิตใจ เป็นต้นองค์กรพัฒนาเอกชนก็จะมีขอบข่ายหน้าที่ในการเข้าไปดูแลผู้เสียหายหรือ

เหยื่อเช่นกัน โดยเฉพาะคดีความรุนแรงและคดีทางเพศ ทั้งนี้ ตำรวจ รัฐและองค์กรพัฒนาเอกชนจะทำงานร่วมกันในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายตั้งแต่ต้นจนจบ⁵¹

สหภาพแรงงานตำรวจเป็นสมาคมหนึ่งที่กล่าวถึงความสำคัญของการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายอย่างมาก จึงถือเป็นแหล่งข้อมูลที่สำคัญในประเทศเยอรมนีหรือยุโรป ด้วยเหตุนี้ ตำรวจจึงอ้างเรื่องการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายเพื่อเพิ่มขอบข่ายอำนาจ ซึ่งบางครั้งอาจละเมิดสิทธิความเป็นส่วนตัวของบุคคลได้ เช่น การแกะรอยการกระทำผิด 2 คดีซึ่งมีลักษณะคล้ายกันเกิดขึ้นในบริเวณที่ใกล้เคียงกัน โดยการวิเคราะห์และเก็บข้อมูลการใช้โทรศัพท์เคลื่อนที่ หากพบว่ามีการใช้หมายเลขโทรศัพท์เคลื่อนที่เดียวกัน โดยบุคคลหนึ่งในบริเวณจุดเกิดเหตุที่ 1 และ 2 แสดงว่าเป็นบุคคลนั้นเป็นผู้ต้องสงสัย

ทั้งนี้ ประเทศเยอรมนีจะมีโครงการการให้ความช่วยเหลือแก่เหยื่ออาชญากรรม ทั้งกรณีอาชญากรรมร้ายแรงและความผิดต่อส่วนตัว โดยผู้มีสิทธิได้รับค่าตอบแทนได้แก่ เหยื่ออาชญากรรม และผู้อยู่ในอุปการะเลี้ยงดูกรณีเหยื่ออาชญากรรมถึงแก่ความตาย (ไม่รวมกรณีความเสียหายจากยานพาหนะ)

กล่าวโดยสรุป ประเทศเยอรมนีเป็นหนึ่งในต้นแบบกฎหมายของไทยในการเยียวยาผู้เสียหายในคดีอาญา หากแต่ประเทศเยอรมนีจะออกแบบมาตรการในลักษณะที่เป็นบูรณาการทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม ซึ่งกระบวนการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายที่เยอรมนีหรือต่างประเทศมีหลายๆ ข้อที่ประเทศไทยก็มีเช่นกัน เช่น กฎหมายคุ้มครองผู้เสียหายที่เป็นตัวเงินหรือการคุ้มครองพยาน เป็นต้น แต่ก็มีบางข้อที่ประเทศไทยยังไม่มี เช่น การตรวจสอบดุลพินิจในการสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการ ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ระบุไว้ว่าดุลพินิจของพนักงานอัยการเป็นอิสระ ซึ่งผู้เสียหายไม่อาจเข้าไปยุ่งเกี่ยวได้ ปัจจุบันมีเพียงการใช้ระบบกำกับดูแลภายในองค์กร ไม่ใช่ระบบตรวจสอบโดยองค์กรภายนอก ซึ่งต่างประเทศ เช่น ประเทศเยอรมนีให้ศาลเป็นผู้ตรวจสอบ และอีกประการที่ประเทศไทยยังไม่มีคือการแจ้งข้อมูลความคืบหน้าในคดีให้ผู้เสียหายทราบ ผู้เสียหายไม่ทราบสิทธิของตนเองในการเข้าถึงข้อมูลหรือความช่วยเหลือตามกฎหมาย ยกตัวอย่างเช่น กรณีจำเลยขอปล่อยตัวชั่วคราว ผู้เสียหายสามารถคัดค้านได้ แต่ในความเป็นจริงไม่มีการแจ้งให้ผู้เสียหายทราบถึงสิทธิดังกล่าว⁵²

⁵¹ Henning Glaser การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา. หน้า 4.

⁵² ดล นุนนาค. (2558). บทบาทของศาลยุติธรรมกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาสรุปผลนิติศาสตร์เสวนา ครั้งที่ 5 /2558วันที่ 21 เมษายน 2558 กรุงเทพฯ อาคารสถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม: 5.

4.1.2 ประเทศฝรั่งเศส

มีข้อพิจารณาดังนี้

1) มาตรการทางกฎหมายในการเยียวยาผู้เสียหายในประเทศฝรั่งเศส

ประเทศฝรั่งเศสมีมาตรการทางกฎหมายในการเยียวยาแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาเป็นไปตามกฎหมาย Act of 6 July 1990 โดยกำหนดระบบการให้ความช่วยเหลือตามหลักการร่วมทุกข์ร่วมสุขของคนในชาติ (Solidarity) มีการจัดตั้งคณะกรรมการคุ้มครองเหยื่ออาชญากรรม (Commission for Victims of Crime: CIVI) ในศาลชั้นต้น เพื่อรับพิจารณาค่าเสียหายให้แก่เหยื่ออาชญากรรม

สำหรับประเภทอาชญากรรมที่สามารถเรียกค่าเสียหายได้นั้น ผู้เสียหายสามารถเรียกได้จากการกระทำความผิดทั้งโดยเจตนาและไม่เจตนา แต่มีลักษณะเป็นความผิดร้ายแรง (ส่วนความผิดกรณีผู้ก่อการร้าย คดีจราจร อุบัติเหตุ ฯลฯ สามารถเรียกได้ตามระบบอื่นหรือความผิดที่เบาลงมา มีสิทธิได้รับค่าเสียหายบางส่วน)

องค์กรที่ทำหน้าที่พิจารณาและออกคำวินิจฉัยการชดใช้ค่าทดแทนนี้จะไม่ใช่ศาลที่ทำหน้าที่ตัดสินคดีในครั้งแรก หากแต่ตามกฎหมายฝรั่งเศสได้กำหนดให้มีองค์กรพิเศษเรียกว่า “คณะกรรมการ” (Commission) ขึ้นมาทำหน้าที่โดยตรง ซึ่งการพิจารณานั้นให้ทำโดยวาจา และคำวินิจฉัยของคณะกรรมการให้ถือเป็นที่สุดคณะกรรมการดังกล่าวนี้ประกอบด้วย ผู้พิพากษาศาลสูง 3 นาย ซึ่งได้แก่ประธานศาลสูงหรือตัวแทนทำหน้าที่เป็นประธานของคณะกรรมการและผู้พิพากษาอีก 2 นาย ซึ่งอยู่ในระดับหัวหน้าคณะในศาลสูง ซึ่งจะมีการแต่งตั้งเป็นรายปี นอกจากนี้ผู้พิพากษา 2 นายนี้แล้วให้มีผู้พิพากษาสำรองอีก 3 นาย

2) หลักเกณฑ์ในการให้ความช่วยเหลือ

ประเทศฝรั่งเศสมีการจัดตั้งคณะกรรมการคุ้มครองเหยื่ออาชญากรรม (Commission for Victims of Crime: CIVI) ในศาลชั้นต้นเป็นผู้ดูแลการเรียกร้องค่าชดเชยความเสียหายจากรัฐเฉพาะในความผิดอาญาแผ่นดิน และยังมีองค์กรเอกชน (NGO) เช่น S.O.S Attendants หรือ L' Institut National d' Aide aux Victims et de Mediation (INAVEM) จะให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายในการยื่นคำขอ กรณีความผิดต่อส่วนตัว ผู้เสียหายสามารถยื่นฟ้องคดีแพ่งเพื่อเรียกค่าสินไหมทดแทนได้อีกทางหนึ่งด้วย โดยแนบคำร้องทางแพ่งไปในขั้นตอนการดำเนินคดีอาญา ซึ่งสามารถกระทำได้ทุกขั้นตอนระหว่างพิจารณาคดี

เงื่อนไขที่จะได้รับการชดเชยและการกำหนดค่าทดแทนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศสได้กำหนดไว้อย่างชัดเจนว่ารัฐเป็นผู้รับภาระในการชดใช้ค่าทดแทนนี้โดยตรงเว้นแต่รัฐได้ดำเนินคดีต่อผู้ที่ให้การเป็นพยานเท็จหรือร้องทุกข์โดนเจตนาจะให้

ผู้อื่นถูกคดีอาญา ซึ่งเป็นเหตุให้มีการคุมขังระหว่างพิจารณาคดีหรือขยายระยะเวลาออกไป และให้บุคคลนั้นเป็นผู้ชำระค่าทดแทนเสมือนหนึ่งเป็นค่าธรรมเนียมศาล

ในประเทศฝรั่งเศสกำหนดให้ผู้ที่จะได้รับการเยียวยาความเสียหายจากการกระทำความผิดทางอาญาโดยรัฐ ได้แก่ ผู้เสียหายจริงและผู้อยู่ในอุปการะเลี้ยงดู โดยหลักต้องเป็นคนสัญชาติฝรั่งเศส แต่คนสัญชาติอื่นที่เป็นรัฐสมาชิกสหภาพยุโรปหรือต่างชาติอาจมีสิทธิยื่นคำขอได้ในบางกรณี เช่น การกระทำความผิดเกิดในประเทศฝรั่งเศส

การยื่นคำขอต้องกระทำภายใน 3 ปี นับแต่เกิดอาชญากรรมหรือภายใน 1 ปี นับแต่ศาลมีคำพิพากษาครั้งสุดท้ายหรือภายใน 10 ปี นับแต่เกิดเหตุก่อการร้ายแต่ต้องได้รับการรับรองจากองค์คณะผู้พิพากษา

ผู้ร้องขอต้องยื่นคำร้องและลงนามไปยังคณะกรรมการดังกล่าวภายในกำหนดหกเดือนนับแต่มีคำพิพากษาถึงที่สุด คำร้องนั้นนอกจากจะประกอบด้วยเอกสารทั้งหลายเพื่อพิสูจน์ถึงความเสียหายแล้วยังต้องมีข้อความแสดงถึงข้อเท็จจริงทั้งปวง ดังต่อไปนี้คือ

- 1) วันและลักษณะของคำสั่งให้มีการคุมขังชั่วคราว รวมทั้งสถานที่คุมขัง
- 2) ศาลซึ่งวินิจฉัยว่าคดีไม่มีมูลหรือปล่อยตัว รวมทั้งวันที่ออกคำ

วินิจฉัยนั้น

- 3) ลักษณะและจำนวนเงินที่เรียกร้องให้ชดเชย
- 4) ที่อยู่ของผู้ร้องขอ

ก่อนที่คณะกรรมการจะทำการพิจารณานั้น คณะกรรมการจะต้องส่งสำเนาคำร้องของผู้ร้องขอไปยังนิติกรของกระทรวงการคลัง (Tresor) และอธิบดีพนักงานอัยการศาลสูง เพื่อสรุปความเห็นเกี่ยวกับการร้องขอเงินค่าทดแทน และส่งความเห็นนั้นกลับไปยังเลขานุการคณะกรรมการเป็นผู้รวบรวมไว้โดยเลขานุการคณะกรรมการ จะต้องแจ้งความเห็นนี้ไปยังผู้ร้องขอภายในกำหนดสิบห้าวันนับตั้งแต่ได้รับความเห็น เมื่อผู้ร้องขอได้รับความเห็นแล้วผู้ร้องขออาจทำความเห็นที่มีต่อความเห็นของนิติกรของกระทรวงการคลัง และของอธิบดีพนักงานอัยการสูงสุดส่งไปยังบุคคลทั้งสองดังกล่าวไว้ด้วย

หลังจากได้รับสำนวนความเห็นของทุกฝ่ายแล้ว ประธานคณะกรรมการจะมอบให้กรรมการคนหนึ่งเพื่อทำความเห็น ซึ่งคณะกรรมการคนดังกล่าวไม่มีสิทธิออกเสียงในการพิจารณาคดีนั้น ให้ประธานคณะกรรมการเป็นผู้กำหนดวันของการพิจารณาตามที่อธิบดีพนักงานอัยการสูงสุดเป็นผู้เสนอ โดยจะต้องแจ้งกำหนดวันดังกล่าวไปยังผู้ร้องขอ และนิติกรของกระทรวงการคลังด้วย

นอกจากนี้ในกรณีของเหยื่ออาชญากรรมที่ได้รับความเสียหายจากการดำเนินคดีผิดพลาด ภายหลังได้รับการพิสูจน์ว่าเป็นผู้บริสุทธิ์นั้น ประเทศฝรั่งเศสก็มีมาตรการในการชดเชยค่าทดแทนโดยรัฐเนื่องจากการถูกคุมขังก่อนศาลจะมีคำพิพากษาในประเทศฝรั่งเศสนั้นก็ มีบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส Sous Section 3 ซึ่งมีผลบังคับใช้มาตั้งแต่วันที่ 17 กรกฎาคม ค.ศ. 1970 กำหนดให้ผู้มีสิทธิยื่นคำร้องขอค่าทดแทนคือผู้ต้องหาหรือจำเลยซึ่งถูกคุมขังในระหว่างการสอบสวนคดี และต่อมาได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าคดีไม่มีมูลหรือปล่อยตัวหรือวินิจฉัยว่าไม่มีโทษแต่ไม่รวมถึงกรณีที่ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ยกฟ้องเพราะพยานหลักฐานไม่เพียงพอที่จะเอาผิดแก่จำเลยได้หรือในกรณีที่ศาลยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลยหรือในกรณีคดีโจทก์ขาดอายุความหรือโจทก์ไม่ใช่ผู้เสียหายที่แท้จริง ซึ่งกรณีเหล่านี้ผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีสิทธิร้องขอค่าทดแทนได้ เพราะศาลมิได้มีคำพิพากษาชี้ขาดในเนื้อหาแห่งคดีว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์ หรือไม่มีโทษแต่อย่างใด

อย่างไรก็ตาม มิใช่ว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยจะได้รับการชดเชยในทุกกรณี เพราะมาตรา 149 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส นอกจากจะกำหนดไว้ว่าการชดเชยค่าทดแทนจะต้องเป็นกรณีที่ศาลมีคำพิพากษาชี้ขาดในเนื้อหาแห่งคดีว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์หรือไม่มีโทษแล้ว ยังได้กำหนดหลักเกณฑ์ไว้อีกด้วยว่า การคุมขังนั้นจะต้องมีลักษณะ 2 ประการ ผู้ต้องหาหรือจำเลยจึงจะมีสิทธิร้องขอให้ชดเชยค่าทดแทนได้ คือ

- 1) การคุมขังนั้นก่อให้เกิดความเสียหายอย่างร้ายแรง และ
- 2) ความเสียหายนั้นเป็นความเสียหายซึ่งผิดปกติ

ความเสียหายอย่างร้ายแรงนั้น หมายความว่า ความเสียหายอย่างร้ายแรงที่เกิดขึ้นจากความผิดพลาดของเจ้าพนักงานในกระบวนการยุติธรรมในกรณีปกติธรรมดา ซึ่งไม่ใช่เป็นการจงใจหรือกลั่นแกล้งให้เกิดความเสียหายขึ้น ส่วนที่ว่า ความเสียหายนั้นต้องเป็นความเสียหายซึ่งผิดปกตินั้น ศาลสูงของประเทศฝรั่งเศสได้เคยตัดสินไว้ว่า ในกรณีที่ระยะเวลาจำคุกตามคำพิพากษาของศาล มากกว่าระยะเวลาที่จำเลยถูกคุมขังก่อนศาลพิพากษาแล้วไม่ถือว่าเป็นความเสียหายที่ผิดปกติ

(ค) การจ่ายค่าชดเชยและการให้ความช่วยเหลือทางอื่นที่ไม่ใช่ตัวเงิน

สำหรับค่าเสียหายที่เป็นตัวเงิน ในประเทศฝรั่งเศสค่าเสียหายจะจำกัดเฉพาะความเสียหายที่เกิดเนื่องจากการกระทำความผิด จำนวนสูงสุดสำหรับความเสียหายแก่สินทรัพย์ หรือ EUR 3,811 และจำนวนสูงสุดสำหรับความเสียหายจากการกระทำความผิดต่อทรัพย์สิน คือ EUR 3,656 ปกติค่าเสียหายจะครอบคลุมถึงค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลทางกายและจิต (รวมถึงค่ารักษาด้านทันตกรรม) ค่าขาดรายได้ (หากหยุดงานเกิน 1 เดือน) ค่าขาดไร้อุปการะเลี้ยงดู บริการ

การทำงานบ้านซึ่งเหยื่ออาชญากรรมเคยเป็นผู้ทำ ค่าเดินทางไป-กลับ ประเทศฝรั่งเศสเพื่อดำเนินกระบวนการทางกฎหมาย

ผู้เสียหายมีสิทธิได้รับค่าเสียหายเบื้องต้นอย่างน้อย 2 วัน ถึง 1 เดือน ทั้งนี้ผู้เสียหายที่ไม่พอใจคำวินิจฉัยของคณะกรรมการคุ้มครองเหยื่ออาชญากรรม มีสิทธิอุทธรณ์ไปยังศาลอุทธรณ์ (Court of Appeal)

สำหรับค่าทดแทนที่ได้รับนั้น โดยหลักมิใช่เป็นการชดเชยความเสียหายทั้งหมดหรือความเสียหายตามความเป็นจริง หากแต่ถือว่าเป็นการแสดงความรักของรัฐบาลที่จะเยียวยาความเสียหายให้กับผู้เสียหายในคดีอาญา แต่ถึงกระนั้นก็ตามในการพิจารณา กำหนดค่าทดแทนดังกล่าวตามกฎหมายฝรั่งเศส จะมิถูกจำกัดอยู่แต่เฉพาะความเสียหายในทางการเงินเท่านั้น แต่ยังรวมถึงความเสียหายที่มิใช่เป็นตัวเงินอีกด้วย และเหตุนี้เองจึงทำให้การชดเชยค่าทดแทนของฝรั่งเศสไม่มีการจำกัดจำนวนเงินที่จะชดเชยแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาเอาไว้ และในบางกรณีคณะกรรมการอาจมีคำสั่งให้ปิดประกาศหรือโฆษณาในหน้าหนังสือพิมพ์ที่ผู้เสียหายในคดีอาญานั้นมีภูมิลำเนาอยู่เพื่อให้สาธารณชนรับทราบถึงความเป็นผู้บริสุทธิ์ของผู้นั้น⁵³

ส่วนค่าเสียหายที่ไม่ใช่ตัวเงิน ประเทศฝรั่งเศสมีมาตรการที่สำคัญคือการให้ความช่วยเหลือด้านกฎหมาย โดยให้สิทธิบางประการแก่ผู้ร้องขอ เช่น มีสิทธิที่จะเข้าฟังการพิจารณามีสิทธิให้ถ้อยคำหรืออธิบายเพิ่มเติม มีสิทธิได้รับความช่วยเหลือด้านทนายความตามรูปแบบและเงื่อนไขในวิธีพิจารณาความแพ่ง รวมทั้งได้รับการยกเว้นไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียมศาล เว้นแต่คำร้องขอนั้นจะถูกยก ซึ่งในกรณีเช่นนี้คณะกรรมการอาจยกเว้นค่าธรรมเนียมให้เพียงบางส่วน หรือทั้งหมดก็ได้

4.1.3 ประเทศญี่ปุ่น

มีข้อพิจารณาดังนี้

1) มาตรการทางกฎหมายในการเยียวยาผู้เสียหายในประเทศญี่ปุ่น

ระบบการจ่ายเงินทดแทนแก่เหยื่ออาชญากรรมในประเทศญี่ปุ่นเริ่มนำมาใช้อย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 1 มกราคม ค.ศ. 1981 โดยได้ตรากฎหมายว่าด้วยการจ่ายเงินทดแทนแก่เหยื่ออาชญากรรม (Crime Victims Benefit Payment Law) ซึ่งเป็นไปตามแนวความคิดที่ว่าสังคมควรให้ความช่วยเหลือแก่สมาชิกของสังคมซึ่งมีความเดือดร้อนอย่างหนึ่งอย่างใด โดยเฉพาะ ภายใต้ระบบนี้รัฐบาลจะให้เงินช่วยเหลือแก่ผู้อยู่ในอุปการะเลี้ยงดูของเหยื่ออาชญากรรม

⁵³ศุคตสงวน สุธีสร. (2544). *โครงการวิจัยเพื่อศึกษาพัฒนาปรับปรุงพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา*. คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์: 33-36.

โดยการลู่ทำร้ายและก่ออาชญากรรมอื่นที่เกิดจากการมุ่งร้าย และให้แก่เหยื่ออาชญากรรมที่ต้องพิการทุกข์ทรมาน การให้เงินทดแทนนี้มีวัตถุประสงค์เป็นการช่วยบรรเทาความทุกข์ร้อนทางจิตใจและทางการเงินซึ่งเหยื่ออาชญากรรมและผู้อยู่ในอุปการะเลี้ยงดูของเหยื่ออาชญากรรม ต้องได้รับจากอาชญากรรมร้ายแรง

ที่มาของกฎหมายนี้สืบเนื่องจากเหตุการณ์วางระเบิดของกลุ่มฝ่ายซ้ายที่อาคารโรงงานมิตซูบิชิ เมื่อวันที่ 30 สิงหาคม ค.ศ. 1974 ซึ่งทำให้มีผู้เสียชีวิต 8 คน และบาดเจ็บ 380 คน เหตุการณ์นี้นำไปสู่การอภิปรายในสภาและการเรียกร้องให้มีระบบเพื่อให้ความช่วยเหลือแก่เหยื่ออาชญากรรมจากเหตุการณ์ทำนองนี้ ต่อมาได้มีการวางระบบนี้เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม ค.ศ. 1980 และบังคับกฎหมายว่าด้วยการจ่ายเงินทดแทนแก่เหยื่ออาชญากรรม (Crime Victims Benefit Payment Law) เมื่อวันที่ 1 มกราคม ค.ศ. 1981

ประชาชนเริ่มรับรู้เหตุการณ์อันน่าสะเทือนใจจากการปล่อยแก๊สพิษซารินในรถไฟใต้ดินของโตเกียวเมื่อปี ค.ศ. 1995 ซึ่งสังคมให้ความสนใจและเรียกร้องให้มีการช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมให้มากขึ้น จึงได้มีการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายโดยขยายกลุ่มบุคคลที่จะได้รับความช่วยเหลือและวงเงินช่วยเหลือมากขึ้นและนับแต่วันที่ 1 กรกฎาคม ค.ศ. 2001 ได้มีการตรากฎหมายว่าด้วยสิทธิประโยชน์ทางการเงินและมาตรการช่วยเหลืออื่นแก่เหยื่ออาชญากรรม (Law Concerning Financial Benefit and Other Assistance Measure for Crime Victims) ขึ้นใช้บังคับ

ส่วนผู้เสียหายที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมจากการดำเนินกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาดนั้น ประเทศญี่ปุ่นมีกฎหมายว่าด้วยการชดใช้ค่าทดแทนให้แก่ผู้ถูกดำเนินคดีอาญา(The Criminal Compensation Law) ตราขึ้นครั้งแรกเมื่อปี ค.ศ. 1931 ต่อมาภายหลังจากรัฐธรรมนูญของญี่ปุ่นฉบับปี ค.ศ.1947 ซึ่งเป็นฉบับที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันได้ประกาศใช้ จึงมีการขยายขอบเขตการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานให้มากยิ่งขึ้น และได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายว่าด้วยการชดใช้ค่าทดแทนให้แก่ผู้เสียหายในคดีอาญานั้นให้สมบูรณ์และครอบคลุมกรณีต่างๆ มากขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญที่ให้การรับรองหลักการดังกล่าวไว้ในมาตรา 40 ซึ่งกำหนดให้บุคคลที่ได้รับการปล่อยตัวจากการถูกควบคุมตัวหรือถูกคุมขังมีสิทธิฟ้องร้องขอให้รัฐชดใช้ค่าเสียหายได้ ทั้งนี้โดยให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการชดใช้ค่าทดแทนให้แก่ผู้เสียหายในคดีอาญา (The Criminal Compensation Law) ซึ่งตราขึ้นใหม่และประกาศใช้เมื่อวันที่ 1 มกราคม ค.ศ. 1950 ซึ่งเป็นกฎหมายที่กล่าวถึงทั้งในกรณีการชดใช้ค่าทดแทนให้แก่ผู้ถูกดำเนินคดีอาญาที่ถูกคุมขังอยู่ก่อนศาลมีคำพิพากษาและในกรณีการชดใช้ค่าทดแทนให้แก่ผู้ดำเนินคดีอาญาที่มีการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่แต่ในการค้นคว้าอิสระฉบับนี้จะกล่าวถึงเฉพาะในส่วนของการร้องขอค่าทดแทนจากการคุมขังก่อนศาลมีคำพิพากษาเท่านั้น

2) หลักเกณฑ์ในการให้ความช่วยเหลือ

ประเทศญี่ปุ่นหลักเกณฑ์ในการให้ความช่วยเหลือผู้เสียหายในคดีอาญา และผู้ที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม ดังนี้

- (1) เป็นผู้ที่มีสัญชาติหรือมีถิ่นที่อยู่ในประเทศญี่ปุ่น
- (2) กรณีคนต่างชาติอาจมีสิทธิได้รับหากอยู่อาศัยในประเทศญี่ปุ่นขณะ

เกิดการกระทำความผิด

- (3) ในกรณีผู้เสียหายถึงแก่ความตาย ได้แก่

(ก) คู่สมรสโดยชอบด้วยกฎหมาย หรือบุคคลผู้อยู่ในฐานะเดียวกัน ตามกฎหมายจารีตประเพณี

(ข) ในกรณีที่ไม่มีคู่สมรส ให้สิทธิในการได้รับประโยชน์ทดแทน ตกแก่ผู้อยู่ในอุปการะเลี้ยงดูตามลำดับ ได้แก่ บุตร บิดามารดา หลาน พี่น้องร่วมสายเลือดเดียวกัน

หากไม่มีบุคคลดังกล่าวซึ่งต้องอุปการะเลี้ยงดู ให้สิทธิตกแก่บุคคลกลุ่มเดียวกัน (อาทิ บุตร บิดามารดา หลาน พี่น้องร่วมสายเลือดเดียวกัน) ซึ่งมีได้อยู่ในอุปการะเลี้ยงดูตามลำดับเช่นกัน

ดังนั้น ผู้เสียหายที่ประสงค์จะร้องขอค่าทดแทนจะต้องยื่นคำร้องขอไปยังศาลดังกล่าวเพื่อพิจารณา และในกรณีที่ทายาทเป็นผู้ร้องขอจะต้องแนบหลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงสถานะหรือความสัมพันธ์ระหว่างตนกับผู้เสียหายที่ถึงแก่ความตาย ซึ่งคำร้องดังกล่าวจะต้องยื่นภายในกำหนดสามปีนับตั้งแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าผู้เสียหายเป็นผู้บริสุทธิ์ตามที่ได้กล่าวมาแล้ว เมื่อได้รับคำร้องขอแล้ว ก่อนที่ศาลจะมีคำพิพากษาให้ชดใช้ค่าทดแทน หรือปฏิเสธคำร้องกรณีที่มีความจำเป็นศาลอาจดำเนินการสอบสวนข้อเท็จจริงเพิ่มเติมได้ และเมื่อศาลมีคำพิพากษาแล้ว ศาลต้องส่งสำเนาคำพิพากษานั้นให้แก่พนักงานอัยการและผู้ร้องขอด้วย

ในกรณีที่คำร้องขอค่าทดแทนมิได้ทำตามที่กฎหมายกำหนดไว้ หรือ คำร้องขอนั้นมีข้อบกพร่องที่ไม่สามารถแก้ไขได้ หรือที่ผู้ร้องขอไม่แก้ไขตามที่ศาลมีคำสั่งรวมทั้งกรณีไม่ยื่นคำร้องภายในเวลาที่กฎหมายกำหนด ศาลจะต้องสั่งยกคำร้องขอเหล่านั้นแต่ในกรณีที่ศาลตรวจสอบคำร้องขอแล้ว เห็นว่าถูกต้อง ก็ให้ศาลมีอำนาจพิจารณาคำร้องขอนั้นว่าสมควรจะได้รับชดใช้ค่าทดแทนหรือไม่ หากศาลมีคำสั่งยกคำร้องขอนั้นเพราะเห็นว่าไม่มีเหตุผลอันสมควรที่จะได้รับค่าทดแทน ให้ผู้ร้องขออุทธรณ์คำสั่งนั้นได้ทันที

เมื่อศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้วให้ชดใช้ค่าทดแทนแล้ว ผู้ร้องขอมีสิทธิขอรับค่าทดแทนจำนวนดังกล่าวต่อศาลที่มีคำพิพากษาให้ชดใช้ค่าทดแทน และห้ามมิให้มีการโต้แย้งหรืออุทธรณ์คดีนั้นด้วยประการใดๆ

ส่วนผู้ที่ถูกดำเนินคดีอาญาแล้วภายหลังปรากฏต่อศาลว่าเป็นผู้บริสุทธิ์นั้น ประเทศญี่ปุ่นได้วางมาตรการช่วยเหลือเยียวยาไว้ตามกฎหมายว่าด้วยการชดใช้ค่าทดแทนให้แก่ผู้เสียหายในคดีอาญา (The Criminal Compensation Law) โดยกำหนดให้ผู้ถูกดำเนินคดีอาญาที่ถูกควบคุมตัวหรือถูกคุมขังก่อนศาลมีคำพิพากษา และผู้ถูกดำเนินคดีอาญาที่ถูกลงโทษจำคุกหรือถูกประหารชีวิตไปแล้ว มีสิทธิร้องขอค่าทดแทนความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นได้ หากปรากฏว่าภายหลังการพิจารณาคดีหรือการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ของศาลพบว่าผู้ถูกดำเนินคดีอาญาเหล่านั้นเป็นผู้บริสุทธิ์ หรือภายใต้สภาพแวดล้อมบางประการศาลได้มีคำสั่งให้ปล่อยตัวเนื่องจากเหตุผลด้านกระบวนการพิจารณาหรือมีคำสั่งยุติคดี

โดยหลักการแล้วสิทธิในการร้องขอค่าทดแทนตามกฎหมายนี้ถือเป็นสิทธิส่วนบุคคลของผู้ถูกดำเนินคดีอาญาเท่านั้น ไม่อาจโอนสิทธิหรือมอบหมายให้บุคคลอื่นเรียกร้องแทนได้ แต่อย่างไรก็ตามสิทธิดังกล่าวก็ไม่สูญเสียไปเพราะการสืบมรดก กล่าวคือกฎหมายว่าด้วยการชดใช้ค่าทดแทนนี้ ยกเว้นให้ทายาทของผู้ถูกดำเนินคดีอาญามีสิทธิร้องขอค่าทดแทนได้ในกรณีที่ผู้ถูกดำเนินคดีอาญานั้นถึงแก่ความตาย โดยทายาทจะต้องใช้สิทธิในการร้องขอภายในกำหนดสามปีนับตั้งแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าผู้ถูกดำเนินคดีอาญาเป็นผู้บริสุทธิ์

สิ่งที่ยังเป็นปัญหาอยู่สำหรับกฎหมายว่าด้วยการชดใช้ค่าทดแทนให้แก่ผู้เสียหายในคดีอาญา (The Criminal Compensation Law) ของประเทศญี่ปุ่นนี้คือการไม่มีสิทธิเรียกร้องค่าทดแทนในกรณีผู้ถูกดำเนินคดีอาญาได้รับการปล่อยตัวเนื่องจากพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องคดี ซึ่งได้มีความพยายามที่จะแก้ไขหลักเกณฑ์ข้อนี้อยู่ ขณะเดียวกันเพื่อเป็นการผ่อนปรนปัญหาดังกล่าว กระทรวงยุติธรรมของญี่ปุ่นได้มีการอนุมัติให้มีการชดใช้ค่าทดแทนแก่ผู้ถูกดำเนินคดีอาญาที่พนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องคดีได้ในบางกรณีตามระเบียบในการชดใช้ค่าทดแทนให้แก่ผู้ถูกดำเนินคดีอาญาปี ค.ศ. 1957 (The Regulation for Compensation of Suspects of 1957) ซึ่งกำหนดให้ผู้ถูกดำเนินคดีอาญาที่พนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องคดีนั้น มีสิทธิได้รับค่าทดแทนหากพิสูจน์ได้ว่าตนเองมิได้เป็นผู้กระทำความผิด⁵⁴

3) การจ่ายค่าชดเชยและการให้ความช่วยเหลือทางอื่นที่ไม่ใช่ตัวเงิน

การจ่ายค่าชดเชยในประเทศญี่ปุ่นที่เป็นตัวเงินจะแบ่งประเภทของประโยชน์ทดแทนดังนี้

(1) กรณีเหยื่ออาชญากรรมได้รับบาดเจ็บสาหัสหรือเป็นโรคร้ายแรง

⁵⁴วิภาวี ชาติชนะชัย. (2544). การทดแทนความเสียหายแก่เหยื่ออาชญากรรมสารนิพนธ์ สาขาวิชาการบริหารงานยุติธรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกริก: 37-39.

(ก) จะได้รับเงินทดแทนกรณีได้รับบาดเจ็บสาหัสหรือเป็นโรคร้ายแรง เมื่อเหตุอาชญากรรมต้องได้รับการรักษาพยาบาลนานเกินกว่า 1 เดือน และต้องอยู่ในโรงพยาบาลเกินกว่า 14 วัน

(ข) จำนวนที่ได้รับเท่ากับค่ารักษาพยาบาลในแต่ละครั้งเป็นระยะเวลาไม่เกิน 3 เดือน

(ค) จ่ายให้แก่ตัวเหยื่ออาชญากรรม

(2) กรณีเหยื่ออาชญากรรมผู้ต้องพิการหรือทุพพลภาพ

(ก) จะได้รับเงินทดแทนกรณีพิการหรือทุพพลภาพ ตามระดับความพิการหรือทุพพลภาพ ตั้งแต่ระดับที่ 1 ถึงระดับที่ 14 (จำนวนสูงสุด 18,492,000 เยน และจำนวนต่ำสุด 180,000 เยน)

(ข) จ่ายให้แก่ตัวเหยื่ออาชญากรรม

(3) กรณีเหยื่ออาชญากรรมเสียชีวิต จะได้รับเงินทดแทนกรณีผู้อยู่ในอุปการะเลี้ยงดู จำนวนสูงสุด 15,730,000 เยน และจำนวนต่ำสุด 3,200,000 เยน และหากเหยื่ออาชญากรรมจำเป็นต้องได้รับการรักษาพยาบาลก่อนการเสียชีวิตจะได้รับค่ารักษาพยาบาลในแต่ละครั้งด้วย โดยจ่ายให้ผู้อยู่ในอุปการะเลี้ยงดูของเหยื่ออาชญากรรม

ในประเทศญี่ปุ่นผู้เสียหายอาจได้รับสิทธิประโยชน์ทางการเงินของรัฐตามกฎหมายอื่น ประมาณ 20 ประเภท เช่น ค่าทดแทนแรงงาน สิทธิประโยชน์ของราชการ หรือค่าชดเชยความเสียหายในกรณีอื่นๆ (แต่ไม่รวมกรณีเงินที่ได้รับจากบริษัทประกันภัย) ซึ่งหากผู้เสียหายได้รับประโยชน์ทดแทนจากทางอื่นแล้ว หรือหากศาลมีคำพิพากษาให้ได้รับค่าสินไหมทดแทนจากการกระทำความผิดเต็มจำนวนแล้ว ก็จะไม่มียกเว้นสิทธิได้รับให้แก่เหยื่ออาชญากรรมตามกฎหมายนี้ แต่หากได้รับไม่เต็มจำนวนผู้เสียหายจะมีสิทธิได้รับในส่วนที่เหลือ การยื่นคำขอต้องกระทำภายใน 2 ปี

ถึงแม้จะปรากฏกรณีที่ผู้เสียหายสามารถมีสิทธิร้องขอค่าทดแทนได้ตามกฎหมายนี้ แต่ในบางกรณีรัฐก็สามารถจะปฏิเสธการจ่ายค่าทดแทนได้ เมื่อผู้ถูกดำเนินคดีอาญาได้กระทำการดังต่อไปนี้

1) ยอมรับสารภาพว่าได้กระทำความผิด หรือเป็นผู้เสริมแต่งหรือสร้างพยานหลักฐานอันเป็นเท็จจนนำไปสู่ความผิดพลาดในการสอบสวนหรือการตัดสินคดี หรือ

2) ในกรณีที่ผู้ถูกดำเนินคดีอาญาถูกดำเนินคดีอาญาหลายคดีพร้อมๆ กัน และศาลมีคำพิพากษายกฟ้องและให้ปล่อยตัวในคดีหนึ่ง แต่ในคดีที่เหลือนั้นพิพากษาให้ลงโทษ เช่นนี้กฎหมายให้ศาลใช้ดุลพินิจในการปฏิเสธการจ่ายค่าทดแทนทั้งหมดหรือบางส่วนได้

อย่างไรก็ตามกฎหมายว่าด้วยการชดใช้ค่าทดแทนนี้ ไม่ตัดสิทธิของผู้ถูกดำเนินคดีอาญาที่จะฟ้องร้องเรียกค่าทดแทนภายใต้กฎหมายว่าด้วยความรับผิดชอบของรัฐบาล (The Governmental Liability Law) หรือฟ้องร้องเรียกค่าเสียหายในทางแพ่งตามกฎหมายอื่นหากผู้ถูกดำเนินคดีอาญาได้ใช้สิทธิเช่นนั้น ผู้ถูกดำเนินคดีอาญาย่อมหมดสิทธิที่จะได้รับค่าทดแทนอีกในทางตรงกันข้ามหากค่าทดแทนตามกฎหมายว่าด้วยความรับผิดชอบของรัฐบาลหรือตามกฎหมายอื่นที่ผู้ถูกดำเนินคดีอาญาได้รับนั้นเป็นจำนวนน้อยกว่า ผู้ถูกดำเนินคดีอาญาย่อมมีสิทธิได้รับเพิ่มเติมจนครบถ้วนตามจำนวนที่พึงจะได้รับตามกฎหมายนี้

สำหรับจำนวนเงินค่าทดแทนที่ผู้ถูกดำเนินคดีอาญาจะได้รับจากการถูกคุมขังก่อนศาลมีคำพิพากษานั้น กฎหมายใช้คิดคำนวณเป็นวัน โดยให้ศาลเป็นผู้ใช้ดุลพินิจกำหนดว่าจะชดใช้ในอัตราวันละเท่าใด แต่ต้องไม่ต่ำกว่า 200 เยนและไม่เกิน 400 เยน โดยพิจารณาจากประเภทหรือลักษณะของการถูกคุมขังและระยะเวลา ความสูญเสียในทางทรัพย์สินประโยชน์ในด้านต่างๆ ที่ได้เกิดขึ้นหรืออาจจะเกิดขึ้น รวมทั้งความเสียหายทางด้านจิตใจและร่างกายที่ได้รับตลอดจนพฤติการณ์และการกระทำของเจ้าพนักงานตำรวจ พนักงานอัยการ และศาลที่มีต่อผู้ถูกดำเนินคดีอาญา⁵⁵

4.2 ประเทศระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law)

สำหรับประเทศในระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) จะศึกษากรณีของประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศอังกฤษ และประเทศออสเตรเลีย โดยมีรายละเอียด ดังนี้

4.2.1 ประเทศสหรัฐอเมริกา มีข้อพิจารณา ดังนี้

1) มาตรการทางกฎหมายในการเยียวยาผู้เสียหายในประเทศสหรัฐอเมริกา สหรัฐอเมริกาเป็นประเทศหนึ่งที่ทำให้ความสำคัญต่อสิทธิมนุษยชนรวมทั้งการให้ความคุ้มครองต่อสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมอย่างจริงจัง โดยมุ่งเน้นการบังคับใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการให้ความคุ้มครองเป็นสำคัญ ดังจะเห็นได้จากนับแต่ปี ค.ศ. 1982 ซึ่งได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติปกป้องเหยื่อและพยานในคดีอาญา ต่อมาปี ค.ศ. 1990 ทุกมลรัฐได้ออกพระราชบัญญัติสำหรับคุ้มครองสิทธิของเหยื่ออาชญากรรม โดยหลายมลรัฐได้มีการปรับปรุงรัฐธรรมนูญเพื่อให้ความคุ้มครองต่อสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม การบังคับใช้กฎหมายเพื่อเป็นเครื่องมือในการให้ความคุ้มครองสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมมีประสิทธิภาพเพียงใด เป็นสิ่งที่น่าสนใจยิ่ง ดังนั้น องค์การเหยื่ออาชญากรรมสากล (National Center for Victims of Crime) จึงได้ทำการวิจัยถึงประสิทธิภาพ

⁵⁵ อภิรักษ์ทิมาวงษ์. (2544). สิทธิของเหยื่ออาชญากรรมในกฎหมายระหว่างประเทศและผลกระทบต่อประเทศไทยวิทยานิพนธ์มหาบัณฑิตคณะนิติศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย: 47-49.

ของการบังคับใช้กฎหมายคุ้มครองสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมในสหรัฐอเมริกาขึ้น โดยศึกษาเหยื่ออาชญากรรมที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป จำนวน 2,245 ราย จากข้อมูลเหยื่ออาชญากรรมของกรมราชทัณฑ์และองค์กรที่ทำหน้าที่ในการจ่ายค่าชดเชยให้แก่เหยื่ออาชญากรรม ปรากฏว่ามีเหยื่ออาชญากรรม จำนวน 665 ราย หรือร้อยละ 29.6 ปฏิเสธว่าตนเองหรือครอบครัวเคยตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม โดยมีข้อมูลกลุ่มตัวอย่างที่สมบูรณ์เพียง 1,308 ราย เท่านั้น สำหรับประเภทคดีที่เหยื่ออาชญากรรมตัวอย่างต้องประสบ ได้แก่ การได้รับความรุนแรงหรือถูกทำร้ายจากอาชญากรรมในครอบครัว ร้อยละ 30 ถูกทำร้ายร่างกาย ร้อยละ 25 ถูกปล้นจี้ ร้อยละ 24 ถูกล่วงละเมิดทางเพศ ร้อยละ 11 และอาชญากรรมประเภทอื่นๆ ร้อยละ 10 โดยได้คัดเลือกเหยื่ออาชญากรรมจากมลรัฐที่มีการบังคับใช้กฎหมายสำหรับคุ้มครองเหยื่ออาชญากรรมอย่างเคร่งครัด 2 มลรัฐ และมลรัฐที่มีการบังคับใช้กฎหมายสำหรับคุ้มครองเหยื่ออาชญากรรมไม่เคร่งครัด 2 มลรัฐ ซึ่งวิธีการคัดเลือกมลรัฐดังกล่าว คือ การพิจารณาจากกฎหมายสำหรับคุ้มครองเหยื่ออาชญากรรมใน 50 มลรัฐ และให้คะแนนการให้ความคุ้มครองสิทธิของเหยื่ออาชญากรรม 4 ประเด็น คือ สิทธิในการได้รับแจ้งข้อมูลข่าวสาร สิทธิในการได้รับการปรากฏตัว สิทธิในการรับฟังการพิจารณา และสิทธิในการได้รับการชดเชย และนำมลรัฐทั้งหมดมาจัดลำดับคะแนน โดยมลรัฐที่ได้รับคะแนนสูงสุดจำนวน 2 มลรัฐ เป็นตัวอย่างของมลรัฐที่มีการบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด และมลรัฐที่ได้รับคะแนนต่ำสุด จำนวน 2 มลรัฐ เป็นตัวอย่างของมลรัฐที่มีการบังคับใช้กฎหมายอย่างไม่เคร่งครัด นอกจากนี้ยังได้ศึกษาถึงทัศนคติของผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับเหยื่ออาชญากรรมและผู้ปฏิบัติงานในกระบวนการยุติธรรมที่มีต่อการให้ความคุ้มครองสิทธิของเหยื่ออาชญากรรม โดยแบ่งเป็นผู้ปฏิบัติงานในระดับท้องถิ่นจำนวน 145 ราย และระดับมลรัฐ 53 ราย โดยมีวิธีการในการศึกษา คือ สัมภาษณ์ทางโทรศัพท์ และมีระยะเวลาในการศึกษาระหว่างเดือนเมษายน-ตุลาคม ค.ศ. 1995

ผลการศึกษาปรากฏว่าเหยื่ออาชญากรรมในมลรัฐที่มีการบังคับใช้กฎหมายคุ้มครองเหยื่ออาชญากรรมอย่างเคร่งครัด ได้รับแจ้งเกี่ยวกับรูปคดีจากกระบวนการยุติธรรมตั้งแต่การจับกุมผู้กระทำผิดจนกระทั่งการเข้าร่วมรับฟังพิจารณาพักการลงโทษผู้กระทำผิดมากกว่าเหยื่ออาชญากรรมในมลรัฐที่มีการบังคับใช้กฎหมายอย่างไม่เคร่งครัด อย่างไรก็ตามมีเหยื่ออาชญากรรมในมลรัฐที่มีการบังคับใช้กฎหมายคุ้มครองเหยื่ออาชญากรรมอย่างเคร่งครัดจำนวนมากที่ไม่ได้รับแจ้งเกี่ยวกับรูปคดี อาทิ เหยื่ออาชญากรรมร้อยละ 60 ไม่ได้รับแจ้งเกี่ยวกับการให้ประกันตัวผู้ต้องหา ก่อนการพิจารณาคดี และร้อยละ 40 ไม่ได้รับข้อมูลความคืบหน้าของรูปคดี นอกจากนี้เหยื่ออาชญากรรมได้จัดลำดับความสำคัญของสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมเรียงตามลำดับ ดังนี้ การได้รับแจ้งเกี่ยวกับการจับกุมผู้กระทำผิด การมีส่วนร่วมในการยกฟ้องหรือยกเลิกคดี การได้รับแจ้งเกี่ยวกับการให้ประกันผู้ต้องหา การได้รับแจ้งเกี่ยวกับวันพ้นโทษของผู้กระทำผิด การเข้าร่วมรับฟัง

ในการตัดสินใจให้ประกันตัวผู้กระทำผิด การร่วมวิเคราะห์พหุคูณถึงรูปคดีร่วมกับพนักงานอัยการ การร่วมวิเคราะห์พหุคูณถึงความเหมาะสมในการลดโทษให้แก่ผู้กระทำผิด จัดทำคำแถลงการณ์ถึงผลกระทบของเหยื่ออาชญากรรมในระหว่างเข้าร่วมรับฟังพิจารณาพักการลงโทษผู้กระทำผิด การปรากฏตัวต่อคณะลูกขุนในระหว่างการพิจารณาคดี การปรากฏตัวในระหว่างการพิจารณาปลดปล่อยผู้กระทำผิด การได้แจ้งเกี่ยวกับการเลื่อนพิจารณาคดีของคณะลูกขุน การจัดทำคำแถลงการณ์ถึงผลกระทบต่อเหยื่ออาชญากรรมก่อนการตัดสินใจคดี การมีส่วนตัดสินใจถึงความเหมาะสมของคำพิพากษา อย่างไรก็ตาม เหยื่ออาชญากรรมมิได้มีความต้องการได้รับแจ้งเกี่ยวกับรูปคดีและการดำเนินงานของกระบวนการยุติธรรมเท่านั้น แต่เหยื่ออาชญากรรมยังคงต้องการได้รับการแจ้งสิทธิทางกฎหมายในฐานะเหยื่ออาชญากรรมด้วย สำหรับผลการศึกษาปรากฏว่าเหยื่ออาชญากรรมในมลรัฐที่มีการบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด ได้รับการแจ้งสิทธิและบริการที่เหยื่ออาชญากรรมควรได้รับมากกว่าเหยื่ออาชญากรรมในมลรัฐที่มีการบังคับใช้กฎหมายไม่เคร่งครัด กล่าวคือ เหยื่ออาชญากรรมในมลรัฐที่มีการบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด ร้อยละ 75 ได้รับแจ้งสิทธิของบริการที่เหยื่ออาชญากรรมสามารถรับได้ในขณะที่เหยื่ออาชญากรรมจำนวนน้อยกว่าครึ่งหนึ่งในมลรัฐที่มีการบังคับใช้กฎหมายอย่างไม่เคร่งครัด ได้รับการแจ้งสิทธิดังกล่าว อย่างไรก็ตามมีเหยื่ออาชญากรรมในมลรัฐที่มีการบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัดจำนวนมากที่ไม่ได้รับแจ้งสิทธิดังกล่าว อาทิ เหยื่ออาชญากรรม ประมาณร้อยละ 40 ไม่ได้รับแจ้งสิทธิในการจัดทำคำแถลงการณ์ถึงผลกระทบของเหยื่ออาชญากรรมในระหว่างพิจารณาพักการลงโทษผู้กระทำผิด

สำหรับการดำเนินการในสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมหลังจากได้รับแจ้งถึงสิทธิในฐานะของเหยื่ออาชญากรรม ปรากฏว่าเหยื่ออาชญากรรมในมลรัฐที่มีการบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด มีการดำเนินการในสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมมากกว่าเหยื่ออาชญากรรมในมลรัฐที่มีการบังคับใช้กฎหมายอย่างไม่เคร่งครัด ในการจัดทำข้อเสนอแนะในการร่วมรับฟังการให้ประกันตัวผู้กระทำผิดและการตัดสินใจ รวมทั้งการจัดทำคำแถลงการณ์ในการรับฟังการพิจารณาพักการลงโทษผู้กระทำผิด ส่วนการดำเนินการในสิทธิอื่นๆ อาทิการจัดทำคำแถลงการณ์ถึงผลกระทบของเหยื่ออาชญากรรมเพื่อประกอบการตัดสินใจคดี หรือการพิจารณาการพักการลงโทษผู้กระทำผิดเหยื่ออาชญากรรมในมลรัฐที่มีการบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัดและไม่เคร่งครัด มีการดำเนินการในสิทธิที่ใกล้เคียงกันนอกจากนี้เหยื่ออาชญากรรมในมลรัฐที่มีการบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัดและไม่เคร่งครัด ซึ่งได้รับแจ้งสิทธิให้เข้ารับฟังการตัดสินใจคดี มีการดำเนินสิทธิในการเข้าร่วมพิจารณาตัดสินคดี และร่วมจัดทำคำแถลงการณ์ถึงผลกระทบของเหยื่ออาชญากรรมเพื่อประกอบการตัดสินใจคดีมากกว่าการดำเนินการในสิทธิอื่นๆ ในขณะที่มีเหยื่ออาชญากรรมจำนวนไม่มากทั้งในมลรัฐที่มีการบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัดและไม่เคร่งครัด ได้ให้ความสำคัญและ

การดำเนินการต่อสิทธิในการจัดทำคำแนะนำในการร่วมรับฟังการประกันตัวหรือการพิจารณาพักการลงโทษผู้กระทำความผิด

สำหรับความเสียหายที่เหยื่ออาชญากรรมได้รับ ปรากฏว่าแม้เหยื่ออาชญากรรมทั้งหมดได้รับผลกระทบในด้านทรัพย์สิน ร่างกาย การสูญเสียชีวิต เวลา และสุขภาพจิตจากอาชญากรรมที่ไม่แตกต่างกัน แต่เหยื่ออาชญากรรมในมลรัฐที่มีการบังคับใช้กฎหมายอย่างไม่เคร่งครัด จะได้รับผลกระทบในด้านการสูญเสียเวลาจากการทำงานหรือศึกษาเพราะได้รับบาดเจ็บจากอาชญากรรม หรือการเข้ารับรักษาพยาบาล ในขณะที่เหยื่ออาชญากรรมในมลรัฐที่มีการบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด จะสูญเสียเวลาเพื่อการปรึกษาหารือในรูปแบบคดีร่วมกับพนักงานอัยการ การเข้าร่วมรับฟังการพิจารณาคดีหรือการเข้ารับคำปรึกษา ส่วนการดำเนินการในการเรียกร้องค่าชดเชยของเหยื่ออาชญากรรมจากความเสียหายที่ได้รับ ปรากฏว่าเหยื่ออาชญากรรมในมลรัฐที่มีการบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัดได้รับการจ่ายค่าชดเชยจากความเสียหายน้อยกว่าเหยื่ออาชญากรรมในมลรัฐที่มีการบังคับใช้กฎหมายอย่างไม่เคร่งครัด สำหรับเหตุผลสำคัญคือผู้กระทำความผิดในคดีที่ศาลมีคำพิพากษาให้จ่ายค่าชดเชยแก่เหยื่ออาชญากรรมในมลรัฐที่มีการบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด ถูกลงโทษด้วยการจำคุก มากกว่าผู้กระทำความผิดในมลรัฐที่มีการบังคับใช้กฎหมายอย่างไม่เคร่งครัด อย่างไรก็ตาม มีเหยื่ออาชญากรรมที่ศาลพิพากษาให้ได้รับค่าชดเชยน้อยกว่าร้อยละ 20 ที่ได้รับค่าชดเชยอย่างแท้จริง อันมีสาเหตุสำคัญนอกเหนือจากการบังคับใช้กฎหมาย คือ การขาดความรู้ในการดำเนินการตามสิทธิในการได้รับค่าชดเชยของเหยื่ออาชญากรรม ขาดความรู้เกี่ยวกับความเสียหายที่เหยื่อกำลังประสบรวมทั้งจำนวนทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดที่สามารถจ่ายค่าชดเชยให้แก่เหยื่ออาชญากรรมได้ ตลอดจนทัศนคติในการพิพากษาสั่งให้มีการจ่ายค่าชดเชยแก่เหยื่ออาชญากรรม

อย่างไรก็ตาม เหยื่ออาชญากรรมส่วนหนึ่งได้แสดงทัศนะในเชิงลบต่อกระบวนการยุติธรรม โดยเชื่อว่าการบังคับใช้กฎหมายในการชดเชยเหยื่ออาชญากรรมยังไม่มีประสิทธิภาพ โดยคำพิพากษาหรือการอุทธรณ์คดี ยังไม่มีความยุติธรรมอย่างแท้จริง รวมทั้งการดำเนินงานของกระบวนการยุติธรรมยังไม่รวดเร็วพอ นอกจากนี้ วิธีการลงโทษผู้กระทำความผิดโดยส่วนใหญ่ คือ การตัดสินจำคุกมากกว่าการลงโทษด้วยวิธีอื่นๆ

สำหรับทัศนะของบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมต่อการให้ความคุ้มครองสิทธิของเหยื่ออาชญากรรม ปรากฏว่าบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมรวมทั้งเจ้าหน้าที่ผู้ให้การช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมในมลรัฐที่มีการบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด เห็นว่าการให้ความคุ้มครองเหยื่ออาชญากรรมในการแจ้งเกี่ยวกับคดี การปรากฏตัวในชั้นตอนต่างๆ ของกระบวนการยุติธรรมและการเข้าร่วมรับฟังการพิจารณาต่างๆ ได้มีการให้ความคุ้มครองสิทธิของเหยื่อ

อาชญากรรมมากกว่าในมลรัฐที่มีการบังคับใช้กฎหมายอย่างไม่เคร่งครัด อย่างไรก็ตาม มีเจ้าหน้าที่บางส่วนในมลรัฐที่มีการบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัดเห็นว่า การดำเนินงานให้ความคุ้มครองสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมยังปฏิบัติได้ไม่เต็มที่ เนื่องจากมีเจ้าหน้าที่จำนวนมากทั้ง 2 กลุ่มมลรัฐ ตัวอย่าง ไม่ทราบถึงสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมและวิธีการดำเนินการเรียกร้องสิทธิให้แก่เหยื่ออาชญากรรม อาทิ มีเจ้าหน้าที่ร้อยละ 61 ในมลรัฐที่มีการบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด ไม่ทราบว่าทางมลรัฐมีข้อกำหนดในรัฐธรรมนูญที่ให้ความคุ้มครองต่อสิทธิของเหยื่ออาชญากรรม

สิ่งที่เป็นปัญหาสำคัญต่อการให้ความคุ้มครองสิทธิของเหยื่ออาชญากรรม เจ้าหน้าที่ดังกล่าวข้างต้นได้ให้ความสำคัญต่อปัญหาการขาดแคลนงบประมาณ การฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง และการบังคับใช้กฎหมายคุ้มครองสิทธิของเหยื่ออาชญากรรม อย่างไรก็ตาม ผู้บริหารในมลรัฐที่มีการบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัดได้ให้ความสำคัญต่อการเพิ่มงบประมาณและแหล่งในการให้บริการ รวมทั้งโครงการในการช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมเป็นอันดับแรก รองลงมาคือ การให้ความรู้เกี่ยวกับสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมแก่เจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมและผู้เกี่ยวข้อง ในขณะที่ผู้บริหารในมลรัฐที่มีการบังคับใช้กฎหมายอย่างไม่เคร่งครัดได้ให้ความสำคัญต่อประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมายสำหรับคุ้มครองสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมเป็นอันดับแรก ตามด้วยการเพิ่มงบประมาณ

จากผลการศึกษาจะเห็นได้ว่าแม้เหยื่ออาชญากรรมในมลรัฐที่มีการบังคับใช้กฎหมายคุ้มครองเหยื่ออาชญากรรมอย่างเคร่งครัด จะได้รับการคุ้มครองสิทธิในบางประเด็นและมีความพึงพอใจต่อกระบวนการยุติธรรมมากกว่าเหยื่ออาชญากรรมในมลรัฐที่มีการบังคับใช้กฎหมายอย่างไม่เคร่งครัด แต่แนวทางในการให้ความคุ้มครองสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมโดยการบังคับใช้กฎหมาย ยังไม่มีประสิทธิภาพในการให้ความคุ้มครองอย่างแท้จริง เนื่องจากปัญหาสำคัญอันดับแรกคือ เหยื่ออาชญากรรม และเจ้าหน้าที่ทั้งในกระบวนการยุติธรรม รวมทั้งผู้ที่เกี่ยวข้องกับการช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรม ขาดความรู้เรื่องสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมและการดำเนินการเรียกร้องตามสิทธิดังกล่าวอย่างแท้จริง สำหรับข้อเสนอแนะจากการวิจัยคือแนวทางในการให้ความคุ้มครองสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถทำได้โดยการให้ความรู้ต่อเหยื่ออาชญากรรมและเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง การจัดหางบประมาณที่เพียงพอสำหรับการให้บริการแก่เหยื่อและการดำเนินการในสิทธิ รวมทั้งการให้ความคุ้มครองต่อเหยื่ออาชญากรรมผู้ปฏิเสธในการรับสิทธิคุ้มครองให้มากขึ้น การแจ้งสิทธิของเหยื่ออาชญากรรม การดำเนินการในการชดเชยแก่เหยื่ออาชญากรรมโดยคำสั่งจากศาลทั้งในแง่การรับและการจ่ายค่าชดเชยแก่เหยื่ออาชญากรรมอย่างมีประสิทธิภาพ

2) หลักเกณฑ์ในการให้ความช่วยเหลือ

สหรัฐอเมริกาเป็นประเทศหนึ่งที่ทำให้ความสำคัญต่อการคุ้มครองสิทธิของเหยื่ออาชญากรรม แต่เนื่องจากสหรัฐอเมริกาประกอบด้วยหลายมลรัฐที่ต่างมีกฎหมายใช้บังคับเป็นของตนเองภายใต้กฎหมายของรัฐบาลกลางจึงมีแนวทางในการให้ความคุ้มครองผู้เสียหายโดยมุ่งให้ความสำคัญกับการบังคับใช้กฎหมายเป็นสำคัญ ตัวอย่างการให้ความช่วยเหลือแก่เหยื่ออาชญากรรมในมลรัฐหลุยส์เซียนาเป็นไปตามกฎหมาย The Victims of Crime Act of 1984 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดย The Children's Justice and Assistance Act of 1986, The Anti-Drug Abuse Act of 1992 และเมื่อไม่นานมานี้คือ The Antiterrorism and Effective Death Penalty Act of 1996 ซึ่งรวมเรียกสั้นๆ ว่า “VOCA”

อย่างไรก็ตามการให้ความคุ้มครองสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมโดยการบังคับใช้กฎหมายเป็นแนวทางหนึ่งที่สามารถให้ความคุ้มครองสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมได้ หากแต่หาใช่เป็นแนวทางที่สามารถให้ความคุ้มครองสิทธิแก่เหยื่ออาชญากรรมได้อย่างแท้จริง ครอบคลุมที่เหยื่ออาชญากรรมและผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องรวมทั้งสังคม ยังไม่ทราบหรือตระหนักในสิทธิดังกล่าว จึงจำเป็นต้องอาศัยแนวทางอื่นๆ มาเป็นส่วนช่วยให้การคุ้มครองเหยื่ออาชญากรรมมีประสิทธิภาพสูงสุด

3) การจ่ายค่าชดเชยและการให้ความช่วยเหลือทางอื่นที่ไม่ใช่ตัวเงิน

ในการให้ความช่วยเหลือเยียวยาผู้เสียหายในประเทศสหรัฐอเมริกามีกฎหมาย The Antiterrorism and Effective Death Penalty Act of 1996: VOCA เป็นกฎหมายหลัก โดยให้กระทรวงยุติธรรมสหรัฐอเมริกาทำหน้าที่กำหนดแนวทางและหลักเกณฑ์ขึ้นซึ่งสอดคล้องกับแนวทางปฏิบัติของคณะกรรมการบังคับใช้กฎหมายของมลรัฐหลุยส์เซียนา Louisiana Commission on Law Enforcement (LCLE) ได้ให้นิยามคำว่า “เหยื่ออาชญากรรม” หมายถึง บุคคล ซึ่งได้รับความเดือดร้อนเสียหายทางกาย เพศ ทางการเงิน หรือทางจิตใจ ซึ่งเป็นผลจากการกระทำอาชญากรรม

การช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมจะครอบคลุมถึง

(1) การให้ความช่วยเหลือทางสุขภาพและความปลอดภัยเร่งด่วน ทั้งทางกายและใจ เช่น ช่วยแก้ไขวิกฤตการณ์ขณะเกิดเหตุ การพาไปส่งโรงพยาบาลหรือตรวจร่างกาย ให้คำปรึกษาทางโทรศัพท์สายด่วน ให้อาหาร เสื้อผ้าหรือช่วยการเดินทางฉุกเฉิน ให้ที่พัก พิงซ์ชั่วคราว จัดมาตรการรักษาความปลอดภัย ให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายเร่งด่วน

(2) การให้ความช่วยเหลือด้านสุขภาพจิต ทั้งแก่เหยื่ออาชญากรรมชั้นที่หนึ่ง (ผู้ตกเป็นเหยื่อโดยตรง) และเหยื่ออาชญากรรมชั้นที่สอง เช่น การให้คำปรึกษา การบำบัดต่างๆ หรือการประเมินความต้องการด้านจิตใจ

(3) การให้ความช่วยเหลือโดยการมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรม ทางอาญา เช่น การตั้งทนายเพื่อทำหน้าที่แทน การช่วยพาไปหน่วยงานและศาล ค่าเดินทางไปศาล การช่วยเหลือดูแลเด็กขณะเหยื่ออาชญากรรมไปศาล ช่วยแจ้งกำหนดนัดหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดี ช่วยจัดทำรายงานผลการถูกกระทบกระเทือนของเหยื่ออาชญากรรม การให้คำปรึกษาเพื่อเยียวยา ทั้งนี้จะไม่รวมการฟ้องคดีที่ไม่เร่งด่วน เช่น การฟ้องหย่า หรือ ฟ้องร้องค่าเสียหายทางแพ่ง

(4) การตรวจทางนิติเวช

(5) ค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในการให้บริการโดยตรง เช่น ค่าเช่าที่พักและสาธารณูปโภค บริการ โทรศัพท์ ค่าเดินทางมาเพื่อขอรับบริการ ค่าเดินทางฉุกเฉินเพื่อมาร่วมกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ค่าเดินทางในท้องถิ่นสำหรับผู้ให้บริการ

(6) การให้บริการพิเศษ เช่น การเป็นตัวแทนเหยื่ออาชญากรรมเพื่อติดต่อกับผู้ให้ความช่วยเหลืออื่น เจ้าหน้าที่ หรือนายจ้าง ช่วยค้นหาวัตถุพยาน ช่วยในการร้องขอเงินชดเชยหรือหรือความช่วยเหลือทางรัฐอื่นๆ

(7) ค่าใช้จ่ายแก่บุคลากรของโครงการที่เกี่ยวข้องโดยตรง เช่น เงินเดือนเจ้าหน้าที่ ค่าประชาสัมพันธ์การสมัครงานตาม โครงการของ VOCA ค่าอบรมเจ้าหน้าที่หรืออาสาสมัคร

(8) กระบวนการยุติธรรมเพื่อการเยียวยา เพื่อช่วยเปิดโอกาสให้เหยื่ออาชญากรรมได้เข้าพบหรือร่วมในกิจกรรมร่วมกับผู้กระทำความผิดโดยสมัครใจเพื่อเยียวยาหรือบำบัด

(9) ค่าใช้จ่ายอื่นๆ เช่น ค่าฝึกอบรมทักษะของเจ้าหน้าที่ ค่าเอกสารฝึกอบรม ค่าเดินทางในการฝึกอบรม

(10) ค่าวัสดุและเครื่องตกแต่งสำนักงาน

(11) ค่าเทคโนโลยีที่นำมาใช้ในการให้ความช่วยเหลือ เช่น คอมพิวเตอร์ ในบางกรณี เช่น ผู้ช่วยเหลือในการยื่นเรื่องฉุกเฉิน แพทย์นิติเวชตรวจการล่วงละเมิดทางเพศ กรณีที่ไม่สามารถขอใช้เงินจากแหล่งอื่นได้ การให้บริการบำบัดทางจิตฉุกเฉิน

(12) ค่าบริหารจัดการโครงการให้ความช่วยเหลือ

(13) ค่าการกำกับดูแลการให้บริการ ในกรณีจำเป็นไม่เกิน 10%

(14) ค่าใช้จ่ายในการนำเสนอโครงการต่อสาธารณะ เช่น โรงเรียน สำนักงานของชุมชน หรือเวทีสาธารณะ

นอกจากนี้ประเทศสหรัฐอเมริกายังมีมาตรการเยียวยาช่วยเหลือผู้เสียหายที่ นอกเหนือจากตัวเงินคือ วิธีการให้ความช่วยเหลือจะกระทำโดยผ่านทางโครงการการให้ความช่วยเหลือที่จัดให้โดยตรงแก่เหยื่ออาชญากรรม โดยให้ลำดับความสำคัญแก่เหยื่ออาชญากรรม ประเภทการถูกล่วงละเมิดทางเพศ คู่สมรสที่ถูกทำร้ายและเด็กที่ถูกทำร้าย ตามลำดับ

ผู้จัดโครงการและโครงการการให้ความช่วยเหลือจะต้องมีคุณสมบัติและ หลักเกณฑ์ เช่น

- 1) เป็นองค์กรของรัฐหรือองค์กรเอกชนที่ไม่ค้ากำไร ที่มีวัตถุประสงค์ เพื่อให้ความช่วยเหลือแก่เหยื่ออาชญากรรมประเภทและในด้านต่างๆ
- 2) เป็นการใช้เงินเพื่อให้หรือขยายบริการ แต่มิใช่เป็นการใช้เงินเพื่อแทนที่ กองทุนอื่นของมลรัฐหรือท้องถิ่นที่ให้ความช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมด้วย
- 3) กรณีโครงการที่มีอยู่แล้ว ต้องเป็นโครงการที่จัดตั้งขึ้นมาแล้วอย่างน้อย หนึ่งปี และมีหลักฐานการดำเนินการเพื่อช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมอย่างมีประสิทธิภาพ
- 4) กรณีเป็นโครงการใหม่ อาจได้รับเงินอุดหนุนได้ แต่จะต้องแสดงว่ามีเงิน จากแหล่งอื่นซึ่งมีไว้ระดับรัฐสนับสนุนอย่างน้อยร้อยละ 25 หรือกรณีองค์กรเอกชนต้องแสดง ให้เห็นว่า เป็นองค์กรที่มีการดำเนินงานที่ดีต่อสำนักงานทางการค้าของมลรัฐตลอดช่วงเวลาที่ได้รับการสนับสนุนทางการเงิน
- 5) ต้องมีเงินสนับสนุนจากแหล่งเงินอื่นสมทบด้วย 20% เพื่อเป็นการช่วย เพิ่มเงินทุนในการให้ความช่วยเหลือ แต่มีข้อยกเว้นหรือลดหย่อนไว้ในกรณีที่ เป็นโครงการใหม่ที่เป็นของชนเผ่าพื้นเมืองของอเมริกาหรือองค์กรที่ตั้งอยู่ในพื้นที่อนุรักษ์
- 6) บุคลากรต้องเป็นอาสาสมัครเว้นแต่รัฐจะยกเว้นให้เพราะมีเหตุผลจำเป็น
- 7) โครงการจะต้องช่วยส่งเสริมการให้ความช่วยเหลือของชุมชนและ หน่วยงาน
- 8) ต้องช่วยให้เหยื่ออาชญากรรมสามารถยื่นเรื่องหรือฟ้องร้องเพื่อให้ได้รับ เงินชดเชยต่างๆ

4.2.2 ประเทศอังกฤษ มีข้อพิจารณา ดังนี้

- 1) มาตรการทางกฎหมายในการเยียวยาผู้เสียหายในประเทศอังกฤษ

ในประเทศอังกฤษมีกฎหมายค่าตอบแทนความเสียหายแก่เหยื่อ อาชญากรรมในคดีอาญา (Compensation for Victims of Crimes of Violence) มาตั้งตั้งแต่ปี ค.ศ.1964

และให้มีคณะกรรมการพิจารณาค่าเสียหาย (Criminal Injuries Compensation Board) ให้แก่เหยื่ออาชญากรรมปัจจุบันได้มีการตราพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายในคดีอาญา (Criminal Injuries Compensation Act 1995) ซึ่งใช้บังคับในประเทศเครือสหราชอาณาจักร ได้แก่ ประเทศอังกฤษ สกอตแลนด์ และเวลส์ ส่วนในไอร์แลนด์เหนือจะมีกฎหมายแยกต่างหาก ใช้เป็นการเฉพาะ ทั้งนี้ ในการให้ความช่วยเหลือแก่เหยื่ออาชญากรรมตามกฎหมาย (Criminal Injuries Compensation Act 1995) ในประเทศอังกฤษ ถือเป็นวิธีการให้ความช่วยเหลือโดยผ่านทางแผนการจ่ายเงินทดแทน ดังนี้

“แผน (Scheme)” หมายถึง แผนการจ่ายเงินทดแทนสำหรับผู้เสียหายจากความผิดอาญา

“เงินทดแทน” หมายถึง เงินทดแทนที่มีคำวินิจฉัยให้สั่งจ่าย

“ความเสียหายจากความผิดอาญา (Criminal Injury)” “การสูญเสียรายได้” และ “ค่าใช้จ่ายพิเศษ” ให้เป็นไปตามที่จะกำหนดต่อไป (ในตัวอย่างกฎหมายมิได้มีการกำหนดลักษณะความผิดที่ผู้เสียหายจะสามารถขอเงินทดแทนไว้ แต่จะเป็นไปตามแผนการจ่ายเงินทดแทนฯ)

แม้คำว่า “Criminal of Violence” ไม่มีนิยามไว้ในกฎหมาย แต่มีแนวปฏิบัติกำหนดลักษณะของความผิดที่มีการทำร้ายร่างกายซึ่งรวมถึงความรุนแรงทางเพศหรือการขู่ทำร้ายซึ่งในขั้นที่สุดศาลจะเป็นผู้วินิจฉัยเป็นรายกรณีไป ตัวอย่างความผิดที่ผู้เสียหายสามารถร้องขอเงินทดแทนได้ เช่น ปล้นทรัพย์ การถูกทำร้ายจากการปฏิบัติหน้าที่หรือช่วยเหลือเจ้าพนักงานการวางยาพิษ การบาดเจ็บจากสัตว์หรือจากยานพาหนะ ฯลฯ

2) หลักเกณฑ์ในการให้ความช่วยเหลือ

การให้ความช่วยเหลือจะกระทำโดยผ่านทางแผนการจ่ายเงินทดแทนสำหรับผู้เสียหายจากความผิดอาญา (Criminal Injuries Compensation Scheme) ซึ่งเมื่อมีการจัดทำแผนฯ จะต้องมีการกำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับ

- (1) พฤติการณ์และเงื่อนไขที่จะสามารถจ่ายเงินทดแทนได้
- (2) ประเภทของบุคคลที่จะมีสิทธิได้รับเงินทดแทน
- (3) กำหนดระยะเวลาในการยื่นคำร้องและการดำเนินการต่างๆ

แผนการจ่ายเงินทดแทนสำหรับผู้เสียหายจากความผิดอาญาได้จัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ในการจ่ายเงินทดแทน คือ

(ก) เป็นการยอมรับความเสียหายทั้งทางกายและจิตใจที่เกิดขึ้นจากความรุนแรงทางอาชญากรรม (Criminal of Violence)

(ข) ในบางพฤติการณ์ เป็นการจ่ายเงินทดแทนให้แก่การขาดรายได้ในอดีตและในอนาคตหรือค่าใช้จ่ายพิเศษจากอาชญากรรมนั้น

(ค) ในกรณีที่มีความสูญเสียจากผลของการเป็นอาชญากรรม ในบางกรณีจะรวมถึงค่าทดแทนสำหรับการขาดรายได้สำหรับผู้เสียชีวิตด้วย

3) การจ่ายค่าชดเชยและการให้ความช่วยเหลือทางอื่นที่ไม่ใช่ตัวเงิน

สำหรับการจ่ายเงินทดแทน เดิมก่อนปี ค.ศ.1996 จะวินิจฉัยให้โดยใช้หลักกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) แต่ปัจจุบันกฎหมายกำหนดให้มีการจัดทำบัญชีอัตราค่าทดแทน (Tariff) ในกรณีต่างๆ ไว้ในบัญชีอัตราค่าทดแทนจะแบ่งออกเป็น 2 ส่วนใหญ่ โดยส่วนแรกจะเป็นอัตราค่าทดแทน 25 ระดับ ตั้งแต่ 1,000 ปอนด์ - 250,000 ปอนด์ (แต่เพดานค่าทดแทนสำหรับการขาดรายได้และค่าใช้จ่ายพิเศษอื่นอาจจ่ายได้สูงสุด 500,000 ปอนด์ และส่วนที่สองจะเป็นบัญชีรายการความเสียหายที่ผู้เสียหายอาจร้องขอค่าทดแทนได้ 400 รายการ ซึ่งผู้เสียหายจะได้รับในอัตราเท่าใดจะพิจารณาประกอบกับบัญชีส่วนที่หนึ่ง เพื่อคำนวณค่าทดแทนที่อาจได้รับในแต่ละรายการคำสั่งเกี่ยวกับการจ่ายเงินทดแทนเป็นคำสั่งที่ตุลาการสามารถอุทธรณ์ไปยังคณะกรรมการวินิจฉัยชี้ขาด (Adjudicators) และคำวินิจฉัยของคณะกรรมการฯ สามารถถูกทบทวนได้ตามกฎหมาย Tribunals and Inquiries Act 1992

4.2.3 ประเทศออสเตรเลีย มีข้อพิจารณา ดังนี้

1) มาตรการทางกฎหมายในการเยียวยาผู้เสียหายในประเทศออสเตรเลีย

ประเทศออสเตรเลียมีการปกครองแบบหลายมลรัฐเช่นในประเทศสหรัฐอเมริกา แต่ละมลรัฐต่างมีมาตรการเยียวยาความเสียหายที่เป็นลักษณะเฉพาะ เช่น การให้ความช่วยเหลือแก่เหยื่ออาชญากรรมในมลรัฐเซาท์ออสเตรเลีย จะมีกฎหมายรัฐบัญญัติว่าด้วยเหยื่ออาชญากรรม (Victims of Crime Act 2001) ซึ่งมีผลใช้บังคับในปี ค.ศ.2003

2) หลักเกณฑ์ในการให้ความช่วยเหลือ

“เหยื่อ” ในส่วนที่เกี่ยวกับการกระทำความผิด หมายถึงบุคคลซึ่งได้รับความเสียหายจากผลของการกระทำความผิด (แต่ไม่รวมถึงบุคคลที่เป็นผู้ร่วมกระทำความผิดด้วย)

“เหยื่อโดยตรง” ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด หมายถึงบุคคลในประเภทต่อไปนี้

1) บุคคลซึ่งได้รับความเสียหายบาดเจ็บทางกายจากผลของการกระทำความผิด

2) บุคคลซึ่งได้รับความกระทบกระเทือนทางจิตใจจากผลของการเข้าไปเกี่ยวข้องกับโดยตรงในเหตุการณ์ที่มีการกระทำความผิดหรือในการดำเนินการในเหตุการณ์ภายหลังการกระทำความผิดเพื่อจัดการกับผลของการกระทำ

3) ในกรณีที่เป็นการกระทำความผิดกระทำลงต่อเด็ก ได้แก่ บิดามารดา หรือผู้ปกครองของเด็ก

4) ในกรณีที่การกระทำความผิดกระทำลงต่อบุคคลซึ่งต้องเสียชีวิต เนื่องจากการกระทำนั้น ได้แก่ สมาชิกในครอบครัวโดยตรงของผู้เสียชีวิต

“สมาชิกในครอบครัวโดยตรง” หมายถึง คู่สมรส บิดามารดา ปู่ย่าตา ยาย บุตร (รวมถึงบุตรที่บรรลุนิติภาวะแล้ว) หลาน (รวมถึงหลานที่บรรลุนิติภาวะแล้ว) พี่น้อง

“ได้รับความเสียหาย” หมายถึง บาดเจ็บทางกายหรือกระทบกระเทือนทางจิตใจ ซึ่งรวมถึงการตั้งครรภ์ การเสียชีวิต หรืออาการทางประสาทเสีย

“ความเสียหายที่มีไข่ตัวเงิน” หมายถึง ความเจ็บปวดและทุกขเวทนา การสูญเสียความก้าวหน้าในชีวิต การสูญเสียความหวังในชีวิต การสูญเสียโคมพิพผลภพผู้มีสิทธิขอความช่วยเหลือตามกฎหมาย Victims of Crime Act ได้แก่ “เหยื่อโดยตรง” ตามนิยามที่กล่าวไว้ข้างต้น ซึ่งต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ เช่น การได้รับความเสียหายจากกระทำความผิดในฐานที่กำหนด เช่น การใช้กำลังขู่เช็ดความผิดที่ก่อให้เกิดความหวาดกลัวหรือภัยอันตรายอันใกล้จะถึง ความผิดทางเพศ หรือความผิดที่ก่อให้เกิดการเสียชีวิตหรือการบาดเจ็บ

สิทธิประโยชน์ที่เหยื่ออาชญากรรมจะได้รับ แล้วแต่กรณี เช่น เงินชดเชยตามกฎหมายสำหรับการบาดเจ็บของเหยื่อ

กรณีเหยื่อเสียชีวิต ได้แก่ เงินชดเชยตามกฎหมายสำหรับความสูญเสียทางจิตใจของกลุ่มสมรสหรือบิดามารดาจากผลของการเสียชีวิตของเหยื่อ เงินชดเชยตามกฎหมายสำหรับความสูญเสียทางการเงินให้แก่ผู้ที่ศาลเห็นว่าจะเป็นตัวแทนเพื่อประโยชน์แก่ผู้อยู่ในอุปการะของผู้ตายได้ แต่ทั้งนี้ต้องไม่เคยมีคำสั่งให้เงินชดเชยกรณีบาดเจ็บมาก่อน และค่าปลงศพ⁵⁶

3) การจ่ายค่าชดเชยและการให้ความช่วยเหลือทางอื่นที่ไม่ใช่ตัวเงิน

หลักการจ่ายค่าชดเชยและสิทธิพื้นฐานของเหยื่ออาชญากรรมในประเทศออสเตรเลีย คือ

(1) การได้รับการปฏิบัติที่เป็นธรรมและมีศักดิ์ศรี

⁵⁶ปีติกาญจน์สิทธิเดช. (2552). การพัฒนามาตรการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญางานวิจัยผู้บริหารการยุติธรรมระดับสูง (บ.ย.ศ) รุ่นที่ 13 วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม:67 -75.

(2) สิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองตามความประสงค์ในขั้นตอนการประกันตัวผู้ต้องหา

(3) สิทธิที่จะได้รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับการสอบสวนและการดำเนินคดีอาญา

(4) สิทธิที่จะได้รับคำแนะนำในการเป็นพยาน

(5) สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาโดยศาลถึงผลกระทบที่เหยื่อได้รับการกระทำคามผิด และมีสิทธิยื่นคำแถลงเกี่ยวกับผลกระทบนั้นในขั้นตอนการให้ประกันตัวทันที

(6) สิทธิที่จะได้รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับการเข้าถึงบริหารทางสุขภาพและสวัสดิการ

(7) สิทธิที่เกี่ยวกับการชดเชยความเสียหายและเยียวยา

(8) สิทธิที่จะได้รับทรัพย์สินกลับคืน

(9) สิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองความเป็นส่วนตัว

สรุปผลการศึกษามาตรการช่วยเหลือผู้เสียหายที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมของต่างประเทศซึ่งได้แยกศึกษาประเทศตัวอย่างของกลุ่มระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) และระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law) พบว่า

(1) การชดเชยค่าทดแทนโดยรัฐให้แก่ผู้เสียหายในคดีอาญาตามกฎหมายต่างประเทศเหล่านั้นมีลักษณะเป็นการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นจากความผิดพลาดแห่งกระบวนการยุติธรรมให้แก่ผู้เสียหายในคดีอาญาโดยรัฐเป็นผู้ชดเชยให้ตามที่ผู้เสียหายในคดีอาญาร้องขอ ซึ่งเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของกฎหมาย มิใช่เป็นการฟ้องร้องคดีต่อศาล วิธีการดังกล่าวจึงสอดคล้องกับแนวความคิดที่แท้จริงของการชดเชยค่าทดแทนโดยรัฐให้แก่ผู้เสียหายในคดีอาญาตามที่ได้ศึกษามาในหัวข้อ 1 และในบางประเทศ เช่น ประเทศฝรั่งเศสถึงกับมีบทบัญญัติเรื่องนี้ปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาโดยตรงเลยทีเดียว

(2) ปัญหาว่า เมื่อรัฐยินยอมให้มีการชดเชยค่าทดแทนดังกล่าวแล้ว จะมีการกำหนดจำนวนเงินค่าทดแทนในลักษณะอย่างไร ในเรื่องนี้จะเป็นการกำหนดจำนวนเงินทดแทนในลักษณะอย่างไรกล่าวคือจะเป็นการกำหนดค่าทดแทนเสมือนกับเป็นค่าเสียหายในทางละเมิด ซึ่งจะต้องมีการชดเชยในทุกๆ เรื่องที่เกิดความเสียหายโดยไม่จำกัดจำนวน หรือเป็นการชดเชยในลักษณะที่รัฐแสดงออกถึงความรับผิดชอบในกระบวนการยุติธรรม (State Feel Quality) เท่านั้น ซึ่งในเรื่องนี้จะพบว่า มีเพียงประเทศสหรัฐอเมริกาที่มีการกำหนดจำนวนเงินค่าทดแทนขั้นสูงสุดเอาไว้ จึงทำให้มองเห็นได้ว่าการชดเชยค่าทดแทนดังกล่าวในประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นการชดเชยในลักษณะที่รัฐแสดงออกถึงความรับผิดชอบในกระบวนการยุติธรรม

อย่างไรก็ตามในประเทศอังกฤษ ประเทศฝรั่งเศส และประเทศเยอรมนี นั้น แม้จะปรากฏว่าไม่มีการจำกัดจำนวนเงินค่าทดแทนขั้นสูงสุดเอาไว้แต่ก็มิได้หมายความว่ารัฐจะชดใช้ค่าทดแทนให้กับความเสียหายในทุกเรื่องดังเช่นเป็นการกระทำละเมิด นอกจากนี้การที่กฎหมายทั้งสามประเทศดังกล่าวมิได้มีข้อความตัดสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาที่จะฟ้องร้องเรียกค่าเสียหายในทางแพ่งอีกส่วนหนึ่งด้วยแล้ว ก็ยังเป็นข้อสนับสนุนให้เห็นได้ว่าการชดใช้ค่าทดแทนโดยรัฐให้แก่ผู้เสียหายในคดีอาญาของทั้งสามประเทศ เช่นนี้หาใช่เป็นการชดใช้เสมือนกับเป็นการละเมิดอันเป็นแนวความคิดในทางแพ่งด้วยไม่ หากแต่เป็นการชดใช้ในลักษณะที่รัฐแสดงออกถึงความรับผิดชอบในกระบวนการยุติธรรมเช่นกัน

ส่วนในกรณีประเทศญี่ปุ่นนั้นค่อนข้างจะชัดเจนว่า กฎหมายว่าด้วยการชดใช้ค่าทดแทนในคดีอาญา (The Criminal Compensation Law) นั้นมีข้อความในลักษณะที่แสดงให้เห็นว่ามีแนวความคิดความรับผิดชอบทางแพ่งเรื่องละเมิดปะปนอยู่ ทั้งนี้เพราะกฎหมายดังกล่าวกำหนดให้ผู้ถูกดำเนินคดีอาญาสิ้นสุดสิทธิในการได้รับชดใช้ค่าทดแทนในกรณีเช่นนี้ไปเท่าจำนวนเงินที่บุคคลนั้นได้รับไปจากการฟ้องร้องเรียกค่าเสียหาย (หากมี) จากรัฐตามกฎหมายว่าด้วยความรับผิดชอบของรัฐบาล (The Governmental Liability Law) หรือตามกฎหมายอื่น

(3) องค์กรที่ทำหน้าที่พิจารณาคำร้องและวินิจฉัยตัดสินเกี่ยวกับหน้าที่ในการชดใช้ค่าทดแทนของรัฐนั้น ในประเทศกลุ่มระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law System) คือ ประเทศฝรั่งเศส ประเทศเยอรมนี และประเทศญี่ปุ่น กำหนดให้เป็นหน้าที่ของศาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศฝรั่งเศสมีการตั้งเป็นองค์กรพิเศษซึ่งเรียกว่า “คณะกรรมการ (Commission) ขึ้นมาทำหน้าที่โดยตรงซึ่งคณะกรรมการนี้มีผู้พิพากษาศาลสูงร่วมอยู่ด้วยถึง 3 นาย”

ส่วนในประเทศกลุ่มระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law System) อย่างเช่นในประเทศอังกฤษนั้น กำหนดให้รัฐมนตรีกระทรวงมหาดไทย (Home Secretary) เป็นผู้พิจารณาและวินิจฉัยถึงการชดใช้ ค่าทดแทนนั้น แต่ขณะเดียวกันก็ยังปรากฏว่ามีข้อโต้แย้งในเรื่องนี้อยู่เช่นกัน เนื่องจากเห็นว่าการกำหนดให้ฝ่ายบริหารเป็นผู้พิจารณาคำหนดค่าทดแทนนั้น อาจทำให้เกิดความรู้สึกว่าเป็นการปกป้องการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งเป็นฝ่ายบริหารด้วยกันจนอาจมีผลให้ถูกดำเนินคดีอาญาไม่ได้รับความเป็นธรรมในการชดใช้ค่าทดแทนอย่างที่ควรจะเป็น

จากการศึกษากฎหมายของประเทศต่างๆ ซึ่งรัฐเป็นผู้จ่ายเงินทดแทนแก่เหยื่ออาชญากรรมมีบทบัญญัติที่เป็นสาระสำคัญพอสรุปได้ 11 ประการดังนี้

- 1) รัฐจะดำเนินการชดใช้ค่าเสียหายให้เฉพาะผู้ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมในความผิดต่อชีวิตและร่างกาย โดยทั่วไปรัฐจะไม่ชดใช้ค่าเสียหายในความผิดต่อทรัพย์สิน เพราะการชดใช้ค่าเสียหายในความผิดต่อทรัพย์สินกระทำได้ยาก และ อาจมีการถือ โกงได้ง่าย
- 2) การเรียกร้องค่าเสียหายจะกระทำได้อต่อเมื่อเป็นการกระทำความผิดตามกฎหมายอาญา หรือ กฎหมายอื่นซึ่งรัฐจะชดใช้ค่าเสียหายให้
- 3) ความเสียหายและบาดเจ็บที่ได้รับจากรถยนต์ที่ฝ่าฝืนกฎจราจร โดยปกติรัฐจะไม่ชดใช้ค่าเสียหายให้ยกเว้นผู้กระทำผิดใช้รถยนต์เป็นเครื่องมือในการทำร้าย
- 4) ความผิดบางประเภท เช่น กรณีการบาดเจ็บจากการทะเลาะวิวาทภายในครอบครัวเช่น ระหว่างสามี ภรรยาญาติพี่น้อง รัฐไม่ชดใช้ให้
- 5) ผู้เสียหายที่ยั่วให้เกิดอาชญากรรม จะไม่ได้รับการชดใช้ค่าเสียหาย ส่วนบุคคลที่ขอบอดไอ้ความร้าย หรือ โจรไปในที่ไม่สมควรจนประสบเหตุร้าย เช่น ถูกชิงทรัพย์ ได้รับบาดเจ็บ ถูกทำร้ายร่างกาย จะได้รับการชดใช้ค่าเสียหายหรือไม่อยู่กับดุลพินิจของคณะกรรมการพิจารณาความเสียหาย ซึ่งกำหนดหลักเกณฑ์แตกต่างกันออกไปในกฎหมายของแต่ละประเทศ
- 6) ผู้กระทำความผิดหรือผู้สนับสนุน ได้รับบาดเจ็บในการประกอบอาชญากรรมไม่ได้รับการชดใช้ค่าเสียหาย
- 7) คณะกรรมการซึ่งพิจารณาให้ค่าทดแทนหรือค่าเสียหาย ตามกฎหมายดังกล่าวนี้มีอำนาจในการใช้ดุลพินิจอย่างจำกัด เช่น กฎหมายอังกฤษ มีอำนาจใช้ดุลพินิจพอประมาณเช่น กฎหมายของรัฐแคลิฟอร์เนีย หรือ มีอำนาจใช้ดุลพินิจได้อย่างกว้างขวาง เช่น กฎหมายรัฐนิวยอร์ก ในการพิจารณาว่าผู้เสียหายเป็นผู้ต้องรับผิดชอบในอาชญากรรมนั้นด้วยหรือไม่ และ ควรได้รับค่าเสียหายเท่าใด
- 8) การบาดเจ็บเล็กน้อยไม่ได้รับค่าเสียหาย ตามกฎหมายอังกฤษจะต้องหยุดงานอย่างน้อย 3 สัปดาห์ หรือ ตามกฎหมายนิวยอร์กค่าเสียหายต้องเกิน 100 ดอลลาร์ในการรักษาพยาบาลหรือ หยุดงาน 2 สัปดาห์ขึ้นไป
- 9) กฎหมายบางรัฐกำหนดให้ชดใช้ค่าเสียหายเฉพาะผู้ที่มีความจำเป็นต้องได้รับความช่วยเหลือเท่านั้น กฎหมายบางรัฐก็ได้กำหนดเงื่อนไขข้อนี้
- 10) กฎหมายบางรัฐกำหนดอัตราสูงสุดของความเสียหายที่รัฐจะชดใช้ให้ เช่น ไม่เกิน 5000 เหรียญสหรัฐ และ บางรัฐก็ได้กำหนดไว้ เช่น กฎหมายอังกฤษมิได้กำหนดอัตราขั้นสูงไว้

11) กฎหมายของรัฐต่างๆจะกำหนดมาตรฐานในการจ่ายเงินค่าเสียหาย เช่น จ่ายค่ารักษาพยาบาล ค่าอุปการะเลี้ยงดูที่ไม่สามารถทำงานได้ เงินช่วยเหลือบุตรหรือบิดามารดา หรือสามีภรรยาผู้ได้รับผลร้ายจากอาชญากรรม

สำหรับแหล่งเงินทุนหรือกองทุนที่จะใช้ในการทดแทนค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาหรือเหยื่ออาชญากรรมนั้น เมื่อผู้เสียหายใช้สิทธิของตนขอให้รัฐทำการจ่ายค่าทดแทนดังกล่าวแล้วรัฐโดยเฉพาะประเทศที่ยังไม่เป็นรัฐสวัสดิการเต็มรูปแบบหรือประเทศที่กำลังพัฒนาจะต้องเผชิญกับปัญหาว่า รัฐจะเอาเงินหรือทุนจากที่ใดมาทำการทดแทนให้แก่ผู้เสียหาย ซึ่งโดยทั่วไปแล้วแหล่งเงินทุนดังกล่าว อาจมาจาก

1) จัดสรรจากงบประมาณประจำปีของรัฐบาลโดยตรง เช่น ที่ทำอยู่ในสหรัฐอเมริกา

2) รัฐควรถัดตั้งกองทุนทดแทน (Compensation Fund) ขึ้นจากเงินค่าปรับหรือแหล่งเงินได้อื่น เช่น จากภาษีที่จัดเก็บโดยทั่วไป

3) การหาเงินทดแทนส่วนหนึ่งอาจทำในลักษณะเก็บสะสมโดยเจ้าหน้าที่จากรายได้ของผู้กระทำผิดและจ่ายให้แก่ผู้เสียหายต่อไป

นอกจากนี้การชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายในต่างประเทศนั้นปัญหาหลายประการที่เกิดจากการบังคับใช้กฎหมายทดแทนและความเสียหายให้แก่ผู้ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม คือ

1) มีการเรียกค่าเสียหายด้วยวิธีฉ้อฉล หรือเรียกเงินเกินส่วน หรือ เรียกค่าเสียหายหลังจากที่บริษัทประกันภัยจ่ายค่าเสียหายให้แล้ว เป็นต้น

2) ผู้เสียหายไม่ทราบสิทธิของตนในการขอความช่วยเหลือตามกฎหมาย เพราะไม่ทราบบทบัญญัติของกฎหมาย แม้แต่เจ้าหน้าที่ตำรวจก็ทราบกฎหมายนี้เป็นส่วนน้อยและเจ้าหน้าที่ตำรวจมิได้แจ้งให้ผู้เสียหายทราบหรือแม้แต่โรงพยาบาล พนักงานอัยการหรือศาล

3) ในมลรัฐนิวเจอร์ซีย์ ผู้ยื่นคำร้องขอรับค่าสินไหมทดแทนได้รับการพิจารณาให้ไม่ถึงครึ่งหนึ่งของจำนวนผู้ร้อง

4) ระบบราชการและการทำงานที่ล่าช้า ทำให้มีผู้สนใจยื่นคำร้องขอรับเงินทดแทนน้อยราย

5) การพิจารณาชดใช้ค่าเสียหายบางกรณีผิดพลาดและไม่ยุติธรรมหรือปฏิบัติผิดกฎหมาย

6) ค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลซึ่งอาศัยหลักฐานจากโรงพยาบาล มักสูงกว่าความเป็นจริง

กล่าวโดยสรุป จะเห็นได้ว่าในกระบวนการยุติธรรมทางอาญานั้น ในอดีตนั้นแนวคิดเกี่ยวกับการเยียวยาความเสียหายให้แก่เหยื่ออาชญากรรมเป็นเรื่องที่มีความชัดเจนน้อย โดยถูกละเลยจากรัฐมาอย่างยาวนาน โดยรัฐมุ่งให้ความสำคัญไปที่มาตรการในการป้องกันปราบปรามการก่ออาชญากรรม และการควบคุมความสงบเรียบร้อยของสังคม จนละเลยการเยียวยาช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบจากอาชญากรรม จนกลายเป็นสาเหตุที่ทำให้กระบวนการยุติธรรมถูกตั้งคำถามเกี่ยวกับการสร้างความเป็นธรรมที่แท้จริง นำไปสู่การพัฒนามาตรการในการเยียวยาผู้เสียหายขึ้น ซึ่งในต่างประเทศได้ให้ความสำคัญกับเรื่องดังกล่าวเป็นอย่างมาก และสร้างมาตรการต่างๆ ขึ้นมาเพื่อเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่เหยื่ออาชญากรรมทั้งมาตรการทางด้านตัวเงินและไม่ใช้ตัวเงิน ส่วนของประเทศไทยนั้นมาตรการในการเยียวยาความเสียหายแก่ผู้ที่ได้รับความเสียหายจากอาชญากรรมยังกระจัดกระจายไปตามกฎหมายฉบับต่างๆ โดยขาดความเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน และในบางกรณีก็ซ้ำซ้อนกันอยู่ ทำให้มีพัฒนาการที่ไม่ชัดเจนเพียงพอ ขณะเดียวกัน การที่มาตรการเยียวยาผู้เสียหายของไทยมุ่งเน้นไปที่การเยียวยาในรูปแบบของตัวเงินมากกว่าการเยียวยาในด้านอื่นๆ ทำให้มาตรการดังกล่าวได้กลายเป็นภาระแก่ทางภาครัฐที่จะต้องใช้งบประมาณจำนวนมากในการชดเชยค่าเสียหาย และเมื่อมุ่งเน้นไปที่การเยียวยาในรูปแบบของตัวเงินนี้เอง จึงอาจนำไปสู่ปัญหาทางกฎหมายและทางปฏิบัติในหลายแง่มุม ซึ่งผู้ศึกษาจะทำการศึกษาวิเคราะห์ในบทที่ 4 ต่อไป

บทที่ 4

วิเคราะห์ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับสิทธิของผู้เสียหาย กับการเยียวยาผู้เสียหายที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม

จากการศึกษาถึงแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับสิทธิของผู้เสียหายกับการเยียวยาผู้เสียหายที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม ตลอดจนสิทธิของผู้เสียหายกับการเยียวยาผู้เสียหายที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมในประเทศไทยเปรียบเทียบกับต่างประเทศในบทที่ผ่านมา พบว่าที่ผ่านมากระบวนการยุติธรรมไม่ได้ให้ความสำคัญต่อเหยื่ออาชญากรรมเท่าที่ควร โดยจะเห็นได้ว่ากระบวนการยุติธรรมไม่ได้ให้ความสนใจต่อเหยื่ออาชญากรรมมากไปกว่าเห็นว่าเป็นพยานหลักฐานที่จะทำให้สามารถนำตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษได้ ทั้งนี้ ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมนั้นก็เป็มนุษย์ที่มีศักดิ์และสิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองสิทธิเช่นเดียวกับผู้ต้องหาหรือจำเลย

สำหรับประเทศไทยได้เริ่มให้ความสำคัญกับเหยื่ออาชญากรรมเมื่อไม่กี่สิบปีมานี้ โดยเริ่มจากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้ให้การรับรองสิทธิของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมเอาไว้ด้วย จึงได้มีการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและกฎหมายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อรับรองสิทธิดังกล่าว และในรัฐธรรมนูญฉบับต่อๆ มา ก็ได้รับรองสิทธิดังกล่าวไว้เช่นกัน จึงเป็นหลักให้กระบวนการยุติธรรมต้องดำเนินการตามรัฐธรรมนูญ

อย่างไรก็ตามในความเป็นจริงแล้วปรากฏว่า กระบวนการยุติธรรมกลับให้ความสำคัญหรือมีบทบาทต่อเหยื่ออาชญากรรมน้อยมาก เมื่อพิจารณาถึงความช่วยเหลือด้านต่างๆ เมื่อเปรียบเทียบกับความเสียหายที่เหยื่อได้รับ เช่น ความเสียหายทางเศรษฐกิจ ได้แก่ การช่วยเหลือทางการเงิน การทำงาน ทางสังคม ได้แก่ การดูแลให้เหยื่อกลับไปใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างไม่อับอายปราศจากปมด้อยและอคติ เป็นต้น การช่วยเหลือทางกฎหมาย ซึ่งกระบวนการยุติธรรมจะต้องมีกฎหมายเพื่อจ่ายเงินทดแทนให้กับเหยื่อ ให้ความคุ้มครองผู้เสียหายและพยาน และกฎหมายคุ้มครองสิทธิของเหยื่อ หากว่าต้องตกเป็นผู้เสียหายในคดีอาญา เป็นต้น กระบวนการยุติธรรมควรให้ความสำคัญต่อเหยื่ออาชญากรรมในเรื่องการเยียวยาสภาพจิตใจของผู้ตกเป็นเหยื่อที่ได้รับความกระทบกระเทือนด้านจิตใจ เช่น เด็กถูกทารุณ ผู้หญิงถูกข่มขืน เป็นต้น นอกจากนี้ในการชดเชยความเสียหาย อาจต้องปรับปรุงให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยผู้ชดใช้อาจเป็นอาชญากรรัฐหรือชุมชนก็ได้

ด้วยเหตุนี้จึงพบว่าในปัจจุบันได้มีความพยายามในการให้ความสำคัญต่อเหยื่ออาชญากรรมมากกว่าที่ผ่านมา โดยดูจากรัฐธรรมนูญและในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่มีการแก้ไขมาตรการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้ที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม อาทิ การคุ้มครองเด็กในการสอบปากคำเพื่อให้การสืบพยานเด็ก (ที่เป็นเหยื่ออาชญากรรมหรือพยาน) ได้รับการคุ้มครองเป็นพิเศษจากการสืบพยานบุคคลทั่วไป โดยมุ่งคุ้มครองพยานเด็กให้สามารถให้การได้โดยเสรีในสภาพที่อบอุ่นปราศจากการข่มขู่หรือบังคับ หรือปราศจากการเผชิญหน้าผู้กระทำความผิดโดยตรง เป็นต้น

มาตรการเหล่านี้นับเป็นการยกระดับมาตรฐานกระบวนการยุติธรรมให้ประชาชนมีความปลอดภัยในชีวิตร่างกายยิ่งขึ้น และเหยื่ออาชญากรรมก็จะได้รับความเป็นธรรมมากกว่าเดิม นอกจากนี้ก็ได้มีการตราพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ขึ้น เพื่อให้การรับรองสิทธิดังกล่าว และในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 40 (5) ได้บัญญัติรับรองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาไว้ทำนองเดียวกัน แต่มีบทบัญญัติในลักษณะกว้างกว่าว่า “ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา จำเลย และพยานในคดีอาญามีสิทธิได้รับความคุ้มครอง และความช่วยเหลือที่จำเป็นและเหมาะสมจากรัฐ ส่วนค่าตอบแทน ค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายที่จำเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ”

ในปัจจุบันรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 ก็ได้รับรองสิทธินี้ไว้ในมาตรา 4 บัญญัติว่า “ภายใต้บังคับบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค บรรดาที่ชนชาวไทยเคยได้รับการคุ้มครองตามประเพณีการปกครองประเทศไทยในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขและตามพันธกรณีระหว่างประเทศที่ประเทศไทยมีอยู่แล้ว ย่อมได้รับการคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญนี้” หมายความว่า สิทธิของผู้เสียหายดังกล่าวถือเป็นสิทธิที่ประชาชนชาวไทยย่อมได้รับการรับรองตามประเพณีการปกครองประเทศไทยในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และตามพันธกรณีระหว่างประเทศที่ประเทศไทยก็ยังคงได้รับการคุ้มครองและรับรองต่อไป

ด้วยเหตุนี้เมื่อพิจารณาในเรื่องสิทธิของผู้เสียหายตามรัฐธรรมนูญแล้วจะเห็นได้ว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้รับรองสิทธิของผู้เสียหายไว้อย่างกว้างขวางและมีลักษณะที่เป็นสากล แต่เมื่อพิจารณาจากเรื่องของการเยียวยาแก่ผู้เสียหายที่ตกเป็นเหยื่อของอาชญากรรมแล้วกลับปรากฏว่ามีเพียงพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ฉบับเดียวเท่านั้นที่ตราขึ้นเพื่ออนุวัติการตามรัฐธรรมนูญใช้บังคับและกำหนดมาตรการการเยียวยาที่เป็นรูปธรรมให้แก่ผู้เสียหายที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิดทางอาญาโดยที่ตนไม่มีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งเมื่อพิจารณาให้ลึกลงไปในเนื้อหาแล้วกลับพบว่าพระราชบัญญัติดังกล่าวเป็นเพียงกฎหมายหลักในการพิจารณาให้ค่าตอบแทนแก่ผู้เสียหายที่เป็น

เพียงตัวเงินเท่านั้น และมีข้อจำกัดในการเยียวยาความเสียหายอยู่หลายประการ ไม่ว่าจะเป็นงบประมาณในการเยียวยาความเสียหายซึ่งส่งผลกระทบต่อการศึกษากำหนดความเสียหายให้เหมาะสมกับความเสียหายที่แท้จริง หรือการกำหนดเงื่อนไขต่างๆ ที่ยุ่งยากจนทำให้เกิดอุปสรรคต่อผู้เสียหายเป็นอย่างมาก ไม่เพียงเท่านั้นเมื่อพิจารณาถึงความเสียหายที่เหยื่ออาชญากรรมได้รับแล้ว การเยียวยาในรูปของตัวเงินย่อมไม่เพียงพอ ทั้งนี้ เนื่องจากผู้เสียหายที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมไม่ได้รับผลกระทบที่เป็นเพียงตัวเงินเท่านั้น แต่ยังได้รับผลกระทบทางด้านสภาพจิตใจ ชื่อเสียง ฐานะความเป็นอยู่ และสภาพชีวิตที่ไม่ปกติสุข รวมถึงการถูกคุกคามจากผู้กระทำความผิดทางอาญา อีกด้วย

เมื่อพิจารณาจากกฎหมายของนานาประเทศจะพบว่าได้มีการพัฒนาเกี่ยวกับมาตรการเยียวยาความเสียหายแก่เหยื่ออาชญากรรมที่นอกเหนือจากการเยียวยาในด้านตัวเงิน โดยให้ความสำคัญกับการช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมให้มีความเข้มแข็งสามารถกลับมาใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างปกติสุข และเยียวยาบาดแผลในด้านจิตใจ ความรู้สึกของเหยื่ออาชญากรรมด้วยการที่รัฐเข้ามามีส่วนบำบัดฟื้นฟูและให้สิทธิประโยชน์ต่างๆ แก่ผู้เสียหายในคดีอาญาที่ตกเป็นเหยื่อของอาชญากรรม ไม่ให้รู้สึกว่าเป็นผู้ที่ด้อยคุณค่าหรือถูกทอดทิ้งจากกระบวนการยุติธรรม

กระบวนการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายตามหลักสากล สามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ประการ ได้แก่ สิทธิในการได้รับความคุ้มครองความปลอดภัย สิทธิในการได้รับค่าชดเชยความเสียหายจากรัฐ สิทธิได้รับการปฏิบัติอย่างเหมาะสม และสิทธิในการได้รับแจ้งข้อมูลความคืบหน้าในคดี จะเห็นได้ว่าการคุ้มครองผู้เสียหายที่เป็นรูปแบบตัวเงินเป็นส่วนหนึ่งของสิทธิของผู้เสียหายเท่านั้น สิทธิของผู้เสียหายที่ไม่เป็นตัวเงินมีความสำคัญมาก ความยุติธรรมที่ผู้เสียหายได้รับนั้น บางครั้งไม่ได้ขึ้นอยู่กับจำนวนเงินที่ได้รับแต่เป็นความรู้สึกที่ผู้เสียหายรู้สึกว่าคุณได้รับการปฏิบัติที่ดีจากบุคคลในกระบวนการยุติธรรมจึงทำให้เกิดปัญหาที่น่าสนใจดังต่อไปนี้

1. วิเคราะห์ปัญหาการเยียวยาความเสียหายที่ไม่ใช่ตัวเงิน

สิทธิของผู้เสียหายที่จะได้รับการเยียวยาจากรัฐอันเนื่องมาจากการทำความผิดทางคดีอาญา ในปัจจุบันเมื่อมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น นอกจากความเสียหายในทรัพย์สินแล้ว ผู้เสียหายยังอาจจะได้รับอันตรายต่อร่างกายหรือชีวิต ซึ่งที่ผ่านมานอกจากการฟ้องร้องดำเนินคดีแทนจากการทำละเมิดตามกฎหมายแพ่งแล้ว ยังไม่มีมาตรการทางกฎหมายอื่นใดที่จะกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการเยียวยาคุ้มครองและชดเชยผู้เสียหายซึ่งอยู่ในฐานะของเหยื่ออาชญากรรม

แม้ว่าในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 245 จะบัญญัติในเรื่องคุ้มครองผู้เสียหายจากการกระทำความผิดทางอาญาไว้ แต่มีปัญหาที่ต้องศึกษาวิเคราะห์ว่า กรณีสิทธิที่จะได้รับการบำบัดฟื้นฟูสภาพจิตใจของผู้เสียหาย กรณีสิทธิที่จะได้รับการยกเว้นค่าธรรมเนียมศาลของผู้เสียหาย กรณีสิทธิที่จะได้รับการช่วยเหลือเรื่องทนายความของผู้เสียหาย สิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สินของผู้เสียหาย กฎหมายไทยให้ความคุ้มครองมาน้อยเพียงใด

จากการศึกษากฎหมายของต่างประเทศ พบว่าภาพรวมการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในระดับสากลแบ่งออกได้เป็นสองระดับ คือ ระดับระหว่างประเทศและระดับประเทศ

โดยในระดับระหว่างประเทศนั้น นอกจากในปฏิญญาว่าด้วยหลักการพื้นฐานเกี่ยวกับการอำนวยความสะดวกแก่ผู้ที่ได้รับความเสียหายจากอาชญากรรมและการใช้อำนาจหน้าที่โดยไม่ถูกต้องซึ่งได้กล่าวมาแล้ว ยังมีปฏิญญาสิทธิ 17 ประการ ของเหยื่ออาชญากรรม ได้แก่ การได้รับการปฏิบัติด้วยความเห็นอกเห็นใจ ได้รับความมั่นใจ เอาใจใส่ในเรื่องศักดิ์ศรี สิทธิ และสถานภาพส่วนบุคคลของผู้เสียหาย การได้รับการแจ้งให้ทราบกระบวนการสอบสวนของตำรวจ เว้นแต่การเปิดเผยจะก่อให้เกิดความเสียหายต่อการสอบสวน การได้รับการแนะนำเกี่ยวกับข้อกล่าวหาผู้ต้องหา และการตอบคำถามในการกล่าวหา การทำความเข้าใจข้อความที่จะนำไปใช้ขณะสอบสวน รวมถึงข้อมูลการถูกทำร้ายและความสูญเสียซึ่งเป็นผลจากความผิดนั้น การได้รับคำแนะนำในข้อกฎหมายเกี่ยวกับการยอมรับสารภาพเพื่อลดข้อหา หรือความกรุณาในการพิพากษาคดี การได้รับคำแนะนำในข้อกฎหมายเกี่ยวกับการไม่ฟ้องคดี การถอนฟ้อง หรือการตัดสินใจที่อาจทำให้ผู้เสียหายไม่พอใจ การได้รับทรัพย์สินของตนที่นำไปใช้ในการสอบสวนหรือหลักฐานคืนโดยเร็วที่สุด การได้รับทราบเกี่ยวกับกระบวนการพิจารณา สิทธิ และความรับผิดชอบของพยาน การได้รับการปกป้องจากการติดต่อที่ไม่จำเป็นจากผู้ต้องหาหรือพยานของฝ่ายตรงข้ามระหว่างการพิจารณาคดี การไม่ต้องเปิดเผยที่อยู่หากไม่ได้ใช้ในการต่อสู้คดีหรือการสอบสวน การไม่ต้องแสดงตัว หากไม่เกี่ยวข้องกับการต่อสู้คดีหรือการสอบสวน การได้รับการคุ้มครองให้ปลอดภัยก่อนที่ผู้ต้องหาจะได้รับการประกันตัว การได้รับการแนะนำเกี่ยวกับผลของการประกันตัว เงื่อนไขของการประกันที่กำหนดขึ้นเพื่อป้องกันผู้เสียหายจากผู้ต้องหา การได้รับข้อมูลและความช่วยเหลือในการเตรียมคำให้การเกี่ยวกับผลกระทบของอาชญากรรมที่มีต่อผู้เสียหายเพื่อยื่นต่อศาล การได้รับการอธิบายผลของการดำเนินคดี คำพิพากษา และการบังคับตามคำพิพากษา การได้รับการอธิบายผลของการคุมประพฤติ การได้รับการบอกกล่าว ก่อนจะปล่อยตัวผู้กระทำความผิดจากการควบคุม เหล่านี้ถือเป็นสิทธิในระดับสากลที่วางไว้

อย่างไรก็ตามมีข้อที่น่าสังเกตคือ การได้รับการปฏิบัติด้วยความเห็นอกเห็นใจ ได้รับความมั่นใจ เอาใจใส่ในเรื่องศักดิ์ศรี สิทธิ และสถานภาพส่วนบุคคลของผู้เสียหาย ข้อนี้ตรงกับปฏิกิริยาว่าด้วยหลักการพื้นฐานเกี่ยวกับการอำนวยความสะดวกแก่ผู้ที่ได้รับความเสียหายจากอาชญากรรม และการใช้อำนาจหน้าที่โดยไม่ถูกต้อง อีกสิทธิหนึ่งคือ การปล่อยตัวชั่วคราวผู้ต้องหา นั้น ได้รับการแนะนำเกี่ยวกับผลของการประกันตัว เงื่อนไขของการประกันที่กำหนดขึ้นเพื่อป้องกันผู้เสียหายจากผู้ต้องหา ซึ่งในประเทศไทยหากผู้เสียหายไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในคดีก็จะไม่ทราบถึงสิทธิข้อนี้

ส่วนในระดับประเทศนั้นที่น่าสนใจ ได้แก่ ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ได้มีการบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิของผู้เสียหายไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาอันเป็นกฎหมายหลักของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศ ทำให้มีการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายได้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เช่น สิทธิที่จะตรวจสอบสำนวนคดี สิทธิในการเข้าร่วมในกระบวนการพิจารณา สิทธิในการซักถาม สิทธิในการยื่นคำร้อง สิทธิในการขอหมายเรียก สิทธิในการฟ้องร้อง สิทธิในการถอนฟ้อง สิทธิในการอุทธรณ์ เป็นต้น

สำหรับในประเทศญี่ปุ่นมีการให้สิทธิของผู้เสียหาย เช่น สิทธิที่จะมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของคดี สิทธิที่จะตั้งทนายด้วยค่าใช้จ่ายของตน สิทธิที่จะได้รับทราบข้อมูล สิทธิที่จะทราบความก้าวหน้าของการสืบสวนสอบสวน สิทธิที่จะทราบการตัดสินใจของอัยการในการฟ้องผู้กระทำผิด สิทธิที่จะทราบวันและสถานที่พิจารณาคดี สิทธิในการถามค้านพยานฝ่ายตรงข้าม สิทธิที่จะแสดงหลักฐานข้อมูลของตนต่อตำรวจ พนักงานอัยการ และศาล

จะเห็นได้ว่าประเทศญี่ปุ่นแม้จะเป็นกฎหมายเกี่ยวกับการจ่ายค่าตอบแทนแก่ผู้เสียหายที่เป็นตัวเงินแต่ก็มีการให้สิทธิในการเยียวยาผู้เสียหายที่ไม่เป็นตัวเงินด้วย เช่น สิทธิที่จะได้รับทราบข้อมูลชั้นสอบสวน ชั้นสั่งฟ้อง และชั้นพิจารณา แต่เมื่อพิจารณาถึงสิทธิผู้เสียหายในประเทศไทยนั้นได้กำหนดไว้ในกฎหมายต่างๆ เช่น พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ได้แก่ สิทธิได้รับค่าตอบแทนหากเป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาในความผิดเกี่ยวกับเพศ และความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกายตามที่พระราชบัญญัตินี้กำหนด สิทธิได้รับการชดเชยค่าเสียหายตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 สิทธิได้รับค่าตอบแทนของผู้เสียหายในฐานะพยาน สิทธิได้รับค่าตอบแทนที่จำเป็นและสมควรตามระเบียบที่กระทรวงยุติธรรม สิทธิอุทธรณ์คำสั่งเรียกคืนค่าตอบแทนอันมิใช่คำสั่งของศาล สิทธิหรือประโยชน์ที่ผู้เสียหายในฐานะพยานพึงได้รับตามกฎหมายอื่น แม้จะได้มีการเรียกร้องหรือการได้มาซึ่งสิทธิหรือประโยชน์ตามกฎหมายคุ้มครองพยานแล้ว สิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพที่สมควร กรณีใช้มาตรการพิเศษในการคุ้มครองพยานตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 สิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทน เป็นต้น

ดังนั้นจึงเห็นว่ากฎหมายไทยให้สิทธิผู้เสียหายได้รับการชดเชยและทดแทนในลักษณะที่เป็นตัวเงินเท่านั้น แต่การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายที่มีประสิทธิภาพ ควรมีการเยียวยาผู้เสียหายทั้งกรณีที่เป็นตัวเงินและกรณีที่ไม่ใช่ตัวเงิน นอกจากนี้ยังควรบัญญัติรับรองสิทธิของผู้เสียหายไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาหรือประมวลกฎหมายอาญาซึ่งเป็นกฎหมายหลักในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เช่นเดียวกับประเทศเยอรมนีที่รับรองสิทธิของผู้เสียหายไว้ทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยทางตรงคือ ในประเทศเยอรมนีถือว่าเป็นหน้าที่ของรัฐในการดูแลผู้เสียหายจึงรับรองสิทธิดังต่อไปนี้ไว้ให้ผู้เสียหาย คือ

1) สิทธิในการบังคับให้มีการฟ้องร้องโดยรัฐ

ในกรณีที่รัฐไม่ดำเนินการฟ้องร้องเนื่องจากเป็นคดีเล็กน้อยซึ่งไม่มีผลประโยชน์สาธารณะเข้ามาเกี่ยวข้อง ผู้เสียหายมีสิทธิเรียกร้องให้รัฐดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดได้ ถ้ารัฐไม่ดำเนินคดีให้ผู้เสียหายสามารถฟ้องให้ศาลสั่งได้ อย่างไรก็ตามการนี้ไม่ค่อยประสบความสำเร็จเนื่องจากเป็นคดีที่ไม่ร้ายแรงและค่าใช้จ่ายสูง

2) สิทธิในการดำเนินคดีโดยผู้เสียหาย

ถ้าพนักงานอัยการไม่ดำเนินการให้ ผู้เสียหายสามารถจ้างทนายฟ้องเองได้ ส่วนใหญ่เป็นคดีไม่ร้ายแรง เช่น การบุกรุก ข้อเสียของกระบวนการนี้คือ โจทก์ต้องจ่ายค่าธรรมเนียมศาลไปก่อนและจะได้คืนเมื่อชนะคดี และผู้เสียหายไม่สามารถเป็นพยานในคดีได้

3) สิทธิในการเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการ

ผู้เสียหายมีสิทธิเหมือนพนักงานอัยการ เช่น สิทธิในการสืบพยาน สิทธิในการคัดค้านผู้พิพากษาหรือพยานผู้เชี่ยวชาญได้ สิทธิในการอุทธรณ์ เป็นต้น ในบางกรณีผู้เสียหายสามารถถามคำถามผู้ต้องหาหรือจำเลยได้เพราะมีความเกี่ยวข้องใกล้ชิดกับคดี ซึ่งคำถามเหล่านั้นสามารถนำไปสู่การค้นหาความจริงที่ดีกว่า สิทธิใหม่ซึ่งเน้นให้ผู้เสียหายในฐานะพยานมีบทบาทในกระบวนการพิจารณามากขึ้น

4) สิทธิในการรับทราบข้อมูลในกระบวนการพิจารณาทุกขั้นตอน เช่น การสั่งคดีของพนักงานอัยการ การปล่อยตัวผู้ต้องสงสัย เป็นต้น

5) สิทธิในการตรวจสอบสำนวนคดี ผู้เสียหายมีสิทธิตรวจสอบสำนวนของเจ้าพนักงานตำรวจได้ เว้นแต่การขอตรวจสอบสำนวนนั้นจะส่งผลเสียต่อความสำเร็จในการสืบสวน

6) สิทธิในการมีทนายเพื่อรับคำปรึกษาตั้งแต่ต้น โดยรัฐรับผิดชอบค่าทนายให้ในกรณีที่ผู้เสียหายเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการ

ส่วนมาตรการทางอ้อม คือ มีการฝึกอบรมให้แก่ผู้พิพากษาเพื่อให้ทราบถึงความสำคัญของการคุ้มครองพยาน ที่สำคัญไปกว่านั้น คือ การปรับคดีบางประเภทให้เหมาะกับการ

สืบสวนเพื่อการคุ้มครองผู้เสียหาย เช่น คดีข่มขืน จะมีกระบวนการสืบสวนสอบสวนเป็นพิเศษเพื่อคุ้มครองผู้เสียหายและเพื่อให้การพิจารณาพิพากษาคดีเป็นไปอย่างประสบผลสำเร็จ คดีข่มขืนจะมีระบบที่ต่างไป ไม่ว่าจะเป็นการฟ้องบรรณคดีในศาลฉุกเฉิน (Emergency Court) การจัดให้มีสถาบันนิติวิทยาศาสตร์ซึ่งมีความเชี่ยวชาญในคดีเหล่านี้ เจ้าหน้าที่ตำรวจพิสูจน์หลักฐานซึ่งได้รับการอบรมเพื่อรับมือกับคดีเหล่านี้ มีการกำหนดโรงพยาบาลเฉพาะให้เข้ามาดูแลคดีข่มขืนในแต่ละเมืองเพื่อให้ได้มาซึ่งหลักฐานด้วยความรวดเร็ว บุคลากรที่เกี่ยวข้องได้รับการฝึกอบรมเพื่อปฏิบัติต่อพยานด้วยความเคารพและห่วงใย เป็นต้น

ส่วนในประเทศญี่ปุ่นจะมีกฎหมายว่าด้วยสิทธิประโยชน์ทางการเงินและมาตรการช่วยเหลืออื่นแก่เหยื่ออาชญากรรม (Law Concerning Financial Benefit and Other Assistance Measure for Crime Victims) ไว้รับรองสิทธิของผู้เสียหาย และมีกฎหมายว่าด้วยการชดเชยค่าทดแทนให้แก่ผู้ถูกดำเนินคดีอาญา (The Criminal Compensation Law) ไว้รับรองสิทธิของผู้ถูกดำเนินคดีอาญาที่ผิดพลาด ขยายขอบเขตการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานให้มากยิ่งขึ้น และได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายว่าด้วยการชดเชยค่าทดแทนให้แก่ผู้เสียหายในคดีอาญานั้นให้สมบูรณ์และครอบคลุมกรณีต่างๆ มากขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญที่ให้การรับรองหลักการดังกล่าวไว้

กล่าวโดยสรุป ความเสียหายที่เหยื่ออาชญากรรมหรือผู้เสียหายได้รับนั้น สมควรที่จะมีการเยียวยาแก้ไขให้ได้มากที่สุด แต่ด้วยเหตุผลในเรื่องอุปสรรคของปัญหาการชดเชยค่าสินไหมทดแทนของผู้กระทำผิด ดังกล่าว ภาระหน้าที่ในการเยียวยานี้จึงควรตกอยู่กับรัฐ โดยการที่รัฐรับเป็นผู้จ่ายค่าทดแทน (Compensation) ให้แก่เหยื่อหรือผู้เสียหายแทนผู้กระทำความผิด นอกเหนือไปจากการลงโทษทางอาญาแก่ผู้กระทำความผิด

2. วิเคราะห์ปัญหาการเยียวยาความเสียหายที่เป็นตัวเงิน

แม้ว่าในปัจจุบันจะมีการตราพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 เพื่อรับรองสิทธิที่จะได้รับค่าตอบแทน และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่ผู้เสียหายและเหยื่ออาชญากรรมในคดีอาญาที่เป็นตัวเงินก็ตาม แต่จากการศึกษาพบว่า ปัญหาการเยียวยาความเสียหายที่เป็นตัวเงินที่น่าสนใจมี ดังนี้

2.1 การกำหนดฐานความผิดที่ผู้เสียหายได้รับค่าตอบแทนจากรัฐไม่คุ้มครองทรัพย์สินของผู้เสียหาย

ตามปฏิญญาว่าด้วยหลักการพื้นฐานเกี่ยวกับการอำนวยความสะดวกแก่ผู้ที่ได้รับความเสียหายจากอาชญากรรมและการใช้อำนาจหน้าที่โดยไม่ถูกต้อง ได้ให้นิยามคำว่า “ผู้เสียหายที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม” ไว้ว่า บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่ได้รับความเสียหายไม่ว่าจะได้รับการบาดเจ็บทางร่างกายหรือสภาพจิตใจ ความเจ็บปวดทางอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด ความสูญเสียทางเศรษฐกิจ หรือสิทธิขั้นพื้นฐาน โดยเป็นผลจากการกระทำหรือละเว้นการกระทำซึ่งเป็นการละเมิดต่อกฎหมายอาญาหรือกฎหมายที่บัญญัติให้การใช้อำนาจหน้าที่โดยมิชอบเป็นความผิดทางอาญา อันเป็นกฎหมายของประเทศสมาชิกนั้นๆ โดยการพิจารณาว่าบุคคลใดเป็นผู้เสียหายตามปฏิญญาดังนี้ จะไม่ได้คำนึงถึงว่าได้มีการพบ หรือจับกุม ฟ้องร้อง หรือลงโทษผู้กระทำความผิดหรือไม่ และไม่ได้คำนึงถึงว่าผู้กระทำความผิดกับผู้เสียหายมีความสัมพันธ์กันอย่างไร นอกจากนี้ในบางกรณี คำว่าผู้เสียหายยังอาจหมายถึงครอบครัวหรือทายาทของผู้เสียหายตลอดจนบุคคลที่ได้รับความเสียหายจากการเข้าไปช่วยเหลือผู้เสียหายให้พ้นจากภัยอันตรายหรือเข้าไปป้องกันการทำร้ายนั้น

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าความหมายของผู้เสียหายจะมีความหมายที่กว้าง คือไม่จำเป็นต้องเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัย แต่รวมถึงผู้เสียหายที่ไม่ได้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา และยังหมายความรวมทั้งบุคคลในครอบครัวของผู้เสียหาย ทั้งผู้มีส่วนได้เสียอื่นอีกด้วย โดยในปฏิญญานี้ได้ให้ความคุ้มครองผู้เสียหายที่สำคัญ แต่เมื่อพิจารณาถึงการชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหายที่เป็นตัวเงินตามกฎหมายไทยกับพบว่า กฎหมายมุ่งให้ความสำคัญที่ฐานความผิดเป็นหลัก และผู้ที่ได้รับการเยียวยานั้นจะต้องเป็นผู้ที่ได้รับความเสียหายโดยตรงจากการกระทำความผิด กล่าวคือ ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 กำหนดให้การได้รับค่าตอบแทนของผู้เสียหายในคดีอาญา เฉพาะในความผิดที่กระทำต่อผู้เสียหายอันอาจขอรับค่าตอบแทนได้ต้องเป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาภาค 2 ดังนี้

1) ความผิดเกี่ยวกับเพศตามมาตรา 276 ถึงมาตรา 287 ได้แก่ ความผิดฐานข่มขืน กระทำชำเราหญิงอื่นที่มีโชภรรยาของตน ความผิดฐานกระทำชำเราเด็กหญิงอายุไม่เกิน 15 ปี หรือไม่เกิน 13 ปี ความผิดฐานกระทำอนาจารผู้อื่น ความผิดฐานเป็นธุระจัดหา ล่อไปหรือพาไปเพื่ออนาจารของผู้อื่นหรือของตนเอง ความผิดฐานก่าวัดตุลामก

2) ความผิดต่อชีวิต ตามมาตรา 288 ถึงมาตรา 294 ได้แก่ความผิดฐานฆ่าผู้อื่นโดยเจตนาความผิดฐานทำร้ายผู้อื่นจนเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตาย ความผิดฐานกระทำทารุณบุคคลซึ่งต้องพึ่งตนเองในการดำรงชีพหรือในการอื่นใดเพื่อให้บุคคลนั้นฆ่าตนเอง ความผิดฐานช่วยหรือยุ

ขงเด็กอายุไม่เกิน 16 ปี หรือผู้ซึ่งไม่สามารถบังคับการกระทำของตนได้ให้ฆ่าตนเอง ความผิดฐานเข้าร่วมขบวนการก่อเหตุเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตาย

3) ความผิดต่อร่างกาย ตามมาตรา 295 ถึงมาตรา 300 ได้แก่ความผิดฐานทำร้ายร่างกายผู้อื่นจนเป็นเหตุให้ได้รับอันตรายแก่กายหรือจิตใจ ความผิดฐานทำร้ายร่างกายผู้อื่นจนเป็นเหตุให้ได้รับอันตรายสาหัส ความผิดฐานกระทำโดยประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับอันตรายสาหัส

4) ความผิดฐานทำให้แท้งลูก ตามมาตรา 301 ถึง มาตรา 305 ได้แก่ความผิดฐานทำให้หญิงแท้งลูกโดยหญิงนั้นไม่ยินยอม

5) ความผิดฐานทอดทิ้งเด็ก คนป่วยเจ็บหรือคนชราตามมาตรา 306 ถึงมาตรา 308 ได้แก่ความผิดฐานทอดทิ้งเด็กอายุไม่เกิน 9 ปี เพื่อให้เด็กนั้นพ้นไปเสียจากตน ความผิดฐานทอดทิ้งผู้ซึ่งตนเองมิได้โดยประการที่น่าจะเป็นเหตุให้เกิดอันตรายแก่ชีวิต

จากการศึกษาพบว่า การชดใช้ค่าตอบแทนดังกล่าวไม่รวมถึงความเสียหายที่เกิดจากการกระทำความผิดต่อทรัพย์สินแต่อย่างใด ซึ่งหากพิจารณาตามความเป็นจริงแล้ว ผู้เสียหาย คือ ผู้บริสุทธิ์ที่ต้องได้รับเคราะห์กรรมจากการกระทำความผิด แต่กลับต้องไปดิ้นรนแสวงหาและต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งการชดเชยความสูญเสียที่เสียไป ซึ่งนอกจากชีวิต ร่างกาย แล้ว ทรัพย์สินก็ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตและสภาพจิตใจของผู้เสียหายด้วย แต่กฎหมายไทยกลับมองว่าเป็นหน้าที่ของผู้เสียหายต้องไปเรียกร้องเอาจากจำเลยในทางแพ่งเอง ซึ่งถ้าหากผู้เสียหายได้รับผลกระทบต่อชีวิตและร่างกายไปพร้อมกันด้วยแล้ว ย่อมเป็นการยากที่จะต่อสู้เรียกร้องการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนในทางทรัพย์สิน ทั้งยังเป็นภาระของผู้เสียหายเป็นอย่างมาก และก็เชื่อว่าจำเลยหรือผู้กระทำความผิดจะสามารถเยียวยาค่าสินไหมที่สูญเสียไปจากการกระทำความผิดได้อย่างครบถ้วน กล่าวคือ แม้ประเทศไทยมีการคุ้มครองผู้เสียหายซึ่งปรากฏอยู่ใน มาตรา 44/1 ในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งให้ผู้เสียหายสามารถยื่นคำร้องเรียกค่าสินไหมทดแทนเข้ามาในคดีอาญาได้ แต่อย่างไรก็ตาม มาตรานี้กลับไม่สามารถนำมาใช้ในทางปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะเมื่อผู้พิพากษาตัดสินให้จำเลยใช้ค่าสินไหมทดแทน แต่กระบวนการบังคับคดีนั้นกลับอยู่ในส่วนของกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ซึ่งการบังคับคดีตามกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งนั้นต้องมีชำระค่าธรรมเนียมศาลจึงจะสามารถดำเนินการบังคับคดีตามกฎหมายได้

สำหรับประเทศไทย ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม กฎหมายอาญาของไทยยังไม่ได้มีบทบัญญัติถึงการจ่ายค่าชดเชย หรือค่าทดแทนสำหรับทรัพย์สินที่ได้รับความเสียหายในทรัพย์สินซึ่งผู้เสียหายจะต้องดำเนินการฟ้องร้องเรียกจากผู้กระทำผิดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ในเรื่องละเมิด อย่างไรก็ตามมีผู้เสียหายจำนวนไม่น้อยที่เป็นคนยากจน แม้มีสิทธิฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนในทางแพ่งได้ก็ตาม แต่ปัญหาสำคัญคือ การฟ้องคดีแพ่งนั้นต้องเสียค่าใช้จ่ายสูง

ทั้งค่าธรรมเนียมศาลตามกฎหมาย ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับทนายความ รวมทั้ง ค่าใช้จ่ายอื่นๆ ที่ติดตามมา นอกจากนี้ ญาติพี่น้องและบุคคลใกล้ชิดของผู้เสียหายที่เรียกว่า เหยื่อทุติยภูมิ บ่อยครั้งจะต้องรับภาระเลี้ยงดู จ่ายค่ารักษาพยาบาลและค่าใช้จ่ายต่างๆ ในระหว่างที่ผู้เสียหายเจ็บป่วยซึ่งบางครั้งอาจถึงกับตลอดชีพในกรณีพิการทุพพลภาพ รวมทั้งตัวผู้เสียหายเองตลอดช่วงระยะเวลาจากการถูกประทุษร้ายไม่ว่าต่อทรัพย์สินร่างกายหรือชีวิต จนกระทั่งมีการพิจารณาคดีในศาล อาจตกเป็นเหยื่อในขั้นตอนต่างๆ ของกระบวนการยุติธรรมซ้ำแล้วซ้ำอีก ตั้งแต่การ ไปแจ้งความต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือพนักงานสอบสวน ในฐานะที่ตกเป็นผู้เสียหาย แต่อาจไม่ได้รับการบริการที่สะดวก รวดเร็วและสุภาพ บางครั้งใช้กริยาท่าทางหรือถ้อยคำที่อาจเป็นการประทุษร้ายเหยื่อ จึงเห็นว่าการเยียวยาผู้เสียหายจำกัดเพียงฐานความผิดบางฐานข้อย่อมไม่เป็นการเพียงพอในการเยียวยาผู้เสียหายได้อย่างเหมาะสม

3. วิเคราะห์ปัญหาความสมมูลระหว่างสิทธิของผู้เสียหายที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมกับสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา

จากการศึกษาพบว่า การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและการปฏิบัติที่เป็นธรรมที่ผู้เสียหายพึงได้รับการปฏิบัติด้วยความเห็นอกเห็นใจและเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ข้อนี้นี้เป็นกระบวนการเยียวยาที่เห็นว่ามีค่าสำคัญมากซึ่งประเทศไทยมีการปฏิบัติในการให้การคุ้มครองยังไม่เพียงพอ ซึ่งแตกต่างจากการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาและจำเลยที่กฎหมายมุ่งให้ความคุ้มครองเป็นอย่างมาก ภายใต้หลักการพื้นฐานในด้านสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ กล่าวคือ กฎหมายไทยได้วางมาตรการในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาและจำเลยตั้งแต่ในชั้นสอบสวนชั้นรวบรวมพยานหลักฐาน ชั้นพิจารณาพิพากษาของศาล จนกระทั่งการลงโทษผู้กระทำความผิด นอกจากนี้ยังวางมาตรการในการบำบัดฟื้นฟูผู้กระทำความผิดให้กลับคืนเป็นคนดีต่อสังคม โดยเปลี่ยนทัศนคติที่มองว่าเป็นผู้กระทำความผิดเป็นคนชั่วกลายเป็นเพียงผู้ป่วยที่ต้องได้รับการเยียวยา ซึ่งมาตรการดังกล่าวปรากฏให้เห็น ได้จากการที่รัฐธรรมนูญให้สิทธิผู้ต้องหาในการต่อสู้คดีอย่างเต็มที่ ทั้งยังช่วยเหลือโดยการจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาเมื่อผู้ต้องหาต้องการหรือเป็นคดีที่มีอัตราโทษสูง และหากกรณีพยานหลักฐานเป็นที่ต้องสงสัยไม่เพียงพอจะเอาผิดผู้ต้องหาหรือจำเลยได้ กฎหมายก็ให้ความคุ้มครองสิทธิอัตโนมัติโดยกำหนดให้ศาลต้องปล่อยตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้นไป ทั้งนี้เป็นไปตามแนวคิดที่ว่า การปล่อยตัวผู้กระทำความผิดหรือคนดีกว่าลงโทษผู้บริสุทธิ์เพียงคนเดียว โดยเป็นการควบคุมการใช้อำนาจของรัฐภายใต้หลักนิติธรรมนั่นเอง

จะเห็นได้ว่าแนวคิดการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายและแนวคิดการคุ้มครองสิทธิจำเลย มีการพัฒนาในลักษณะคู่ขนานกันมาตลอด แต่เมื่อนำมาเปรียบเทียบกันแล้วกลับไม่สามารถเปรียบเทียบกันได้ เนื่องจากมาจากพื้นฐานแนวคิดที่แตกต่างกันโดยแนวคิดในส่วนของผู้เสียหายก็มีแนวคิดที่จะให้ผู้เสียหายได้รับการชดเชยหรือเยียวยาให้กลับคืนสู่สภาพปกติให้ได้มากที่สุด จึงบัญญัติกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหาย ในส่วนของจำเลยต้องให้ความสำคัญคุ้มครอง เนื่องจากจำเลยอาจต้องสูญเสียอิสรภาพ จึงต้องจัดให้มีหลักประกันการคุ้มครองสิทธิของจำเลย ดังนั้น การพัฒนาจึงเป็นไปในลักษณะคู่ขนานแต่นำมาเปรียบเทียบกันไม่ได้เนื่องจากที่มาของแนวคิดแตกต่างกัน ในการทำงานของศาลจะมองในมุมกว้าง โดยจะมองทั้งความเสียหายและผู้เสียหาย เพื่อจะใช้ประกอบดุลพินิจในการลงโทษและการกำหนดโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิด ซึ่งทำให้มีความจำเป็นในการค้นหาความจริงลึกถึงไปถึงมูลเหตุจูงใจในการก่อคดี แม้ในทางปฏิบัติจะเป็นไปได้บ้าง ซึ่งพิจารณาได้จากคำพิพากษาในปัจจุบันจะไม่ปรากฏข้อความในการค้นหา มูลเหตุจูงใจจะทำให้ทราบถึงสาเหตุในการก่อคดีและช่วยเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายในเบื้องต้นได้พอสมควร

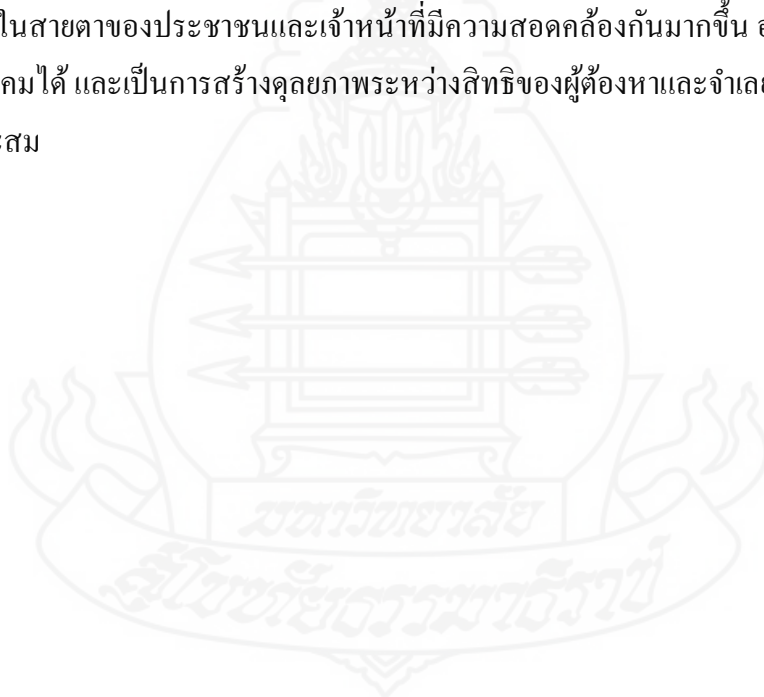
ทำให้เกิดคำถามเกี่ยวกับความสมดุลระหว่างการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาและจำเลย กับการคุ้มครองสิทธิของผู้บริสุทธิ์ที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมว่า รัฐควรมุ่งเน้นให้น้ำหนักในการคุ้มครองสิทธิในด้านใดด้านหนึ่งหรือสร้างมาตรการและความเชื่อมั่นให้กับสังคมโดยคุ้มครองสิทธิให้เกิดความเป็นธรรมแก่ผู้เสียหายที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม

ในต่างประเทศ เช่น ประเทศเยอรมนีเป็นหนึ่งในต้นแบบกฎหมายของไทย ซึ่งกระบวนการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายที่เยอรมนีหรือต่างประเทศมีหลายๆ ข้อที่ประเทศไทยก็มีเช่นกัน เช่น กฎหมายคุ้มครองผู้เสียหายที่เป็นตัวเงินหรือการคุ้มครองพยาน เป็นต้น แต่ก็มีบางข้อที่ประเทศไทยยังไม่มี เช่น การตรวจสอบดุลพินิจในการสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการ ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ระบุไว้ว่าดุลพินิจของพนักงานอัยการเป็นอิสระ ซึ่งผู้เสียหายไม่อาจเข้าไปยุ่งเกี่ยวได้ ปัจจุบันมีเพียงการใช้ระบบกำกับดูแลภายในองค์กรไม่ใช่ระบบตรวจสอบโดยองค์กรภายนอก ซึ่งต่างประเทศ เช่น ประเทศเยอรมนีกำหนดให้ศาลเป็นผู้ตรวจสอบ และอีกประการที่ประเทศไทยยังไม่มี คือ การแจ้งข้อมูลความคืบหน้าในคดีให้ผู้เสียหายทราบ การแจ้งสิทธิของผู้เสียหาย ทำให้ผู้เสียหายไม่ทราบสิทธิของตนเองในการเข้าถึงข้อมูลหรือความช่วยเหลือตามกฎหมายยกตัวอย่างเช่น กรณีจำเลยขอปล่อยตัวชั่วคราว ผู้เสียหายสามารถคัดค้านได้ แต่ในความเป็นจริงไม่มีการแจ้งให้ผู้เสียหายทราบถึงสิทธิดังกล่าวหรือการแจ้งสิทธิให้ผู้เสียหายทราบตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยใน

คดีอาญา พ.ศ.2544 หรือการแจ้งสิทธิผู้เสียหายที่มีสิทธิยื่นคำร้องเรียกค่าสินไหมทดแทนตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1

จากทางปฏิบัติข้างต้นทำให้ผู้เสียหายที่แท้จริง เริ่มถูกหลงลืมไปในกระบวนการยุติธรรม ปัจจุบันมีหลายประเทศทั้งยุโรปหรือแม้กระทั่งสหประชาชาติ ก็มีการออกมาตรการขั้นต่ำในการดูแลผู้เสียหาย ซึ่งถือเป็นเรื่องที่ดี ยกตัวอย่างในประเทศอังกฤษมีการตั้งหน่วยงานดูแลผู้เสียหายสำหรับประสานงานและให้ข้อมูลผู้เสียหาย ซึ่งประเทศไทยยังไม่มี

นอกจากนี้ยังมีปัญหาบทบัญญัติตามกฎหมายที่เป็นอุปสรรคในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายแล้วปัญหาทัศนคติของเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมของประเทศไทยก็เป็นเรื่องที่ต้องปรับเปลี่ยนในหลายด้าน หลายกรณีผู้เสียหายเมื่อเข้ามาสู่กระบวนการยุติธรรม กลับตกเป็นเหยื่อของกระบวนการยุติธรรมและบุคคลในกระบวนการยุติธรรมเสียเอง โดยได้รับการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมและไม่เหมาะสม หากมีการปรับทัศนคติของบุคคลในกระบวนการยุติธรรมร่วมกับการปรับปรุงแก้ไขกฎหมาย จะทำให้การคุ้มครองผู้เสียหายมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และจะทำให้คำว่า “ความยุติธรรม” ในสายตาของประชาชนและเจ้าหน้าที่มีความสอดคล้องกันมากขึ้น อันจะก่อให้เกิดความสงบในสังคมได้ และเป็นการสร้างดุลยภาพระหว่างสิทธิของผู้ต้องหาและจำเลยให้มีความเป็นธรรมและเหมาะสม

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

1. บทสรุป

สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญานั้น มีพื้นฐานมาจากแนวคิดเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ซึ่งเป็นมาตรฐานและแนวทางปฏิบัติที่แพร่หลายไปทั่วโลก โดยเห็นว่านอกจากสิทธิในชีวิตและร่างกายแล้ว ทุกคนจะต้องเคารพในสิทธิของกันและกัน มีลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลกับสังคม อย่างไรก็ตามแม้รัฐธรรมนูญจะรับรองคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไว้แต่ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้นจะไร้ความหมาย ถ้ารัฐธรรมนูญไม่ได้บัญญัติรับรองหลักความเสมอภาคไว้ด้วย เพราะหลักความเสมอภาคเป็นรากฐานของการดำรงอยู่อย่างมีศักดิ์ศรี หากมนุษย์มีสิทธิเท่าเทียมกับมนุษย์คนอื่นๆ ในสังคม จึงนำมาซึ่งแนวคิดในการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายกับการเยียวยาผู้เสียหายในคดีอาญาโดยรัฐ

แต่เดิมนั้น สิทธิของผู้เสียหายได้ถูกละเลยจากรัฐ โดยหลายประเทศรวมทั้งประเทศไทย ยังมิได้กำหนดให้รัฐเข้าไปมีบทบาทช่วยเหลือแก่เหยื่ออาชญากรรมหรือผู้เสียหายโดยตรง มีเพียงบทบัญญัติที่มุ่งเน้นไปที่การปราบปรามการกระทำผิด ซึ่งเป็นเรื่องระหว่างรัฐกับผู้กระทำผิด แต่มิได้กล่าวถึงการคุ้มครองผู้เสียหายไว้โดยตรง และตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาก็มีเพียงบทบัญญัติเกี่ยวกับกระบวนการที่จะดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำความผิด แต่มิได้กล่าวถึงการคุ้มครองผู้เสียหายไว้โดยตรงเช่นกัน โดยมองว่าผู้เสียหายสามารถไปดำเนินการเรียกร้องเอาจากผู้กระทำความผิดเองได้ตามสิทธิในทางแพ่ง

ด้วยเหตุนี้จึงมีการตั้งคำถามว่า การที่รัฐทำหน้าที่เพียงปราบปรามและนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษเพียงอย่างเดียว โดยปล่อยให้ผู้เสียหายต้องเป็นผู้รักษาสิทธิในการเรียกร้องค่าทดแทนด้วยตนเองเพียงลำพัง ทั้งๆ ที่ไม่ใช่ผู้ก่อให้เกิดอาชญากรรมขึ้นนั้นเป็นธรรมเพียงพอหรือไม่ นอกจากนี้ในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมในระบบกล่าวหาหรือแม้แต่ระบบไต่สวนก็ตามยังปรากฏข้อเท็จจริงที่พบเห็นได้บ่อยครั้งว่า ผู้ที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดนั้นแท้จริงแล้วเป็นผู้บริสุทธิ์ ต่อมาในภายหลังปรากฏข้อเท็จจริงว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยดังกล่าวก็ต้องทนทุกข์ทรมานจากการดำเนินคดี ต้องสูญเสียทั้งทรัพย์สินเงินทองในการต่อสู้คดี เสื่อมเสียชื่อเสียงและหน้าที่การงาน จนบางรายต้องเสียชีวิตลง ยิ่งทำให้ความบริสุทธิ์ที่พิสูจน์ได้นั้นต้อง

สูญเปล่าไป ด้วยเหตุนี้ในยุคต่อมาจึงมีกระแสการเรียกร้องให้รัฐเข้ามาให้ความสำคัญกับผู้เสียหายมากยิ่งขึ้น

นอกจากนี้จากการศึกษาพบว่าผู้เสียหายยังมีความหมายรวมถึงเหยื่ออาชญากรรม ซึ่งก็คือ บุคคลที่ได้รับความเสียหายจากการก่ออาชญากรรมของผู้กระทำความผิด หรืออาชญากร โดยปราศจากความยินยอมของผู้นั้น ผู้เสียหายได้รับความเสียหายทางร่างกาย ได้แก่ การถูกประทุษร้ายแก่ร่างกาย และได้รับความเสียหายทางทรัพย์สิน ได้แก่ การถูกชิงทรัพย์ ฉ้อโกง ปล้นทรัพย์ เป็นต้น ในความเป็นจริงผู้เสียหายในการก่ออาชญากรรมมิได้หมายถึงเฉพาะตัวผู้ถูกทำร้ายโดยตรงเท่านั้น แต่หมายความรวมถึงผู้ที่เกี่ยวข้องกับใกล้ชิดของตัวผู้ถูกทำร้ายอีกด้วย ซึ่งบุคคลเหล่านี้ก็จะพลอยได้รับความเสียหายจากเหตุการณ์ร้ายนั้นด้วย ได้แก่ ครอบครัว พ่อแม่ พี่น้อง สามี ภรรยา และบุตร หรือบุคคลที่อยู่ในความรับผิดชอบอุปการะของผู้ถูกทำร้าย เป็นต้น

ผู้ที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมโดยส่วนใหญ่มักจะเป็น ผู้เยาว์ ผู้หญิง หรือบุคคลสูงอายุ ด้วยเหตุนี้จึงเกิดแนวคิดเกี่ยวกับการช่วยเหลือผู้เสียหายที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมตามปฏิญญาสากลว่าด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบ โดยมองว่าการดำเนินคดีอาญาในปัจจุบันมุ่งเน้นคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพผู้กระทำความผิดค่อนข้างมาก ทำให้ผู้เสียหายต้องช่วยเหลือตนเองในการเรียกร้องค่าเสียหายจากผู้กระทำความผิด ซึ่งบางครั้งไม่สามารถเรียกร้องได้เนื่องจากไม่สามารถได้ตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ หรือผู้กระทำความผิดไม่อยู่ในฐานะที่สามารถชดใช้ค่าเสียหายได้ จึงเป็นเหตุให้ผู้เสียหายไม่ได้รับความเป็นธรรม จึงได้มีการประชุมสมัชชาใหญ่ที่ 40/34 ของการประชุมใหญ่สหประชาชาติ ว่าด้วยการป้องกันอาชญากรรม และการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดครั้งที่ 7 ในปี ค.ศ. 1985 ได้รับรองปฏิญญาสากลว่าด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบ (Declaration of Basic Principle of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power) โดยมีปรัชญาพื้นฐานให้ผู้เสียหายต้องได้รับการยอมรับ และได้รับการปฏิบัติอย่างเหมาะสมกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงเกิดเป็นแนวคิดในการชดเชยค่าเสียหาย (Restitution) แก่ผู้เสียหาย โดยผู้กระทำความผิดนั้น โดยการพิจารณาถึงประเภทของความผิดที่เกิดขึ้นจากอาชญากร การชดใช้ค่าเสียหายนี้มีลักษณะเป็นการลงโทษที่แตกต่างไปจากโทษปรับในประเด็นที่ว่า การชดใช้ค่าเสียหายแก่อาชญากรรมเป็นกระบวนการที่กฎหมายกำหนดให้ผู้กระทำความผิดชดใช้ค่าเสียหายจากอาชญากรรมให้แก่บุคคลผู้ถูกประทุษร้ายนั้น โดยตรง ส่วนโทษปรับเป็นการเจาะจงให้ผู้กระทำความผิดชดใช้ค่าเสียหายแก่รัฐ แต่แนวคิดดังกล่าวก็มีการโต้แย้งว่าเป็นการผลักภาระให้กับผู้เสียหายที่ไม่ใช่

ผู้ก่อให้เกิดอาชญากรรม เหตุใดต้องปล่อยให้ผู้บริสุทธิ์ที่เสียหายให้รัฐต้องมีหน้าที่ชวามชวยช่วยเหลือตนเองเพียงลำพังโดยที่รัฐไม่ให้การเยียวยาแต่อย่างใด

ดังนี้ จึงทำให้เกิดแนวคิดเรื่อง การเยียวยาผู้เสียหายโดยรัฐ (Welfare State) โดยมองว่ารัฐมีหน้าที่ป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม ในขณะที่เดียวกันก็มีหน้าที่ในการอำนวยความสะดวกธรรมให้เกิดขึ้นในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาด้วย ดังนั้น เมื่อมีอาชญากรรมเกิดขึ้นหรือเมื่อเกิดความผิดพลาดในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญา จนทำให้ผู้เสียหายในคดีอาญาได้รับความเสียหาย ก็อาจพิจารณาว่ารัฐมีความบกพร่องในหน้าที่ ตามแนวคิดนี้รัฐจึงต้องรับผิดชอบต่อความเสียหายดังกล่าว

สำหรับประเทศไทยนั้น เดิมยังไม่มิกฎหมายที่ตราขึ้นเพื่อให้การช่วยเหลือเยียวยาผู้เสียหายรวมทั้งเหยื่ออาชญากรรมไว้เป็นการเฉพาะ ทั้งนี้ เนื่องจากแนวคิดเดิมนั้นมุ่งให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องหาและจำเลยเป็นหลัก โดยเห็นว่าผู้เสียหายมีสิทธิที่จะฟ้องร้องในทางแพ่งเรียกค่าเสียหายได้เอง ทั้งในคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาที่ให้สิทธิผู้เสียหายฟ้องร้องต่อศาลซึ่งพิจารณาคดีอาญาหรือต่อศาลที่มีอำนาจชำระคดีแพ่งก็ได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 40 หรือในคดีอาญาที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ ที่กฎหมายกำหนดให้พนักงานอัยการเรียกทรัพย์สินหรือราคาแทนผู้เสียหาย ในฐานะความผิด 9 ฐาน คือ ลักทรัพย์ วิวางชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ โจรสลัด กรร โขก น้อ โกง ยักยอก หรือรับของโจร ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 43 แต่อย่างไรก็ตามความเสียหายที่ผู้เสียหายได้รับในคดีอาญามีได้จำกัดเฉพาะฐานความผิดตามที่ระบุไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 43 เท่านั้น เพราะยังมีความผิดและความเสียหายเพราะเหตุได้รับอันตรายต่อชีวิต ร่างกาย เสรีภาพ ชื่อเสียงและทรัพย์สินอีกหลายฐานความผิดที่ผู้เสียหายควรได้รับการเยียวยา ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงเฉพาะให้จำเลยคืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินที่เขาสูญเสียไปโดยตรงเท่านั้น แม้ผู้เสียหายจะมีสิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนดังกล่าวนี้ได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420 ประกอบมาตรา 438 ก็ตามผู้เสียหายต้องไปยื่นฟ้องเป็นคดีแพ่งต่างหากทำให้เสียเวลาและค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีและได้รับการเยียวยาล่าช้า ทำให้ต่อมาได้มีการแก้ไขปัญหาดังกล่าวข้างต้นโดยมีการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา บัญญัติหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่สำคัญตาม มาตรา 44/1 ให้ผู้เสียหายสามารถยื่นคำร้องต่อศาลที่พิจารณาคดีอาญาทุกฐานความผิดบังคับให้จำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนที่เป็นผลจากการกระทำทำให้ผู้เสียหายได้รับอันตรายแก่ ชีวิต ร่างกาย เสรีภาพ ชื่อเสียง และทรัพย์สินได้กว้างขวางยิ่งขึ้น

ดังนั้น การแก้ไขกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาดังกล่าวจึงดูเหมือนว่า ให้สิทธิผู้เสียหายสามารถเรียกร้องค่าตอบแทนได้กว้างขวางขึ้น แต่การแก้ไขกฎหมายให้ผู้เสียหายสามารถเรียกร้อง

ความเสียหายในทางแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาได้สะดวกขึ้นเช่นนี้ ก็ไม่ได้ทำให้คำถามเกี่ยวกับการเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหายและเหยื่ออาชญากรรมลดน้อยลง แต่กลับถกมองว่าการแก้ปัญหาดังกล่าวยังไม่ตรงกับแนวคิดในการเยียวยาผู้เสียหายและความเป็นธรรมที่แท้จริง เพราะความเสียหายที่เกิดกับเหยื่ออาชญากรรมผู้บริสุทธิ์นั้น รัฐควรเข้ามาเป็นผู้ดูแลและแสดงความรับผิดชอบชัดเจนด้วยความเสียหายด้วย เพราะถือว่าการเกิดอาชญากรรมในสังคม รัฐก็ย่อมมีความผิดด้วยที่ไม่สามารถกำกับดูแลและปกป้องรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคมได้ เมื่อรัฐเป็นผู้จัดเก็บเงินภาษีของประชาชนผู้บริสุทธิ์ไปบริหารจัดการ รัฐควรเป็นผู้ที่ต้องแสดงความรับผิดชอบเป็นคนแรกในการทำหน้าที่รักษาเยียวยาเมื่อปัญหาอาชญากรรมขึ้น ตามแนวคิดในเรื่องของหลักธรรมาภิบาล เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในการอำนวยความสะดวกกรรมแก่ประชาชน โดยแท้จริง

ด้วยเหตุนี้ ภายหลังจากที่ได้มีปฏิกูญาสาเกล้าว่าด้วยสิทธิมนุษยชนได้ถือกำเนิดขึ้นเมื่อเพื่อเป็นหลักประกันสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของมนุษย์ทุกคน ทำให้มีแนวคิดในการให้ความสำคัญกับผู้เสียหายที่ตกเป็นเหยื่อของอาชญากรรม โดยรัฐต้องเป็นผู้ที่มีหน้าที่เข้ามากำกับดูแลในเรื่องดังกล่าวอย่างจริงจัง สำหรับประเทศไทยความชัดเจนในเรื่องดังกล่าวเริ่มปรากฏขึ้นในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 บัญญัติรองรับสิทธิในการได้รับการช่วยเหลือจากรัฐแก่บุคคลซึ่งได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำความผิดอาญา โดยตนมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดนั้นด้วย และไม่มีโอกาสได้รับการบรรเทาความเสียหายโดยทางอื่น รวมทั้งการรับรองสิทธิในการได้รับค่าทดแทนในกรณีที่บุคคลซึ่งตกเป็นจำเลยในคดีอาญา และถูกคุมขังระหว่างการพิจารณาคดี หากปรากฏตามคำพิพากษาอันถึงที่สุดคดีนั้นว่าข้อเท็จจริงฟังเป็นที่ยุติว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด ในมาตรา 245 จึงบัญญัติให้ บุคคลซึ่งเป็นผู้เสียหายในคดีอาญามีสิทธิได้รับความคุ้มครอง การปฏิบัติที่เหมาะสม และค่าตอบแทนที่จำเป็นและสมควรจากรัฐ ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

ดังนั้น บุคคลใดได้รับความเสียหายถึงแก่ชีวิตหรือแก่ร่างกายหรือจิตใจเนื่องจากการกระทำความผิดอาญาของผู้อื่น โดยตนมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดนั้น และไม่มีโอกาสได้รับการบรรเทาความเสียหายโดยทางอื่น บุคคลนั้นหรือทายาทย่อมมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ ทั้งนี้ ตามเงื่อนไขและวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ และหลักการดังกล่าวก็ได้รับรองไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ไว้เช่นกันว่า บุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่ตกเป็นเหยื่อของอาชญากรรมต้องมีสิทธิในกระบวนการยุติธรรม และได้มีการบัญญัติรับรองสิทธินี้ไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยในฉบับต่อๆ มา

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “สิทธิของผู้เสียหายกับการเยียวยาผู้เสียหายในคดีอาญาโดยรัฐ” ในบทที่ผ่านมา จะเห็นได้ว่า เนื่องจากรัฐมีหน้าที่ดูแลรักษาความสงบเรียบร้อย ปกป้องกันมิให้

ประชาชนถูกประทุษร้ายในการละเมิดต่อกฎหมายในทางอาญา ขณะเดียวกันถ้าหากว่ามีผู้กระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น รัฐก็มีหน้าที่ต้องติดตามจับกุมเอาตัวผู้กระทำความผิดอาญามาลงโทษตามกฎหมาย ถ้าหากรัฐปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวได้ไม่สมบูรณ์หรือบกพร่อง รัฐก็ควรจะต้องมีหน้าที่ชดเชยหรือเยียวยาให้แก่ผู้เสียหายที่ถูกล่วงละเมิดในทางอาญา รวมทั้งผู้ที่ถูกรัฐกล่าวหาดำเนินคดีอาญาว่าเป็นผู้กระทำผิด และถูกคุมขังระหว่างพิจารณาคดีทั้งที่ความจริงแล้วเขาไม่ได้เป็นผู้กระทำผิดให้ได้รับการชดเชยหรือเยียวยาจากรัฐตามสมควร ทำให้ต่อมาได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ซึ่งเกิดขึ้นตามหลักการของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ตามที่ได้กล่าวมา โดยในสวนสิทธิทางอาญาของประชาชนก็ได้มีบทบัญญัติเพิ่มเติมขึ้นเป็นจำนวนมาก เป็นผลให้ต้องแก้ไขกฎหมายต่างๆ ให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ โดยเฉพาะผลจากมาตรา 245 และมาตรา 246 ที่บัญญัติรับรองสิทธิในการได้รับความช่วยเหลือของบุคคลที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดอาญาของผู้อื่น โดยตนมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดนั้นและไม่มีโอกาสได้รับรองสิทธิในการได้รับการบรรเทาความเสียหายโดยทางอื่นๆ รวมทั้งการรับรองสิทธิในการได้รับค่าทดแทนในกรณีของบุคคลซึ่งตกเป็นจำเลยในคดีอาญาแล้วถูกคุมขังระหว่างพิจารณาคดี หากปรากฏตามคำพิพากษาอันถึงที่สุดในคดีนั้นว่า ข้อเท็จจริงฟังเป็นยุติว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด และการที่ผู้เสียหายได้รับค่าตอบแทนตามกฎหมายฉบับนี้จากรัฐไปแล้วไม่เป็นการตัดสิทธิหรือประโยชน์ที่ผู้เสียหายพึงได้ตามกฎหมายอื่น

ผู้เสียหายจะได้รับค่าตอบแทนมีเฉพาะผู้เสียหายในความผิดเกี่ยวกับเพศ ความผิดต่อชีวิต ความผิดต่อร่างกาย ความผิดฐานทำให้แท้งลูก และความผิดฐานทอดทิ้งเด็ก คนป่วยหรือคนชรา แต่ผู้เสียหายในความผิดอื่นๆ นอกจากที่กล่าวมาข้างต้นหาสิทธิขอรับค่าตอบแทนได้ไม่ นอกจากนั้นบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 มาตรา 244 ยังบัญญัติรับรองสิทธิของบุคคลที่เป็นพยานในคดีอาญาไว้ 3 ประการ คือ สิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองความปลอดภัย สิทธิที่จะได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสม และสิทธิที่จะได้รับค่าตอบแทนที่จำเป็นและสมควรจากรัฐ

จะเห็นได้ว่า การเยียวยาเหยื่อในคดีอาญา ไม่ว่าจะเป็นผู้เสียหายในคดีอาญาหรือจำเลยที่ถูกดำเนินคดีผิดพลาด กฎหมายไทยยังให้การเยียวยาไว้ไม่ครบถ้วนและเพียงพอ ซึ่งจากสถิติเห็นว่าการชดเชยค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายหรือจำเลยเป็นจำนวนมาก รัฐต้องรับภาระจ่ายให้เป็นยอดเงินที่สูง ถือได้ว่าเป็นการเยียวยาที่ได้มาตรฐานในระดับหนึ่ง เพียงแต่อาจเกิดความล่าช้าในการดำเนินการจนในบางคดีเหยื่อในคดีอาญาอาจได้รับหลังจากที่ถูกละเมิดแล้วเป็นเวลาหลายปีความล่าช้าเช่นนี้

จึงเป็นมาตรการที่ควรได้รับการปรับปรุงระบบการทำงาน และกลไกในการประชาสัมพันธ์เพื่อให้ประชาชนรู้ถึงสิทธิในการที่จะร้องขอด้วยอีกทางหนึ่ง

ในต่างประเทศนั้นจากการศึกษาในบทที่ผ่านมาพบว่า มีการให้ความคุ้มครองและรับรองสิทธิของผู้เสียหายที่ได้รับการเยียวยาจากรัฐเช่นเดียวกัน และมีเงื่อนไขในการเยียวยาผู้เสียหายที่แตกต่างกันไป เช่น ในประเทศสหรัฐอเมริกามีการกำหนดจำนวนเงินค่าทดแทนขั้นสูงสุดเอาไว้ จึงทำให้มองเห็นได้ว่าการชดเชยค่าทดแทนในประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นการชดเชยในลักษณะที่รัฐแสดงออกถึงความรับผิดชอบในกระบวนการยุติธรรม ส่วนในประเทศอังกฤษ ประเทศฝรั่งเศส และประเทศเยอรมนีนั้น แม้จะปรากฏว่าไม่มีการจำกัดจำนวนเงินค่าทดแทนขั้นสูงสุดเอาไว้ แต่ก็มิได้หมายความว่ารัฐจะชดเชยค่าทดแทนให้กับความเสียหายในทุกเรื่อง นอกจากนี้การที่กฎหมายในประเทศดังกล่าวมิได้มีข้อความตัดสิทธิของผู้เสียหายที่จะฟ้องร้องเรียกค่าเสียหายในทางแพ่งอีกส่วนหนึ่งด้วยแล้ว ก็ยังเป็นข้อสนับสนุนให้เห็นได้ว่าการชดเชยค่าทดแทนโดยรัฐให้แก่ผู้เสียหายของทั้งสามประเทศ เช่นนี้หาใช่เป็นการชดเชยเหมือนกับเป็นการละเมิดอันเป็นแนวความคิดในทางแพ่งด้วยไม่ หากแต่เป็นการชดเชยในลักษณะที่รัฐแสดงออกถึงความรับผิดชอบในกระบวนการยุติธรรมเช่นกัน

ส่วนในกรณีประเทศญี่ปุ่นนั้นค่อนข้างจะชัดเจนว่า กฎหมายว่าด้วยการชดเชยค่าทดแทนในคดีอาญา (The Criminal Compensation Law) มีข้อความในลักษณะที่แสดงให้เห็นว่ามีแนวความคิดความรับผิดชอบทางแพ่ง เรื่อง ละเมิดปะปนอยู่ ทั้งนี้ เพราะกฎหมายดังกล่าวกำหนดให้ผู้เสียหายสิ้นสุดสิทธิในการได้รับชดเชยค่าทดแทนเท่าจำนวนเงินที่บุคคลนั้นได้รับไปจากการฟ้องร้องเรียกค่าเสียหาย (หากมี) จากรัฐตามกฎหมายว่าด้วยความรับผิดชอบของรัฐบาล (The Governmental Liability Law) หรือตามกฎหมายอื่น

นอกจากนี้ในต่างประเทศยังกำหนดให้มีองค์กรที่ทำหน้าที่พิจารณาคำร้องและมีอำนาจวินิจฉัยการจ่ายค่าตอบแทนและค่าชดเชยให้แก่ผู้เสียหายไว้เป็นการเฉพาะอีกด้วย โดยในประเทศกลุ่มระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law System) เช่น ประเทศฝรั่งเศส ประเทศเยอรมนี และประเทศญี่ปุ่น กำหนดให้เป็นหน้าที่ขององค์กรศาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศฝรั่งเศสมีการตั้งเป็นองค์กรพิเศษซึ่งเรียกว่า “คณะกรรมการ (Commission)” ขึ้นมาทำหน้าที่โดยตรงซึ่งคณะกรรมการนี้มีผู้พิพากษาศาลสูงร่วมอยู่ด้วยถึง 3 นาย ส่วนในประเทศกลุ่มระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law System) คือ สหรัฐอเมริกาและอังกฤษนั้น จะใช้วิธีการกำหนดให้จัดตั้งองค์กรขึ้นมาโดยเฉพาะ ซึ่งจะอยู่ในรูปคณะกรรมการอันประกอบด้วยฝ่ายบริหาร หรืออย่างเช่นในประเทศอังกฤษที่กำหนดให้รัฐมนตรีกระทรวงมหาดไทย (Home Secretary) เป็นผู้พิจารณาและวินิจฉัยถึงการชดเชย ค่าทดแทนนั้น

กล่าวโดยสรุป จากการศึกษากฎหมายของประเทศต่างๆ ซึ่งรัฐเป็นผู้จ่ายเงินค่าทดแทน แก่เหยื่ออาชญากรรม พบว่าจะมีบทบัญญัติที่เป็นสาระสำคัญ ดังนี้

1) รัฐจะดำเนินการชดเชยค่าเสียหายให้เฉพาะผู้ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมในความผิด ต่อชีวิตและร่างกาย โดยทั่วไปรัฐจะไม่ชดเชยค่าเสียหายในความผิดต่อทรัพย์สิน เพราะการชดเชย ค่าเสียหายในความผิดต่อทรัพย์สินกระทำได้ยาก และอาจมีการฉ้อโกงได้ง่าย

2) การเรียกร้องค่าเสียหายจะกระทำได้อต่อเมื่อเป็นการกระทำความผิดตามกฎหมาย อาญา หรือ กฎหมายอื่นซึ่งรัฐจะชดเชยค่าเสียหายให้

3) ความเสียหายและบาดเจ็บที่ได้รับจากรถยนต์ที่ฝ่าฝืนกฎจราจร โดยปกติรัฐจะไม่ ชดเชยค่าเสียหายให้ยกเว้นผู้กระทำผิดใช้รถยนต์เป็นเครื่องมือในการทำร้าย

4) ความผิดบางประเภท เช่น กรณีการบาดเจ็บจากการทะเลาะวิวาทภายในครอบครัว เช่น ระหว่างสามีภรรยาญาติพี่น้อง รัฐไม่ชดเชยให้

5) ผู้เสียหายที่ยั่วยู่ให้เกิดอาชญากรรม จะไม่ได้รับการชดเชยค่าเสียหายส่วนบุคคลที่ ชอบवादโอ้อวดความร่ำรวย หรือ โจรไปในที่ที่ไม่สมควรจนประสบเหตุร้าย เช่น ถูกชิงทรัพย์ได้รับ บาดเจ็บ ถูกทำร้ายร่างกาย จะได้รับการชดเชยค่าเสียหายหรือไม่อยู่กับดุลยพินิจของคณะกรรมการ พิจารณาความเสียหาย ซึ่งกำหนดหลักเกณฑ์แตกต่างกันออกไปในกฎหมายของแต่ละประเทศ

6) ผู้กระทำความผิดหรือผู้สนับสนุน ได้รับบาดเจ็บในการประกอบอาชญากรรมไม่ได้รับ การชดเชยค่าเสียหาย

7) คณะกรรมการซึ่งพิจารณาให้ค่าทดแทนหรือค่าเสียหาย ตามกฎหมายดังกล่าวนี้มี อำนาจในการใช้ดุลยพินิจอย่างจำกัด เช่น กฎหมายอังกฤษ มีอำนาจใช้ดุลยพินิจพอประมาณ เช่น กฎหมายของรัฐแคลิฟอร์เนีย หรือ มีอำนาจใช้ดุลยพินิจได้อย่างกว้างขวาง เช่น กฎหมายรัฐนิวยอร์ก ในการพิจารณาว่าผู้เสียหายเป็นผู้ต้องรับผิดชอบในอาชญากรรมนั้นด้วยหรือไม่ และ ควรได้รับ ค่าเสียหายเท่าใด

8) การบาดเจ็บเล็กน้อยไม่ได้รับค่าเสียหาย ตามกฎหมายอังกฤษจะต้องหยุดงานอย่างน้อย 3 สัปดาห์ หรือ ตามกฎหมายนิวยอร์กค่าเสียหายต้องเกิน 100 ดอลลาร์ ในการรักษาพยาบาล หรือ หยุดงาน 2 สัปดาห์ขึ้นไป

9) กฎหมายบางรัฐกำหนดให้ชดเชยค่าเสียหายเฉพาะผู้ที่มีความจำเป็นต้องได้รับความ ช่วยเหลือเท่านั้น กฎหมายบางรัฐก็มีได้กำหนดเงื่อนไขข้อนี้

10) กฎหมายบางรัฐกำหนดอัตราสูงสุดของความเสียหายที่รัฐจะชดเชยให้ เช่น ไม่เกิน 5,000 เหรียญสหรัฐ และ บางรัฐก็มีได้กำหนดไว้ เช่น กฎหมายอังกฤษมีได้กำหนดอัตราขั้นสูงไว้

11) กฎหมายของรัฐต่างๆ จะกำหนดมาตรฐานในการจ่ายเงินค่าเสียหาย เช่น จ่ายค่ารักษาพยาบาล ค่าอุปการะเลี้ยงดูที่ไม่สามารถทำงานได้ เงินช่วยเหลือบุตรหรือบิดามารดา หรือสมาชิกรรยาผู้ได้รับผลร้ายจากอาชญากรรม

สำหรับประเทศไทยมีปัญหาที่ต้องพิจารณาที่สำคัญคือ ข้อจำกัดของเหยื่อในคดีอาญาในกรณีเป็นผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายอาญา คือ หากไม่ได้ตัวผู้กระทำความผิด หรือเป็นคดีที่ไม่ใช่คดีประทุษร้ายต่อชีวิต ร่างกาย เพศ ซึ่งมีกฎหมาย เหยี่ยวาให้ไว้ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย ค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 แล้ว ผู้เสียหายดังกล่าวไม่อาจได้รับการชดเชยให้ได้เลย จะไปฟ้องคดีแพ่งก็ไม่ได้ ช่องว่างนี้จึงควรได้รับการแก้ไข

ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย ค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ฉบับดังกล่าว ก็มีข้อพิจารณาถึงความเท่าเทียมกันในการเยียวยาความเสียหายแก่ผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดซึ่งภายหลังกลายเป็นผู้บริสุทธิ์ว่า ถ้าเป็นจำเลยและถูกดำเนินคดีผิดพลาดแล้วศาลยกฟ้อง จำเลยเช่นนี้จึงจะถือเป็นเหยื่อและผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมที่จะสามารถมีสิทธิได้รับการชดเชยความเสียหายตามกฎหมาย แต่ถ้าเป็นกรณีของการถูกคุมขังในระหว่างสอบสวน หรือในกรณีที่ผู้บริสุทธิ์ถูกจับโดยผิดพลาดและได้รับการปล่อยตัวก่อนโดยไม่มีการฟ้องคดี ก็ไม่อาจได้รับค่าทดแทนตามพระราชบัญญัตินี้ได้ จึงเป็นประเด็นที่เห็นว่ากฎหมายควรให้การชดเชยด้วย เพราะเป็นความผิดพลาดในกระบวนการแสวงหาข้อเท็จจริงจากเจ้าหน้าที่รัฐที่ทำให้ผู้บริสุทธิ์ได้รับผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพตลอดจนชื่อเสียงของผู้ถูกกล่าวหา กรณีเช่นนี้จะไม่ได้รับการชดเชยให้ตามพระราชบัญญัตินี้ได้ แต่ในต่างประเทศสิทธิเหล่านี้จะได้รับการคุ้มครองและรับรองให้ได้รับค่าทดแทนความเสียหายจากการผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรม เช่น ในประเทศเยอรมนี ญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา และอังกฤษ เป็นต้น

ประเด็นเรื่อง ความเหมาะสมในการการชดเชยความเสียหาย ว่าผู้เสียหายแต่ละคนควรได้รับเท่าไรจึงจะสมเหตุสมผลและเหมาะสม ก็เป็นปัญหาที่ไม่อาจกำหนดไว้ในกฎหมายได้ชัดเจน เพราะต้องขึ้นอยู่กับฐานะ รายได้ สภาพของความเสียหายที่ผู้เสียหายได้รับ และโดยปกติต้องเป็นดุลพินิจที่ศาลเป็นผู้กำหนด อย่างไรก็ตามการที่จะสะท้อนถึงภาพของผู้เสียหายหรือญาติของผู้เสียหายที่คาดหวังถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ในกรณีที่มีการสูญเสียชีวิต ก็คือ ความรู้สึกที่สามารถเข้าถึงความเป็นธรรมได้ (Access to Justice) ด้วยเหตุนี้ การปรับปรุงและพัฒนาการชดเชยค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายในคดีอาญาในอนาคต จึงควรเน้นการให้สิทธิแก่ผู้เสียหายได้รับการเยียวยาอย่างเหมาะสมทั้งทางตัวเงินและไม่ใช้ตัวเงิน การบำบัดฟื้นฟูสภาพจิตใจ การให้ความช่วยเหลือเรื่องการค้าดำเนินคดี และการให้สิทธิที่จะรับรู้ความคืบหน้าในการดำเนินคดีในทุกขั้นตอน สิทธิที่จะมีส่วนร่วมและนำเสนอข้อเท็จจริง ข้อเสนอในการบังคับโทษ หรือใช้มาตรการอื่นแทนการ

ลงโทษเพื่อประกอบการพิจารณาของศาล และควรได้รับการคุ้มครองความปลอดภัย หากเป็นกรณีที่ จำเลยเป็นผู้มีอิทธิพล และข่มขู่ญาติของผู้เสียหาย ก่อนหรือระหว่างการดำเนินคดีด้วย ทั้งนี้เพราะมี ผู้เสียหายจำนวนมากที่ไม่กล้าแจ้งความดำเนินคดีหรือแม้แต่มารับเป็นพยานในคดีอาญา เพราะกลัวไม่ กล้าดำเนินการเนื่องจากถูกข่มขู่ จากฝ่ายผู้กระทำความผิดที่เป็นผู้มีอิทธิพล

กลไกที่จะดำเนินการให้ผู้เสียหายได้รับการเยียวยาข้างต้น ควรมีการแจ้งสิทธิให้แก่ ผู้เสียหาย หรือจำเลยที่ถูกดำเนินคดีผิดพลาด มีองค์กรภาครัฐและภาคเอกชนที่เข้ามาช่วยเหลือเหยื่อ ทั้งในด้านจิตใจและการฟื้นฟูร่างกาย รวมถึงการให้ข้อเสนอแนะในการเข้าร่วมในการดำเนินคดี อีกทั้ง การยื่นคำร้องเพื่อให้ได้รับการเยียวยาที่เหมาะสม เช่น การได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายเพื่อ คุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายให้เป็นไปตามกฎหมาย ส่วนสิทธิที่จะได้รับการแจ้งความคืบหน้าในการ ดำเนินคดี และสิทธิผู้ต้องหาที่จะได้รับค่าทดแทนหากมีการดำเนินคดีผิดพลาด มีความจำเป็นต้อง เพิ่มเติมกฎหมายให้สิทธิไว้เพิ่มเติม ทั้งนี้เพื่อให้การเยียวยาสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาได้รับ หลักประกันที่ได้มาตรฐานสากลและเกิดความเป็นธรรมต่อไป

2. ข้อเสนอแนะ

ผู้ศึกษาเห็นว่า กฎหมายไทยให้สิทธิผู้เสียหายได้รับการชดเชยและทดแทนในลักษณะที่ เป็นตัวเงินเท่านั้น แต่การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายที่มีประสิทธิภาพ ควรมีการเยียวยาผู้เสียหายทั้ง กรณีที่เป็นตัวเงินและกรณีที่ไม่ใช่ตัวเงิน นอกจากนี้ยังควรบัญญัติรับรองสิทธิของผู้เสียหายไว้ใน ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาหรือประมวลกฎหมายอาญาซึ่งเป็นกฎหมายหลักใน กระบวนการยุติธรรมทางอาญามาตรการในการเยียวยาผู้เสียหายที่ตกเป็นเหยื่อของอาชญากรรมให้มี ความเหมาะสมและเป็นธรรม ทั้งในแง่กฎหมายที่ใช้บังคับและมาตรการรองรับ ดังต่อไปนี้

2.1 ควรมีมาตรการในการเยียวยาความเสียหายที่ไม่ใช่ตัวเงิน

ผู้ศึกษาเห็นว่า การเยียวยาความเสียหายที่ผู้เสียหายได้รับในปัจจุบันยังไม่เพียงพอ โดยควรให้มีการเยียวยาในด้านที่ไม่เป็นตัวเงินให้มากขึ้น ดังนี้

1) ควรจัดให้มีโปรแกรมการให้ความช่วยเหลือแก่เหยื่ออาชญากรรม ทั้งกรณี อาชญากรรมร้ายแรงและความผิดต่อส่วนตัว โดยการให้ความช่วยเหลือด้านสุขภาพจิต ทั้งแก่เหยื่อ อาชญากรรมชั้นที่หนึ่ง (ผู้ตกเป็นเหยื่อโดยตรง) และเหยื่ออาชญากรรมชั้นที่สอง เช่น การให้ คำปรึกษา การบำบัดต่างๆ หรือการประเมินความต้องการด้านจิตใจ โดยให้ลำดับความสำคัญแก่ เหยื่ออาชญากรรมประเภทการถูกล่วงละเมิดทางเพศ คู่สมรสที่ถูกทำร้ายและเด็กที่ถูกทำร้าย ตามลำดับ โดยรัฐสนับสนุนให้มีการจัดตั้งเป็นองค์กรของรัฐหรือองค์กรเอกชนที่ไม่ค้ากำไร ที่มี

วัตถุประสงค์เพื่อให้ความช่วยเหลือแก่เหยื่ออาชญากรรมประเภทและในด้านต่าง ๆ เช่นในประเทศสหรัฐอเมริกา

2) การให้ความช่วยเหลือด้านการดำเนินคดี โดยให้รัฐเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเพิ่มมากขึ้น เช่น การตั้งทนายเพื่อทำหน้าที่แทน การช่วยพาไปหน่วยงานและศาล การจ่ายค่าเดินทางไปศาล การช่วยเหลือดูแลเด็กขณะเหยื่ออาชญากรรมไปศาล การแจ้งกำหนดนัดหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดี การจัดทำรายงานผลการกระทบของเหยื่ออาชญากรรม การให้คำปรึกษา แนะนำ เพื่อเป็นการเยียวยาผู้เสียหายในด้านจิตใจ การเป็นตัวแทนเหยื่ออาชญากรรมเพื่อติดต่อกับผู้ให้ความช่วยเหลืออื่น การช่วยค้นหาวัดอุพยาน ช่วยในการร้องขอเงินชดเชย หรือช่วยให้เหยื่ออาชญากรรมสามารถยื่นเรื่องหรือฟ้องร้องเพื่อให้ได้รับเงินชดเชยต่าง

ในขั้นตอนที่อยู่ในชั้นศาล ควรเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายมีส่วนร่วมในชั้นพิจารณาการให้สิทธิของผู้เสียหายที่ไม่ได้เข้าเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการอุทธรณ์ในคดีที่ศาลยกฟ้อง โดยใช้กระบวนการรับฟังและควรมีการพัฒนาระบบไกล่เกลี่ยข้อพิพาทและการสมานฉันท์ โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ดูแล และเยียวยาผู้เสียหาย การเยียวยาฟื้นฟูควรดำเนินการให้เสร็จสิ้นกระบวนการ รวมถึงเยียวยาภายหลังมีคำพิพากษา และการบังคับคดีตามคำพิพากษา

โดยผู้ศึกษาเห็นว่าควรแก้ไขกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับทนายความเพื่อเป็นการคุ้มครองผู้เสียหายตาม มาตรา 44/2 วรรคสองที่ บัญญัติว่า “ถ้าปรากฏต่อศาลว่าผู้ยื่นคำร้องตามมาตรา 44/2 เป็นคนยากจนไม่สามารถจัดหาทนายความได้เอง ให้ศาลมีอำนาจตั้งทนายความให้แก่ผู้นั้น โดยทนายความที่ได้รับแต่งตั้งมีสิทธิได้รับเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายตามระเบียบที่คณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมกำหนด” ซึ่งผู้ศึกษาเห็นว่าควรแก้ไขเป็นว่า “ถ้าปรากฏต่อศาลว่าผู้ยื่นคำร้องตามมาตรา 44/1 ไม่สามารถจัดหาทนายความได้เอง และผู้ยื่นคำร้องประสงค์ขอให้ศาลแต่งตั้งทนายความให้ศาลมีอำนาจตั้งทนายความให้แก่ผู้นั้น โดยทนายความที่ได้รับแต่งตั้งมีสิทธิได้รับเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายตามระเบียบที่คณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมกำหนด” ทั้งนี้เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในด้านทนายความให้กับผู้เสียหายโดยไม่มีข้อจำกัดในเรื่องความยากจน

3) ควรส่งเสริมให้เอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยเหลือเยียวยาผู้เสียหายที่ด้อยโอกาส เช่นในประเทศเยอรมนีจะมีองค์กรพัฒนาเอกชนซึ่งมีหน้าที่ในการเข้าไปดูแลผู้เสียหายหรือเหยื่อเช่นกัน โดยเฉพาะคดีความรุนแรงและคดีทางเพศ ทั้งนี้ ดำรวจ รัฐและองค์กรพัฒนาเอกชนจะทำงานร่วมกันในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายตั้งแต่ต้นจนจบ

2.2 ควรสนับสนุนการเยียวยาความเสียหายที่เป็นตัวเงินเพิ่มมากขึ้น

เนื่องจากเจตนารมณ์ในการเยียวยาความเสียหายจากการกระทำความผิดทางอาญาของผู้กระทำความผิดที่มีต่อผู้เสียหายสัมฤทธิ์ผลได้อย่างสูงสุด และสามารถอำนวยความสะดวกให้ผู้เสียหาย ทั่วถึงแก่ผู้เสียหาย ตลอดจนผู้กระทำความผิดก็มีโอกาสแก้ไขความผิดพลาดของตนที่ได้กระทำต่อผู้เสียหาย ตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ องค์กรในกระบวนการยุติธรรมในฐานะองค์กรแห่งรัฐซึ่งต้องรับผิดชอบโดยตรงในการตรวจสอบเยียวยาความเสียหายอย่างเป็นรูปธรรมและเป็นเอกภาพ อันจะเป็นการคุ้มครองสิทธิและประโยชน์ของผู้เสียหายได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็น การตอบสนองให้แก่ผู้เสียหายได้รับการเยียวยาความเสียหายโดยรวดเร็ว เป็นธรรม ประหยัดและ เข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่าย แต่เนื่องจากประชากรส่วนใหญ่ของประเทศไทยมีฐานะ ยากจน จึงมักประสบปัญหาเรื่องงบประมาณในการเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหาย

ในเรื่องนี้ผู้ศึกษาเห็นว่า รัฐควรดำเนินการดังนี้

1) การเยียวยาผู้เสียหายจำกัดฐานความผิดเพียงฐานความผิดบางฐานย่อมไม่เป็นการเพียงพอในการเยียวยาผู้เสียหายได้อย่างเหมาะสมเพราะผู้เสียหาย คือผู้ที่ได้รับผลจากการกระทำความผิดทางอาญาแต่ต้องไปดำเนินการฟ้องร้องในความเสียหายที่เกิดขึ้นเอง ซึ่งในบางครั้งถึงแม้ผู้เสียหายจะเป็นผู้ชนะคดีแต่ก็เป็นกรยาก ที่จะบังคับกับจำเลยหรือผู้กระทำความผิดได้เนื่องจาก ส่วนใหญ่จำเลยหรือผู้กระทำผิดก็มีฐานะยากจนไม่สามารถที่จะชดใช้หรือเยียวยาให้กับผู้เสียหายได้ นอกจากนี้หากไม่สามารถจับกุมผู้กระทำความผิดได้ผู้เสียหายก็จะไม่สามารถได้รับการเยียวยาจาก รัฐเลย

2) ดำเนินการแก้ไขปรับปรุงกฎหมาย “กองทุนยุติธรรม” เพื่อให้มีการเยียวยา ครอบคลุมผู้เสียหายในคดีอาญาหรือบุคคลที่ได้รับ ความเสียหายจากการดำเนินคดีอาญาจากกรณี ต่างๆ โดยแก้ไขเพิ่มเติมให้เงินกองทุนให้ใช้จ่ายเพื่อกิจการในการเยียวยาผู้เสียหายในคดีอาญา เป็น ดังนี้

มาตรา 9 เงินกองทุนให้ใช้จ่ายเพื่อกิจการ... (6) “การเยียวยาผู้เสียหายในคดีอาญา” ทั้งนี้เพื่อให้มีความชัดเจนไม่ต้องมีการตีความในการให้ความช่วยเหลือและเยียวยาผู้เสียหายใน คดีอาญาโดยรัฐ

3) ปรับปรุงกฎหมายอย่างบูรณาการโดยควรปรับปรุงกฎหมายในส่วนที่เกี่ยวข้อง กับการยึดทรัพย์สินผู้กระทำความผิด เช่น กฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน กฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบ เป็นต้น ให้นำเงินส่วนหนึ่ง ที่ได้จากการยึดทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดดังกล่าวมาส่งเข้าสู่กองทุนยุติธรรมจากการกระทำความผิดอาญา รวมทั้งควรกำหนดให้มีการนำรายได้ของผู้กระทำผิดจ่ายให้แก่ผู้เสียหายต่อไป

2.3 ปัญหาความสมดุลระหว่างสิทธิของผู้เสียหายที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมกับสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา

แนวความคิดคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายและแนวความคิดคุ้มครองสิทธิจำเลยมีการพัฒนาในลักษณะคู่ขนานกันมาตลอด เนื่องจากมาจากพื้นฐานแนวคิดที่แตกต่างกัน โดยแนวคิดใน ส่วนของผู้เสียหายก็มีแนวคิดที่จะให้ผู้เสียหายได้รับการชดเชยหรือเยียวยาให้กลับคืนสู่สภาพปกติให้ได้มากที่สุดซึ่งการที่ผู้เสียหายจะเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมประการแรก คือ ผู้เสียหายต้องทราบถึงสิทธิของตนเองก่อนแต่ในปัจจุบันยังไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้เป็นรูปธรรมในการแจ้งสิทธิของผู้เสียหาย ดังนั้นผู้ศึกษาเห็นว่าควรดำเนินการดังนี้

1) ควรมีการแก้ไขบัญญัติกฎหมายในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาให้มีการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายเพิ่มขึ้น กล่าวคือ

เสนอให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมความในมาตรา 124 วรรคสี่ โดยระบุว่า “เมื่อผู้เสียหายได้ร้องทุกข์แล้วให้พนักงานสอบสวนแจ้งสิทธิให้ผู้เสียหายทราบ” ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เสียหายสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 และตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 เพื่อให้ผู้เสียหายทราบถึงสิทธิของผู้เสียหายในการยื่นคำร้องขอรับเงินค่าตอบแทนซึ่งเป็นการเยียวยาโดยรัฐหรือขอรับเงินค่าสินไหมทดแทนในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ในการเรียกร้อยค่าเสียหายในคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาซึ่งจะทำให้ผู้เสียหายสามารถทราบสิทธิอันจะเป็นมาตรการเยียวยาความเสียหายอีกมาตรการหนึ่ง

2) รัฐสนับสนุนให้มีการตั้งหน่วยงานดูแลผู้เสียหายสำหรับประสานงานและให้ข้อมูลผู้เสียหาย และมีนโยบายและการปฏิบัติที่ชัดเจนในการดูแลผู้เสียหาย

3) ควรมีระบบการตรวจสอบดุลพินิจของพนักงานอัยการ ซึ่งในปัจจุบันผู้เสียหายไม่อาจเข้าไปยุ่งเกี่ยวได้และมีเพียงการใช้ระบบกำกับดูแลภายในองค์กรไม่ใช่ระบบตรวจสอบโดยองค์กรภายนอก ซึ่งต่างประเทศ เช่น ประเทศเยอรมนีกำหนดให้ศาลเป็นผู้ตรวจสอบ

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. (2525). คลยพินิจในการไม่ฟ้องคดีอาญาที่มีมูลของอัยการในสหรัฐอเมริกา
วารสารนิติศาสตร์ ปีที่ 10 ฉบับที่ 1.
- เขมจุชา สุวรรณจินดา. (2540). กระบวนการยุติธรรมทางอาญากับการคุ้มครองสิทธิเด็กผู้เสียหายใน
คดีความผิดทางเพศ (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์).
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- คณิต ฌ นคร. (2549). กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (พิมพ์ครั้งที่ 7) ฉบับปรับปรุงใหม่และแก้ไข
เพิ่มเติม กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- จิตติ เจริญน้ำ. (2531). คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1 กรุงเทพฯ:
ประยูรวงศ์.
- ฉันทนา ไกรสถิต. (2543). การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนภายใต้กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิ
พลเมืองและสิทธิทางการเมืองของประเทศไทย นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- ชาติชาย ชอบทาสศิลป์. (2543). สิทธิของผู้เสียหายที่จะได้รับการเยียวยาจากรัฐอันเนื่องมาจาก
การกระทำความผิดทางอาญา (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต
ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- ณรงค์ ใจหาญ. (2556). หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1 กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- บรรเจิด สิงคะเนติ. (2547). หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ
พ.ศ. 2540 (พิมพ์ครั้งที่ 2) กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- บัญชา โพธิ์ทอง. (2548). มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองผู้เสียหายในคดีข่มขืนกระทำชำเรา
(วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต. ไม่ได้ตีพิมพ์).
- บันลือ คงจันทร์. (2533). คู่มืออาสาสมัครส่งเสริมสิทธิ สิทธิประชาชนทั่วไป กรุงเทพฯ
สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน (สสส.).
- ปกรณ์ มณีปกรณ์. (2553). อาชญวิทยาและทัณฑวิทยา (พิมพ์ครั้งที่ 2) กรุงเทพฯ: เอ็มทีเพรส.
- ปิติกาญจน์ สิทธิเดช. (2552). การพัฒนามาตรการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา
งานวิจัยผู้บริหารการยุติธรรมระดับสูง (บ.ย.ส.) รุ่นที่ 13 วิทยาลัยการยุติธรรม
สำนักงานศาลยุติธรรม.
- ประเสริฐ เมฆมณี. (2524). ตำรวจและกระบวนการยุติธรรม กรุงเทพฯ: พิพิธการพิมพ์.

พิมพ์ิน เลียงจรรยารัตน์. (2557). สิทธิของผู้เสียหายตามผู้เสียหาย...ก็มีสิทธิมารู้จักสิทธิผู้เสียหาย.

วารสารยุติธรรม.

วรพจน์ วิศรุตพิชญ์. (2543). สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540:

สำนักพิมพ์วิญญูชน.

วีระศักดิ์ แสงสารพันธ์. (2557). สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา การศึกษาวิจัยระบบการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในกระบวนการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทย วารสารบัณฑิตศึกษา นิติศาสตร์ปีที่ 8 ฉบับที่ 3.

วัชรินทร์ ปัจเจกวิญญูสกุล. (2535). สิทธิของเหยื่อ: กรณีเด็ก บทบัญญัติ (มีนาคม).

ศุภมาส พยัณวีเชียร. (2551). การช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ที่ส่งผลกระทบต่องบประมาณแผ่นดิน งานวิจัยหลักสูตรผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง (บ.ย.ส) รุ่นที่ 11.

สุรินทร์ สฤกษ์พงศ์. (2534). ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและพยานหลักฐานสำหรับรัฐศาสตร์ หน่วยที่ 1-5 นนทบุรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

สุธาสิณี บุตรเนียร. (2547). มาตรการตอบแทนความเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา (การศึกษาอิสระปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยรามคำแหง, กรุงเทพฯ.

สุดสงวน สุธีสร. (2544). โครงการวิจัยเพื่อศึกษาพัฒนาปรับปรุงพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

_____. (2543). เหยื่ออาชญากรรม กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี.

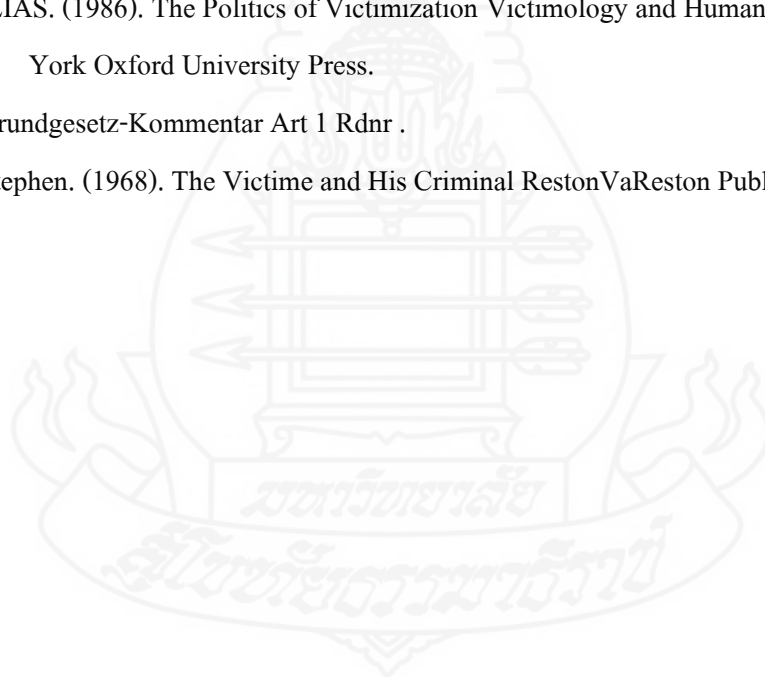
เสวก ภาศักดิ์. (2543). สิทธิได้รับค่าตอบแทนจากรัฐของผู้เสียหายในคดีอาญา ตามมาตรา 245 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540. (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

หลวงประดิษฐมนูธรรม. (2526). คำอธิบายกฎหมายปกครอง นนทบุรี สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

อภิรักษ์ ทิมวงษ์. (2544). สิทธิของเหยื่ออาชญากรรมในกฎหมายระหว่างประเทศและผลกระทบต่อประเทศไทย (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

อมรรัตน์ กริยาผล. (2530). การชดใช้ค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา วารสารอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม ปีที่ 4 ฉบับที่ 1.

- อุดม รัฐอมฤต นพนธิ สุริยะ และบรรเจิด สิงคะเนติ. (2544). การอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือใช้สิทธิและเสรีภาพของบุคคลตามมาตรา 28. สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.
- อัญชลี ฉายสุวรรณ. (2534). การทดแทนค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาหรือเหยื่ออาชญากรรม โดยรัฐ (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- สืบค้นจากเว็บไซต์กระทรวงยุติธรรม http://website2556mojgoth/upload/main_magazine/uploadfiles/1450col_4407pdf เมื่อวันที่ 23 พฤศจิกายน พ.ศ. 2558.
- สืบค้นจากผลกระทบของอาชญากรรมจากเว็บไซต์ www.polscichulaacth/sumonthip/crime-effect.doc คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ 12 ธันวาคม 2558.
- สืบค้นจาก <https://www.gotoknoworg/posts/549081> เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2558.
- สืบค้นจาก งานเขียนของถวิลวดี บุรีกุล ในเว็บไซต์ <http://www.kpiacth/wiki/index.php/ธรรมาภิบาลหลักการเพื่อการบริหารรัฐกิจแนวใหม่>.
- Robert ELIAS. (1986). *The Politics of Victimization Victimology and Human Right New York Oxford University Press.*
- Duerig Grundgesetz-Kommentar Art 1 Rdnr .
- Schafer Stephen. (1968). *The Victime and His Criminal RestonVaReston Publishing.*

ภาคผนวก

ภาคผนวกตารางที่ 1 เปรียบเทียบการช่วยเหลือผู้เสียหายที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม ประเทศระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law)

หัวข้อ	ประเทศเยอรมัน	ประเทศฝรั่งเศส	ประเทศญี่ปุ่น
(ก) มาตรการทางกฎหมายในการเยียวยาผู้เสียหาย	<p>ในประเทศเยอรมนีให้ความสำคัญกับการคุ้มครองผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในการคุ้มครองดูแลสวัสดิภาพหรือความปลอดภัยของผู้เสียหายในฐานะที่เป็นประชาชนของรัฐ ซึ่งเมื่อเกิดความไม่ปลอดภัยต่อประชาชน จึงเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องเข้ามาดูแลเรื่องการดำเนินคดีและลงโทษผู้กระทำความผิดในส่วนของผู้เสียหายจะมีสิทธิ ดังนี้</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.สิทธิในการบังคับให้มีการฟ้องร้องโดยรัฐ 2. สิทธิในการดำเนินคดีโดยผู้เสียหาย 3.สิทธิในการเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการ 4.สิทธิในการรับทราบข้อมูลในกระบวนการพิจารณาทุกขั้นตอน เช่น 	<p>ประเทศฝรั่งเศสมีมาตรการทางกฎหมายในการเยียวยาแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาเป็นไปตามกฎหมาย Act of 6 July 1990 โดยการให้ความช่วยเหลือตามหลักการร่วมทุกข์ร่วมสุขของคนในชาติ (Solidarity) มีการจัดตั้งคณะกรรมการคุ้มครองเหยื่ออาชญากรรม (Commission for Victims of Crime: CIVD) ในศาลชั้นต้นเพื่อรับพิจารณาค่าเสียหายให้แก่เหยื่ออาชญากรรม สำหรับประเภทอาชญากรรมที่สามารถเรียกค่าเสียหายได้นั้นผู้เสียหายสามารถเรียกได้จาก การกระทำ ความผิดทั้งโดยเจตนา</p>	<p>ประเทศญี่ปุ่นมีระบบการจ่ายเงินทดแทนแก่เหยื่ออาชญากรรมในประเทศญี่ปุ่นเริ่มนำมาใช้ เมื่อวันที่ 1 มกราคม ค.ศ. 1981 โดยตรากฎหมายว่าด้วยการจ่ายเงินทดแทนแก่เหยื่ออาชญากรรม (Crime Victims Benefit Payment Law) ซึ่งเป็นไปตามแนวความคิดที่ว่าสังคมควรให้ความช่วยเหลือแก่สมาชิกของสังคมซึ่งมีความเดือดร้อนอย่างหนึ่งอย่างใด โดยเฉพาะ ภายใต้ระบบนี้รัฐบาลจะให้เงินช่วยเหลือแก่ผู้อยู่ในอุปการะเลี้ยงดูของเหยื่อฆาตกรรมโดยการคุ้มครองรายและก่ออาชญากรรมอื่นที่เกิดจากการมุ่งร้าย และให้แก่เหยื่ออาชญากรรมที่ต้องพิการทุกข์พลภาพ การให้เงินทดแทนนี้มีวัตถุประสงค์เป็นการช่วยบรรเทาความทุกข์ร้อนทางจิตใจและ</p>

หัวข้อ	ประเทศเยอรมัน	ประเทศฝรั่งเศส	ประเทศญี่ปุ่น
	<p>การสังคดีของพนักงาน อัยการ การปล่อยตัวผู้ต้อง สงสัยเป็นต้น</p> <p>5. สิทธิในการตรวจ สำนวนคดี ผู้เสียหายมี สิทธิตรวจสอบสำนวน ของเจ้าพนักงานตำรวจ ได้ เว้นแต่การขอตรวจ สำนวนนั้นจะส่งผลเสีย ต่อความสำเร็จในการ สืบสวน</p> <p>6. สิทธิในการมีทนายเพื่อ ได้รับคำปรึกษาตั้งแต่ต้น โดยรัฐรับผิดชอบค่า ทนายให้ ในกรณีที่ ผู้เสียหายเข้าเป็นโจทก์ ร่วมกับพนักงานอัยการ</p>	<p>และไม่เจตนา แต่มี ลักษณะเป็นความผิด ร้ายแรง (ส่วนความผิด กรณีผู้ก่อการร้าย คดี จราจร อุบัติเหตุ ฯลฯ สามารถเรียกได้ตาม ระบบอื่น หรือความผิด ที่เบาลงที่มีสิทธิได้รับ ค่าเสียหายบางส่วน)</p>	<p>ทางการเงิน ซึ่งเหยื่อ อาชญากรรมและผู้อยู่ใน อุปการะเลี้ยงดูของเหยื่อ อาชญากรรม ต้องได้รับจาก อาชญากรรมร้ายแรง</p>
(ข) หลักเกณฑ์ใน การให้ความ ช่วยเหลือ	<p>ในประเทศเยอรมัน หลักเกณฑ์ในการให้ ความช่วยเหลือผู้เสียหาย ในคดีอาญาและผู้ตก เป็นเหยื่ออาชญากรรม ดังนี้</p> <p>1) ผู้มีสิทธิยื่นคำขอคน เยอรมัน</p> <p>2) คนต่างชาติอาจได้รับ สิทธิในกรณีที่เป็น พลเมืองของประเทศ สมาชิกสหภาพยุโรป</p>	<p>ในประเทศฝรั่งเศส กำหนดให้หลักเกณฑ์ ในการให้ความ ช่วยเหลือผู้เสียหายใน คดีอาญาและผู้ตกเป็น เหยื่ออาชญากรรม ดังนี้</p> <p>1) ผู้เสียหายจริงและผู้ อยู่ในอุปการะเลี้ยงดู โดยหลักต้องเป็นคน สัญชาติฝรั่งเศส</p> <p>2) คนสัญชาติอื่นที่เป็น รัฐสมาชิกสหภาพ</p>	<p>ประเทศญี่ปุ่นหลักเกณฑ์ใน การให้ความช่วยเหลือ ผู้เสียหายในคดีอาญาและผู้ ที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม ดังนี้</p> <p>1) เป็นผู้มีสัญชาติหรือมีถิ่น ที่อยู่ในประเทศญี่ปุ่น</p> <p>2) กรณีคนต่างชาติอาจมี สิทธิได้รับหากอยู่อาศัยใน ประเทศญี่ปุ่นขณะเกิดการ กระทำความผิด</p> <p>3) ในกรณีผู้เสียหายถึงแก่</p>

หัวข้อ	ประเทศเยอรมัน	ประเทศฝรั่งเศส	ประเทศญี่ปุ่น
	<p>(European Union: EU) หรือประเทศอื่น ๆ ซึ่งมีการปฏิบัติต่างตอบแทนซึ่งกันและกัน นอกจากนี้ยังได้แก่ชาวต่างประเทศที่มีได้มีถิ่นที่อยู่ถาวร หากอาศัยอยู่ในประเทศเยอรมนี เป็นระยะติดต่อกัน 3 ปี อาจได้รับสิทธิในบางกรณี ทั้งนี้ผู้มีสิทธิได้รับค่าชดเชยแก่เหยื่ออาชญากรรม ต้องเป็นเหยื่ออาชญากรรมที่เป็นความผิดร้ายแรงหรือต่อส่วนตัว หรือผู้อยู่ในอุปการะของเหยื่อเสียชีวิต</p>	<p>ยุโรปหรือต่างชาติอาจมีสิทธิยื่นคำขอได้ในบางกรณี เช่น การกระทำความผิดเกิดในประเทศฝรั่งเศส</p>	<p>ความตาย ได้แก่</p> <p>(1) คู่สมรสโดยชอบด้วยกฎหมาย หรือบุคคลผู้อยู่ในสถานะเดียวกันตามกฎหมายจารีตประเพณี</p> <p>(2) ในกรณีที่ไม่มีคู่สมรส ให้สิทธิในการได้รับประโยชน์ทดแทนตกแก่ผู้อยู่ในอุปการะเลี้ยงดูตามลำดับ ได้แก่ บุตร บิดามารดา หลาน พี่น้องร่วมสายเลือดเดียวกัน</p>
<p>(ค) การจ่ายค่าชดเชยและการให้ความช่วยเหลือที่เป็นตัวเงินและมีใช้ตัวเงิน</p>	<p>การจ่ายค่าชดเชยในลักษณะของตัวเงิน ไม่มีการจำกัดวงเงินขั้นสูงของค่าตอบแทนและค่าชดเชยแก่เหยื่ออาชญากรรมจะครอบคลุมถึงค่ารักษาพยาบาล ค่าทดแทนการทุพพลภาพ ค่าทดแทนผู้อยู่ในอุปการะของเหยื่ออาชญากรรมที่เสียชีวิต ค่ากายภาพบำบัด ค่าปลงศพ</p>	<p>สำหรับค่าเสียหายที่เป็นตัวเงิน ในประเทศฝรั่งเศสค่าเสียหายจะจำกัดเฉพาะความเสียหายที่เกิดเนื่องจากการกระทำความผิดจำนวนสูงสุดสำหรับความเสียหายแก่สินค้า หรือ EUR 3,811 และจำนวนสูงสุดสำหรับความเสียหายจากการกระทำความผิดต่อ</p>	<p>การจ่ายค่าชดเชยในประเทศญี่ปุ่นที่เป็นตัวเงินจะแบ่งประเภทของประโยชน์ทดแทนดังนี้</p> <p>1) กรณีเหยื่ออาชญากรรมได้รับบาดเจ็บสาหัสหรือเป็นโรคร้ายแรง จะได้รับเงินทดแทนกรณีได้รับบาดเจ็บสาหัสหรือเป็นโรคร้ายแรง ได้รับการรักษาพยาบาลนานเกินกว่า 1 เดือน และต้องอยู่ใน</p>

หัวข้อ	ประเทศเยอรมัน	ประเทศฝรั่งเศส	ประเทศญี่ปุ่น
	<p>ค่าขาดไร้ผู้อุปการะเลี้ยงดูและบริการการทำงานที่บ้าน ซึ่งเหยื่ออาชญากรรมเคยเป็นผู้ทำส่วนการเยียวยาความเสียหายที่ไม่ใช่ตัวเงิน ได้แก่ การให้ความช่วยเหลือดูแลทางจิตใจ การฟื้นฟูด้านวิชาชีพ รวมทั้งการให้ความช่วยเหลือในการดำเนินคดี เช่น ในกรณีการสืบพยานในศาลผู้พิพากษาสามารถจำกัดสิทธิพนักงานอัยการในการตั้งคำถามทนายพยาน หากคำถามนั้นเกี่ยวข้องกับข้อมูลส่วนตัวของพยานหรือผู้เสียหายซึ่งไม่จำเป็นต่อกระบวนการค้นหาความจริง นอกจากนี้พยานที่เป็นผู้เสียหายมีสิทธิให้การกลับหลังจำเลยได้</p> <p>การให้ความช่วยเหลือดูแลทางจิตใจ การฟื้นฟูด้านวิชาชีพ รวมทั้งการให้ความช่วยเหลือในการดำเนินคดี การเยียวยา</p>	<p>ทรัฟฟ์ลิน คือ EUR 3,656 ปกติค่าเสียหายจะครอบคลุมถึงค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลทางกายและจิต (รวมถึงค่ารักษาด้านทันตกรรม) ค่าขาดรายได้ (หากหยุดงานเกิน 1 เดือน) ค่าขาดไร้ผู้อุปการะเลี้ยงดู บริการการทำงานที่บ้าน ซึ่งเหยื่ออาชญากรรมเคยเป็นผู้ทำ ค่าเดินทางไป-กลับ ประเทศฝรั่งเศส เพื่อดำเนินกระบวนการทางกฎหมาย</p> <p>ประเทศฝรั่งเศสมีมาตรการที่สำคัญคือ การให้ความช่วยเหลือด้านกฎหมาย โดยให้สิทธิบางประการแก่ผู้ร้องขอ เช่น มีสิทธิที่จะเข้าฟังการพิจารณามีสิทธิให้ถ้อยคำหรืออธิบายเพิ่มเติม มีสิทธิได้รับความช่วยเหลือด้านทนายความตามรูปแบบและเงื่อนไขใน</p>	<p>โรงพยาบาลเกินกว่า 14 วัน โดยจำนวนเงินที่ได้รับเท่ากับค่ารักษาพยาบาลในแต่ละครั้งเป็นระยะเวลาไม่เกิน 3 เดือน</p> <p>2) กรณีเหยื่ออาชญากรรมผู้ต้องพิการหรือทพพลภาพ จะได้รับเงินทดแทนกรณีพิการหรือทพพลภาพ ตามระดับความพิการหรือทพพลภาพ ตั้งแต่ระดับที่ 1 ถึงระดับที่ 14 (จำนวนสูงสุด 18,492,000 เยน และจำนวนต่ำสุด 180,000 เยน)</p> <p>3) กรณีเหยื่ออาชญากรรมเสียชีวิต จะได้รับเงินทดแทนกรณีผู้อยู่ในอุปการะเลี้ยงดู จำนวนสูงสุด 15,730,000 เยน และจำนวนต่ำสุด 3,200,000 เยน และหากจำเป็นต้องได้รับการรักษาพยาบาลก่อนการเสียชีวิต จะได้รับค่ารักษาพยาบาลโดยจ่ายให้ผู้อยู่ในอุปการะเลี้ยงดูของเหยื่อฯ</p>

หัวข้อ	ประเทศเยอรมัน	ประเทศฝรั่งเศส	ประเทศญี่ปุ่น
	ทางด้านจิตวิทยาและสังคม โดยเจ้าพนักงานตำรวจจะได้รับการฝึกอบรมเป็นพิเศษเพื่อดูแลเหยื่อในคดีบางประเภท	วิธีพิจารณาความแพ่ง รวมทั้งได้รับการยกเว้นไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียมศาล	

ภาคผนวกตาราง 2 เปรียบเทียบการช่วยเหลือผู้เสียหายที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม ประเทศระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law)

หัวข้อ	ประเทศสหรัฐอเมริกา	ประเทศอังกฤษ	ประเทศออสเตรเลีย
(ก) มาตรการทางกฎหมายในการเยียวยาผู้เสียหาย	สหรัฐอเมริกาเป็นประเทศให้ความสำคัญคุ้มครองต่อสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมอย่างจริงจังนับแต่ปี ค.ศ. 1982 ซึ่งได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติปกป้องเหยื่อและพยานในคดีอาญา ต่อมาปี ค.ศ. 1990 ทุกมลรัฐได้ออกพระราชบัญญัติสำหรับคุ้มครองสิทธิของเหยื่ออาชญากรรม โดยหลายมลรัฐได้มีการปรับปรุงรัฐธรรมนูญเพื่อให้ความสำคัญคุ้มครองต่อสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมมากขึ้น	ประเทศอังกฤษมีกฎหมายค่าตอบแทนความเสียหายแก่เหยื่ออาชญากรรมในคดีอาญา (Compensation for Victims of Crimes of Violence) มาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1964 และให้คณะกรรมการพิจารณาค่าเสียหาย (Criminal Injuries Compensation Board) ให้แก่เหยื่ออาชญากรรม ปัจจุบันมีกฏหมายพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายในคดีอาญา (Criminal Injuries Compensation Act 1995) ซึ่งใช้บังคับในประเทศเครือสหราชอาณาจักร	ประเทศออสเตรเลียมีการปกครองแบบหลายมลรัฐ เช่นเดียวกับประเทศสหรัฐอเมริกา แต่ละมลรัฐต่างมีมาตรการเยียวยาความเสียหายที่เป็นลักษณะเฉพาะ เช่น การให้ความช่วยเหลือแก่เหยื่ออาชญากรรมในมลรัฐเซาท์ออสเตรเลียจะมีกฎหมายรัฐบัญญัติว่าด้วยเหยื่ออาชญากรรม (Victims of Crime Act 2001) ซึ่งมีผลใช้บังคับในปี ค.ศ. 2003

หัวข้อ	ประเทศสหรัฐอเมริกา	ประเทศอังกฤษ	ประเทศออสเตรเลีย
		<p>อาณาจักร ได้แก่ ประเทศอังกฤษ สก็อตแลนด์ และเวลส์ ในการให้ความช่วยเหลือแก่เหยื่ออาชญากรรมตามกฎหมาย (Criminal Injuries Compensation Act 1995) ในประเทศอังกฤษ ถือเป็นวิธีการให้ความช่วยเหลือโดยผ่านทางแผนการจ่ายเงินทดแทน</p>	
(ข) หลักเกณฑ์ในการให้ความช่วยเหลือ	<p>เนื่องจากสหรัฐอเมริกาประกอบด้วยหลายมลรัฐที่ต่างมีกฎหมายใช้บังคับเป็นของตนเองภายใต้กฎหมายของรัฐบาลกลางจึงมีแนวทางในการให้ความคุ้มครองผู้เสียหายโดยมุ่งให้ความสำคัญกับการบังคับใช้กฎหมายเป็นสำคัญ ตัวอย่างการให้ความช่วยเหลือแก่เหยื่ออาชญากรรมในมลรัฐหลุยส์เซียนา เป็นไปตามกฎหมาย The Victims of Crime Act of 1984 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดย The Children's Justice and Assistance Act of 1986,</p>	<p>การให้ความช่วยเหลือจะกระทำโดยผ่านทางแผนการจ่ายเงินทดแทนสำหรับผู้เสียหายจากความผิดอาญา (Criminal Injuries Compensation Scheme) ซึ่งเมื่อมีการจัดทำแผนฯ จะต้องมีการกำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) พฤติการณ์และเงื่อนไขที่จะสามารถจ่ายเงินทดแทนได้ 2) ประเภทของบุคคลที่จะมีสิทธิได้รับเงินทดแทน 3) กำหนดระยะเวลาในการยื่นคำร้องและการ 	<p>ผู้มีสิทธิขอความช่วยเหลือตามกฎหมาย Victims of Crime Act ได้แก่ “เหยื่อโดยตรง” ซึ่งจะเป็นไปตามหลักเกณฑ์ เช่น การได้รับความเสียหายจากกระทำความผิดในฐานที่กำหนด เช่น การใช้กำลังขู่เชือดความผิดที่ก่อให้เกิดความหวาดกลัวหรือภัยอันตรายอันใกล้จะถึง ความผิดทางเพศหรือความผิดที่ก่อให้เกิดการเสียชีวิตหรือการบาดเจ็บ</p> <p>-สิทธิประโยชน์ที่เหยื่ออาชญากรรมจะได้รับ</p>

หัวข้อ	ประเทศสหรัฐอเมริกา	ประเทศอังกฤษ	ประเทศออสเตรเลีย
	<p>The Anti-Drug Abuse Act of 1992 และเมื่อไม่นานมานี้คือ The Antiterrorism and Effective Death Penalty Act of 1996 ซึ่งรวมเรียกสั้น ๆ ว่า “VOCA”</p>	<p>ดำเนินการต่าง ๆ</p>	<p>แล้วแต่กรณี เช่น เงินชดเชยตามกฎหมายสำหรับการบาดเจ็บของเหยื่อ กรณีเหยื่อเสียชีวิตได้แก่ เงินชดเชยตามกฎหมายสำหรับความสูญเสียทางจิตใจของกลุ่มสมรสหรือบิดามารดาจากผลของการเสียชีวิตของเหยื่อ เงินชดเชยตามกฎหมายสำหรับความสูญเสียทางการเงินให้แก่ผู้ที่ศาลเห็นว่าจะเป็นตัวแทนเพื่อประโยชน์แก่ผู้อยู่ในอุปการะของผู้ตายได้ แต่ทั้งนี้ต้องไม่เคยมีคำสั่งให้เงินชดเชยกรณีบาดเจ็บมาก่อน และค่าปลงศพ</p>
<p>(ค) การจ่ายค่าชดเชยและการให้ความช่วยเหลือที่เป็นตัวเงินและมีใช้ตัวเงิน</p>	<p>การให้ความช่วยเหลือเยียวยาผู้เสียหายในประเทศสหรัฐอเมริกามีกฎหมาย The Antiterrorism and Effective Death Penalty Act of 1996: VOCA เป็นกฎหมายหลักโดยให้กระทรวง</p>	<p>สำหรับการจ่ายเงินทดแทน เดิมก่อนปี ค.ศ. 1996 จะวินิจฉัยให้โดยใช้หลักกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) แต่ปัจจุบันกฎหมายกำหนดให้มีการจัดทำบัญชีอัตราค่าทดแทน</p>	<p>หลักการจ่ายค่าชดเชยและสิทธิพื้นฐานของเหยื่ออาชญากรรมในประเทศออสเตรเลีย คือ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) การได้รับการปฏิบัติที่เป็นธรรมและมีศักดิ์ศรี 2) สิทธิที่จะได้รับการ

หัวข้อ	ประเทศสหรัฐอเมริกา	ประเทศอังกฤษ	ประเทศออสเตรเลีย
	<p>ยุติธรรมสหรัฐอเมริกาทำหน้าที่ยกเลิกเกณฑ์ขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางปฏิบัติของคณะกรรมการบังคับใช้กฎหมายของมลรัฐหลุยส์เซียนา Louisiana Commission on Law Enforcement (LCLE)</p> <p>การช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมจะครอบคลุมถึง</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) การให้ความช่วยเหลือทางสุขภาพและความปลอดภัยเร่งด่วน ทั้งทางกายและใจ 2) การให้ความช่วยเหลือด้านสุขภาพจิต ทั้งแก่เหยื่ออาชญากรรมชั้นที่หนึ่ง (ผู้ตกเป็นเหยื่อโดยตรง) และเหยื่ออาชญากรรมชั้นที่สอง 3) การให้ความช่วยเหลือโดยการมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา 4) การตรวจทางนิติเวช 5) ค่าใช้จ่ายที่จำเป็น 	<p>(Tariff) ในกรณีต่างๆ ไว้ในบัญชีอัตราค่าทดแทนจะแบ่งออกเป็น 2 ส่วนใหญ่ โดยส่วนแรกจะเป็นอัตราค่าทดแทน 25 ระดับ ตั้งแต่ 1,000 ปอนด์ - 250,000 ปอนด์ (แต่เพดานค่าทดแทนสำหรับการขาดรายได้และค่าใช้จ่ายพิเศษอื่นอาจจ่ายได้สูงสุด 500,000 ปอนด์ และส่วนที่สองจะเป็นบัญชีรายการความเสียหายที่ผู้เสียหายอาจร้องขอค่าทดแทนได้ 400 รายการ ซึ่งผู้เสียหายจะได้รับในอัตราเท่าใดจะพิจารณาประกอบกับบัญชีส่วนที่หนึ่ง เพื่อคำนวณค่าทดแทนที่อาจได้รับในแต่ละรายการ คำสั่งเกี่ยวกับการจ่ายเงินทดแทนเป็นคำสั่งกึ่งตุลาการสามารถอุทธรณ์ไปยังคณะกรรมการวินิจฉัยชี้ขาด (Adjudicators) และคำวินิจฉัยของคณะกรรมการฯ สามารถถูกทบทวนได้ตามกฎหมาย</p>	<p>คุ้มครองตามความประสงค์ในขั้นตอนการประกันตัวผู้ต้องหา</p> <ol style="list-style-type: none"> 3) สิทธิที่จะได้รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับการสอบสวน และการดำเนินคดีอาญา 4) สิทธิที่จะได้รับคำแนะนำในการเป็นพยาน 5) สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาโดยศาลถึงผลกระทบที่เหยื่อได้รับจากการกระทำความผิด และมีสิทธิยื่นคำแถลงเกี่ยวกับผลกระทบนั้นในขั้นตอนการให้ประกันตัวผู้ต้องหา 6) สิทธิที่จะได้รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับการเข้าถึงบริการทางสุขภาพและสวัสดิการ 7) สิทธิที่เกี่ยวกับการชดเชยความเสียหายและเยียวยา 8) สิทธิที่จะได้รับทรัพย์สินกลับคืน 9) สิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองความเป็น

หัวข้อ	ประเทศสหรัฐอเมริกา	ประเทศอังกฤษ	ประเทศออสเตรเลีย
	<p>ในการให้บริการโดยตรง</p> <p>6) การให้บริการพิเศษ เช่น การเป็นตัวแทนเหยื่ออาชญากรรมเพื่อติดต่อกับผู้ให้ความช่วยเหลืออื่น ๆ</p> <p>7) ค่าใช้จ่ายแก่บุคลากรของโปรแกรมที่เกี่ยวข้องโดยตรง</p> <p>8) กระบวนการยุติธรรมเพื่อการเยียวยา เพื่อช่วยเปิดโอกาสให้เหยื่ออาชญากรรมได้เข้าพบหรือร่วมในกิจกรรมร่วมกับผู้กระทำความผิดโดยสมัครใจเพื่อเยียวยาหรือบำบัด</p> <p>9) ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ เช่น ค่าฝึกอบรมฯ</p> <p>10) ค่าวัสดุและเครื่องตกแต่งสำนักงาน</p> <p>11) ค่าเทคโนโลยีที่นำมาใช้ในการให้ความช่วยเหลือ</p> <p>12) ค่าบริหารจัดการโปรแกรมให้ความช่วยเหลือ</p> <p>13) ค่าการกำกับดูแลการให้บริการ ในกรณี</p>	<p>Tribunals and Inquiries Act 1992</p>	<p>ส่วนตัว</p>

หัวข้อ	ประเทศสหรัฐอเมริกา	ประเทศอังกฤษ	ประเทศออสเตรเลีย
	<p>จำเป็นไม่เกิน 10%</p> <p>14) ค่าใช้จ่ายในการนำเสนอ โปรแกรมต่อสาธารณะ</p> <p>ประเทศสหรัฐอเมริกา ยังมีมาตรการเยียวยาช่วยเหลือผู้เสียหายที่นอกเหนือจากตัวเงิน คือวิธีการให้ความช่วยเหลือจะกระทำโดยผ่านทางโปรแกรมการให้ความช่วยเหลือที่จัดให้โดยตรงแก่เหยื่ออาชญากรรม โดยให้ลำดับความสำคัญแก่เหยื่ออาชญากรรมประเภทการถูกล่วงละเมิดทางเพศ คู่สมรสที่ถูกทำร้ายและเด็กที่ถูกทำร้าย</p>		

ประวัติผู้ศึกษา

ชื่อ	นายอนุวุฒิ พ่วงทอง
วัน เดือน ปีเกิด	12 ธันวาคม 2521
สถานที่เกิด	อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี
ประวัติการศึกษา	สำเร็จการศึกษานิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปีที่สำเร็จการศึกษา 2543 เนติบัณฑิต สมัย 58 ปี พ.ศ.2548
สถานที่ทำงาน	ศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดราชบุรี จังหวัดราชบุรี
ตำแหน่ง	นิติกรชำนาญการ

